

Tadeja in Dominik v ziljski narodni noši (foto: Opetnik)

KOLEDAR 1995

MOHORJEVE DRUŽBE V CELOVCU

KOLEDAR

Mohorjeve družbe v Celovcu

za navadno leto

1995

Vsem rojakinjam
in rojakom širom
po svetu želimo
v letu 1995
veliko Božjega
blagoslova,
zlasti
mnogo sreče,
zdravja in
zadovoljstva

ODBORNIKI
IN USLUŽBENCI
MOHORJEVE DRUŽBE
V CELOVCU

MOHORJEVA DRUŽBA V CELOVCU
Viktringer Ring 26
A-9020 Celovec / Klagenfurt
Tel.: (0463) 56 5 15 - 0
Faks 04 63 / 51 41 89

PREDSTAVNIŠTVO DUNAJ
Albertgasse 48
A-1080 Wien / Dunaj
Tel.: (0222) 43 41 93
Faks: (0222) 402 3103

MOHORJEVA d.o.o. LJUBLJANA
Poljanska cesta 97
SLO-61000 Ljubljana
Tel.: (061) 30 10 97, 30 12 47, 30 17 97
Faks: (061) 30 20 81

Natisnila tiskarna Mohorjeve družbe v Celovcu — PRINTED IN AUSTRIA

Navadno leto 1995

se začne in konča z nedeljo, šteje pa 365 dni, to je 52 tednov in 1 dan.

Letni vladar je MARS.

Zlato število	1	Epakta	XXIX
Sončni krog	16	Rimska številka	3
Nedeljska črka	C	Godovinska štev.	20

ZAČETKI LETNIH ČASOV

Vigred se začne 21. marca ob 03.15,
poletje se začne 21. junija ob 21.34,
jesen se začne 23. septembra ob 13.13,
zima se začne 22. decembra ob 09.17.

Znamenja v koledarju

ZNAKI ZA LUNINE MENE

Mlaj ..... Ščip .....
Prvi krajec ..... Zadnji krajec .....

NEBESNA ZNAMENJA

Pomlad:		Jesen:	
oven		tehtnica	
bik		škorpijon	
dvojčka		strelec	
Poletje:		**Zima:**	
rak		kozorog	
lev		vodnar	
devica		ribi	

GRAFIČNI SIMBOLI

† navadni post †† strogi post

● Pika razmejuje praznovanja bogoslužnega koledarja slovenskih škofij in koledarja celovške škofije od drugih godov. Na levi od tega znaka so praznovanja, ki se jih tisti dan spominjamo pri bogoslužju. Desno od pike so drugi koledarski godovi, ki se v bogoslužju navadno ne spominjajo. Če je pika že v začetku vrste, pomeni, da tisti dan v bogoslužju ni pomembnega godu.

1 velika številka na desni strani dnevnega koledarja označuje tekoči teden leta.

* Zvezdica označuje praznovanje bogoslužnega koledarja krške škofije

Post

Zdržek od mesnih jedi je za katoličane obvezen vse petke v postu, strog post (zdržek od mesnih jedi ter pritrgovanje v jedi) na pepelnico in na veliki petek.

Drugi koledarji

Splošno je v veljavi naš gregorijanski koledar.

Verniki bizantinskega obreda (zlasti pravoslavni) se ravnajo glede praznikov po starem julijanskem koledarju in bodo praznovali 7. jan. božič, 14. januarja novo leto 1995, 23. aprila veliko noč, 11. junija pa binkošti.

Po judovskem koledarju se je novo leto 5755 začelo 6. septembra 1994 in se konča 24. septembra 1995.

Mohamedanski koledar šteje leta od Mohamedovega bega („hedžre") iz Meke v Medino. Mohamedansko leto 1415 je prestopno leto in se je začelo 10. junija 1994 ter se konča 30. maja 1995.

Prazniki v Avstriji

ZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

Poleg nedelj so zapovedani prazniki tudi: Novo leto, sv. trije kralji ali Razglašenje Gospodovo, Vnebohod, Presv. Rešnje telo, Marijino vnebovzetje — Gospojnica, Vsi sveti, Brezmadežna in božič.

NEZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

Svečnica, sv. Jožef (19. marec), Gospodovo oznanjenje, velikonočni ponedeljek, sv. Jožef (1. maj), binkoštni ponedeljek, sv. Peter in Pavel, rojstvo Marije Device — mala gospojnica in sv. Štefan.

KVATRE V KRŠKI ŠKOFIJI

V krški škofiji se praznujejo kvatre štirikrat na leto, in sicer v sredo, petek in soboto.

Vigredne (postne) kvatre: 8., 10. in 11. marca. — Poletne (binkoštne) kvatre: 31. maja, 2. in 3. junija. — Jesenske kvatre: 4., 6. in 7. oktobra. — Zimske kvatre: 6., 8. in 9. decembra.

AVSTRIJSKI DRŽAVNI PRAZNIKI

Avstrijski državni prazniki so: 1. januar (Novo leto), 6. januar (sv. trije kralji), 1. maj (državni praznik), Vnebohod, velikonočni in binkoštni ponedeljek, 15. avgust, 26. oktober (državni praznik), 1. november (Vsi sveti), 8. december (Brezmadežna), 25. december (božič) in 26. december (štefanovo).

AVSTRIJSKI DEŽELNI PRAZNIKI

15. marec (Klemens Hofbauer, zavetnik Dunaja), 19. marec (Jožef, zavetnik Koroške, Štajerske, Tirolske in Predarlske), 24. september (Rupert, zavetnik Gradiščanske), 15. november (Leopold, zavetnik Zgornje in Nižje Avstrije).

Prazniki v Sloveniji

ZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

Sv. Rešnje telo; 15. avgust, Marijino vnebovzetje; 1. november, vsi sveti; 25. december, božič.

NEZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

1. januar, novo leto, Božja mati; 6. januar, sveti trije kralji; svečnica; 19. marec, sv. Jožef; 25. marec, Gospodovo oznanjenje; velikonočni ponedeljek; Gospodov vnebohod; 29. junij, sv. Peter in Pavel; 8. september, Marijino rojstvo; 8. december, Marija Brezmadežna; 26. december, sv. Štefan.

KVATRE V ŠKOFIJAH SLOVENIJE

V škofijah Slovenije se kvatre praznujejo samo v soboto kot dan molitve, pokore in ljubezni do bližnjega. Letos je kvatrna sobota spomladi 11. marca, poleti 3. junija, jeseni 7. oktobra in pozimi 9. decembra.

DRŽAVNI PRAZNIKI IN DELA PROSTI DNEVI

1. in 2. januar, novo leto; 8. februar, Prešernov dan, slovenski kulturni praznik; velikonočna nedelja in ponedeljek; 27. april, dan upora proti okupatorju; 1. in 2. maj, praznik dela; binkoštna nedelja; 25. junij, dan državnosti; 15. avgust, Marijino vnebovzetje; 31. oktober, dan reformacije; 1. november, dan spomina na mrtve; 25. december, božič; 26. december, dan samostojnosti.

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

Dolgost dneva

Dan zraste:

v januarju	od 08 ur 25 min. na 09 ur 27 min.,
v februarju	od 09 ur 29 min. na 10 ur 57 min.,
v marcu	od 11 ur 01 min. na 12 ur 47 min.,
v aprilu	od 12 ur 50 min. na 14 ur 27 min.,
v maju	od 14 ur 31 min. na 15 ur 45 min.,
v juniju	od 15 ur 47 min. na 16 ur 02 min.

Dan se skrči:

v juliju	od 16 ur 01 min. na 15 ur 05 min.,
v avgustu	od 15 ur 03 min. na 13 ur 29 min.,
v septembru	od 13 ur 26 min. na 11 ur 45 min.,
v oktobru	od 11 ur 42 min. na 10 ur 00 min.,
v novembru	od 09 ur 58 min. na 08 ur 42 min.,
v decembru	od 08 ur 40 min. na 08 ur 25 min.

Herschlov vremenski ključ

Učenjaki sicer ne morejo dokazati, da Luna vpliva na vreme tako, kakor vpliva na morsko dno, vendar opazovanja dokazujejo, da je Herschlov vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz Luninih sprememb, precej zanesljiv vremenski prerok, posebej, če ga uporabljamo v zvezi z drugimi pojavi, iz katerih sklepamo, kakšno bo vreme.

Zvezdoslovec F. J. Herschel je sestavil tabelo, ki jo podajamo spodaj. Na podlagi te tabele vsak — vsaj približno — lahko ugotovi vreme, ako le vé, kdaj se spremeni Luna (t. j., ob kateri uri nastopi prvi krajec ☽, ščip ☽, zadnji krajec ☾ in mlaj ●).

Herschlov ključ pravi: Če se Luna spremeni:

ob uri	**bo poleti** (od 16. 4. do 15. 10.)	**bo pozimi** (od 16. 10. do 15. 4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozahodnika
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozahodniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zahodniku, dež ob jugu ali jugozahodniku	sneg in dež ob jugu ali jugozahodniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kratko si najlaže zapomnimo ta ključ takole:

1. Vreme bo tem zanesljiveje lepo, čim bliže polnoči se Luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bliže poldneva se Luna spremeni.

Naši dedje so zelo verjeli stoti uri po mlaju. Kakor se je vreme tedaj zastavilo, tako je navadno do ščipa (polne Lune) tudi trajalo. Rimljani so v svojem pregovoru to označevali kar s petim dnevom: Kakršno je po mlaju vreme peti dan, tako bo do ščipa sleherni dan.

PROSINEC - JANUAR

1	N	NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI ●	
2	P	Bazilij Vel. in Gregor Nac., c. uč. ●	
3	T	● Genovefa Pariška, d.; Bertila; Anter, papež, muč.	
4	S	● Angela Folinjska, red.; Gregor Langreški, šk.	1
5	Č	● Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena), dev.	
6	P	GOSPODOVO RAZGLAŠENJE, sv. trije kralji ●	
7	S	Rajmund Penjaf., duh. ● Valentin, šk.; Reginald, muč.	
8	N	JEZUSOV KRST ● Severin, op.; Erhard, škof	
9	P	● Julija, redovnica; Hadrijan, opat	
10	T	● Viljem, šk.; Agaton; Gregor X.; Peter Orseolo	
11	S	Pavlin Oglejski, škof ● Teodozij, op.; Salvij, šk., m.	2
12	Č	● Alred, opat; Tatjana (Tanja), muč.; Ernest, muč.	
13	P	● Hilarij (Radovan), c. uč. ● Juta; Veronika, dev.	
14	S	● Feliks (Srečko) Nolanski, duh.; Oton iz Novare	
15	N	2. NAV. NEDELJA ● Pavel puš.; Maver, op.	
16	P	● Marcel, pap.; Bernard, Oton in Akurzij, muč.	
17	T	Anton (Zvonko), puščavnik ● Marijan, muč.; Sulpicij	
18	S	● Marjeta Ogrska, dev.; Priska, mučenka	3
19	Č	● Makarij Starejši, pušč.; Arsen, šk.; Suzana, muč.	
20	P	Fabijan in Boštjan (Seb.), muč. ● Evtimij, pušč.	
21	S	Neža (Janja), dev., muč. ● Epifanij, šk.; Rastko, šk.	
22	N	3. NAV. NEDELJA; Vincenc (Vinko), muč. ●	
23	P	● Emerencijana, m.; Ildefonz, škof	
24	T	Frančišek Saleški, c. uč. ● Felicijan, šk., muč.	
25	S	Spreobrnitev ap. Pavla ● Ananija, muč.; Marin, muč.	4
26	Č	Timotej in Tit, šk. ● Robert, Alberik, Štefan	
27	P	Angela Mer., dev. ● Vitalijan, papež; Julijan, muč.	
28	S	Tomaž Akvinski, duh., c. uč. ● Julijan Kastilj., šk.	
29	N	4. NAV. NEDELJA ● Valerij, šk.; Julijan Ubogi, spok.	
30	P	● Martina, dev., m.; Hijacinta, devica	
31	T	Janez Bosko, r. ustan. ● Marcela, sp.; Ludovika, r.	

ZAPISKI: .....

SPOMINSKI DNEVI: 4. 1. 1991 † škof dr. Stanko Lenič, 7. 1. 1893 † fizik Jožef Štefan, 7. 1. 1957 † arhitekt Jože Plečnik, 12. 1. 1908 ustanovni občni zbor Krščansko socialne zveze za Koroško, 16. 1. 1888 † Andrej Einspieler, soustanovitelj Mohorjeve, 23. 1. 1909 † koroški ljudski pevec Franc Leder Lesičjak, 23. 1. 1979 † narodni voditelj dr. Joško Tischler, 21. 1. 1913 * arhitekt in kulturni delavec Simon Kregar, 6. 1. 1946 prva slovenska oddaja avstrijskega radia ORF, 29. 1. 1987 nastopni govor poslanca Karla Smolleja v parlamentu na Dunaju.

LUNA SE SPREMENI:

Mlaj 1. 1. ob 11.56
Prvi kr. 8. 1. ob 16.46
Ščip 16. 1. ob 21.26
Zadnji kr. 24. 1. ob 5.58
Mlaj 30. 1. ob 23.48

NEDELJSKI EVANGELIJI:

1. **Božja Beseda se je učlovečila** (Jn 1, 1—18)
8. **„Ti si moj ljubljeni Sin."** (Lk 3, 15—16, 21—22)
15. **O svatbi v Kani galilejski.** (Jn 2, 1—12)
22. **Jezusov govor v Nazaretu** (Lk 1, 1—4; 4, 14—21)
29. **Jezusa v Nazaretu ne sprejmejo** (Lk 4, 21—30)

MISEL MESECA:

Misli meseca so letos vzete iz nagovorov duhovnika prof. Otmarja Črnilogarja na duhovnih vajah v Tinjah poleti 1993. V knjižni obliki jih je celovška Mohorjeva izdala jeseni 1994 pod naslovom „Hvalite Gospoda, ker je dober".

V levi roki patena s Svetim rešnjim telesom, v desni kelih s Sveto rešnjo krvjo! V tem trenutku se resnično čutim posrednika, ne sicer direktnega, ampak „po Kristusu, s Kristusom in v Kristusu". Tedaj mi ni žal, da sem nekoč življenje položil na oltar duhovništva. Tedaj zaslutim, da ne živim sebi, da v meni živi Kristus.

Sonce stopi v znamenje VODNARJA
20. januarja ob 14.05.

Začnimo z mladostnim duhom. Kakšen je lahko tak mladostni duh, je v zadnjih decembrskih dneh leta 1993 pokazalo skoraj 50 otrok in mladincev pri Dnevih igre in petja na Rebrci. Ob igri in pesmih so otroci sami odkrivali sposobnosti in jih ponesli v novo leto. Ena takih je znati se srečati s sočlovekom in se vanj vživeti.

(Vse slike letošnjega koledarskega dela — do str. 27 — nam je posodila NEDELJA, cerkveni list krške škofije. Iskren Bog lonaj! Uredništvo.)

Na poti od hiše do hiše, od stanovanja do stanovanja je bilo lani v Avstriji 60.000 fantov in deklet. Med njimi tudi osem deklet Pastoralnega centra v Celovcu (s spremljevalci), ki preoblečene kot trije kralji zbirajo za pomoč ljudem v Afriki, Aziji, Latinski Ameriki in Oceaniji. Lanska trikraljska akcija je bila tudi jubilejna štirideseta in je imela za geslo „Od človeka do človeka".

Sliki: V. Gotthardt

SVEČAN - FEBRUAR

1	S	• Brigita Irska, dev.; Pionij, muč.; Sever, šk.	
2	Č	Jezusovo dar.; SVEČNICA • Simeon in Ana	
3	P	Blaž, muč.; Oskar, šk. • Tripun Kotorski, muč.	5
4	S	• Gilbert, šk.; Veronika, svetop. žena	
5	N	5. NAV. NEDELJA; Agata, dev., muč. • Albuin*, škof	
6	P	• Pavel Miki in japon. muč. • Amand Belgijski, škof	
7	T	• Egidij, red.; Rihard; Nivard, red.; Adavkt, muč.	
8	S	Hieronim Emiliani, red. • Janez de Matha; Juvencij	
9	Č	• Apolonija, dev., muč.; Nikefor, muč.; Sabin, škof	
10	P	Sholastika, dev. • Viljem, pušč.; Sotéra, dev., muč.	6
11	S	Lurška Mati Božja • Saturnin, muč.; Cedmon, red.	
12	N	6. NAV. NEDELJA • Evlalija, muč.; Benedikt An.	
13	P	• Jordan Saški, red.; Hermenilda; Gregor II.	
14	T	Valentin (Zdravko)*, muč. • Bruno Kverfurtski, muč.	
15	S	• Klavdij, red.; Georgija, dev.; Sigfrid, šk.	
16	Č	• Julijana, muč.; Onezim, šk.; 5 muč. iz Egipta	7
17	P	Aleš in 6 servitov • Frančišek Clet, muč.; Silvin, šk.	
18	S	• Simeon Jeruzalemski, šk., muč.; Flavijan, šk.	
19	N	7. NAV. NEDELJA • Konrad Piačenski, spokornik	
20	P	• Sadot, mučenec; Elevterij, šk.; Silvan, muč.	
21	T	Peter Damiani, šk. • Irena; Maksimilijan Puljski, škof	
22	S	Sedež ap. Petra • Marjeta Kortonska, spok.	
23	Č	Polikarp, šk., c. uč. • Romana, spok.	8
24	P	Matija, apostol • Sergij, muč.; Lucij, muč.; Modest	
25	S	• Konstancij, red.; Valburga, dev.; Viktorin, muč.	
26	N	8. NAV. NEDELJA • Aleksander; Porfirij, šk.	
27	P	• Gabrijel Žal. M. B., red.; Leander, šk.	
28	T	• Roman, opat; Hilarij, pap.; Osvald, šk.; Pust	

ZAPISKI:

SPOMINSKI DNEVI: 7. 2. 1809 * pesnik in narodni buditelj na Koroškem Matija Majar Ziljski, 8. 2. 1899 * skladatelj Pavel Kernjak, 8. 2. 1849 † France Prešeren, 11. 2. 1956 † pesnik na Koroškem Fran Eller, 13. 2. 1990 † oče povojne Mohorjeve v Celovcu dr. Janez Hornböck, 14. 2. 869 † sv. Ciril (Konstantin), eden obeh slovanskih apostolov in prosvetiteljev, 18. 2. 1950 † pisatelj Prežihov Voranc — Lovro Kuhar, 23. 2. 1971 † glasbeni pedagog in vzgojitelj celovške dijaške mladine Franc Czigan, 27. 2. 1929 † slikar Peter Markovič.

LUNA SE SPREMENI:

Prvi kr. 7. 2. ob 13.54
Ščip 15. 2. ob 13.15
Zadnji kr. 22. 2. ob 14.04

NEDELJSKI EVANGELIJI:

5. Obilni ribji lov
(Lk 5, 1—11)

12. Govor na gori
(Lk 6, 17. 20—26)

19. Jezus uči sočutja z bližnjim
(Lk 6, 27—38)

26. Drevo se spozna po sadu
(Lk 6, 39—45)

MISEL MESECA:

„Ne bom vas zapustil sirot . . . " je Jezusovo zagotovilo, ki pove, da duhovniki ne bomo le nekakšni trgovski potniki, ki blago ponujajo in ga vsiljujejo, ker je njihov uspeh odvisen samo od bistrosti in prebrisanosti. Duhovnik ni trgovski potnik, marveč serviser, ki ga človeštvo potrebuje. Človeška nuja, stiska je tisti prvi vzgib, ki ljudi vabi v Cerkev, ne zvonovi, ne oznanila.

Sonce stopi v znamenje RIB
19. februarja ob 04.14.

Na Kamenu v Podjuni se je ohranil običaj „metanja štručejev", ki temelji na legendi o sv. Hildegardi; ta je razdelila vse svoje imetje med revne. (Na sliki zdaj že rajni kamenski župnik prof. Alojzij Luskar SDB s faranoma.)

Koroška dijaška zveza je šla lani dobesedno v podzemlje in tja povabila slovenske dijake v Celovcu. Ti so zidovom nove Mohorjeve garaže dali svoj barvni odtis. Akcija v Mohorjevi garaži pa je želela opozoriti tudi na položaj Koroške dijaške zveze, ki nima lastnih prostorov.

Sliki: V. Gotthardt

SUŠEC - MAREC

1	S	†† Pepelnica • Albin, šk.; Svitbert, šk.; Antonina, muč.	
2	Č	• Neža Praška, devica; Karel Dobri, knez	
3	P	• Kunigunda; Marin in Asterij, muč.; Simplicij	
4	S	• Kazimir, kraljevič; Arkadij, škof, mučenec	
5	N	1. POSTNA NEDELJA • Janez Jožef od Križa, red.	
6	P	• Fridolin, opat; Marcijan, muč.	
7	T	Perpetua in Felicita, muč. • Gavdióz, škof	
8	S	(1. kvatre); Janez od Boga, red. ustan. •	
9	Č	• Frančiška Rimska, red.; Bruno Kverfurtski, šk.	
10	P	† • Makárij, šk.; Janez Ogilvie, muč.; Krescencij	
11	S	• Sofronij; Konstantin, spok.; Evlogij, muč.	
12	N	2. POSTNA NEDELJA • Gregor V., pap.; Doroteja	
13	P	• Kristina, dev., muč.; Teodora (Božidara), muč.	
14	T	• Matilda, kralj.; Florentina; Pavlina, red.	
15	S	• Klemen M. Dvoržak, red.; Ludovika de Marillac	
16	Č	• Hilarij in Tacijan, muč.; Herbert, šk.; Julijan	
17	P	† Patrik (Patricij) • Jedrt (Jerica); Jožef iz Arimateje	
18	S	Ciril Jeruzal., šk., c. uč. • Salvator, redovnik	
19	N	3. POSTNA (SREDPOSTNA); Jožef*, gl. zav. Koroške	
20	P	• Klavdija in tov., muč.; Kutbert, škof; Martin, šk.	
21	T	• Nikolaj iz Flüe; Filemon, muč.	
22	S	• Lea, spokornica; Katarina Genovska, spokornica	
23	Č	Turibij iz Mongroveja, škof • Viktorijan in tov.	
24	P	† • Dionizij, muč.; Aleksander, muč.; Katarina Šv.	
25	S	Gospodovo oznanjenje Mariji • Dizma, desni razb.	
26	N	4. POSTNA NEDELJA • Evgenija, muč.; Kastul, m.	
27	P	• Peregrin, red.; Frovin, op.; Lidija, muč.	
28	T	• Sikst III.; Bojan, knez, muč.	
29	S	• Bertold, red.; Ciril, diakon, mučenec	
30	Č	• Amadéj Savojski, knez; Janez Klimak; Rozvita	
31	P	† Modest Gosposv., šk. • Gvido, op.	

9 10 11 12 13

ZAPISKI: .....

SPOMINSKI DNEVI: 4. 3. 1844 * pisatelj Josip Jurčič, 4. 3. 1879 * pesnik Josip Murn Aleksandrov, 7. 3. 1880 * literarni zgodovinar Ivan Grafenauer, 18. 3. 1414 zadnje ustoličenje koroškega vojvode (Ernesta Železnega) v slovenskem jeziku, 18. 3. 1904 * pesnik Srečko Kosovel, 30. 3. 1861 † slikar Marko Pernhart (Pernat), 7. 3. 1948 † prvi predsednik Zveze slovenskih zadrug Janez Vospernik.

LUNA SE SPREMENI:

Mlaj 1. 3. ob 12.48
Prvi kr. 9. 3. ob 11.14
Ščip 17. 3. ob 2.26
Zadnji kr. 23. 3. ob 21.10
Mlaj 31. 3. ob 3.09

NEDELJSKI EVANGELIJI:

5. Jezus zavrne skušnjavca (Lk 4, 1—13)

12. Jezus se na gori spremeni (Lk 9, 28b—36)

19. Jezus opominja k spreobrnjenju (Lk 13, 1—9)

26. Prilika o izgubljenem sinu (Lk 15, 1—3, 11—32)

MISEL MESECA:

Se sprašujete, zakaj tolikšna ljubezen do Device Marije, takšna pobožnost, toliko zdravamarij? Iz enega samega razloga: ker je v sebi oblikovala Kristusa, vemo, da ga lahko oblikuje tudi v nas. Ona namreč ve za skrivnost, kako se v človeku upodobi Kristus, ker ga pozna bolje kakor kdorkoli.

Sonce stopi v znamenje OVNA
21. marca ob 03.15
(začetek vigredi).

Križev pot dekanije Šmohor na Kalvarijo v Štefanu na Zilji.

Na povabilo avstrijskega kulturnega atašeja dr. Zdravka Inzka sta v Pragi nastopila Mešani pevski zbor „Sele“ in Oktet Suha iz Koroške.

MALI TRAVEN - APRIL

1	S	• Hugo Grenobelski, škof; Venancij, škof, muč.	
2	N	5. POSTNA (TIHA); Frančišek Páolski, red. ust. •	
3	P	Praznik Božje glave* • Rihard, šk.; Agápa (Ljuba), m.	
4	T	Izidor Seviljski, šk., c. uč. • Zosim, pušč.	
5	S	• Vincenc Ferrer, duh.; Julijana, opatinja; Irena, m.	
6	Č	• Viljem, op.; Irenej Sirm., šk., muč.; Celestin I., pap.	14
7	P	† Janez de La Salle, sp. • Herman Jožef; Saturnin	
8	S	• Albert, šk.; Julija Billiart, dev.; Valter, opat	
9	N	CVETNA NED. • Marija Kl., svetop. ž.; Tomaž Tol.	
10	P	• Ezekiel, pr.; Apolonij in tov., muč.	
11	T	Stanislav, šk., muč. • Domnij (Dujam), škof	
12	S	• Lazar Tržaški, šk., muč.; Julij I., papež	15
13	Č	Veliki četrtek; Martin I., pap., muč. •	
14	P	†† Veliki petek • Valerijan in tov., muč.; Lidvina	
15	S	Velika sobota • Anastazija, muč.; Peter Gonzales	
16	N	VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE; Bernardka L.	
17	P	VELIK. PONEDELJEK • Rudolf, muč.; Inocenc, šk.	
18	T	• Apolonij, muč.; Elevterij Ilir., muč.; Amidej, red.	
19	S	• Leon IX., papež; Ema, redovn.; Dioniz, muč.	16
20	Č	• Hilda, dev.; Neža Mont.; Teotim, šk.; Sulpicij, m.	
21	P	Anzelm, škof • Konrad Parzham; Simeon Bar.	
22	S	• Leonid, mučenec; Agapit, papež; Luka, muč.	
23	N	2. VELIKON. (BELA) NEDELJA; Jurij, muč. • Vojteh	
24	P	Fidel (Zvest) Sigm., d., m. • Honorij, šk.	
25	T	Marko, evangelist • Ermin, šk., muč.; Kalist	
26	S	• Pashazij, opat; Mati dobrega sveta; Antonin	17
27	Č	• Hozana Kotorska, dev.; Cita, dev.; Kastor	
28	P	Peter Chanel, duh. muč. • Vital; Ludvik M. Grignon	
29	S	Katarina Sienska, c. uč. • Robert Flamski, opat	
30	N	3. VELIKON. NEDELJA; Pij V., p. • Jožef Cottolengo	

ZAPISKI: .....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI: 5. 4. 1894 *narodopisec Vinko Möderndorfer, 6. 4. 885 † sv. Metod, eden obeh slovanskih apostolov in prosvetiteljev, 11. 4. 1904 * „slikar koroških Slovencev" Werner Berg, 13. 4. 1991 odprtje obirskih kapniških jam, 14. 4. 1942 izselitev večjega števila Slovencev na Koroškem s strani nacistične oblasti, 19. 4. 1851 Slomšek v pogovoru z Andrejem Einspielerjem na škofijskem vrtu v Št. Andražu izrekel predlog o ustanovitvi Društva sv. Mohorja, 24. 4. 1961 † publicist dr. Josip Šašel, 26. 4. 1899 † pesnik Dragotin Kette, 29. 4. 1943 na Dunaju obglavljenih 13 Selanov, žrtev nacizma, 28. 4. 1889 * Ivan Zorman, slov. pesnik v Ameriki, 2. 4. 1989 prva slovenska televizijska oddaja avstrijske televizije iz Celovca, 16. 4. 1898 *prelat ddr. Rudolf Blüml.

LUNA SE SPREMENI:

Prvi kr. 8. 4. ob 06.35
Ščip 15. 4. ob 13.08
Zadnji kr. 22. 4. ob 4.18
Mlaj 29. 4. ob 18.36

NEDELJSKI EVANGELIJI:

2. **Jezus ne obsoja grešnice, ampak greh** (Jn 8, 1—11)
9. **Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem** (Lk 19, 28—40)
16. **Jezus vstane od mrtvih** (Lk 24, 1—12)
23. **Jezus se prikaže apostolom** (Jn 20, 19—31)
30. **Jezus z apostoli na Genezareškem jezeru** (Jn 21, 1—19)

MISEL MESECA:

Z Božje strani je bila velika drznost, da je tako neizmeren zaklad — Cerkev — dal v roke nerodnemu človeku. A kaj! Vse, kar je Bog ustvaril, je drzno dejanje, skupaj z odrešenjskim trpljenjem Božjega Sina.

Sonce stopi v znamenje BIKA
20. aprila ob 14.23.

Koroški slikar Werner Berg bi obhajal 11. aprila lani svoj 90. rojstni dan. Na sliki vidite njegovega sina Veita z njegovo sliko. Veit Berg in njegova družina skrbijo z veliko ljubeznijo za domačijo pri Rutarju nad Št. Vidom v Podjuni . . .

Cvetna nedelja. Na Koroškem pripravijo za cvetno nedeljo pri Žilji „prajtelj", v Rožu in na Gurah tudi „prajtelj" ali „prantel", v Podjuni pa „preselc" ali „presenc". Šibje zanj povsod narežejo že na cvetni petek, po stari šegi in navadi pred sončnim vzhodom. Na Zilji, od koder je naš posnetek, je prajtelj navadno tudi še danes prav velik.

Sliki: V. Gotthardt

VÉLIKI TRAVEN - MAJ

1	P	JOŽEF DELAVEC • DRŽAVNI PRAZNIK	
2	T	Atanazij, škof in c. uč. • Boris, kralj	
3	S	Filip in Jakob ml., ap. • Teodozij Kijevski, menih	
4	Č	Florijan (Cvetko), muč. • Cirijak, šk.; Brikcij, knez	18
5	P	• Angel, mučenec; Silván, muč.; Juta, spok.; Gotard	
6	S	• Marija, srednica vseh milosti; Dominik Savio, dijak	
7	N	4. VELIKONOČNA NEDELJA • Gizela, opatinja	
8	P	• Viktor Milan. muč.; Bonifacij IV., p.; Deziderij, šk.	
9	T	• Pahomij Mlajši; Herma	
10	S	• Antonin, škof; Job, svetop. mož	
11	Č	• Estela, muč.; Mamert; Ignacij Lak.	19
12	P	Leopold M. • Nerej in Ahilej; Pankracij	
13	S	• Servacij, škof; Peter Regalat, spozn.; Múcij	
14	N	5. VELIKONOČNA NED.; MATERINSKI DAN • Poncij	
15	P	• Izidor, kmet; Zofija (Sonja), muč.; Torkvat, muč.	
16	T	Janez Nepomuk, muč. • Andrej Bobóla, muč.	
17	S	Jošt, opat • Paskal Baylon, sp.; Bruno, škof	
18	Č	Janez I., p., muč. • Venancij; Erik	20
19	P	• Peter Celestin V., papež; Pudencijana	
20	S	• Bernardin Sienski, duhovnik • Plavtila, spok.	
21	N	6. VELIKONOČNA NEDELJA • Krispin, red.; Valens	
22	P	Prošnji dan • Marjeta (Rita) Kasijska; Renata, spok.	
23	T	Prošnji dan • Janez de Rossi; Evfrozinija	
24	S	Prošnji dan; Marija, Pomočnica kristjanov • Suzana	
25	Č	GOSPODOV VNEBOHOD; Beda Čast.; Gregor VII.	21
26	P	Filip Neri, sp. • Lambert de Vence, šk.; Pavlin	
27	S	Avguštin Canterburyjski, škof • Julij, mučenec	
28	N	7. VELIKONOČNA NEDELJA • German Pariški, škof	
29	P	• Maksim Emonski, šk.; Teodozija, dev.	
30	T	(2. kvatre); Kancijan in tov., muč. • Ivana Orlean., dev.	
31	S	Obiskanje Device Marije • Petronila, muč.; Vital	

ZAPISKI: .....

SPOMINSKI DNEVI: 1. 5. 1894 blagoslovitev Mohorjevega doma v Celovcu, 2. 5. 1953 † koroški duhovnik in politik Janez Starc, 6. 5. 1768 * koroški bukovnik Andrej Šuster Drabosnjak, 8. 5. 1902 * narodni voditelj na Koroškem in oče Slovenske gimnazije dr. Jožko Tischler, 10. 5. 1876 * pisatelj Ivan Cankar, 11. 5. 1784 * jezikoslovec in narodni buditelj Urban Jarnik, 18. 5. 1860 papež Pij IX. podeli udom Družbe sv. Mohorja odpustke, 15. 5. 1955 podpis avstrijske državne pogodbe, 26. 5. 1993 † koroški narodopisec in šolnik dr. Pavle Zablatnik, 27. 5. 1821 † koroški bukovnik Miha Andreaš, 27. 5. 1926 † pesnik Srečko Kosovel.

LUNA SE SPREMENI:

- Prvi kr. 7. 5. ob 22.44
- Ščip 14. 5. ob 21.48
- Zadnji kr. 21. 5. ob 12.36
- Mlaj 29. 5. ob 10.27

NEDELJSKI EVANGELIJI:

7. Le Jezus daje večno življenje
(Jn 10, 27—30)

14. Jezusova nova zapoved
(Jn 13, 31—35)

21. Jezus obljubi Svetega Duha (Jn 14, 23—29)

28. Naj bodo vsi eno
(Jn 17, 20—26)

MISEL MESECA:

Ni lepšega, kakor je mati, ki ima v naročju svojega otroka in mu s prstom kaže nebo, odkoder je prišel. Marija pa je gledala nebesa v lastnem naročju. Marsikatera mati hrani svojega otroka zase, Marija pa ga je hranila za ves svet.

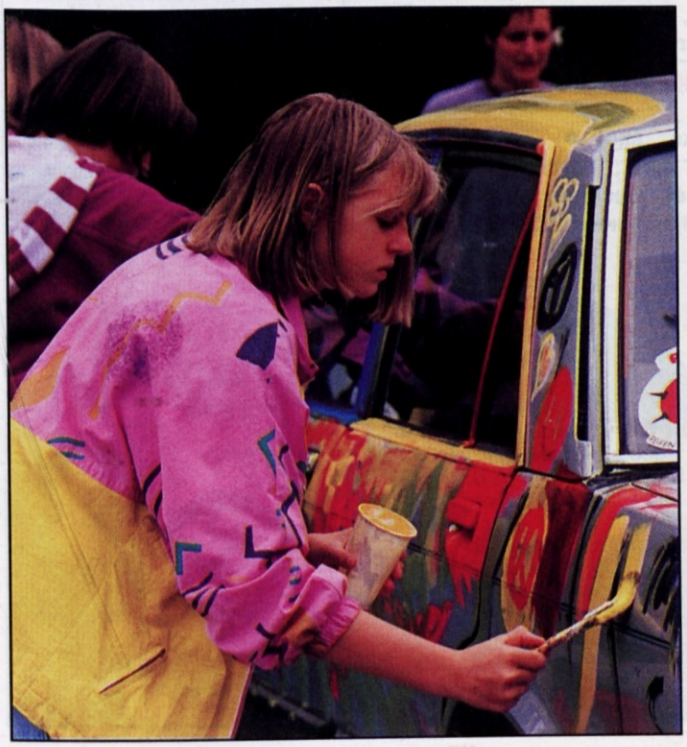

Sonce stopi v znamenje DVOJČKOV
21. maja ob 13.35.

Pisani svet je v ospredju Otroškega in Mladinskega dneva. Domači župnik Stanko Trap (na sliki zgoraj) je na Otroškem dnevu na Bistrici na Zilji rad pokazal, da je bil svoj čas pravi nogometni čarodej.

Slika: V. Gotthardt

Mladinski dan '93 je bil v znamenju ustvarjalnosti. Mladinke in mladinci so se zbrali v Šmihelu v Podjuni, kjer so se pomerili v slikanju, pisanju, petju in . . . seveda v nogometu . . .

Slika: F. Opetnik

ROŽNIK - JUNIJ

1	Č	Justin, muč. • Pamfil, muč.; Konrad, pušč.	
2	P	Marcelin in Peter, muč. • Erazem, šk., muč.	22
3	S	Karel Lwanga in tov., ugand. muč. • Klotilda	
4	N	BINKOŠTI • Frančišek Caracciolo, red.; Kvirin	
5	P	BINKOŠTNI PONED.; Marija Mati Cerkve, Bonifacij	
6	T	Norbert, škof • Bertrand Ogl., škof	
7	S	• Robert, opat; Ana Garzia, dev.; Vilibald, škof.	
8	Č	• Medard, škof; Viljem (Vilko), šk.; Severin; Izabela	23
9	P	Efrem Sirski; Primož, Felicijan • Mati milosti Božje	
10	S	• Bogumil, šk.; Zaharija; Henrik	
11	N	SV. TROJICA; Bárnaba, apostol • Feliks (Srečko)	
12	P	• Janez Fakundski, red.; Adelhajda, dev.	
13	T	Anton Padovanski, c. uč. • Trifil, šk.	
14	S	• Elizej, prerok; Valerij in Rufin, mučenca	24
15	Č	PRESV. REŠNJE TELO; Vid, mučenec • Germana, dev.	
16	P	• Gvido Kort., sp.; Tihon, šk.; Beno, šk.	
17	S	• Gregor Barbarigo, škof; Adolf, šk.; Emilija Vialar	
18	N	11. NAV. NEDELJA • Marcelijan in Marko, m.	
19	P	Romuald, op. • Julijana; Nazarij, šk.	
20	T	• Silverij, papež, muč.; Mihelina, spok.; Florentina	
21	S	Alojzij Gonzága, red. • Evzebij, muč.; Alban	25
22	Č	Pavlin Nolanski; Janez Fisher; Tomaž More • Ahacij	
23	P	Srce Jezusovo • Agripína, dev., muč.; Jožef Cafasso	
24	S	Marijino Brezm. Srce; Rojstvo Janeza Krstnika* •	
25	N	12. NAV. NEDELJA • Viljem (Vilko) iz Vercellija, op.	
26	P	• Vigilij (Stojan), škof; Pelagij	
27	T	Hema Krška*, kneginja; Ciril Aleks., škof •	26
28	S	Irenej, škof, muč. • Potamijena, muč.; Marcela	
29	Č	Peter in Pavel, apostola • Marcel, mučenec	
30	P	Prvi muč. rimske Cerkve • Emilijana, muč.; Oton, šk.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI: 5. 6. 1860 krški knezoškof Wiery potrdi v pastirskem pismu pravila Družbe sv. Mohorja, 8. 6. 1508 * oče slovenske književnosti Primož Trubar, 11. 6. 1844 † jezikoslovec Urban Jarnik, 11. 6. 1903 * koroški župnik in pesnik Anton Kuchling, 11. 6. 1994 odprtje novega poslopja Zveze slovenskih zadrug v Celovcu, 11. 6. 1949 † pesnik Oton Župančič, 12. 6. 1994 Avstrija se je izrekla v plebiscitu za pristop k Evropski uniji, 14. 6. 1910 * oče povojne Mohorjeve v Celovcu dr. Janez Hornböck; 15. 6. 1338 Turki porazijo srbsko vojsko na Kosovskem polju, 26. 6. 1991 razglasitev samostojne Slovenije, 27. 6. 1991 † predsednik Družbe sv. Mohorja prošt F. Brumnik, 27. 6. 1991 vojaški udar JLA proti Sloveniji, 27. 6. 1991 prvo zasedanje Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani, 29. 6. 1586 † Primož Trubar.

LUNA SE SPREMENI:

Prvi kr. 6. 6. ob 11.26
Ščip 13. 6. ob 05.03
Zadnji kr. 19. 6. ob 23.01
Mlaj 28. 6. ob 01.50

NEDELJSKI EVANGELIJI:

4. **Prejmite Svetega Duha** (Jn 14, 15—16. 23b—26)

11. **Tri Božje osebe so eno** (Jn 16, 12—15)

18. **Jezus odpusti spokorjeni grešnici** (Lk 7, 36—8, 3)

25. **Peter izpove vero v Kristusa** (Lk 9, 18—24)

MISEL MESECA:

Na kako nerodnih nogah bi stala moja zvestoba Kristusu in Cerkvi, če bi stala samo na nogah Zakonika cerkvenega prava! Celibata nisem sprejel kot ukaz nekoga paragrafa, ampak iz ljubezni do tistega, ki ima edini besede večnega življenja.

Sonce stopi v znamenje RAKA
21. junija ob 21.34
(začetek poletja).

Pri odprtju novega poslopja Zveze slovenskih zadrug v Celovcu junija lani je bila v ospredju domačnost. Naše kmetice in kmetje (na sliki zgoraj Marija Oraže iz Sel in Hanzej Mikel z Ločila) so pripravili trg domačih specialitet.

12. junija lani so se Avstrijci odločili za pristop Evropski zvezi. Rekord je bil v Selah. 81 % je glasovalo za pristop.

Sliki: V. Gotthardt

MALI SRPAN - JULIJ

1	S	• Estera, svetop. žena; Rumold, pušč.; Aron, očak	
2	N	13. NAV. NEDELJA • Sviton, škof; Vital (Živko), muč.	
3	P	Tomaž, ap. • Anatol, šk.; Heliodor, šk.	
4	T	Elizabeta Portugalska; Urh, škof • Berta	
5	S	Ciril in Metod, slov. ap.* • Anton M. Zaccaria, d.	
6	Č	Marija Goretti, dev., muč. • Bogomila, spokornica	27
7	P	• Izaija, prerok; Vilibald, škof	
8	S	• Kilijan, šk., muč.; Prokop, muč.; Evgen III., pap.	
9	N	14. NAV. NEDELJA • Veronika Giuliani, opatinja	
10	P	• Amalija; Rufina in Sekunda, muč.	
11	T	Benedikt, zav. Evrope • Olga Kijev., kneg.	
12	S	Mohor in Fortunat*, muč. • Nabor in Feliks, muč.	
13	Č	Henrik (Hinko), kralj • Evgen, šk.; Joel in Ezdra	28
14	P	Kamil de Lellis • Frančišek Solan; Bogdan, škof	
15	S	Bonaventura, šk., c. uč. • Vladimir Kijevski, knez	
16	N	15. NAV. NED.; Karmelska Mati Božja • Evstahij, šk.	
17	P	Aleš, spok. • Marcelina, dev.; Vestina (Vesna), m.	
18	T	• Friderik, škof, muč.; Arnold, škof	
19	S	• Avrea (Zlatka), devica; Arsen, diakon, pušč.	
20	Č	• Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija, prerok	29
21	P	Lovrenc iz Brindisija, c. uč. • Danijel, puščavnik	
22	S	Marija Magd. (Majda), sp. • Teofil, muč.	
23	N	16. NAV. NED.; Brigita Šv., red. ust. • (zač. pasjih dni)	
24	P	Krištof, muč. • Kristina, dev.; Boris in Gleb, m.	
25	T	Jakob st., ap. • Olimpija, vdova	
26	S	Joahim in Ana, starša Device Marije • Valens	30
27	Č	Gorazd, Kliment, Naum in tov. • Pantaleon, muč.	
28	P	• Viktor I., papež; Samson (Samo); Peregrin, duh.	
29	S	Marta iz Betanije • Olaf, muč.; Urban II., papež	
30	N	17. NAV. NEDELJA; Peter Krizolog, šk., c. uč. •	
31	P	Ignacij Lojolski, red. ust. •	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI: 2. 7. 1990 Slovenija razglasila svojo suverenost, 2. 7. 1866 * slikar Peter Markovič, 7. 7. 1977 sprejetje zakona o narodnih manjšinah in o štetju manjšin v Avstriji, 8. 7. 1990 Spravna slovesnost v Kočevskem Rogu, 14. 7. 1795 † prvi slovenski dramatik Anton Tomaž Linhart, 23. 7. 1919 ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani, 8. 7. 1991 Šolske sestre se poslovijo od Slomškovega doma, 20. 7. 1969 stopi Neil Armstrong kot prvi človek na Luno, 31. 7. 1891 † Matija Majar Ziljski.

LUNA SE SPREMENI:

Prvi kr. 5. 7. ob 21.02
Ščip 12. 7. ob 11.49
19. 7. ob 12.10
Mlaj 27. 7. ob 16.13

NEDELJSKI EVANGELIJI:

2. **Jezusove zahteve do učencev** (Lk 9, 51—62)

9. **Jezus razpošlje učence** (Lk 10, 1—12. 17—20)

16. **Prilika o sočutnem Samarijanu** (Lk 10, 25—37)

23. **Marta in Marija** (Lk 10, 38—42)

30. **Prosite in se vam bo dalo** (Lk 11, 1—13)

MISEL MESECA:

Iz izkušnje vemo, da se duhovnikove roke sčasoma utrudijo ter iščejo oporo. Morda jo najdejo pri sobratu, morda med farani. Kakšen blagoslov so tedaj za duhovnika razni „Aroni" in „Huri", ki mu podpirajo roke — „eden na eni strani, drugi na drugi" (prim. 2 Mz 17), da bi njegove roke ostale „trdne do sončnega zahoda" — do starosti, tja do smrti.

Sonce stopi v znamenje LEVA
23. julija ob 8.31.

Veselje na Višji šoli za gospodarske poklice v Št. Petru pri Št. Jakobu je bilo konec junija lani — prva matura na tej novi šoli je bila uspešna, saj je vseh štirinajst kandidatk pozitivno opravilo maturo.

Slika: V. Gotthardt

Rudolfov križ na Bistrici pri Šmihelu v Podjuni sodi med najlepša koroška znamenja. To so bili še časi, ko so se vaščani zbirali ob križih in prepevali domače pesmi!

Slika: Markl

VÉLIKI SRPAN - AVGUST

1	T	Alfonz Ligvorij, šk., c. uč. • Makabejski bratje	
2	S	Evzebij iz Vercellija, škof • Štefan I., papež	
3	Č	• Lidija Makedonska, žena; Avguštin Kažotič, škof	
4	P	Janez Vianney, duh. • Tertulin, muč.; Rajner, škof	31
5	S	Posvetitev bazilike Marije Snežne • Ožbalt, kralj	
6	N	18. NAV. NEDELJA; Jezusova spremenitev na gori •	
7	P	Sikst II., muč.; Kajetan, duh.	
8	T	Dominik, red. ust. • Cirijak, Larg in Smaragd, muč.	
9	S	• Peter Faber, redovnik; Roman, mučenec	
10	Č	Lovrenc, diak., muč. • Asterija (Zvezdana), muč.	32
11	P	Klara, dev. • Tiburcij, mučenec; Suzana, mučenka	
12	S	• Evplij, muč.; Inocenc XI., papež; Hilarija, muč.	
13	N	19. NAV. NED.; Poncijan, p., in Hipolit, duh., muč. •	
14	P	Maksimilijan Kolbe, muč. •	
15	T	MARIJINO VNEBOVZETJE • Tarcizij, mučenec	
16	S	Rok, spokornik; Štefan Ogrski, kralj •	33
17	Č	Hijacint Poljski*, red. • Liberat (Svobodan), muč.	
18	P	• Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Arnold, škof	
19	S	Janez Eudes, red. ust.; • Ludvik Toulouški, škof	
20	N	20. NAV. NED.; Bernard, opat • Samuel (Samo), prer.	
21	P	Pij X., pap. • Fidel, muč.; Baldvin	
22	T	Marija Kraljica • Sigfrid (Zmago), opat	
23	S	Roza iz Lime, devica • (konec pasjih dni)	34
24	Č	Jernej, apostol • Emilija de Vialar, redovnica	
25	P	Ludvik IX., kralj; Jožef Kalasanc, red. • Patricija, dev.	
26	S	• Ivana Elizabeta Bichier, red. ust.; Rufin, škof	
27	N	21. NAV. NEDELJA; Monika, mati • Cezarij, šk.	
28	P	Avguštin, škof, c. uč. • Hermes, muč.; Pelagij, škof	
29	T	Mučeništvo Janeza Krstnika • Sabina, muč.	35
30	S	• Feliks (Srečko) in Adavkt, muč.; Gavdencija, muč.	
31	Č	• Rajmund (Rajko) Nonat, redovnik; Pavlin, škof	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI: 4. 8. 1727 * slovenski jezikoslovec Ožbalt Gutsmann, 6. 8. 1945 eksplozija ameriške atomske bombe nad Hirošimo, 10. 8. 1873 * pesnik Fran Eller, 10. 8. 1893 * pisatelj Lovro Kuhar, 25. 8. 1938 † po nacistih mučeni narodni buditelj in duhovnik Vinko Poljanec, 28. 8. 1851 * pisatelj Ivan Tavčar, 28. 8. 1853 potrjena pravila Društva sv. Mohorja s strani deželnega glavarstva, 31. 8. 1589 † prevajalec Sv. pisma v slovenščino in protestantski pisec Jurij Dalmatin, 30. 8. 1907 * dolgoletni predsednik Mohorjeve družbe v Celovcu msgr. Filip Millonig, 11. 8. 1989 † koroški narodni buditelj prof. Jožko Hutter.

LUNA SE SPREMENI:

- Prvi kr. 4. 8. ob 05.16
- Ščip 10. 8. ob 19.16
- Zadnji kr. 18. 8. ob 04.04
- Mlaj 26. 8. ob 04.31

NEDELJSKI EVANGELIJI:

6. **Jezus svari pred lakomnostjo** (Lk 12, 13—21)
13. **Opomin k čuječnosti** (Lk 12, 32—48)
20. **Ločitev duhov** (Lk 12, 49—53)
27. **Ozka so vrata v nebesa** (Lk 13, 22—30)

MISEL MESECA:

Marija ni zid, ob katerem bi se odbile naše molitve, marveč je okenska šipa, skozi katero Kristus prihaja do nas in skozi katero se mi vračamo k njemu. Marija je steblo, ne vrtnica; je oblak, ne dež; je ciborij, ne hostija; ni Eva, ki nas je predala Satanu, ampak žena, ki je „kači glavo strla" in nas vrnila svojemu Božjemu Sinu.

Sonce stopi v znamenje DEVICE
23. avgusta ob 15.34.

Bil je pravi ljudski praznik, ko je avgusta 1993 župnik Ludvik Jank na Radišah s pomožnim škofom Alojzijem Uranom in rektorjem Jožetom Kopeinigom obhajal svoj 90. rojstni dan!

Slika: W. Fritz

Kopanje po meniško? Pater Bruno, benediktinec iz Št. Pavla, se kopa v samostanskem Goslinjskem jezeru.

Slika: trend

KIMAVEC - SEPTEMBER

1	P	Egidij (Tilen), op. • Verena, dev.; Tamára, svetop. ž.	
2	S	• Maksima, mučenka; Kastor, škof; Antonin, muč.	
3	N	22. NAV. NED.; Gregor Veliki, p. • Mansvet, škof	
4	P	• Rozalija, devica; Ida, spok.; Mojzes, prer.	
5	T	• Lovrenc Giustiniani, šk.; Viktorin, šk., muč.	
6	S	• Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., muč.	36
7	Č	• Marko Križevčan in tov., muč.; Regina, dev., m.	
8	P	Marijino rojstvo • Hadrijan, muč.; Natalija	
9	S	• Peter Klaver, red.; Dorotej in Gorgonij, muč.	
10	N	23. NAV. NEDELJA • Nikolaj Tolentinski, spok.	
11	P	• Prot in Hijacint; Erntruda (Erna)	
12	T	Marijino ime* • Gvido, spok.; Tacijan, muč.	
13	S	Janez Zlatousti, škof, c. uč. • Mavrilij, škof	37
14	Č	Povišanje sv. križa • Notburga, devica	
15	P	Žalostna Mati božja (Dolores) • Nikomed, m.; Melita	
16	S	Kornelij, p., in Ciprijan, šk.; m. • Ljudmila; Edita	
17	N	24. NAV. NED.; Robert Bellarmino, škof • Lambert, šk.	
18	P	• Jožef Kupert.; Irena in Zofija	
19	T	Januarij, škof, muč.; Posv. celovške stolnice* •	
20	S	Korejski mučenci • Suzana, mučenka; Kandida, muč.	38
21	Č	Matej (Matevž), ap. in evang. • Jona, prerok	
22	P	• Landelin, pušč.; Mavricij in tov., muč.	
23	S	• Paternij (Domogoj), škof, mučenec; Lin, papež	
24	N	25. NAV. NED.; Rupert*, škof (2. zav. krške škofije) •	
25	P	• Avrelija (Zlata), dev.; Sergij Radoneški, škof	
26	T	Kozma in Damijan, mučenca • Nil, opat	
27	S	Vincenc Pavelski, red. ust. • Hiltruda, dev.	39
28	Č	Venčeslav (Vaclav), mučenec • Lioba (Ljuba), dev.	
29	P	Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli • Cirijak, opat	
30	S	Hieronim, duh., c. uč. • Zofija, spok.; Honorij, šk.	

ZAPISKI: .....

SPOMINSKI DNEVI: 6. 9. 1981 † slikar in prijatelj Slovencev na Koroškem Werner Berg, 11. 9. 1957 odprtje Državne realne gimnazije za Slovence, 11. 9. 1989 odprtje Mohorjeve ljudske šole v Celovcu, 18. 9. 1869 † jezikoslovec, urednik in soustanovitelj Mohorjeve Anton Janežič, 28. 9. 1762 * koroški bukovnik Miha Andreaš, 28. 9. 1831 * pisatelj, kritik in narodni buditelj Fran Levstik, 26 9. 1897 * kipar France Gorše.

LUNA SE SPREMENI:

Prvi kr. 2. 9. ob 10.03
Ščip 9. 9. ob 04.37
Zadnji kr. 16. 9. ob 22.09
Mlaj 24. 9. ob 17.55

NEDELJSKI EVANGELIJI:

3. Jezus uči ponižnosti
(Lk 14, 7—14)

10. Hoja za Kristusom
(Lk 14, 25—33)

17. Prilika o Božjem sočutju
(Lk 15, 1—32)

24. Ne moremo služiti Bogu in mamonu
(Lk 16, 1—13)

MISEL MESECA:

Tudi Cankar pa Dante in Tavčar so povedali svete reči. Toda niso bili Božji sinovi, ne odrešeniki. Niso se pustili pripeti na križ in niso od mrtvih vstali in — pred smrtjo — si niso upali reči: „To je moje TELO . . . "

Sonce stopi v znamenje TEHTNICE
23. septembra ob 13.13 (začetek jeseni).

V poletnih mesecih pride mnogo gostov na Klopinjsko jezero, komaj kdo pa je opazil, da je jesen na Koroškem lepša od poletja.

Teden mladih umetnikov na Rebrci v Podjuni je avgusta meseca. Ostali so lepi spomini na lepe dneve.

Sliki: V. Gotthardt

VINOTOK - OKTOBER

1	N	26. NAV. NEDELJA (ROŽNOVENSKA); Terezija DJ ●	
2	P	Angeli varuhi ● Teofil (Bogoljub, Bogomil), spok.	
3	T	● Evald, muč.; Gerard, op.; Kandid (Žarko), muč.	
4	S	(3. kvatre); Frančišek Asiški, red. ust. ● Petronij, škof	40
5	Č	● Marcelin, škof; Flavija, mučenka	
6	P	Bruno, red. ust. ● Renato, šk.; Fides	
7	S	Rožnovenska Mati Božja ● Marko I., pap.; Sergij Cez.	
8	N	27. NAV. NEDELJA ● Demetrij, muč.; Pelagija, spok.	
9	P	Dioniz, muč.; Janez Leon., duh. ●	
10	T	● Florencij, muč., red.; Danijel, red., muč.	
11	S	● Emilijan (Milan), šk.; Aleksander Korz., škof	41
12	Č	Maksimilijan Celjski, muč. ● Serafin, redovnik	
13	P	● Edvard, spoz.; Koloman, muč.; Helidonija, devica	
14	S	Kalist I., papež, muč. ● Gavdencij, škof, muč.	
15	N	28. NAV. NED. (MISIJONSKA); Terezija Velika, dev. ●	
16	P	Hedvika; Marjeta M. Alakok	
17	T	Ignacij Antiohijski, škof, muč. ● Viktor, šk.	
18	S	Luka, evan.; posv. cerkva ● Peter Alkantarski, red.	42
19	Č	Izak Jogues in kan. muč.; Pavel od Križa, r. ust. ●	
20	P	● Irena, muč.; Vendelin, op.; Artemij, muč.	
21	S	● Uršula, devica in mučenka; Hilarion, opat	
22	N	29. NAV. NEDELJA ● Marija Saloma; Bertila Bosc., red.	
23	P	Janez Kapistran, duh. ● Severin	
24	T	Anton M. Claret, šk. ● Martin iz Vert., šk.	
25	S	● Krizant in Darija, muč.; Krišpin in Krispinijan, muč.	43
26	Č	● AVSTR. DRŽ. PRAZNIK; Amand, šk.; Luciján, muč.	
27	P	● Sabina, muč.; Frumencij, škof; Vincenc, muč.	
28	S	Simon in Juda Tadej, ap. ● Cirila, dev.; Fidelis muč.	
29	N	30. NAV. NEDELJA ● Narcis, šk.; Ermelinda Br., dev.	
30	P	● Marcel, muč.; Alfonz Rod.	
31	T	● Volbenk (Bolfenk), šk.; Kvintin, muč.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI: 1. 10. 1988 † župnik in pesnik Anton Kuchling, 10. 10. 1948 OZN sprejela Splošno deklaracijo o človekovih pravicah, 10. 10. 1920 koroški plebiscit, 11. 10. 1990 † znameniti misijonski kirurg dr. Janez Janež, 15. 10. 1844 * pesnik Simon Gregorčič, 20. 10. 1907 v Celovcu ustanovljena Slovenska krščanska socialna zveza, 26. 10. 1955 zadnji tuji vojak zapustil Avstrijo, avstrijski parlament sprejel zakon o trajni nevtralnosti, 29. 10. 1851 * koroški narodopisec Janez Scheinig.

LUNA SE SPREMENI:

Prvi kr. 1. 10. ob 15.36
Ščip 8. 10. ob 16.52
Zadnji kr. 16. 10. ob 17.26
Mlaj 24. 10. ob 05.36
Prvi kr. 30. 10. ob 22.17

NEDELJSKI EVANGELIJI:

1. **Bogatin in ubogi Lazar** (Lk 16, 19—31)
8. **Jezus spodbuja k veri** (Lk 17, 5—10)
15. **Jezus očisti deset gobavcev** (Lk 17, 11—19)
22. **Prilika o sodniku in vdovi** (Lk 18, 1—8)
29. **Prilika o farizeju in cestninarju** (Lk 18, 9—14)

MISEL MESECA:

Iluzorno je misliti, da se bo oče na cerkvenem pragu otresel skrbi za sina ali hčer, ki študirata v velikem mestu. Seveda, tudi hlev in polje pa še mnoge skrbi gredo z njim v klop. Zato pa se popolnoma zanese na duhovnika, ki v njegovem imenu in pooblaščen od Cerkve s posrednikom Jezusom Kristusom v rokah stopi pred nebeškega Očeta, ga v njegovem imenu prosi, časti in se mu zahvaljuje . . .

Sonce stopi v znamenje ŠKORPIJONA 23. oktobra ob 22.30.

Mnogi ljudje v Bosni so obupali nad nami, ki le opazujemo razvoj. Čeprav je položaj brezupen, niso brez upanja, kakor nam kaže fotografija.

Slika: Peter Quendler

LISTOPAD - NOVEMBER

1	S	VSI SVETI • Cezarij, diakon, mučenec	
2	Č	SPOMIN VSEH VERNIH RAJNIH • Marcijan, pušč.	
3	P	Viktorin Ptujski, šk., muč.; Just, trž. muč.; Martin •	44
4	S	Karel Boromejski, škof • Vital in Agrikola, muč.	
5	N	31. NAV. NED. • Zaharija in Elizabeta, starši Jan. Krstn.	
6	P	Lenart, opat • Sever, muč.	
7	T	• Engelbert, šk., muč.; Ernest, opat	
8	S	• Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež	
9	Č	Posvetitev lateranske bazilike • Teodor (Božidar)	45
10	P	Leon I. Véliki, pap., c. uč. • Andrej Avellino, spoz.	
11	S	Martin iz Toursa, škof • Menas, puščavnik	
12	N	32. NAV. NED.; Jozafat Kunčevič, škof, muč. •	
13	P	Stanislav Kostka, red. • Homobonus, trgovec	
14	T	• Nikolaj Tavelić, muč.; Lovrenc O'Toole, šk.	
15	S	Albert Veliki, škof, c. uč.; Leopold*, knez •	46
16	Č	Marjeta Škotska; Jedrt iz Helfte, red. • Otmar, op.	
17	P	Elizabeta Ogr., red. • Hugo; Evfemija in Tekla, muč.	
18	S	Posvetitev baz. sv. Petra in Pavla • Roman, diak., m.	
19	N	33. NAV. NED. • Narsej, škof, muč.; Barlam, muč.	
20	P	• Edmund, kralj, muč.; Feliks Valois, red.	
21	T	Marijino darovanje • Albert, šk.; Gelazij I., papež	
22	S	Cecilija (Cilka), dev., muč. • Maver, škof, muč.	47
23	Č	Klemen I., papež, mučenec; Kolumban, opat •	
24	P	Vietnam. muč. • Flora (Cvetka), dev.; Krizogon, muč.	
25	S	• Katarina Aleksand., dev. muč.; Erazem, muč.	
26	N	KRISTUS KRALJ • Leonard Portomavriški, red.	
27	P	Virgil* in Modest*, ap. Karantanije • Jožef Pig., red.	
28	T	• Jakob Markij, duh.; Eberhard, šk.	
29	S	• Saturnin, mučenec; Blaž in Demetrij, mučenca	48
30	Č	Andrej, apostol • Trajan, šk.; Tadej, muč.	

ZAPISKI: .....

.....

.....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI: 2. 11. 1885 * duhovnik in politik Janez Starc, 10. 11. 1819 † baron Žiga Zois, mecen slovstvenega dela med Slovenci, 13. 11. 1813 * koroški slovenski politik in publicist, soustanovitelj Mohorjeve Andrej Einspieler, 24. 11. 1906 † pesnik Simon Gregorčič, 19. 11. 1987 † arhitekt in kulturni delavec Simon Kregar, 15. 11. 1868 * prvi predsednik koroške Zveze slovenskih zadrug Janez Vospernik.

LUNA SE SPREMENI:

- Ščip 7. 11. ob 08.20
- Zadnji kr. 15. 11. ob 12.40
- Mlaj 22. 11. ob 16.43
- Prvi kr. 29. 11. ob 07.28

NEDELJSKI EVANGELIJI:

5. **Jezus pri cestninarju Zaheju** (Lk 19, 1—10)

12. **O vstajenju mrtvih** (Lk 20, 27—38)

19. **Napoved razdejanja Jeruzalema** (Lk 21, 5—19)

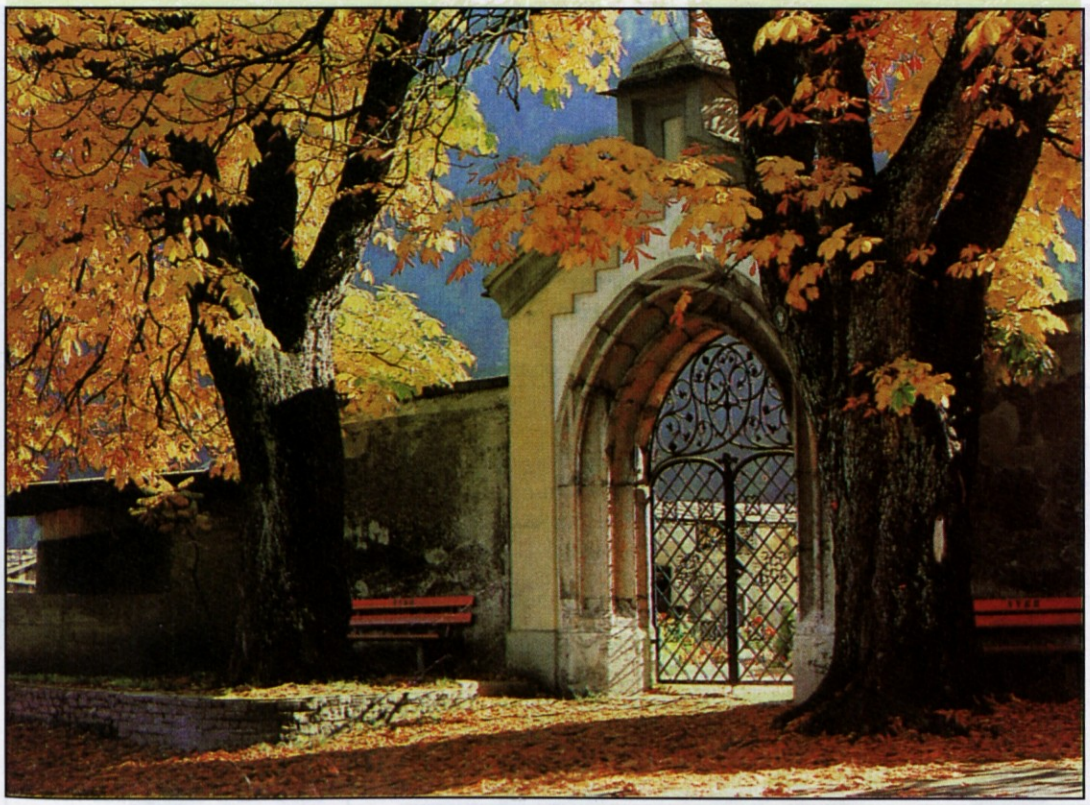
26. **Kristus vlada s križa** (Lk 23, 35—43)

MISEL MESECA:

Šestindvajset let sem hodil z možmi in fanti v hram. V hramu je vino; repe in zelja tam ni. Prepeval sem z njimi in rujnega nazdravljal. Jaz sem šel z njimi v hram, oni pa niso prišli z menoj v cerkev. Zato sem v svojem srcu sklenil: Ne v hram! Pred tabernakelj bom odslej hodil v nedeljo zvečer.

Sonce stopi v znamenje STRELCA
22. novembra ob 20.00.

Vernih duš dan — zbiramo se na pokopališčih, da se v molitvi spomnimo naših dragih rajnih.

Slika: Zeichen

Razširjenost slovenskega tiska na južnem Koroškem je v marsikaterem kraju zasluga požrtvovalnih mladincev in starih raznašalk in raznašalcev. Bog lonaj! (Na sliki otroci z Blata pri Pliberku.)

Slika: Marica Flödl

GRUDEN - DECEMBER

1	P	• Eligij, šk.; Natalija, spok.; Edmund Campion, muč.	
2	S	Bibijana (Živka), muč. • Blanka; Herta, dev.	
3	N	1. ADVENTNA; Frančišek Ksaver, duh. • Kasijan, muč.	
4	P	Janez Dam., c. uč. • Barbara	
5	T	• Saba (Sava), op.; Gerald iz Brage, šk.; Krispina	
6	S	(4. kvatre); Nikolaj (Miklavž), šk. • Apolinarij Trž., muč.	49
7	Č	Ambrož, šk., c. uč. • Agaton, muč.; Jožefa R.	
8	P	BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE •	
9	S	• Peter Fourier, red.; Valerija, muč.; Abel, očak	
10	N	2. ADVENTNA • Melkijad, pap., muč.; Judita	
11	P	Damaz I., pap. • Danijel Stilit, pušč.	
12	T	Ivana Frančiška Šantalska, red. • Amicus	
13	S	Lucija, dev., muč. • Otilija, dev.; Suzana, muč.	50
14	Č	Janez od Križa, duh., c. uč. • Spiridion (Dušan), šk.	
15	P	• Kristina, dev.; Marija K. di Rosa, red. ust.	
16	S	• Albina, dev., muč.; Adelhajda, cesarica	
17	N	3. ADVENTNA • Lazar iz Betanije; Olimpija, red. ust.	
18	P	• Teotim in Bazilijan, muč.; Gracijan, škof	
19	T	• Urban V., pap.; Favsta, spok.; Tea, mučenka	
20	S	• Evgenij in Makarij, muč.; Dominik Siloški, opat	51
21	Č	Peter Kanizij, duh., c. uč. • Severin, škof	
22	P	• Demetrij (Mitja), muč.; Frančiška Cabrini, dev.	
23	S	Janez Kancij, duh. • Viktorija, dev., muč.; Servul	
24	N	4. ADVENTNA; Sveti večer • Adam in Eva; Šarbel, sp.	
25	P	BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO • Anastazija, muč.	
26	T	SV. DRUŽINA; Štefan, prvi mučenec • Zosim, papež	
27	S	Janez Evangelist, ap. • Fabiola, spokornica	52
28	Č	Nedolžni otroci, muč. • Kastor in tov., muč.	
29	P	Tomaž Becket, šk., m. • David, kralj	
30	S	• Rajner, škof; Liberij, škof; Evgen, škof	
31	N	SV. DRUŽINA; Silvester I., pap. • Melanija, opatinja	

ZAPISKI: .....

.....

.....

SPOMINSKI DNEVI: 1. 12. 1918 ustanovljena Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, 2. 12. 1869 * koroški slovenski politik Franc Grafenauer, 3. 12. 1800 * pesnik France Prešeren, 3. 12. 1833 * ljudski pevec Franc Leder Lesičjak, 11. 12. 1918 † pisatelj Ivan Cankar, 11. 12. 1980 † koroški slovenski skladatelj Pavle Kernjak, 14. 12. 1912 * koroški narodopisec in šolnik dr. Pavle Zablatnik, 15. 12. 1935 † politik in poslanec v deželnem ter vsedržavnem parlamentu Franc Grafenauer, 19. 12. 1828 * slovničar in soustanovitelj Mohorjeve Anton Janežič, 22. 12. 1825 † koroški bukovnik Andrej Šušter Drabosnjak, 23. 12. 1990 Slovenija se je na referendumu izrekla za samostojnost, 5. 12. 1905 * kmet in narodopisec Niko Kriegl.

LUNA SE SPREMENI:

Ščip 7. 12. ob 02.27
Zadnji kr. 15. 12. ob 06.31
Mlaj 22. 12. ob 3.22
Prvi kr. 28. 12. ob 20.06

NEDELJSKI EVANGELIJI:

3. Potrebna je čuječnost (Mt 24, 29—44)

10. Nebeško kraljestvo je blizu (Mt 3, 1—12)

17. Janez Krstnik pošlje učence k Jezusu (Mt 11, 2—11)

24. Jožef vzame Marijo k sebi (Mt 1, 18—24)

31. Beg v Egipt (Mt 2, 13—15. 19—23)

MISEL MESECA:

Kaj bi ostalo od božiča, če bi iz njega potrebili vse, česar tako ali drugače ni moč zgodovinsko dokazati? Ko je sv. Frančišek jaslice pred 700 leti prvič postavljal, ni šel najprej spraševat bibliciste, marveč je dal duška svojemu srcu, svoji fantaziji, ki mu res ni ponazarjala zgodovine, ki pa zato ni bila nič manj realna kakor zgodovina.

Sonce stopi v znamenje KOZOROGA
22. decembra ob 9.17
(začetek zime).

V teh dneh bodo spet puščali svoje sledove v svežem snegu: Miklavži, ki bodo obiskali otroke ter jih po zgledu dobrotljivega sv. Miklavža obdarovali. Na sliki Miklavž iz Galicije v Podjuni.

Nežika Novak iz Bele pri Železni Kapli je s keramiko našla izrazno sredstvo, ki presega vsako jezikovno mejo . . .

Sliki: V. Gotthardt

Sedaj se ne smemo vračati v preteklost

(Srečanje treh Mohorjevih družb — Celje, Celovec, Gorica — v Gornjem gradu, 18. maja 1994. Nagovor mariborskega škofa dr. Franca Krambergerja med sv. mašo. — Božja beseda od srede 7. velikonočnega tedna: Apd 20, 28—38 = berilo; Jn 17, 11b—19 = evangelij.)

Spoštovani voditelji in zastopniki Mohorjevih družb, dragi bratje in sestre! Pozdravom predsednika Celjske Mohorjeve družbe in liturgičnemu pozdravu, ki ga slišimo na začetku vsake evharistične daritve, pridružujem iskrene pozdrave v imenu Slovenske škofovske konference in v svojem imenu — vam, spoštovani voditelji vseh treh Mohorjevih družb, in vam, dragi verniki gornjegrajske župnije, ki ste se nam pridružili v tako lepem številu.

Študijskemu srečanju, ki so ga voditelji Mohorjevih družb danes dopoldne že imeli, bomo sedaj pridružili najlepše in najsvetejše srečanje, — srečanje s Kristusom v Božji besedi in sv. daritvi, ki jo bomo opravili za vse žive in pokojne mohorjane.

1. Na mizi Božje besede sta danes pri sv. bogoslužju dva pomenljiva odlomka, dve oporoki: Pavlova v berilu in Kristusova v evangeliju. Oba se poslavljata, oba odhajata.

Apostol Pavel odhaja v Rim, v mučeništvo, v pričevanje s krvjo. V Efezu se poslavlja od starešin in vernikov. Daje jim poslednja navodila: Pazite nase in na vso čredo, kateri vas je Sveti Duh postavil za oskrbnike in predstojnike! Vodite Božjo Cerkev, ki si jo je pridobil Kristus s svojo krvjo! Prišli bodo med vas grabežljivi volkovi in vstali bodo med vami oznanjevalci krivih naukov. Bodite čuječi! Vsakega opominjajte! . . . In nazadnje pravi: Zdaj pa vas izročam Bogu in njegovi milosti (prim. Apd 20, 28—38). Sledil je ganljiv prizor. V velikem joku „so se vrgli Pavlu okrog vratu in ga v slovo poljubljali".

Tudi Kristus se v evangeliju poslavlja od svojih učencev. Preden je odšel, preden je stopil na pot trpljenja, na Oljsko goro in na Kalvarijo, se je obrnil k svojemu Očetu in opravil najlepšo molitev za svoje učence. Sveti Oče! Ohrani v svojem imenu te, ki si mi jih dal, da bodo eno kakor midva! Sveti Oče, obvaruj jih vsega hudega! Sveti Oče, posveti jih z resnico, tvoja beseda je resnica (prim. Jn 17, 11b—19).

2. Ta dva odlomka Božje besede smo poslušali danes v tej starodavni gornjegrajski katedrali pri srečanju treh Mohorjevih družb (Celje, Celovec, Gorica), in sicer v času, ko se Cerkev pripravlja na binkoštni praznik, ko z zakramentom sv. birme sprejema nove mlade rodove odraslih in dozorelih kristjanov, ko doživlja svojo mladost in novost.

Kot voditelji treh Mohorjevih družb gledate Slomškovo dediščino, najstarejšo književno ustanovo na Slovenskem, to veliko dobrotnico našega naroda, to „botro" slovenske kulture, književnosti, jezika, narodnosti in vernosti. Mohorjeva družba je kakor „botra" položila svojo roko na vse to. In to roko slovenski narod čuti na sebi že nad 140 let. To je roka velike spremljevalke slovenske zgodovine, velike vzgojiteljice slovenskega človeka, braniteljice slovenske identitete, varuhinje verskega, duhovnega in moralnega življenja.

Kolikokrat so prišli grabežljivi volkovi in oznanjevalci krivih naukov! Kolikokrat so jo obsodili, jo želeli pokopati in zabrisati vsako sled za njo! Kolikokrat so jo hoteli zaznamovati kot sumljivo, protiljudsko, protidržavno ustanovo! Kolikokrat so jo hoteli zvabiti v svoje vode, z njo manipulirati in ji vzeti njeno lastno identiteto! . . . Toda vodstvo je nanjo vedno pazilo, bilo budno, opominjalo, iskalo in vedno našlo rešitev.

In v tej zgodovinski verigi voditeljev ste tudi vi, ki ste danes tukaj navzoči. Za vaše poslanstvo, delo in skrb se vam zahvaljujem ter izrekam priznanje v svojem imenu kot pokrovitelj in v imenu vseh slovenskih škofov.

3. Mohorjevo družbo gledam kot drevo, globoko zasajeno v narod, med ljudi — kot drevo, ki ima zaradi zgodovinskih razmer tri vrhove (Celje, Celovec, Gorica), a deblo je samo eno!

Vsi poznamo zgodovinsko preteklost, posebej tisto idejno in ideološko „ujetništvo", tisti 50-letni „slovenski babilon", ki je pustil za seboj sledove, včasih nezaupanje, večkrat razvaline kulture, duhovnosti, narodnosti, moralnosti in tudi vernosti slovenskega človeka.

Toda sedaj se ne smemo vračati v preteklost ali jo gledati z obžalovanjem ali nad njo tarnati in se opravičevati. Ne! Sedaj je čas, ko morajo vse tri Mohorjeve družbe izpolniti Jezusovo oporoko, ki smo jo slišali v evangeliju:

— ohraniti v Božjem imenu, kar nam je dal Slomšek, in biti eno, kakor so bili eno Slomšek, Einspieler in Janežič; biti eno z ustanovitelji in poznejšimi voditelji Mohorjeve družbe,

— obvarovati Mohorjevo družbo vsega hudega, to je razcepljenosti, poplitvenja, nezvestobe idejam ustanoviteljev; obvarovati jo zatona, padca, da ne rečem propada,

— posvetiti Mohorjevo družbo z resnico! Vaše besede, spoštovani voditelji, vaše poslanstvo in knjige, to je tisto, kar Mohorjevo družbo posvečuje, priporoča, razodeva. In to je tisto, kar slovenskega človeka posvečuje, utrjuje v zvestobi Bogu in domovini, veri in kulturi, narodu in Cerkvi. Za posvečenje s to resnico vas, spoštovani voditelji in zastopniki vseh treh Mohorjevih družb, prosim v imenu vseh slovenskih vernikov in kot pokrovitelj celjske Mohorjeve družbe v svojem imenu.

+ F. Kramberger

Dr. Franc Kramberger
mariborski škof

Leto velikih dogajanj in izrednih dogodkov

„Mohorjeva je bila v veliko težjih časih, kakor so današnji, kulturno zatočišče slovenske narodne skupnosti na Koroškem.“ Tako je na odprtju „Hiše koroških Slovencev“ v Ljubljani označil našo vlogo avstrijski zvezni predsednik dr. Thomas Klestil.

Mogoče je Mohorjeva postala prav zaradi te značilnosti osrednja in največja organizacija koroških Slovencev. V zadnjih letih smo postavili marsikakšen akcent, pretekli meseci pa so bili meseci velikih dogajanj in izrednih dogodkov.

Največji dogodek je kajpada *blagoslovitev „Doma koroških Slovencev“* ob navzočnosti ljubljanskega nadškofa in slovenskega metropolita dr. Alojzija Šuštarja, celovškega škofa dr. Egona Kapellarija in dveh državnih predsednikov, in sicer avstrijskega in slovenskega. Oba, dr. Thomas Klestil in Milan Kučan, sta vlogo Mohorjeve družbe počastila. Predsednik Milan Kučan jo je orisal s pomenljivimi besedami: „Kdor ne pozna poslanstva Mohorjeve družbe, . . . , ta ne pozna pomembnega dela slovenske zgodovine in tudi težko razume prihodnost, ki jo Slovenci imamo.“

Ob odprtju Doma sem v Ljubljani povedal, da se zavedamo, „da pravzaprav začenja delovati ambasada naše narodne skupnosti“. Hiša bo kontaktni člen med Dunajem, Celovcem in slovenskim glavnim mestom. Ob dobrososedskih odnosih med Avstrijo in Slovenijo želimo biti povezovalni člen in enakopraven partner. Najbolj razveseljivo pa je mogoče dejstvo, da bodoči skupni Evropi lahko služimo kot eksemplarični model.

Hiša v Ljubljani pa ni bila edini „delovni praznik“. V petek, 27. maja 1994, smo *odprli obnovljeno knjigarno,* ki je v centru koroškega glavnega mesta središče slovenske besede. Arhitektu so uspeli lepi in strukturirani prostori. V bodoče bomo bralkam in bralcem nudili še več. Program knjigarne je slovenski in nemški ter obsega beletristično, versko, politično, zgodovinsko, mladinsko in otroško literaturo.

Čeprav je slovenski narod pesniški narod, je naše ljudi treba vedno spet vzpodbujati k branju, tudi z vabljivo knjigarno. Naj tu ponovim besede Toneta Pavčka, ki smo jih v mohorjevkah že brali: Če ne bomo brali, nas bo pobralo!

Ob 5-letnici Mohorjeve ljudske šole v Celovcu: direktor Anton Koren in predsednik Mohorjeve družbe Jože Kopeinig (z leve) v krogu učenk in učencev.

Po knjigarni smo proslavili še *100-letnico Mohorjeve hiše,* hkrati smo predali namenu *povečano garažo* in *obnovljeni vrt* na dvorišču.

Ob zidanju garaže smo bili tarča relativno ostre polemike. Naši kritiki, eden ali drugi je sam najemnik garažnega prostora, mogoče niso pomislili, da smo center za vrsto delojemalcev, ki prihajajo iz vseh dvojezičnih krajev na delo z lastnimi avtomobili. Zdi se, da je te razprave konec in da tudi naši kritiki vidijo, da je bil postopek pameten in nujen. Z gradnjo je bila povezana obnova vrta, ki ga bodo uporabljali predvsem otroški vrtec, šola in zavetišče. Že v prvih dneh smo videli, da se bodo otroci na njem igrali z velikim navdušenjem.

Prav ob garaži smo videli, da se je treba v korist napredka jasno odločiti in da je treba načrt

dosledno finalizirati. Brez jasne odločitve in konsekventnega dela danes tudi ne bi bilo *Mohorjeve ljudske šole.* Njen praznik smo vključili v proslavo 100-letnice naše hiše, zato se je tega slavja udeležila tudi bivša zvezna ministrica za pouk in umetnost dr. Hilde Hawlicek, ki je toliko storila za šolo. Njena šolska politika je bila vzorna.

Ob proslavi 100-letnice Mohorjevega doma in 5-letnice Mohorjeve ljudske šole smo počastili vrsto vidnih sotrudnikov s podelitvijo *Slomškovega priznanja.* Prejeli so ga poverjeniki Marija Buchwald, Anton Dolinšek in Fanika Goršič, avtor knjig in dolgoletni odbornik dr. Valentin Inzko, urednik Družine in doma ter avtor in odbornik župnik Lovro Kaselj, poverjenica Marija Martinčič, poverjenik župnik Maks Mihor, avtor in zgodovinopisec Mohorjeve dr. Janko Moder, dolgoletni sodelavec tiskarne Lovro Sadjak, dolgoletni odbornik Bernhard Strauß in poverjenik župnik dr. Ciril Turk.

Največji in najtežavnejši projekt pa je *obnova visokošolskega doma Korotan* na Dunaju. Realizacija doslej ni uspela v pravi meri. Nekateri odgovorni, ki smo jim zaupali naloge, imajo težave s termini, čeprav smo jih med gradnjo večkrat opozorili na nevarnost, da hiše ne bodo pravočasno dogradili. Sploh pa je Dunaj neznan teren. Upam, da bodo prav tisti, ki so v zadnjih mesecih preslišali naša opozorila, v zadnji fazi le še konstruktivni.

Ob prenovi Korotana pa moramo jasno povedati, da je projekt finančno izredno zahteven. Računam s pomočjo Slovenije, saj smo že marsikateremu študentu iz Slovenije omogočili šolanje v Celovcu ali študij na Dunaju. Le mimogrede omenim, da so naši bivši študenti danes v Sloveniji vplivni in kompetentni sooblikovalci družbe. Na slovenske oblasti apeliram, da naj sedaj primerno podprejo dunajski Korotan.

Vodenje domov ekonomsko nikakor ni zanimivo. Za dijake skrbimo, ker je to ena bistvenih nalog našega poslanstva. Gole številke same govorijo proti vzdrževanju domov, ker za vsakega dijaka in študenta mesečno doplačujemo najmanj 2000,— šilingov.

Načrtujemo pa še druge spremembe. Mohorjeva tiskarna se bo preselila, in sicer predvidoma januarja 1995, na slovenska zgodovinska tla, na celovško periferijo, v Vetrinj. Tiskarski sektor je danes vsekakor problematičen in se zavedamo, da uspeš le s konkurenčno in moderno ponudbo. Z nadaljnjim razvojem bomo ostali med najboljšimi tiskarnami v Celovcu.

V okviru praznika 100-letnice Mohorjevega poslopja v Celovcu se je lepo število mladih in mlajših odzvalo povabilu na koncert skupine „Wiener Tschuschenkapelle" na obnovljenem dvorišču Mohorjevega doma. Novi paviljon se je, kakor dokazuje slika, dobro obnesel ob nalivu med prireditvijo . . . Mohorjeva načrtuje poglobitev in razširitev kulturnih prireditev na svojem vrtu sredi Celovca. Dva rockovska koncerta, ki ju je na vrtu že priredila Koroška dijaška zveza, sta močno odmevala.

Celovška Mohorjeva v Ljubljani — Pri odprtju Mohorjeve hiše na Poljanski cesti 97 v Ljubljani je bilo več prominence kakor pri otvoritvi kakšne prave ambasade. Dva predsednika (Klestil in Kučan), nadškof in metropolit Šuštar, škof Kapellari, deželna glavarja Josef Krainer (Štajerska) in Christof Zernatto, itd.

Ob tej priložnosti naj zapišem, da smo v tiskarni letos izgubili dolgoletno stranko, revijo „Naša luč". Nad štirideset let smo vsak mesec skrbeli za izhajanje, zdaj pa se tiska v Sloveniji. Boleče je, da ni več v naši hiši, ker smo jo tiskali, ko je v Ljubljani niti kupiti nisi smel, kaj šele brati.

Ob uresničitvi lepih načrtov in ob obiskih vidne vrste visokih gostov — v Mohorjevi smo ob dveh državnih predsednikih in bivši ministrici pozdravili še nadškofa dr. Šuštarja, krškega škofa in našega protektorja dr. Kapellarija, ministre, državne sekretarje, poslance ter ljubljanskega in celovškega župana kakor tudi koroškega in štajerskega deželnega glavarja ter namestnika koroškega deželnega glavarja in druge — pa moramo pomisliti na vse, kar nas še čaka. Cilje pa je treba definirati, in sicer miselno in pisno.

Ob 100-letnici Mohorjevega doma v Celovcu je Mohorjeva družba podelila Slomškovo priznanje nekaterim zaslužnim mohorjanom. Na sliki dolgoletni poverjenik, izseljenski duhovnik dr. Ciril Turk, direktor Mohorjeve dr. Anton Koren in predsednik Mohorjeve rektor Jože Kopeinig (z desne).

Med drugim bomo morali uresničiti tako imenovani *Radio Korotan* in sprejem slovenske televizije v dvojezičnih krajih Koroške. Politično je ta zahteva več kakor zrela.

Prizadevati si bomo morali za ohranitev delovnih mest. V zadnjih mesecih je vrsta manjših družb propadla, skoraj petsto delovnih mest ni več. Promet se je občutno zmanjšal. Gospodarsko stanje je zaskrbljujoče in vznemirljivo. Povem pa lahko, da je celovška Mohorjeva s svojimi močmi vedno odgovorno razpolagala. Dejavni smo neprestano in premišljeno, zato bomo tudi ta del gospodarskega cikla premagali z velikim naporom, a brez večjih težav.

Najbolj zaskrbljujoče pa je *padanje števila članov Mohorjeve družbe*. Pred približno sto leti je Mohorjeva imela okrog 90.000 članov. Danes o tako ogromnem članstvu lahko le sanjamo. Problem je treba stvarno videti in ga rešiti. V tistih zlatih časih smo z našimi knjigami bili doma skoraj v vsakem slovenskem gospodinjstvu. Mogoče je tudi danes naš osrednji dejavnik, namreč založba, odločilen.

V sklopu naše razvejene dejavnosti dela založba slej ko prej po načelih ustanoviteljev. Še danes širi slovensko besedo po nizkih cenah. Pomisliti bomo morali, katere knjige in kakšne vsebine koledarja, naše „članske izkaznice", bodo tako privlačne, da bo število članov spet raslo.

„Mohorjeva ni samo hiša sredi Celovca, temveč živa mreža med rojaki na Koroškem in po širnem svetu." Definicija rektorja Jožeta Kopeiniga, predsednika Mohorjeve družbe, je kratka in pravilna. Če nam bo uspelo to definicijo spraviti med Slovence doma in po svetu, bo število članov spet raslo.

Dr. Anton Koren
direktor Mohorjeve družbe

Ko drugod rušijo kulturne spomenike . . .

(Pridigi ob blagoslovitvi Hiše koroških Slovencev v Ljubljani 1. junija 1994)

Exzellenz, hochverehrter Herr Bundespräsident, ekselenca, gospod predsednik slovenske države, spoštovani visoki gostje, gospe in gospodje!

Z velikim veseljem Vas pozdravljam ob odprtju Hiše koroških Slovencev v Ljubljani! Zahvaljujem se Mohorjevi družbi, da je dala pobudo in uresničila ta veliki načrt. Moja iskrena želja je, da bi Hiša in vse prireditve in razstave v njej kakor tudi vse delovanje služilo medsebojnemu zbliževanju, razumevanju in čimbolj plodnemu sodelovanju.

Z Avstrijo nas vežejo tako močna zgodovinska, kulturna in verska izročila, da smo dolžni iz spoštovanja do teh izročil še bolj poglabljati medsebojno sodelovanje. Mohorjeva družba v Celovcu in potem v Celju kakor tudi v Gorici je prispevala k poglobitvi kulture in k povezovanju vseh Slovencev doma in po svetu. Zato tudi na tem mestu Mohorjevi družbi izrekam vse priznanje in zahvalo.

Ko doživimo odprtje in blagoslovitev Hiše koroških Slovencev prav ob uradnem obisku predsednika avstrijske države gospoda Thomasa Klestila, je za nas še posebno veselje in čast. Ko drugod rušijo kulturne spomenike, uničujejo mesta in vasi, ko sovraštvo razdvaja narode, ko so teptane človekove pravice in ko prezirajo pravice manjšin, smo toliko bolj hvaležni, da moremo poudariti ob odprtju te hiše drugačno stališče in drugačno odločitev za prihodnost v miru, medsebojnem spoštovanju, razumevanju in prijateljstvu.

Z veseljem sem sprejel povabilo, da blagoslovim to Hišo koroških Slovencev. Blagoslov ne velja toliko prostorom, temveč veliko bolj ljudem, ki bodo tu živeli, delali, se srečavali in prirejali razstave, in vsem obiskovalcem. Prošnja za Božji blagoslov nas spominja na to, da je vse, kar dobrega prejemamo in doživljamo, Božji dar in da moremo ob odprtosti za Božjo navzočnost med nami sami sodevati pri uresničevanju Božjih načrtov.

Iskrena hvala vsem in najboljše želje za Hišo koroških Slovencev v Ljubljani!

Alojzij Šuštar
slovenski metropolit in ljubljanski nadškof

Spoštovani gospod predsednik! Sehr geehrter Herr Bundespräsident! Prevzvišeni gospod nadškof! Spoštovani gospod ljubljanski župan! Sehr geehrter Herr Bürgermeister von Klagenfurt! Spoštovani gostitelji Mohorjeve družbe! Spoštovane gospe in gospodje!

Kot protektor Mohorjeve družbe Vam smem izreči svoje pozdrave in izraziti svoje veselje nad tem, da je lahko Mohorjeva uredila to Hišo koroških Slovencev v Ljubljani. To je korak k novi Evropi, po kateri mnogi hrepenijo. Korak na poti, ki države, narode in narodne skupnosti povezuje med seboj ne kot cesta enosmernica, temveč v obeh smereh; pot preko vedno bolj odprtih meja. Mnogi imajo strah pred odprtimi vrati in odprtimi mejami. Bojijo se tveganja, da bi živeli v večjih prostorih. Hkrati pa spregledajo pozitivne možnosti, ki jih daje takšna odprtost.

Naloga in moč za odprtje vrat in meja, ki ga omogoča odprtje src, je bila krščanstvu dana od vsega začetka. Mohorjeva kot krščanska ustanova ima to nalogo. Izpolnjuje jo posebno s službo besedi: Besedi ljudi in besedi Boga. Beseda človeka lahko v dobrem in hudem veliko naredi. Lahko zida, zdravi, ustvarja mir. Lahko pa tudi ruši, vara in ločuje. Mohorjeva hoče služiti graditeljski, ozdravljajoči besedi ljudi, s tem da sredi besed ljudi prinaša tudi Božjo besedo.

„BESEDA človeka lahko v dobrem in hudem veliko naredi. Lahko zida, zdravi, ustvarja mir. Lahko pa tudi ruši, vara in ločuje."

Beseda resnice bo odtehtala svet, je rekel neki veliki pričevalec za resnico v našem stoletju. Naj bi Mohorjevi naprej uspevalo, da služi temu idealu sredi toliko neresnice, ki je ne manjka tudi danes.

Egon Kapellari
celovški
škof

Etnične skupine so živi mostovi za dobro sosedstvo

(Govor avstrijskega predsednika Thomasa Klestila ob odprtju Hiše koroških Slovencev v Ljubljani 1. junija 1994)

Spoštovani gospod predsednik! Ekscelence! Gospod deželni glavar! Gospod župan! Gospe in gospodje!

Pravkar sem v slovenskem parlamentu dejal, da so „etnične skupine živi mostovi za dobro sosedstvo". In zdaj izročamo tu namenu „hišo koroških Slovencev". Kaj bi moglo bolje dokazati, da smo stopili na novo pot, kakor ta slavnost? Slavnost, ki se je prav zavestno udeležujeta tudi državna poglavarja Slovenije in Avstrije?

Avstrijska identiteta se je porodila iz večnarodne države in zaradi nje. Avstrijci se zato tudi ne moremo definirati po izvirnosti jezika — kajti nemščino govori kot materni jezik desetkrat več ljudi, kakor je Avstrijcev. Avstrijci smo v prvi vrsti državna skupnost, ki zajema moč in samozavest iz svoje zgodovine. Ta pa nas uči, da smo na najrazličnejše načine povezani z vsemi svojimi sosedi, tako z Madžari in Slovani, kot z Romani in Nemci.

Ali ni zato samo po sebi umevno, da jezikovnih manjšin znotraj meja današnje Avstrije sploh nimamo za problem, temveč da pomenijo za nas pridobitev?

Tako se posebej veselim tega slavnostnega trenutka. Zahvaljujem se Mohorjevi, avstrijski založbi s tako bogatim izročilom, za to hišo, ki bo dom in predstavništvo koroških Slovencev v Ljubljani.

Da zvezna dežela Koroška pripisuje delovanju Mohorjeve in drugih društev in zvez, ki naj bodo tu doma, posebno pomembnost, dokazuje tudi prisotnost deželnega glavarja dr. Zernatta. Prisrčno ga pozdravljam in mu polagam zadeve naših prijateljev posebej na srce.

Mohorjeva je bila v veliko težavnejših časih kakor danes za slovensko narodno skupnost na Koroškem gojišče kulture — ker je bila od ustanovitve pred 143 leti pač več kakor le založba. Naj spomnim samo na v novejšem času tako pomembne prevode slovenske literature v nemščino — kot tudi avstrijske v slovenščino. Zbirki „Austriaca" in „Slovenica" sta izredno veliko pripomogli k medsebojnemu spoznavanju.

Omenil pa bi rad tudi vlogo Mohorjeve pred tremi leti, ko so bili iz Celovca takoj po izbruhu vojne v Sloveniji poslani Slovencem po vsem svetu klici na pomoč. Skoraj deset milijonov šilingov je bilo spontano zbranih v tisti akciji. In tedanji slovenski ministrski predsednik je ugotovil, da „si našega sožitja, naše kulture v prihodnosti, naše trdne identitete ne gre predstavljati brez Mohorjeve".

Gospe in gospodje!

V zgodovini Srednje Evrope je bilo temno obdobje, ko je bila naperjena proti manjšinam sistematična politika asimilacije, zatiranja, celo uničenja. Po koncu diktatur in razpadli železni zavesi se je marsikaj obrnilo na bolje. Toliko bolj boleče nas pač vse prizadevajo dogodki v Bosni. Nove, prihodnje Evrope pa ne bodo zgradili nestrpni šovinisti, temveč samo humani demokrati.

Največje koristi novega duha v Srednji Evropi bodo prav gotovo deležne tiste etnične skupine, ki gojijo z večinskim prebivalstvom prijateljski dialog — in so zaradi svoje dvojezičnosti doma v dveh kulturah. To je silna prednost v obdobju političnega, kulturnega in gospodarskega sodelovanja.

Zato se je treba boriti za zavarovan obstoj različnih etničnih skupin in za učinkovito manjšinsko zaščito. To prizadevanje se mora začeti vselej in najprej v lastni hiši!

Gospe in gospodje!

Ko je škof Slomšek leta 1852 ustanovil Mohorjevo, je zapisal: „Vera bodi vam luč, materni jezik pa ključ do ljudske omike!"

Založba, ki bo zdaj v Ljubljani dom in kraj srečanja vsem koroškim Slovencem, je s tem sijajno izpolnila svoje ustanovno naročilo. Zahvaljujem se vsem, ki so pripomogli k uresničenju tega predstavništva. Čestitam vam, gospod rektor Kopeinig, in vam, gospod ravnatelj Koren. Vašemu delu pa želim Božji blagoslov!

Obilo sreče, obilo uspeha v prihodnje!

Naj bo manjšina aktiven dejavnik povezovanja med državama

(Govor ob odprtju Doma koroških Slovencev v Ljubljani 1. junija 1994)

Spoštovani gospod zvezni predsednik, spoštovana gospoda deželna glavarja, spoštovani gospodje ministri, spoštovani gospe ambasadorki, spoštovani gospod nadškof dr. Šuštar, spoštovani gospod škof dr. Kapellari, drage rojakinje, dragi rojaki iz Avstrije, Štajerske in Koroške, spoštovane gospe in gospodje!

Današnji dogodek in imenitna udeležba zelo uglednih ljudi iz Avstrije in Slovenije opravičuje in utemeljuje mojo in, upam, našo skupno željo, da bi ta dogodek prispeval k uresničevanju, vsaj simbolnemu uresničevanju slovenskih upanj. Ta Dom koroških Slovencev, ki ga je pravkar odprl gospod zvezni predsednik, je omogočil, da kot ambasada Slovencev, ki živijo v Avstriji, tudi fizično omogoči vašo prisotnost in vaš vpliv v življenju Slovenije in življenju Avstrije. Omogoča in prispeva k temu, da bi bila slovenska manjšina v Avstriji aktiven dejavnik povezovanja in sodelovanja med našima narodoma, med našima državama.

Tega se je slovenska manjšina zavedala ves čas. Samo tako je lahko preživela, da je hkrati gojila svojo privrženost in pripadnost slovenskemu narodu, slovenski kulturi in hkrati živela na način, kot ga morejo živeti lojalni državljani v državi, v kateri živijo.

Tako je slovensko manjšino razumela Slovenija, ki je dolgo časa preko manjšine imela odprto okno, s katerim je vzdrževala stik z evropsko civilizacijo.

Današnjo udeležbo uglednih ljudi iz Avstrije razumem kot izraz volje po takšnem razumevanju vloge manjšine tudi v Republiki Sloveniji, in Avstriji še posebej, ker je gospod zvezni predsednik na pogovorih dopoldne izrecno dejal, da vsebina člena 7 Avstrijske državne pogodbe ni v ničemer sporna.

Želim, da bi vlogo manjšine razumeli tako danes, v prihodnje in zmeraj. Slovenci smo se kot narod formirali, si ohranjali dostikrat v neprijazni zgodovini svojo kulturo. Z njo tudi vstopamo v krog sodobnih evropskih narodov. V ohranjanju in širitvi slovenske kulture je posebno vlogo imela Mohorjeva družba. Kdor ne pozna poslanstva, ki ga je vsaj ob ustanovitvi imela Mohorjeva družba (skoraj 150 let je od takrat, ko jo je ustanovil škof Slomšek), ta ne pozna pomembnega dela slovenske zgodovine in tudi težko razume prihodnost, ki jo Slovenci imamo. To razumeti je toliko bolj pomembno zdaj, ko je Slovenija pred dvema zahtevnima nalogama: ko si mora prizadeveti, da bi bila prepoznavna kot posebna etniteta v krogu evropskih narodnov in ko v svojem povezovanju in združevanju z drugimi narodi mora skrbeti, da te identitete ne bi zgubila.

Želim, da ne bi zapadli skušnjavi in ne bi predpostavili primatu kulture v življenju našega naroda kakšne druge vrednote.

Mohorjeva družba je danes v Celovcu, v Gorici in v Celju. Tudi to po svoje zgovorno govori o težki in dostikrat tudi krivični zgodovini, ki je povzročila delitve slovenskega naroda in tudi delitve med Slovenci samimi.

Tukaj so danes na otvoritvi Doma koroških Slovencev zbrani vsi Slovenci, ne glede na razlike, ki so med njimi in ki sicer obstajajo med Slovenci.

Želim in upam, da je to znamenje, da imamo Slovenci dovolj moči in da uresničimo verz iz Prešernove Zdravice, ki ga sicer nismo uvrstili v himno, ki pa je zelo prepričljiv. Ta verz govori:

„Edinost, sreča, sprava
k nam nazaj se vrnejo!
Otrok, kar ima Slava,
vsi naj si v roke sežejo."

S to željo Vam še enkrat čestitam, čestitam vsem tistim, ki ste imeli dovolj poguma, da ste omogočili, da je do tega Doma prišlo, in želim, da Dom uspešno opravlja svoje poslanstvo.

Milan Kučan
predsednik
Republike Slovenije

Goriška Mohorjeva v letu 1994

Jeseni 1924, torej pred 70 leti, je izšel, z letnico 1925, prvi knjižni dar Goriške Mohorjeve družbe. Koledarju so delale družbo „Gospodarska čitanko" inž. J. Rustje, Danilevskiyjev roman „Na Indijo" v prevodu A. Benkoviča, Raisov roman „Preužitkarji" v prevodu F. Bradača, „Molitvenik" dr. G. Pečjaka ter zvezek z imenikom udov GMD.

Zamisel o ustanovitvi GMD se je porodila v sklopu stanovske organizacije slovenskih primorskih duhovnikov v mejah tedanje Italije, imenovane „Zbor svečenikov sv. Pavla". V ta namen je društvo osnovalo odbor, v katerega je poleg duhovnikov pritegnilo tudi nekaj tedanjih vidnejših intelektualcev-laikov. V poslanici, razposlani 22. novembra 1923 župnijskim uradom, je bilo zapisano: „Ker ima Družba sv. Mohorja na Prevalju svoj sedež izven države in se ne more posebno ozirati na naše razmere, ter bi cenzura lahko dovoz knjig onemogočila, smo čutili potrebo po lastni ustanovi, ki bi nam to družbo omogočila . . . " (prim. R. Klinec, Zgodovina GMD, Gorica 1967, stran 12).

Leto 1994 je zato potekalo pri GM v znamenju bodisi proslave okrogle obletnice njenih početkov, predvidene za mesec november, kakor tudi izjemno pomembnih notranjih organizacijskih preosnov, o čemer smo poročali v lanskem koledarskem zapisu. S preosnovami je GMD prešla v sklop širše založniške Zadruge Goriške Mohorjeve.

Novoustanovljena Zadruga, ki je dejansko zaživela šele letos, je založnik in lastnik tednika „Katoliški glas", mesečnika za otroke „Pastirček", knjižnih izdaj in ožje GMD. Predsednik odbora Zadruge GM je od 1. 6. 1994 dr. Damjan Paulin, ki je nasledil dr. Kazimira Humarja. Le-ta je sprejel mesto podpredsednika.

Omenjene enote, ki sestavljajo Zadrugo GM, delujejo samostojno ter jih kot takšne tudi obravnavamo. Naj jih na kratko predstavimo:

Katoliški glas je tednik, ki je nastal leta 1948 z združitvijo tedanjega tržaškega Tedna in goriškega Slovenskega Primorca. Glavni in odgovorni urednik je g. Dušan Jakomin, slovenski kaplan v tržaški župniji Škedenj. S predanostjo prvotnim koreninam želi tednik „slediti dogodkom tako, da informira in formira, toda mora obenem pripravljati prihodnost na osnovi tistih vrednot, ki ga stalno spremljajo in so ga rodile. Prav zato ne sme in ne more biti glasilo te ali one strani. Krščansko sporočilo gre preko ločitev, ki so le človeške in zato minljive", tako piše glavni urednik v uvodniku dne 26. 6. 1994. Biti želi torej eden izmed soustvarjalcev javnega mnenja v slovenskem zamejskem prostoru.

Pastirček je mesečna otroška revija, ki neprekinjeno izhaja že celih 48 let. Oblikuje jo uredniški odbor, ki ga vodi g. Marjan Markežič, župnik v Sovodnjah ob Soči in profesor verouka na slovenski nižji srednji šoli v Gorici. Letno izide osem številk, in sicer med šolskim letom. Namenjen je predvsem šoloobveznim otrokom. Objavlja raznolike informativne in formativne članke, pa tudi pesmice, pravljice, igre. Pomembna je tudi „pošta". Številna pisma mladih bravcev pričajo, da je revija zanje prikupna in zanimiva.

Knjižne izdaje. Ustanovitev Zadruge GM je tudi formalno pravno omogočila izdajanje knjig zunaj rednega letnega knjižnega daru GMD. Za to skrbi širši odbor za knjižne izdaje, ki je bil ustanovljen; vodi ga prof. Marija Češčut. V tem sklopu sta letos izšli pesnitev „Križev pot" Ljubke Šorli-Bratuževe, ob prvi obletnici njene smrti, ter, v sozaložbi s Celjsko MD, „Črepinje" oz. spominski zapisi nekdanjega političnega zapornika in sedanjega biljenskega župnika in zlatomašnika Ljuba Marca. Do izteka tega leta naj bi izšla še dva naslova.

Goriška Mohorjeva družba. Kot je bilo omenjeno, ohranja GMD v sklopu Zadruge Goriške Mohorjeve svojo avtonomijo. Letošnja obletnica je posebej poživila misel in skrb, da pride ponovno do izraza izvirni namen MD kot bratovščine oz. združenja vernikov, ki vidijo v MD sredstvo za osebnostno duhovno-kulturno oblikovanje in utrjevanje verske in narodne istovetnosti. Zato stoji v ospredju vprašanje, kako poživiti čut pripadnosti MD s primernimi bivanjskimi izrazi.

O knjižnem daru za leto 1994, ki je izšel v prvih dneh meseca decembra 1993, velja povedati, da so ga sestavljali: Koledar 1994, ki ga je uredil dr. J. Markuža; 19. snopič, to je predzadnji, Primorskega slovenskega biografskega leksikona

(PSBL), ki ga urejuje prof. M. Jevnikar; „Alesandrinke", zgodbe o usodi primorskih deklet in žena v Egiptu izpod peresa Dorice Makučeve; „Možje s Snowyja", spomini vipavskega izseljenca v Avstraliji; „Ko se vračajo delfini", zbirka novel in črtic tržaške pisateljice Brune Marije Pertot.

Knjižno zbirko 1994 smo predstavili v Gorici, Trstu, Ljubljani, Ajdovščini, Dornberku, Izoli in Kopru. Bila je lepo sprejeta ter deležna prav dobrih ocen in recenzij v slovenski periodiki. GMD je bila prisotna tudi na zadnjem knjižnem sejmu v Cankarjevem domu v Ljubljani novembra 1993.

Redno se srečujemo in sodelujemo s sestrskima družbama v Celju in Celovcu. Skupaj snujemo in pripravljamo zgodovino vseh treh Mohorjevih. Novembra 1994 je na sporedu ponovno srečanje „treh sester" v Gorici v sklopu proslave 70-letnega jubileja GMD in obenem sklepa največjega dosedanjega založniškega in kulturnega podviga GMD, to je Primorskega slovenskega biografskega leksikona (PSBL), ki je pričel izhajati leta 1974. To dragoceno enciklopedično delo, sad zelo širokega kroga zavzetih sodelavcev, razodeva neslutena obzorja mnogoplastnega duhovnega bogastva tolikih primorskih ljudi, ki bi brez PSBL ostala v veliki meri prikrita.

Odbor GMD

Celjska MD v minulem letu

Če se ne motim, je pred kakimi desetimi leti Vinko Ošlak prvi zapisal, da so tri sestrske Mohorjeve družbe malega slovenskega naroda bogastvo, ne pa nesreča. Če bi per analogiam trditev aplicirali na celotno Cerkev, torej na vse kristjane po širnem svetu, bi nam nasprotovala večina teologov, ki imajo razdeljenost Cerkve za nesrečo, ne pa za bogastvo. Menim, da je edino modro zgodovinska dejstva upoštevati, saj jih spremeniti ni mogoče, tajiti jih pa bi bilo nepošteno. Vendar sem prepričan, da je že dolgo pravo sliko o življenju Mohorjeve družbe, o njenem mestu med Slovenci in njenem delovanju mogoče dobiti le, če kompletiramo vse tri elemente: goriškega, celjskega in celovškega. To je bil zagotovo tudi smisel sklepa, da poročilo o delu vseh treh MD objavimo vsako leto v vseh treh koledarjih.

Ključno vprašanje MD je njeno članstvo, njegovo število in vnema za Družbo. Če drže podatki iz naših koledarjev prvih povojnih let, da je imela celjska MD tedaj 70.000 naročnikov (članov), danes pa je število tam nad 17.000, tedaj lahko presodimo, kje smo. Tudi če bi sešteli članstvo vseh treh Mohorjevih, bi celotna podoba najbrž še vedno ostala kaj klavrna. Toda teh podatkov nimamo, a tudi kriterij včlanjevanja ni povsod enak. Tu pa tam me skuša kdo tolažiti (slepiti), da ni važno, koliko imamo članov, ampak kako finančno stojimo. Kaj, če bi kakšen župnik podlegel podobni prevari: ni važno, koliko ljudi je pri maši, koliko jih prejema zakramente in kako živijo, važno je, da imamo dovolj denarja. Horribile auditu!

Sicer pa smo v letu 1993 izdali 65 naslovov v nakladah od 500 do 80.000 izvodov. Skoraj vse nove knjige so bile javnosti posebej predstavljene. In koliko uspemo prodati? Toliko, da za silo vozimo. Skladiščni prostori v Celju so vedno bolj zatrpani. Zaposlenih imamo trenutno v Celju 6 in v Ljubljani 8, skupaj 14.

Tajništvo na svojih sejah rešuje vedno več prošenj za podporo in sponzoriranje. V večini primerov podarjamo le svoje knjige.

Poverjenike, ki so skoraj izključno župniki župnij v Sloveniji, skušamo informirati in opogumljati preko njihovih delegatov, ki jih vabimo na pogovore ločeno po pokrajinah dvakrat letno.

Vprašanje denacionalizacije od lani ni napredovalo, ampak nazadovalo. Na pritožbo sedanjega lastnika bivše mohorske hiše v Celju je Ministrstvo za okolje in prostor razveljavilo prvostopenjsko odločbo, ki je bila v našo korist, in vrnilo zadevo v ponovno odločanje občini Celje.

S prvim majem pa smo začeli redno izpolnjevati obnovljeno določilo naših Pravil o rednem tedenskem darovanju sv. maš za žive in rajne člane MD. Od tega pričakujemo tudi nadnaravno pomoč pri prizadevanju za duhovno preobrazbo in konsolidacijo te ljubljene Slomškove ustanove. Vsak teden se daruje v eni slovenski župniji sv. maša za žive in rajne mohorjane, razpored pa je objavljen v tedniku Družina.

p. Hieronim Zveglič, predsednik celjske MD
Zmaga Kumer, tajnica MD

Anton Trstenjak: Popravek zgodovine

Dobivam hude očitke, češ da sem leta 1947 šel v posebni komisiji v Celovec z namenom, da „zapremo ali uničimo Celovško Mohorjevo družbo". Očitki izvirajo iz Ošlakovega članka v Mohorjevem koledarju pred leti. Tam se je Vinko, žal, hudo zaletel. Zdaj vidim, da bo treba to popraviti, če prihajajo krivične in zmotne sodbe že celo onstran luže iz Amerike in Avstralije.

Bilo je namreč ravno nasprotno.

Mohorjeve družbe kot javnopravne institucije takrat še sploh ni bilo v Celovcu. Zato je ni mogel nihče „zapreti". Pač pa je šele sestanek s to komisijo, katero je vodil dr. Fran Kotnik, predsednik Celjske Mohorjeve, nekdanji odbornik Celovške Mohorjeve — še iz časa pod cesarjem, dal pobudo za ponovno ustanovitev Celovške Mohorjeve družbe. Pravzaprav bi morali ti očitki, čeprav docela krivični, padati na dr. Kotnika, tega zvestega Korošca in mohorjana, Podgorčevega prijatelja, ki bi se v grobu obrnil, če bi vedel, da se danes njemu in meni kaj takega očita.

Bilo pa je tako: Ljubljana (oblast) je zahtevala, naj Celjska Mohorjeva zahteva (tri) poslopja nekdanje Celovške Mohorjeve zase, saj je bila nadaljevanje Celovške in v Celovcu od takrat dalje Mohorjeve ni bilo. To so nam postavili kot pogoj; sicer pa da ukinejo tudi Celjsko Mohorjevo družbo. Sploh pa smo prva desetletja po vojni živeli (v Mohorjevi) le po milosti komunistične oblasti. Malo prej so zaprli celo predsednika Celjske Mohorjeve, dr. Fr. Cukalo.

Kotnik mi reče: Celovčani bi bili neumni, če bi nam odstopili svoje nekdanje hiše, saj bi jih pri nas tako dobili samo komunisti (Celjsko mohorjevo so že prej nacionalizirali). Rekel mi je še: Šla pa bova, da vsaj po tolikih letih vidiva Koroško. Če sem iz Celovca bežal v Celje, da rešim Mohorjevo, bom še zdaj šel nazaj v Celovec, da jo rešim. Bomo videli. — Bilo pa je to potovanje prava pustolovščina v Celovec prek Budimpešte, Dunaja in Semmeringa. V Celovcu pa pred prvim vprašanjem, s kom naj govoriva; saj še niso imeli odbora s predsednikom. Samo msgr. Podgorc je prišel v poštev.

V Celovcu je naša komisija govorila z msgr. Podgorcem, nekdanjim odbornikom Mohorjeve še iz cesarskih časov; skupaj sta bila še z dr. Kotnikom. Toda na sestanku midva nisva bila niti trenutek brez komunistov, ki so imeli odločilno besedo. Podgorcu nisva mogla reči, kako misliva. To mi je potrdil tudi dr. Valentin Inzko, ko je prebral Ošlakov članek, češ saj mi je Kotnik takrat mimogrede pošepetal, da nista mogla brez navzočnosti komunistov spregovoriti niti besede. Zato smo bili nad sestankom razočarani vsi trije: msgr. Podgorc in jaz s Kotnikom. Odločilno pa je to: Podgorcu je dal naš sestanek pobudo, bil je spreten organizator, da je alarmiral celovško deželno oblast, naj hitro nanovo potrdi Celovško Mohorjevo družbo, da bo zopet pravni lastnik nekdanjih poslopij. Celovška politična oblast je temu rada ugodila, saj je tako nasprotovala Jugoslaviji, še posebej komunistom. Tako je prišlo po pribl. 30 letih zopet do obnove Celovške Mohorjeve družbe. Tudi midva sva bila tega uspeha vesela, saj smo bili v prijateljskih odnosih. Dokaz, da smo bili v prijateljskem sodelovanju s Celovško Mohorjevo: le-ta je na pobudo Doma prosvete v Tinjah ponatisnila mojo prvo knjigo Med ljudmi; pozneje še štiri knjige, med njimi Krščanstvo in kultura, ki je bila pri meni 30 let v predalu, ker v Sloveniji ni mogla iziti; izdala je tudi moje duhovne vaje duhovnikom Da bi bili z Njim; sodeloval sem v celovških glasilih, itn.

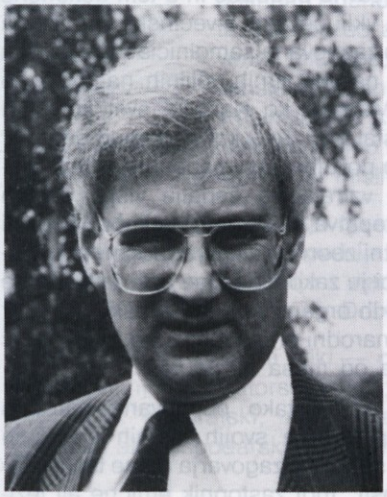
Ošlakov članek v Koledarju (leta 1988) daje docela nasprotno informacijo. Saj Ošlak je pisal pač samo po zapisniku, katerega kopijo imam tudi jaz; zapisnik pa so pisali komunisti. Ponovni dokaz, da pisni dokumenti niso vselej zanesljivi viri za zgodovinsko resnico, ki se da hudo sprevreči. Čudim se samo, da tega historiata ni pisal kak starejši Celovčan, ki je bil te stvari poznal kot sodobnik, ne pa Ošlak, ki še menda takrat ni bil na svetu in je do nedavnega živel v Jugoslaviji. Jaz mu tega osebno nisem zameril, vendar pa je uredništvo Mohorjeve dolžno to popraviti.

(Opomba uredništva: Članek prof. dr. Antona Trstenjaka prav radi objavljamo, saj nazorno prikazuje dejansko politično situacijo povojnega slovenstva, opozorili pa bi radi na dejstvo, da se je mag. Vinko Ošlak v omenjenem spisu o obiskih iz Slovenije naslanjal izključno na tedanja poročila v časopisju.)

Koroško-slovenska identiteta — kaj je to?

V času razburljivega prevrednotenja vseh vrednot, ki visi kot Damoklejev meč nad nami, ni čudno, da se spreminja tudi pojem narodnostne, etnične ali jezikovne identitete.

Medtem ko zagovarjajo eni, zlasti tisti na ogroženem obrobju nič kaj negovanih etničnih vrtov, ognjevito in čim trdnejšo narodnostno zavest, se zdi drugim — in temu razvoju smo trenutno priče na Koroškem — identiteta večplastna, relativna, odvisna od kulturno-političnega in gospodarskega položaja nosilca ali nosilke te kvalitete človekove zavestne biti. Take identitete, pravi na primer dr. Marjan Sturm, predsednik levičarske Zveze slovenskih organizacij na Koroškem, sploh ni, kajti na Koroškem žive le Korošci ali prebivalci južne Koroške, ki govore en jezik ali pa dva. Sicer pa so vsi eni in isti, z istimi težnjami v gospodarstvu, kulturi in zlasti politiki. Očitno gre pri tej teoriji za narod, ki je le še spaček, zreduciran na jezik, na komunikacijsko sredstvo brez duše, brez zgodovinskega spomina.

Reginald Vospernik je bil rojen 9. 5. 1937 v Celovcu. V letih 1942—1945 pregnan v nemških taboriščih Rhenitz in Eichstätt. Ljudska šola v Skočidolu, gimnazija na Plešivcu, kjer je l. 1955 maturiral. Študij germanistike in slavistike na Dunaju v letih 1955—1961. Od l. 1961 profesor na Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu, od l. 1978 njen ravnatelj. Poleg svojega poklica je aktiven v vrsti funkcij: npr. dolga leta predsednik in podpredsednik Federalistične unije evropskih narodnostnih skupnosti (FUEV), tajnik in predsednik (1968—1972) Narodnega sveta koroških Slovencev idr. Poročen, trije otroci. Živi v Podravljah.

Iskanje narodne istovetnosti

Če skušam osebno priti kot koroški Slovenec do izvirov svojega iskanja narodne istovetnosti, potem se mi poraja spomin na davno srečanje — tedaj sem bil desetleten otrok — z Ivanom Grafenauerjem, častitljivim, ponižnim gospodom, ki je prišel v moje rodne Podravlje pri Beljaku raziskovat slovenska narečja in se je pri iskanju pristnih informacij oglasil tudi v naši hiši. To moje prvo srečanje z državljanom federativne Jugoslavije slovenske narodnosti mi zbuja spomin izredne urejenosti, kulturnosti in kajpada jezikovne kompetence.

To srečanje je meni in mojim domačim odstrlo pogled na nekaj vznemirljivo tujega. To je bila in hkrati ni bila naša identiteta. Dr. Ivan Grafenauer je bil le etnični sorodnik, ki ga je nekoliko približal še njegov prvotno koroški izvor. Nekako smo se ga v hiši obotavljali priporočati naprej drugim podraveljskim družinam za ankete o jeziku, ker smo vedeli za manjšo ali sploh odsotno narodno zavest pri sosedih. Naša hiša je veljala kot leglo „nacionalizma" ali, kar je vulgarno-primitivna koroška duša tedaj kar enačila, kot zavetišče komunizma. Očitno so bili nacistični oblastniki aprila 1942 podobnega mnenja, saj so nas izselili v nemška taborišča. Ivan Grafenauer nam je bil tako simbol slovenstva in vendar tuje identitete hkrati.

Psihološko zakonitost takega hkratnega priklona in odklona sem doživel — in gotovo so to doživljali in doživljajo z mano tudi številni koroški Slovenci — na lastni koži denimo pri kakih obiskih pri ziljskih Slovencih ali ljudeh, ki bi objektivno morali biti Slovenci, saj so dajali in dajejo koroškemu Slovencu z neziljskim govorom občutek, da ga v tej lastnosti ne sprejemajo. Konverzacijski jezik se spremeni v nemščino spričo vendarle tehtnih glasoslovnih in oblikoslovnih razlik med ziljskim in drugimi koroškimi govori.

Že umrli dr. Valentin Einspieler, po rodu koroški Slovenec iz Bilčovsa pri Celovcu, je dolga leta predsedoval zvezi vindišarjev (Bund der Windischen) in menil, da koroških Slovencev sploh ni in da je tudi njihov jezik le neka nemško-slovanska mešanica. Ta njegova teorija iz retorte nemškega nacionalizma 19. stoletja se danes poraja v razpravi o multikulturnosti in etnocentrizmu.

Vključevanje ali samostojnost

Etnocentrizem ali dvokulturnost (oziroma večkulturnost), ta — kakor se mi zdi — samo navidezna razdvojenost, buri koroško narodnostno politiko že dalj časa. Njenim izhodiščem sta botrovala od nekdaj, vsekakor pa po letu 1955, ko je Avstrija dobila svojo državno pogodbo in s tem dokončno začrtane meje, vključevanje v večinske stranke na eni in zavestno zasnovana samoiniciativna politika združevanja v narodnostnih volilnih nastopih na drugi strani. Medtem ko Narodni svet koroških Slovencev, nastal leta 1949 kot neogiben odgovor na ekskluzivno povojno zasvojenost koroških Slovencev z OF, vztraja na čedalje višjih okopih etničnega zastopstva v različnih ustanovah, zlasti še v narodnostni zbornici ali narodnostnem parlamentu, ki naj bi ju zakonodajalec šele ustvaril, se Zveza slovenskih organizacij na Koroškem že kar grozljivo bliža narodni enolončnici, ko ni več moč ločiti krompirja od mesa ali čebule.

Razumljivo je, da tako pojmovana narodna skupnost ne potrebuje svojih lastnih političnih predstavnikov, saj lahko zagovarja njene težnje zaradi „identičnosti" tudi zastopnik etnične ali jezikovne večine. Pri tem je zanimivo, da v javnih nastopih predstavnikov Zveze slovenskih organizacij čedalje manj slišimo pojem „narodna skupnost", marveč čedalje pogosteje „jezikovna skupnost". Sorodstvo z gledanjem denimo uradne Francije, da žive v francoski državi le Francozi, med njimi pa je nekaj takih, ki govore še en jezik, denimo Alzačani, Bretonci ali Katalani, je očitno. Tudi Italijani Furlanom nikdar ne bodo prisodili kvalitete narodne skupnosti, marveč jim pripisujejo le, da govore svoje furlansko narečje — in še to naj počenjajo kolikor se da v zasebni sferi, v hiši in v hlevu.

Mostovi razumevanja

Pred nekaj tedni je bilo na Koroškem ustanovljeno društvo Vincenz Rizzi, poimenovano po koroškem duhovniku nemškega rodu, ki je v 19. stoletju složno z očetom koroških Slovencev Andrejem Einspielerjem iskal vzvode za pravičnejše razmerje do koroških Slovencev. Namen društva je pospešeno sodelovanje sosedov na alpsko-jadranskem območju na podlagi neprisilnega promoviranja večjezičnosti in preseganja etničnega priznavalnega načela. Lepi cilji. Vendar je treba pripomniti, da koroški Slovenci že od nekdaj uresničujemo dvojezičnost, dvokulturnost. Koroški Slovenec domala nikdar ni bil samo enojezičen. Medkulturnost oziroma interetničnost je zanj bila in je samoumevna življenjska drža. Bogato pismenstvo koroških Slovencev to neizpodbitno izpričuje. Kako bi sicer moglo nastati bukovništvo Andreja Schusterja-Drabosnjaka, Jarnikovo vneto sotrudništvo pri nemški koroški reviji Carinthia, dvojezičnost sodobnih slovenskih avtorjev, denimo Janija Oswalda ali Janka Ferka?

Medetničnost, dvo- ali večkulturnost, mora, to nam pove beseda sama, graditi z dveh enakovrednih in enakopravnih bregov mostove razumevanja. Resničnost pa je, da celo zagovorniki takega integralističnega modela medetnične komunikacije često razen nekaterih vljudnostnih fraz slovenščine ne obvladajo in se tudi ne nameravajo mučiti s takim, kakor pravijo, težavnim jezikom. In to ne zato, ker prisvajanja sosedovega jezika, udomačenega na nekdanjih in sedanjih koroških tleh že poldrugo tisočletje, ne bi zmogli, saj se učijo angleščine, francoščine, italijanščine, celo hebrejščine, marveč iz zgolj udobnostnih nagibov, ker pri dejstvu, da so vsi Slovenci dvojezični, tega znanja večinski predstavniki ne potrebujejo.

Deklaracija Sveta Evrope o manjšinah

Podpora, ki jo daje Svet Evrope prav društvu Vincenz Rizzi — dr. Peter Leuprecht, namestnik generalne tajnice Sveta Evrope Catharine Lalumiere, je bil pri rojstvu društva navzoč —, je hvalevredna, vendar je treba vedeti in videti, da je Svet Evrope na jesenskem dunajskem zasedanju sprejel deklaracijo, ki za etnične manjšine v Evropi — od Atlantika do Urala jih je daleč nad dvesto — nikakor ni zadovoljiva. Ta dokument govori le o individualnem (nikakor ne o skupnem, teritorialnem) varstvu jezikovnih skupnosti, omejuje varstvo na kulturno področje in ne omenja ne političnih ne kakih drugih pravic, kaj šele, da bi se zavzemal za samostojno politično zastopstvo, ki ostaja v večini evropskih držav edino sredstvo učinkovite politične artikulacije.

Takemu pojmovanju jezikovnega varstva se pozna, da je najmanjši skupni imenovalec, ki ga narekujeta predvsem centralistična Francija in manjšinam prav tako nenaklonjena Velika Britanija, da sploh ne govorim o Grčiji, ki je tudi članica Sveta Evrope in ki manjšin na svojem ozemlju ne priznava, ne Makedoncev ne Turkov in tudi ne Albancev.

Zelo se je treba bati, da bodo rizzijevci v luči teh neizpodbitnih političnih dejstev (kakor je treba pozdraviti idejo regionalnega sodelovanja med raznimi etničnimi skupinami) zabredli v temne mlake evropske godlje, nekega melting-pota, kjer bodo dominantni narodi s svojim državnim centralizmom in kulturnim imperializmom polagoma — izhajajoč iz večkulturnosti — kar brez pomislekov najprej zabrisali, potem pa izbrisali pisane lise na svojem obrobju.

ČE NE BOMO
brali,
nas bo
pobralo!

Tone Pavček

Temeljno glasovanje koroških Slovencev

Ali je, po vsem povedanem, etnocentristična politika, ki vidi sprva sebe, potem šele sosede, resna alternativa? Temeljno glasovanje med koroškimi Slovenci oziroma funkcionarji njihovih društev, ki ga je izvedel konec preteklega leta Narodni svet koroških Slovencev skupaj s sebi sorodnimi organizacijami in ustanovami, je pokazalo neizpodbitno željo, da bi koroški Slovenci, siti neprestanih razprtij med osrednjimi organizacijami, prišli do sicer pluralističnega, ampak vendar skupnega zastopstva v obliki parlamenta ali zbornice, kjer bi lahko ob vsej pluralnosti svetovnonazorskih struj odločali o življenjskih vprašanjih koroških Slovencev. Seveda bi moral biti ta koncept skupnega zastopstva uresničen brez tako imenovanega volilnega katastra, se pravi brez prisile in brez uporabe priznavalnega načela, kajti zgodovinska obremenjenost je tako moreča, da marsikdo v slovenski skupnosti nima več moči za tako zelo odločilno potezo uradnega vpisa v katerikoli seznam.

Vsi drugi poskusi koroških Slovencev, da bi prišli do lastnega zastopstva, so bili prav zaradi zelo neprožnih stališč koroških večinskih strank neuspešni.

Kako naprej?

Kakor koli že. Treba bo najti pametno sredinsko rešitev med interetničostjo in strogim enocentrizmom. Nikakor pa koroški Slovenci ne bomo mogli in smeli sprejeti stališča, ki vodi v narodno indiferentnost in tako pospešuje asimilacijo iz trdne narodne zavesti v jezikovni golaž.

Pri razmišljanju o tej problematiki se spominjam svojega obiska pri Slovencih v Argentini avgusta 1986, ko so meni in mojemu sopotniku dr. Janku Zerzerju starejši Slovenci v daljnem Buenos Airesu zagotavljali, da so argentinski Slovenci, mladi pa, da so le še slovenski Argentinci. Prva stopnja v asimilacijo? Ali si take narodnostne metamorfoze resno želimo tudi Slovenci ob Zilji in Dravi? Ne morem si misliti.

Želje, ki jih naj v razmerju do koroških Slovencev uresničijo Republika Slovenija, njeni predstavniki in vsi, ki tvorno mislijo z nami, so, kakor bi rekli na Koroškem, stare ko Dobrač.

Želimo si, da bi bili ti stiki — oprostite besedi — čim manj kolonizatorski in kolonialni, čim bolj partnerski in bratski, najsi gre za kulturna, politična ali gospodarska vprašanja.

Želimo si . . .

Želimo si, da bi tudi naprej lahko zajemali s polno žlico iz bogatih vrelcev središčne produktivne in reproduktivne kulturnosti in znanosti.

Želimo si, da bi Slovenci na sončni in senčni strani Alp kar se da opustili tolikanj rabljeno besedo o matični domovini, saj izvira slovenstvo vsaj toliko iz teže gosposvetskih obredov in žebranja pradavnih Brižinskih spomenikov kakor iz denimo Trubarjeve in Dalmatinove dolenjščine.

Želimo si, da bi slovenski državljani, ki prihajajo k nam kot porabniki, učenci ali gospodarstveniki, imeli v očeh vedno tudi etnični napredek koroških Slovencev. Pravim etnični, ne samo jezikovni napredek, kar je bistveno več in neogibno ustvarja človeka v narodnostni polnosti.

Želimo si, da bi slovenska politika svoje imperative v razmerju do vseh sosednjih držav, kjer žive Slovenci, se pravi domala do vseh sosedov, skrbno postavljala pod nadzor zgodovinskega spomina.

Reginald Vospernik
(v „Slovencu"
5. februarja 1994)

VLADIMIR KOS

Od jutra do jutra

(Pesmice v slogu japonske pesmi „tánka", ki v svoji klasični obliki zahteva pet vrstic po 5, 7, 5, 7, 7 zlogov. Skušal sem jim dati ritem v skladu z našo slovenščino; japonščina namreč zahteva čisto svojevrsten ritem. V. K.)

Uvod

Rožnato piše
zarja na šipe uvod
v pesem ljubezni.
Stihe dodajo še pot,
oleandri in hiše.

Tiho zvonjenje

Šmarnic zvonjenje
z lončka na oknu doni.
Jutro v tujini.
Romal bom v cerkvi brez sten
v vesolje k src Kraljici.

Trenutki

Vrbe žalujke
v potok ob hišah strmé.
Včasih trenutke
sonce mu vzame v roké.
Včasih vanje dežuje.

Zlato na rubinih

Vrtnic rubini
s kamnov ob cesti žaré.
Mrtvi spomini
vstali so, vračajo se —
kri zlatá na rubinih.

Pismo z veliko začetnico

Grde stvari — so.
Trpke stvari — so. Vsak dan!
Z Božjim podpisom
Pismo dotika se ran
in rahlo vztle s prebliskom.

Vesel dogodek

Tiho čestitam,
kadar se komu rodí
pesem lepote.
Njeno osebno ime
je zlito v kelih rože.

„Če" za ček

Zvezd milijoni
v okencu Banke nebes —
tvoji in moji,
če predložíva nekoč
podpisan ček ljubezni.

Neko zgodnje predmestno jutro

Kdo tej četrti
zjutraj igra na piščal
pesem potrtim?
Molk jo preliva v kristal,
od nizkih streh zastrti.

***Vladimir Kos** je bil rojen 2. junija 1924 v Murski Soboti. Med drugo svetovno vojno leto in pol domobranec. Po doktoratu iz teologije v Rimu vstop k jezuitom. 1953—56: v Irski republiki. Od 1956: misijonar na Japonskem; profesor filozofije na jezuitski univerzi Sophia v Tokiu; obenem v delu za najbolj uboge Japonce, posebno otroke. Živi na tokijski periferiji, da bolje skrbi za tamkajšnje otroško zavetišče.*

Mokri gost

Z nebes poljá prihaja dež, popotnik.
Gostil ga bom z veseljem na obrazu —
po šegi gostoljubnih prednikov.

Prihaja. Zvest skrivnostnemu ukazu
in zanj nikjer ne teče zadnja pot.
Morda počiva le v morjá valovih,
pred vzponom v svod, z elektriko v bisagi.

Nekoč sem se te bal, čuteč nevedno,
a zdaj si zmeraj dobrodošel, dragi!
Zdaj vem, da sam iz sebe nič ne moreš.

Ko mlake rastejo nam, ped na ped,
sopeče vlačiš v šir s skladišč tovore —
ozrem proseč se v Tvojega Gospoda:
nakaže naj ti službo spet drugod . . .

Intervju z V. H.

(V. H. = Velemestni Hrup)

Na naših ulicah. Ob prvi zori.
Zlató luči dotakne se dreves,
zlató — zeleno se na most nasloni.

„Gospod Ve Há, med člani velemesta!
Zakaj se vas otepajo v odborih?
Zakaj vas kličejo zdravniki ‚Stres!'?
Starejši ne pozdravljajo s pokloni?"

„Prijatelji so moji: trda cesta,
kolesa tovornjakov, tračnice.
Nje vprašajte, ker — meni se mudi . . ."

In če bi hotel intervjuvati —
od polnih vlakov tračnice pojo,
in tovornjaki nič ne čujejo,
a kar zadeva cesto . . . zmeraj teče.

Svoboda je odgovornost

Ali si demokratično in krščansko mišljenje nasprotujeta ali moreta biti partnerja?

Ko imam priložnost, gospod podkancler, gospod prosvetni minister, gospod župan zvezne prestolnice, — gospe in gospodje, — ko imam danes priložnost, da spregovorim pred tako odličnim občinstvom, — potem ko sem bil pravkar počaščen s „častno nagrado avstrijskega knjigotrštva", — to počnem, da se najprej vam, gospod predsednik dr. Mang, zahvalim za visoko počastitev moje osebe in moje službe. Še posebej se čutim počaščenega, ker ste s tem hoteli povezati knjigo in religijo, krščansko vero, se pravi, velika duhovna vprašanja, ki od nekdaj zaposlujejo človeka; ker ste hoteli s tem poudariti, kakšno vlogo ima knjiga tudi danes v velikih duhovnih spopadih današnjih dni.

Zahvaljujem se vam, gospod podkancler, za pohvalni govor, ko ste spregovorili kot kristjan in kot politični predstavnik v službi javne blaginje in naše avstrijske domovine. Zahvaljujem se vam za besede priznanja, ki ste jih izrekli. Ob podelitvi odlikovanja pa se boleče zavedam napetosti med življenjsko resničnostjo in zastavljenim idealnim ciljem. Če sem med svojo službo kot dunajski nadškof kaj pripomogel k postavljanju mostov tam, kjer je zijal globok jarek, to nikakor ni samo moja zasluga, temveč je delo prav tako številnih drugih, ki so pomagali. Poglavje o napetostih in nasprotovanjih med krščanskim svetovnim nazorom, katoliško Cerkvijo in demokratično ureditvijo države in družbe v naši deželi je bilo pogosto boleče. Zato si dovoljujem znova govoriti o tej temi.

Preden pa to storim, bi rad še povedal, da sem s podeljeno mi nagrado povezani znatni znesek že obljubil patru Sporschillu in njegovim cestnim sirotam v Romuniji. Naj se zdaj lotim vprašanja, **ali si demokratično in krščansko mišljenje nasprotujeta ali moreta biti partnerja.**

Beseda „demokracija" je v drugi polovici našega stoletja postala nekak simbolni pojem za dobro človeško sožitje ne le v državi, temveč tudi v družbenem redu. Privlačnost te besede je postala tako velika, da so jo rabile tudi diktature in totalitarne oblike; seveda z dodatkom, da so one, se pravi, diktature, edine resnične in pristne predstavnice demokracije. Če je danes govor o demokraciji, je pri tem mišljena krilatica francoske revolucije o svobodi in enakosti vseh ljudi. Po zlomu nacionalsocializma leta 1945 in po padcu komunističnega imperija pred približno tremi leti pa se po Evropi širi razumevanje demokracije pod vplivom anglosaških predstav. Spoštovanje člo-

Kardinal dr. Franz König (na levi) je na Dunaju predstavil knjigo „Rassenhaß ist Christushaß. Hitlers Judenfeindlichkeit", ki je izšla pri celovški Mohorjevi založbi. Na sliki so še (z leve): dr. Kurt Skalnik, univ. prof. Erika Weinzierl in vodja Mohorjeve založbe Franc Kattnig.

vekove svobode in dostojanstva, spoštovanje temeljnih človekovih pravic, je podlaga našega današnjega razumevanja demokracije. Prve mesece po zlomu komunizma je Vzhod pričakoval, da se bo začela nova doba; vzrok za to pričakovanje je bila odstranitev železne zavese in uvedba demokratičnega reda namesto marksistično-leninistične diktature. Zahod si je obetal s tem začetek nove dobe, konec vojne nasploh in začetek mirne ureditve v Evropi.

Evforiji v prvih mesecih leta 1990 pa je kmalu sledilo razočaranje; slišati je bilo vprašanje: Kje je zmagoslavje demokracije, od katere si je Vzhod toliko obetal?

Vzhodna Evropa je bila razočarana; Zahodna Evropa je bila zbegana in je molčala. Zahod ni razumel, da se mora v državah po komunističnem zlomu začeti dolgotrajen, zelo težaven proces družbene in človeške obnove; — in to ne le v materialnem smislu, temveč prav tako v duševnem in duhovnem oziru. Materialne in predvsem moralne podpore se je Zahod, na žalost, šele pozno spomnil. Poleg tega je bil Vzhod razočaran, ker domnevnih blagrov zahodnjaške blaginje, povezanih z demokratično državno ureditvijo, ni mogel doseči enostavno čez noč hkrati z odpravo železne zavese. Tako je ustvaril zlom v Vzhodni Evropi ono osuplost in zmedenost, ki je nekaj časa skoraj vse hromila.

Kako ustvariti zdaj čez noč nov demokratični sistem? — Prav tako ni bilo mogoče čez noč spremeniti pasivnosti do svobode in odgovornosti; Zahod je čakal, Vzhod je obupaval. Nič čudnega torej, da se je veliko upanje na novo Evropo s skupno demokratično ustavo kmalu spremenilo v dvom in se bo spreminjalo še v prihodnje. Na Vzhodu in na Zahodu vstaja vedno znova vprašanje:

Kaj pa krščanske Cerkve, katoliška Cerkev, ki so se iz podzemlja vrnile v svobodo, kaj ali kakšna je bila njihova reakcija? Spet je bil Zahod tisti, ki je čakal, da bo preganjana Cerkev v sijaju znova vstala; čakal je, ker si je hkrati obetal, da bo obnovitveni vpliv zajel tudi upehane zahodne Cerkve. Toda tudi v tem primeru se ni zgodilo nič pozornost zbujajočega. Skrbi zaradi novega začetka in zaradi sive vsakdanjosti so prekrile vsa prenapeta pričakovanja. Vladalo je upanje, da bosta demokracija in Cerkev pomagali k novemu vstajenju iz popolne resignacije. Zato je bilo postavljeno vprašanje: Koliko morejo danes demokracija in krščanske Cerkve, — tu mislim predvsem na katoliško Cerkev, — **v kolikšni meri moreta demokracija in Cerkev sploh premagati obdobje medsebojnega nezaupanja in začeti novo partnerstvo?**

Tu se ne bom spuščal v zgodovino besede „demokracija" v smislu politične državne oblike, temveč se hočem omejiti na razmerje Cerkve, se pravi, katoliške Cerkve in demokracije. Besedo, pojem „demokracija" je v katoliški Cerkvi tja do 19. stoletja vedno spet spremljalo določeno nezaupanje. Ker so bile različne filozofske, socialnopolitične in revolucionarne ideje tako ali drugače povezane z demokratičnimi predstavami, podoba demokracije ni bila enotna.

Sveto pismo kot verska knjiga o vprašanju demokratične državne oblike ne govori. Pogosto citirane besede: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je Božjega" (Mt 22, 21), opozarjajo pravzaprav le na razloček med tostranskim in onstranskim področjem. Od razumljive nagnjenosti k obliki avtoritarne države, v smislu zgodovinskih povezav „prestola in oltarja", — če te nagnjenosti odmislimo, — začne rasti zanimanje za demokratične državne oblike v očeh Cerkve šele z Leonom XIII., Pijem XII., II. vatikanskim koncilom in papežem Janezom Pavlom II.

Papež Pij XII. je izjavil v svojem božičnem nagovoru leta 1944 — pred ozadjem propadajočega nacionalsocializma na eni in spričo čedalje bolj trdne komunistične diktature na drugi strani —, da Cerkev ne zavrača nobene vladne oblike, če je ta sposobna služiti blaginji državljanov in varovati človeško dostojanstvo.

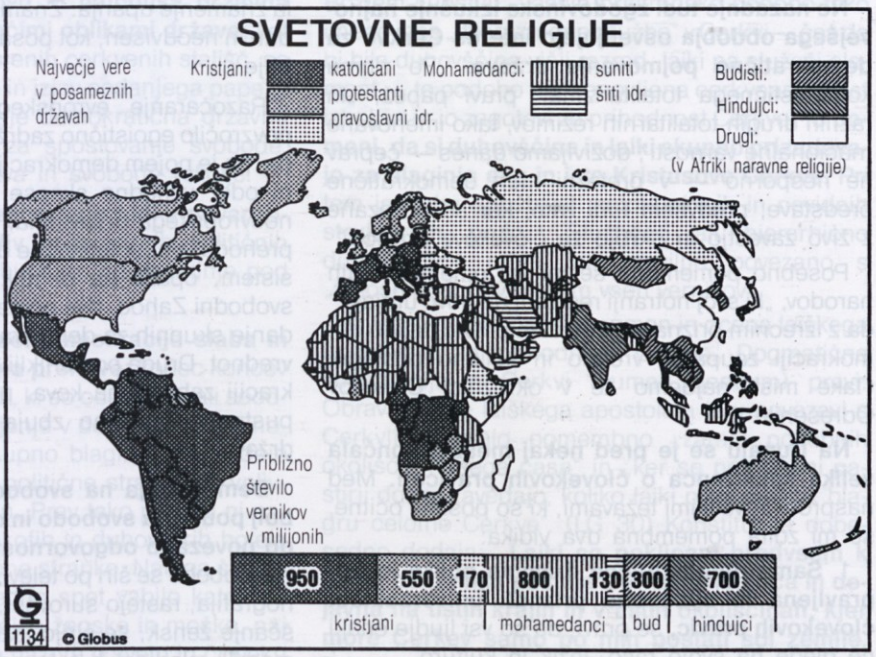
Janez XXIII. se je izrekel za demokracijo kot državno obliko, ne da bi hotel s tem reči, da je najboljša.

Vatikanski koncil je strnil razmerje Cerkve do demokracije (ne da bi uporabil besedo „demokracija") in menil:

„Državna skupnost in Cerkev sta na lastnem področju druga od druge neodvisni in avtonomni. Vendar služita obe, čeprav različni po svojem poslanstvu, osebnostni in družbeni poklicanosti istega človeka." (Cerkev v sedanjem svetu 76)

Čeprav na demokracijo kot na državno obliko koncil ne opozarja izrecno, pa dela to posredno in vendar razločno. Pravi namreč:

„Iz poživljene zavesti človeškega dostojanstva izvira v raznih delih sveta prizadevanje, vzpostaviti tak javno-pravni red, da bodo v njem osebne pravice v javnem življenju bolje zavarovane . . . nujni pogoj, da morejo državljani, bodisi kot posamezni-

SVETOVNE RELIGIJE (zemljevid prikazuje najštevilnejše veroizpovedi v posameznih državah)

ki bodisi kot skupine, dejavno sodelovati v življenju in pri vodstvu države. Za vzpostavitev zares političnega življenja pa ni nič boljšega, kakor negovati notranji čut za pravičnost, dobrohotnost in službo skupni blaginji ter krepiti osnovna prepričanja glede pravega bistva državne skupnosti kakor tudi glede namena, pravilne uporabe in mej javne oblasti." (CS 73)

To opozorilo razločno kaže, da je med koncilskimi očeti prevladovalo mnenje, da v demokratični državni skupnosti obstajajo boljše danosti glede varstva temeljnih človekovih pravic. Koncil temu še dodaja, da je treba take politične oblike, ki demokraciji nasprotujejo, odklanjati, ker „onemogočajo državljansko ali versko svobodo, množe žrtve pohlepa in političnih zločinov in ki oblast, namesto da bi služila javni blaginji, zlorabljajo v korist določene stranke ali celo oblastnikov samih." (CS 73) Koncil pohvalno omenja tiste narode, „pri katerih je kar največji del državljanov v pristni svobodi udeležen pri javnih zadevah." (CS 31)

Pogled na demokratično državno obliko postane zlasti razločen s koncilskim pozivom „o pravicah in dolžnostih glede udeležbe pri svobodnih volitvah za krepitev splošne blaginje".

Papež Janez Pavel II. je v svoji veliki okrožnici „Centesimus annus" besedo „demokracija" izrecno uporabil in razmerje Cerkve in demokracije takole označil: **„Cerkev zelo ceni sistem demokracije, če zagotavlja udeležbo državljanov pri političnih odločitvah in vladanim daje možnost, da svoje vlade volijo in kontrolirajo . . .** Resnična demokracija je mogoča le v pravni državi in na podlagi pravilne predstave o človeku." (CA 46)

V smislu okrožnice „Centesimus annus" je v ta namen nujno potrebna ustanovitev struktur za soodgovorno udeležbo.

Za to pa je spet treba vztrajati pri vnaprej danih vrednotah in načelih, ki jih ni mogoče najti šele z večinskimi sklepi. **„Demokracija brez vrednot,"** tako dobesedno, **„se zlahka spremeni, kakor zgodovina dokazuje, v javni ali potuhnjeni totalitarizem."** Zato papež Janez Pavel II. opozarja na nevarnost fanatizma ali fundamentalizma „tistih, ki menijo, da morajo v imenu dozdevne znanosti ali verske ideologije vsiliti drugim ljudem svoje naziranje o tem, kaj je resnično in dobro." (CA 46)

Zato bo kristjan „v dialogu z drugimi ljudmi vsakemu prispevku k resnici in vrednotam izkazoval spoštovanje, kadar jih bo srečaval v življenju in kulturi posameznikov in narodov. Ne bo pa se odrekel zastopanju vsega tega, kar ga učita njegova vera in pametna uporaba razuma." (CA 46)

Ne nazadnje tudi zgodovinske izkušnje najnovejšega obdobja osvetljujejo interes Cerkve za demokratično pojmovanje države. „Po zlomu komunističnega totalitarizma," pravi papež, „in raznih drugih totalitarnih režimov, tako imenovane ‚nacionalne varnosti', doživljamo danes — čeprav ne nesporno — v pretežni meri demokratične predstave; predvsem tudi zato, ker so povezane z živo zavestjo in skrbjo za človekove pravice."

Posebno pomembna se mi zdi omemba tistih narodov, „ki svoj notranji red zdaj na novo urejajo," da z izrecnim priznavanjem takih pravic dajejo demokraciji zaupanja vredno in solidno podlago. (Take misli najdemo že v okrožnici Človekov Odrešenik 17.)

Na Dunaju se je pred nekaj meseci končala velika konferenca o človekovih pravicah. Med nasprotji in velikimi težavami, ki so postale očitne, se mi zdita pomembna dva vidika:

1. **Samo demokratična državna oblika je pripravljena in sposobna priznati univerzalnost človekovih pravic,** se pravi, da so vsi ljudje enaki ne glede na svojo raso, jezik in kulturo.

2. Treba je biti pripravljen priznati tiste pravice, ki so **državnemu redu dane vnaprej** in niso odvisne od državnih sklepov.

Če se ne strinjamo ne s prvo in ne z drugo točko, je pogovor o univerzalnosti človekovih pravic nesmiseln. Zato so demokratične strukture, po mnenju vatikanskega predstavnika na dunajski konferenci o človekovih pravicah, določeno varstvo pred kršitvami človekovih pravic. Kdor človekove pravice postavlja v odvisnost kultur ali državnih tradicij, jih relativira (omejuje), taji njihovo splošno veljavnost.

To je kratek prikaz pozitivnega razmerja Cerkve in demokracije, kakor se je razvilo po Piju XII., II. vatikanskem koncilu in zlasti z Janezom Pavlom II.

•

Na razmerje Cerkve in demokracije so močno vplivale boleče izkušnje, ki jih je katoliška Cerkev morala prestati v znanih diktaturah. V tej zvezi je Cerkev zelo razločno spoznala pomembnost osebne svobode, človekovega dostojanstva, temeljnih pravic za Cerkev in demokracijo.

Zdaj pa bi rad na kratko opozoril še na težave, ki so pred Cerkvijo Vzhodne Evrope po zlomu komunizma ob prehodu v novo, demokratično ureditev.

V teh diktaturah je beseda „demokracija" postala znamenje upanja. Znamenje upanja, biti svoboden in neodvisen, kot posameznik in kot družbeno bitje.

Razočaranje evropskega Vzhoda, ki ga je povzročilo egoistično zadržanje evropskega Zahoda, pa je pojem demokracije postavilo na preskusni oder vzhodne skepse. Prodorno oko vzhodnoevropskega državljana, ki se zaveda bolečega prehoda iz absolutistične diktature v demokratični sistem, opaža na demokraciji, kakršno ponuja svobodni Zahod, dve pomanjkljivosti: najprej upadanje skupnih za demokratično sožitje nespornih vrednot. Druga pomanjkljivost, razširjena v demokraciji zahodnega kova, pa je permisivnost, dopustnost, ki delno zbuja bojazen v vzhodnem državljanu.

Demokracija na svobodnem Zahodu čedalje bolj poudarja svobodo in odriva v stran s svobodo povezano odgovornost. V imenu demokratične svobode se širi po televiziji in javnih občilih pornografija, rastejo surovost, poniževanje in onečaščanje žensk, se širijo laži in obrekovanja; glede mamil, mladinskih tolp, razdiranja družin se zdi krščanska podoba sveta in človeka brez vpliva na demokratično lestvico vrednot. Med graditvijo demokratičnih držav v vzhodni Evropi je zavest krščanskega, evropskega izročila, sproščenega krščanskega življenja in priznavanja občutneje prisotna. Ob pogledu na svobodno ureditev zahodnih demokracij pa je na Vzhodu slišati vprašanje: Je vse to sad onemogle in omahljive demokracije, kar zadeva družbo in prav tako družino?

In nadaljnje vprašanje: **Kako naj se Cerkev pripravlja med novim začetkom na Vzhodu na razmerje demokracije in Cerkve?** V ozadju se kaže še druga težava: Konec 60-ih let, ob tako imenovani študentski revolti, se je razširila krilatica o demokratizaciji vseh življenjskih področij. Demokracija tudi v Cerkvi.

Zato se ni čuditi, če je iz nekaterih krogov tistih, ki so za Cerkev odgovorni ali je v njihovih rokah največja odgovornost, slišati svarila pred Zahodom, pred Zahodno Evropo: svarilo pred strhlenelo demokratično družbo; svarilo pred čezmernim subjektivizmom v cerkvenih verskih vprašanjih in pred liberalno zahodno teologijo, svarilo pred tem, kar nam kot pokoncilska Cerkev z Zahoda priporočajo kot proces zorenja v cerkvenem življenju. To so težavna in kočljiva vprašanja, na katera bi rad s pogledom na Vzhod poskusil odgovoriti:

1. **Demokracija gotovo ni najboljša državna oblika med sicer mogočimi oblikami države;** kot je razvidno iz prej omenjenih cerkvenih stališč, se pravi, iz koncilskih listin in izjav sedanjega papeža Janeza Pavla II., pa daje demokratična državna oblika večje možnosti za spoštovanje svobode, človekovega dostojanstva in svobode religije.

2. **Demokracija je neprestano tudi v nevarnosti, da zaide pod vpliv** posameznih političnih strank, gospodarskih skupin in ne nazadnje pod vpliv javnih občil.

3. **Ni politična zamisel demokracije slaba in zato tudi vedno potrebna prenove;** konec koncev je vedno odvisno od ljudi, ki so odgovorni ali soodgovorni za politično življenje v demokraciji. Njihova naloga je, da na skupno blaginjo ne gledajo samo skozi očala kake politične stranke ali vplivnih gospodarskih skupin. Prav tako pa tudi ni naloga Cerkve, da bi po škofih in duhovnikih hotela upravljati in voditi politične stranke. Naloga škofov in duhovnikov je, da vedno spet vabijo katoliške laike, predvsem tudi mlajše ženske in moške, naj na podlagi krščanskega nazora o svetu in človeku stopijo v službo skupne blaginje. Naloga škofov in duhovnikov je, da nenehno opozarjajo na načela krščanskega socialnega nauka in tako katoliške laike spodbujajo k prevzemu funkcij v demokratični državi; na ta način opozarjajo na temeljna vprašanja demokracije. Nesebično in sploh dobro opravljanje te službe ni lahko in potrebuje stalno spodbudo.

Ni pa naloga duhovščine, da bi se lotevala vsakdanjega dela političnih strank in dnevnih odločitev. **Za cerkveno vodstvo niso v ospredju demokratične strukture, temveč človekova svoboda in odgovornost,** se pravi, človekova skrb za ta svet in za njegovo pot kristjana, povezanega s cerkveno skupnostjo. Pristransko povezovanje demokracije samo s svobodo vodi v zmoto. Svoboda vedno vključuje tudi odgovornost zase in za druge. Svobodo in enakost je treba gledati v luči zahodnega humanizma, krščanske lestvice vrednot in krščanskega svetovnega nazora. To ni protislovje, kajti krščanska predstava o človeku dopolnjuje in dviga humanistično človekovo podobo.

4. **Krilatica o „demokratizaciji Cerkve" ne izvira iz listin II. vatikanskega koncila.** Res pa je zadnji vesoljni cerkveni zbor želel v svoji dogmatični konstituciji o Cerkvi in z odlokom o laiškem apostolatu enostranski poudarek duhovščine v Cerkvi izravnati s povezanostjo duhovnikov in laikov v potujočem Božjem ljudstvu. Včasih pristransko podobo tako imenovane „dvorazredne družbe" v Cerkvi — češ da bi bila duhovščina višji razred, laiki pa služeči element — to podobo naj obnovljena cerkvena zavest izboljša in jo zagotovi za prihodnost Cerkve. **To pomeni, da si duhovščina in laiki skupno prizadevajo za blaginjo ene in iste Kristusove Cerkve.** Pri tem je treba upoštevati celoto vidnih in nevidnih strukturnih prvin. „Službeno ali hierarhično duhovništvo" mora biti pravilno povezano s „splošnim duhovništvom vseh vernikov".

Iz tega izvirata načelni pomen in ocena laiškega apostolata za prihodnost Cerkve. Dogmatična konstitucija o Cerkvi (Lumen gentium) pravi: Obravnavanje laiškega apostolata je v povezavi s Cerkvijo postalo pomembno „zaradi posebnih okoliščin našega časa" in „ker se posvečeni pastirji dobro zavedajo, koliko laiki prispevajo k blagru celotne Cerkve". (LG 30) Konstitucija dobesedno dodaja: **„Laiki so poklicani predvsem k temu, da po njih postaja Cerkev pričujoča in dejavna na tistih krajih in v tistih okoliščinah, kjer more Cerkev samo po njih postati sol zemlje. Tako je vsak laik že zaradi darov, ki jih je prejel, priča in hkrati živo orodje poslanstva Cerkve."** (LG 33)

V zgodovini Cerkve je bilo sicer prvič, da je vesoljni cerkveni zbor obravnaval tako temo. 18. novembra 1965, se pravi, približno tri tedne pred koncem koncila, pa je bila ta listina po dolgotrajnih posvetovanjih in številnih predlaganih spremembah slovesno sprejeta z 2340 glasovi, proti sta glasovala le 2 koncilska očeta.

Koncil je želel s tem tudi izraziti, da laiki niso le mašilo v primeru pomanjkanja duhovnikov, temveč da so po krstu in birmi deležni splošnega duhovništva v Cerkvi.

To ne pomeni nikakršne „demokratizacije" Cerkve v smislu državnopolitičnih struktur, pač pa pomeni, da se je Cerkev znova zavedela v smislu Svetega pisma in očakov obilja svojega notranjega bogastva, s človeškimi in Božjimi strukturnimi prvinami, — a tudi s pogledom na prihodnje potrebe. **Demokracija in Cerkev se v pokoncilskem času pospešeno zbližujeta. Naloga Cerkve je, videti pri tem predvsem človeka, v smislu krščanske podobe sveta in človeka. Ta služba Cerkve v korist ljudi bo ne nazadnje pomembna služba tudi za demokracijo prihodnosti.**

Kardinal dr. Franz König

(Njegov govor ob prejemu častne nagrade avstrijskega knjigotrštva za toleranco v mišljenju in dejanju 1993)

Spomin na žrtve nacizma po petdesetih letih

Petdeset let
je dolga doba:
dediči fašizma
so pozabili
svoje zločine.

Petdeset let
pa je kratka doba:
še nisem jim postal prestar,
da bi se ne zgražal.

Erich Fried
(Nicht vergessen — nicht gewöhnen)

„Nacizem danes ne pride več v rjavih srajcah in enakomernem koraku, marveč se skriva za znanstvenimi nauki o naravni razliki človeštva. Tako zagovarja sovraštvo do tujih delavcev in pregnancev, ki naj bi bilo nekaj naravnega, pa je v resnici samo politično ustvarjeno. Nacizem v svoji historični in tudi aktualni obliki je odgovoren za težko breme in dogodke tega stoletja. Ti dogodki pa imajo tudi sprecifične avstrijske korenine in posebnosti. Auschwitz in druga uničevalna taborišča niso kraji nekje v Kongu. Tam delujoči morilci so bili Evropejci, imeli so se za Nemce, a so prišli le prepogostokrat iz Avstrije in reprezentirali 2000 let krščanske kulture." (Povzeto iz nagovora A. Pelinke ob preimenovanju trga pred innsbruško univerzo po nacistih umorjenem študentu C. Probstu, 1994).

Te kratke besede velikega prijatelja koroških Slovencev so me privedle do tega, da sem vsaj deloma zbral tudi za Mohorjev koledar žrtve nacizma iz naših krajev, ki so trpele pod tem zločinskim režimom. Deloma so že pozabljene ali porinjene nekam v zadnji kot naše podzavesti. V glavnem sem podatke povzel iz že objavljenih člankov v mohorjevih koledarjih, iz knjige „Državi in narodu sovražni", iz publikacij „Avstrija in druga svetovna vojna", „Naši rajni duhovniki", Walzlove knjige „Prvi Gau" in še nekaj drugih.

Ko sem se zanimal za žrtve iz časa 1938—1945, me je pretreslo, da uradna Koroška ni smatrala za potrebno, da bi, kot druge avstrijske dežele, zbrala podatke o svojih žrtvah nacizma in je šele po letu 1948 začela šteti svoje žrtve po žarinih pokopih in žrtvenih izkaznicah zaprtih v pokončevalnih taboriščih in drugih kaznilnicah Tretjega rajha.

Med žarine pokope pa so spadali poleg umrlih v KZ tudi pohabljeni in prizadeti otroci iz sirotišnic, bolniki iz umobolnic in tudi onemogli ostareli. Teh je bilo pri nas na Koroškem okoli 1500. Večina teh je bila prepeljanih v grad Hartheim blizu Linza. V tamkajšnjih plinskih celicah je umrlo že l. 1940/41 okoli 500 pacientov celovške psihatrije in zraven še 100 onemoglih bolnikov. Skupno je bilo v Hartheimu umorjenih okoli 20.000 prizadetih, zraven pa pride še okoli 10.000 bolnih iz taborišč Mauthausen in Gusen ter 583 umsko bolnih Slovencev iz Spodnje Štajerske.

Leta 1948 se je pričela tudi že t. i. hladna vojna med Zahodom in Vzhodom. Začeli so rešetati žrtve nacizma in tedaj registrirane naciste. Od 48.155 pripadnikov NSDAP (Nemška nacionalsocialistična delavska partija) je ostalo le še 3.500 obremenjenih, ostali pa so lahko spet zasedli svoje položaje.

Bilanca žrtev 1938—1945 pa je bila v Avstriji naslednja: 247.000 vojakov, ki so bili v nemški vojski, se ni več vrnilo. 24.300 civilistov je bilo žrtev zračnih napadov ali so umrli zaradi vojnih dogodkov. 65.459 Judov je bilo umorjenih. 2.700 je bilo obsojenih na smrt in zatem umorjenih. 16.100 jih je umrlo v zaporih gestapa in 16.500 jih je umrlo v koncentracijskih taboriščih (KZ). Najbolj znana koncentracijska taborišča, kjer so bili zaprti naši rojaki, so bila Dachau, Buchenwald, Mauthausen, Ravensbrück, Flossenburg, Oranienburg, Auschwitz, Stein pri Dunaju in Karlau.

Prva žrtev med nami je bil nekdanji deželni poslanec župnik Vinko Poljanec. Že 12. marca 1938 je bil aretiran in po nekaj tednih izpuščen. Sojetnik I. Maček je že v zaporu zapazil strašno hiranje župnika, ki ni smel več nazaj na župnijo in je umrl 25. avgusta 1938. Že prve dni pa so bili pregnani s svojih župnij tudi dr. Rudolf Blüml, Janez Starc, Matej Wornig, Tomaž Holmar, Franc Vuk in J. Sekol. V KZ Dachau pa so prišli leta 1938 še Blaž

Kuchling iz Borovelj, Maks Rapold iz Bele in brata Schwarz s Plaznice.

Ob napadu na Poljsko pa so bili aretirani in prišli v KZ Buchenwald Šimej Martinjak iz Št. Jakoba, Franc Aichholzer iz Loč in Rado Wutej iz Celovca. Vsi trije so bili vidni prosvetni delavci. 9. septembra je bil aretiran župnik dr. Oton Schuster, provizor v Blačah. Zaprt je bil do marca 1942 v Garstnu, nato prišel v Dachau in tam umrl 25. avgusta. Leta 1939 so Nemci zaprli še Janeza Harterja iz Bilčovsa, Rudolfa Jezernika iz Sveč in Jožeta Buteja iz Klopinja.

Dne 17. januarja je bil aretiran dekan Štefan Singer; Oranienburg, Berlin in Dachau so bile postaje njegovega trpljenja. Decembra 1944 je bil izpuščen in 24. februarja 1945 v bližini Maria Trost blizu Graza umrl.

Kaplan Anton Kutej je gestapo aretiral 26. marca 1940. Bil je v Mauthausnu in Dachauu, kjer je umrl zaradi oslabelosti 16. 2. 1941. Kaplan Kutej je zavrnil vojaško knjižico (Wehrpaß) in je bil zaradi tega aretiran in obsojen. Njemu je sledil 21. oktobra župnik Jožef Pollak; februarja 1940 je prišel v taborišče Oranienburg in tam že 24. julija umrl.

Septembra 1940 je bil aretiran Anton Tuder iz Marije na Zilji, zaradi zveze s Tigrovci, ki so organizirali razstrelitev železnice pri Judenburgu; odpeljali so ga v Mauthausen; umrl 27. 8. 1942 v taborišču Gusen. V tej zvezi so bili aretirani tudi še Ana in Terezija Knez iz Prosovič, Gregor Gabrijel iz Leš in železničar Guido Valle iz Podrožce. Isto leto so bili odpeljani v KZ še Karl Lepušic iz Leš, Jožef Köchl iz Podrožce in Janko Koban iz Škofič.

Leta 1940 pa je bilo na Koroškem prepovedano in onemogočeno tudi vsako slovensko kulturno delovanje in nacisti so razpustili vsa prosvetna društva, dne 25. julija 1940 pa je bila razpuščena Mohorjeva družba in ji je bilo odvzeto vse premoženje v prid nemškega rajha.

Z začetkom vojne s kraljevino Jugoslavijo pa je postal pritisk nacizma še večji. Na cvetno nedeljo 1941 je bilo zaprtih in pregnanih okoli 50 duhovnikov; število je potem naraslo na 62. Tako bom navedel le še tiste, ki so morali v naslednjih mesecih v koncentracijskega taborišča: to so bili dekan Janez Hornböck, župnik v Mežici, ki so ga aretirali prav tako na cvetno nedeljo in je umrl 6. avgusta 1942 v Dachauu. Župnik Jožef Drobiunik z Obirskega je bil zaprt julija 1943 v Dachauu. Franc Fertala, župnik v Pokrčah, je prišel v Dachau septembra 1943. Alojzij Nadrag, župnik v Škofičah, je prišel v Dachau januarja 1944. Janez Petrič, župnik v Št. Ilju ob Dravi, je bil po pregonu odpeljan v Dachau, točni datum ni znan. Alojzij Vauti, župnik v Selah, je bil prvič aretiran že julija 1940, drugič 10. aprila na Štajerskem, jeseni 1944 pa je bil obsojen na 4 leta v kaznilnici Straubing. Jožef Verhnjak, ki je župnikoval na Brnci, pa je prišel v Dachau že leta 1942 (vzroka ni bilo mogoče dognati). Rudi Zeichen, kaplan v župniji Rangersdorf, je prišel v Dachau 1944, ker je odklonil sodelovanje z gestapom.

V Pliberku so februarja 1941 aretirali tudi znana rojaka, pevovodja Folteja Hartmanna in gostilničarja Štefana Breznika.

Aprila 1941 so bile pregnane tudi šolske sestre iz Št. Petra pri Št. Jakobu in so morale zapustiti deželo. Majnika istega leta so bile likvidirane tudi vse slovenske Posojilnice, njihovo premoženje pa je zasegla država. V juniju so iz proštije v Tinjah, kjer so redovne sestre oskrbovale umsko bolne otroke, odpeljali 28 bolnikov v taborišča smrti, od teh so se v Celovcu rešili le štirje.

Že junija 1941 so preimenovali nacisti predele Gorenjske (okraje: Radovljica, Kamnik, Jesenice, Mežica) kot „Südkärnten". Iz teh krajev in iz Spodnje Štajerske so nacisti nameravali pregnati 220 tisoč do 260 tisoč Slovencev. Zaradi vojnih dogodkov se jim je posrečilo pregnati le okoli 80.000, od teh okoli 36.000 v Nemčijo, ostale pa v Srbijo, in zaseči njih premoženje. Pa tudi iz Gorenjske so pregnali skoraj vse duhovnike. Tako je bilo poslanih s celovškega ordinariata pet duhovnikov, ki naj bi oskrbovali 133 župnij. Tem naj bi pomagalo za nekaj dni še nadaljnjih 10 do 15 duhovnikov. V gorenjskih župnijah je lahko ostalo le še 23 starih in bolnih duhovnikov.

Med koroškimi Slovenci

Na Koroškem je izselitveni val zajel Slovence 14. in 15. aprila 1942. Ta dneva je bilo pregnanih 186 družin. Nekaj se jih je lahko še vrnilo iz Celovca, vsi drugi pa so bili nameščeni v taboriščih Hesselberg, Hagenbüchach, Frauenaurach, Eichstätt, Weisenburg, Rehnitz, Schwarzenberg, Rastatt, in še nekaj drugih. Do konca vojne je bilo pregnanih skupno 297 družin s I. 396 osebami. Pregnane družine so bile razlaščene in njih premoženje zaseženo po razglasu z dne 6. julija 1942. Skupno premoženje I. 1942 pregnanih družin je obsegalo 5.542 ha zemlje, 197 konj, 1.490 govedi, 1.291 svinj in 874 ovac.

Hesselberg je bilo največje taborišče. Barake

so imele prostore, v katerih je bivalo po 20 do 25 ljudi. V taborišču je bilo vedno okoli 300 pregnancev. Po zapiskih g. Lepušica iz Rožeka je šlo skozi to taborišče 584 pregnancev, 17 jih je moralo v nemško vojsko, 7 jih je bilo prestavljenih v KZ, 15 pregnancev pa je tam umrlo.

Iz taborišča Eichstätt so odpeljali v zapor Olipovo družino iz Sel. Pozneje so jim sodili na Dunaju: oče Tomaž je bil obsojen na 5 let, hčerka Marija na 10, Neža na 7 in Kati na 2 let težke ječe. Skupno je bilo 84 pregnancev odpeljanih iz Eichstätta v razna pokončevalna taborišča in 94 jih je umrlo.

Novembra 1942 je bilo v okolici Železne Kaple, Obirskega in Sel aretiranih okoli 200 ljudi, ki so bili osumljeni sodelovanja s partizani. 135 jih je bilo prijavljenih državnemu tožilstvu. 36 od teh se je zagovarjalo od 4. do 9. aprila 1943 pred krvnikom dr. Freisslerjem in ta jih je 13 obsodil na smrt. To so bili: Tomaž Olip, Jakob Oraže, Franc Gregorič, Franc Pristovnik, Florijan Kelih, Bartolomej Oraže, Janez Oraže, Urh Kelih, vsi iz Sel, Janez Dovjak iz Borovelj, Franc Weinzirl s Suhe, Jurij Pasterk iz Lobnika, Mihael Županc z Obirskega in Marija Olip iz Železne Kaple.

Vsi ti so bili obglavljeni na Dunaju 29. aprila 1943. Preostali pa so bili obsojeni na 103 leta in 10 mesecev ječe.

V letu 1942 se je tudi število koroških Slovencev, ki so morali v KZ in druge zapore, zelo povečalo, saj je naraslo nad 200; bili so obdolženi predvsem sodelovanja s partizani. Leta 1943 so se nacisti posluževali v partizane preoblečenih denuncijantov. Tako so tedaj zaprli Antona Gastla in Mikulove iz Spodnjih Rut, ki so umrli v Dachauu. Na jesen so odpeljali iz Remšenika, Lobnika in Lepene 24 oseb, ki so prišle v Dachau, Ravensbrück in Mauthausen, poleti pa je moral v zapor tudi Franc Brežjak s Plaznice.

Velika akcija nemške SS je bila 18. januarja 1944. V zapor so odpeljali ali izselili skupno nad 50 ljudi, oropali domove in odpeljali živino. Pri pd. Hojniku so zažgali hišo in ustrelili starega očeta, očeta in mater ter odpeljali sedem otrok.

V maju 1944 so aretacije zajele celovško in beljaško okolico in izseljenih je bilo iz teh krajev ponovno deset družin. Konec leta in v začetku leta 1945 pa je bilo poslanih v KZ tudi nekaj koroških partizanov.

V letu 1945 je gestapo sam takoj po zasliševanjih usmrtil prisilne delavce, pa tudi ljudi, ki jih je sumil sodelovanja s partizani, in ujete partizane. Veliko ljudi pa je moralo tudi še to leto v

Celovški založbi Mohorjeva in Drava sta založili spominsko knjigo o pregonu koroških Slovencev l. 1942; uredila sta jo dr. A. Malle in dr. Valentin Sima. 480 strani, šil. 480,—, US 48,—.

Dachau, kamor so šli transporti še 15. januarja, 1. marca in 20. aprila. Tako je bila prav tiste dni pokončana 11-članska Peršmanova družina iz Podpece pri Železni Kapli in Franc Böck, pd. Mikulov z Rut nad Ločami.

Iz seznama internirancev je razvidno, da je bilo poslanih v koncentracijska taborišča in aretiranih na dvojezičnem predelu Koroške 917 oseb, od teh se jih 199 ni več vrnilo na svoje domove. Najbolj so bile prizadete naslednje občine: Bela 215 (73 — v oklepajih je število mrtvih), Sele 71 (19), Borovlje 46 (12), Bekštanj 45 (12), Rikarja vas 44 (3), Bistrica v Rožu 43 (7), Št. Jakob 23 (3). Iz fare Št. Jakob je padlo ali je pogrešanih 98 vojakov, pregnanih pa je bilo 11 družin.

Duhovnikov je bilo aretiranih po „Letnem poročilu za krško škofijo 1988" kar 71; 62 duhovnikov in 4 bogoslovci pa samo iz naših krajev. V koncentracijskih taboriščih je umrlo 6 naših duhovnikov, 7 pa jih je preživelo; Viktor Ruprecht in Franc Vuk sta umrla še pred vrnitvijo na svoji fari leta 1945.

Ob koncu svojega članka v Mohorjevem koledarju sem leta 1988 zapisal naslednje besede in bi jih danes spet rad ponovil (ker le za kaplana Antona Kuteja so uredili na šmihelski cerkvi in v podružnici v Črgovičah spominsko ploščo):

Selskim in kapelškim žrtvam, pa tudi padlim borcem po gozdovih, so bili postavljeni spomeniki, mislim pa, da bi bile tudi druge naše žrtve vredne, da bi njih imena ohranili v častnem spominu. Saj so bili ti naši duhovniki tudi poverjeniki Mohorjeve in člani Sodalitete pa tudi duhovniki krške škofije. Prav bi bilo, da bi jim odmerili častno mesto na vidnem kraju. S tem bi opozorili tudi mladino na njih trpljenje, žrtve in trud, da smo mi lahko dorasli in spet delali v naših dragih domačih krajih.

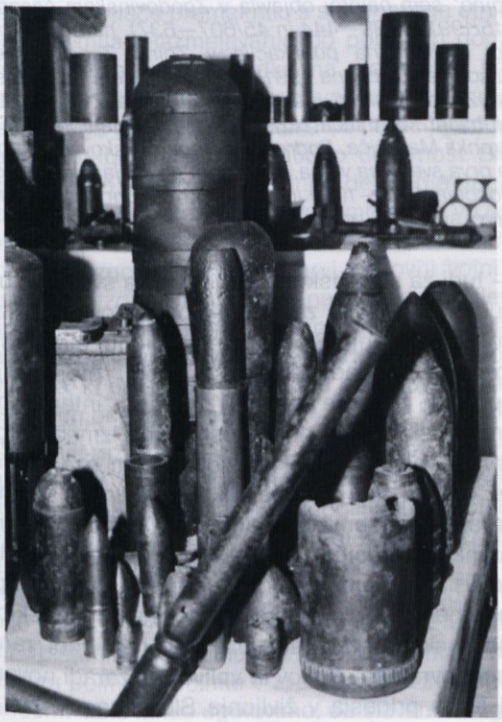
Franc Rehsmann, Št. Jakob

MUZEJSKA ZBIRKA:

Boji v Julijskih Alpah 1915—1917

Mirko Kurinčič (levo) sam vodi po Muzejski zbirki v svoji hiši v Drežnici 22/A. Obiščite ga (prijave po telefonu 00386/65/85226). Na sliki spodaj del zbirke.

Drežnica je prijazen kraj ob vznožju mogočnega Krna v Soški dolini. Drežniške vasice se ponašajo z bogato zgodovino ter s svojskimi običaji in šegami.

Delček te zgodovine in običajev si lahko ogledate v muzejski zbirki Mirka Kurinčiča v Drežnici.

Prvi del zbirke prikazuje dogodke in obuja spomine na devetindvajset mesecev trajajočo vojno vihro po gorah okoli Drežnice, Kobarida, Bovca in Tolmina. Najbolj pretresljiv dokaz življenja in boja so najdeni predmeti z italijanske in avstrijske frontne črte na Vršiču nad planino Zaprikraj, ostanki, najdeni na Krnu in Batognici ter predmeti iz strelskih jarkov in kavern Rombona. Obiskovalca pretresejo pisna pričevanja in spominski predmeti vojakov številnih narodnosti, ki so se bojevali in bivali v neprijaznem gorovju. Izredna je zbirka orožja, orodja in borbenih pripomočkov, najdenih v škrapljah, bunkerjih, kavernah in strelskih jarkih po gorah okoli Drežnice.

Drugi del zbirke je posvečen bogatemu ljudskemu izročilu prebivalcev drežniških vasic.

Prva svetovna vojna v slovenskem zgodovinskem spominu (1. del)

Petra Svoljšak: „Rojena sem bila 8. julija 1965 na Jesenicah, živela pa do študija v Novi Gorici, kjer sem po osnovni šoli obiskovala Gimnazijo. Leta 1984 sem se vpisala na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani, kjer sem študirala zgodovino in angleški jezik s književnostjo. Leta 1989 sem diplomirala na Oddelku za germanske jezike ter leta 1990 tudi na Oddelku za zgodovino. Diplomsko nalogo „Slovenski begunci v Italiji med prvo svetovno vojno" sem najprej objavila v Zgodovinskem časopisu (45/1991 3/429—444 in 45/607—637), nato pa je izšla kot samostojna publikacija v Zbirki Zgodovinskega časopisa (Ljubljana 1991). Leta 1990 sem se zaposlila na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU v Ljubljani kot mlada raziskovalka pod mentorstvom dr. Branka Marušiča. Področje mojega raziskovalnega dela je prva svetovna vojna, predvsem pa italijanska zasedba Posočja 1915—1917 in slovenski begunci v Italiji med prvo svetovno vojno."

Prva svetovna vojna je zaznamovala konec nekega obdobja in začetek novega, čeprav ne moremo prezreti dejstva, da je večino med- in povojnih socialnih, političnih, ekonomskih in kulturnih procesov vojna bolj pospešila kot pa sprožila. Vojna 1914—1918 se tudi ni „izneverila" sicer mnogo kasnejši trditvi literarnega zgodovinarja Paula Fussela,[1] da je vsaka vojna ironična, kajti vsaka je hujša od pričakovanja. Prva svetovna vojna, velika tragedija o človeškem samoljubju, je prekašala vse dotedanje in ponovno dokazala, da človeška krutost v vsaki vojni poišče svoja orodja, ki jih narekujejo vojni cilji, pa tudi strah, ki ga ti vzbudijo. Na glavo je obrnila idejo napredka. Po obratu, ki ga je povzročila „velika" vojna („velika" /the Great War, la Grande Guerra, la Grande Guerre/, ker je po obsegu prekašala vse dotedanje izkušnje — izraz se torej „omejuje" na polje izkušenj in opisov in ni zgodovinsko-politična opredelitev kot npr. „svetovna", ki izraža kontinuiteto, medtem ko „velika" izraža nekaj vsebinsko drugačnega od preteklega in govori o ideji razkro,ja, razkola, pretrganih vezi in zloma), ni bilo več poti nazaj. Francoski zgodovinar Marc Ferro je prvo svetovno vojno opredelil kot osvobodilno, patriotično in osamosvojitveno, neizogibno, domišljijsko, vojno mož in tehnik, kot svetovno in totalno, vojno mogočega in nemogočega.[2] Torej je bila „dogodek", ki je zaznamoval dobo. Prva svetovna vojna je bila tako velika prelomnica v vedenju, čustvovanju, bila je psihološka ločnica med dvema obdobjema. Celotna kultura s svojimi miti, podobami in obredi je strmoglavila v brezno vojne, in množica dejavnikov se je spojila v to, kar je P. Fussel poimenoval „moderni spomin". **Prva svetovna vojna torej ni bila le politični in strateško-vojaški dogodek, temveč ali predvsem velik kulturni dogodek.** Spremenila je zemljevid Evrope, nacionalna razmerja, horizonte znanosti in tehnike, pa tudi individualni in kolektivni način dojemanja sveta in dogodkov. V vsakdanjik je vnesla nove podobe, v katerih so bile močno zaznavne izkušnje z bojišč (v vsakdanji jezik so se zakoreninili novi izrazi kot „frontalen napad", „biti bombardiran", itd.).

Tudi za Slovence je prva svetovna vojna nedvomno epohalen dogodek in velika prelomnica — tudi za slovenski narod je „velika svetovna prekucija" skokovito zavrtela kolo zgodovine. „Fizično" sodelovanje Slovencev v različnih etapih svetovnega spopada (vojaki, ujetniki, prostovoljci, uporniki, življenje v zaledju, begunci, interniranci, aretiranci . . .) in prisotnost enega izmed najbolj krvavih bojišč ravno na slovenskem ozemlju sta se vtisnila tudi v slovenski zgodovinski spomin, čeravno je še vedno potrebno pritrditi mnenju Branka Marušiča, da ga doslej nismo načrtno gojili[3]. Nedvomno je prvi svetovni spopad pomemben del slovenske zgodovine in preteklosti slovenskega etničnega ozemlja, najsibodi zaradi mnogovrstnih učinkov in vplivov ali zaradi novosti, ki jih je prinesla v življenje Slovencev. Vojna se je kazala predvsem z dveh plati, najprej kot

vojaško dogajanje (predvsem v Posočju), drugo stran pa opredeljuje raznolikost civilnega življenja, ki je bila pogojena s spletom različnih okoliščin.

Zatorej je bila odločitev, na kakšnih temeljih oblikovati oris slovenske pisane besede o tako povednem in vplivnem dogajanju, kot je prva svetovna vojna, pogojena tako z osebnimi pogledi na to obdobje kot deloma z nekaterimi okoliščinami, ki jih je narekovalo politično pogojeno obravnavanje tega obdobja. Izbirati je bilo treba med vojaškimi, političnimi, ekonomskimi, socialnimi in kulturnimi tematikami, ki so vezane na vojno. Dejstvo, da sta se slovensko zgodovinopisje in publicistika v največji meri posvečala političnim dogodkom 1. svetovne vojne, povezanimi pretežno z nastankom jugoslovanske države, je odločitev nekoliko olajšalo. Napotilo je bila tudi delitev zgodovine Slovencev in slovenskega ozemlja v 1. svetovni vojni na vojaško in politično zgodovino. „Vojaško" lahko delimo zgodovino Slovencev v prvi svetovni vojni na obdobje med izbruhom vojne (konec julija 1914) in italijansko vojno napovedjo (maj 1915) ter od vstopa Italije v vojno do konca vojne. Slednje razdobje je mogoče razdeliti še na dve obdobji, ki ju razmejuje 12. soška ofenziva, po kateri se je italijansko-avstrijsko bojišče premaknilo s slovenskega etničnega ozemlja. Razmejevanje po političnih dogajanjih zajema tako dogodke na slovenskih tleh (npr. vojni „absolutizem", ponovna uvedba parlamentarnega življenja, majniška deklaracija in deklaracijsko gibanje) kot politično dejavnost Slovencev izven Avstro-Ogrske (npr. delovanje Jugoslovanskega odbora in politične emigracije v Londonu in Rimu). Tako lahko tematsko razdelimo slovensko zgodovinopisje o prvi svetovni vojni v dve plasti: zgodovina vojne (na slovenskih tleh, razširjeno tudi na ozemlja Avstro-Ogrske in druga svetovna bojišča) ter politična zgodovina 1. svetovne vojne, ki pa spričo navedenih razlogov ni predmet pričujočega pregleda.

Stopnja raziskav te velike svetovne krize je vezana ne le na stanje gradiva, temveč in predvsem na interes, ki ga raznoliki (nepolitični) problemi vojne vzbujajo v okolju, v katerem zgodovinar deluje. Skromno zanimanje za problematiko prve svetovne vojne je (bilo) pogojeno tudi z vlogo, ki so jo imeli Slovenci v njej, in nenazadnje z vojnimi cilji vpletenih, pri čemer seveda zavestno zanemarjam politične učinke v zvezi z vojno in njenim koncem. Tako lahko ugotovimo, da slovensko zgodovinopisje ni imelo enakega posluha za vsa obdobja slovenske in svetovne zgodovine in zato tudi ne enake razvojne poti. O tem priča pomanjkanje globljih in sintetičnih del, ki bi zajela celotno obdobje 1. svetovne vojne in ne le politično dogajanje ob „ustvarjanju" jugoslovanske državne skupnosti. Tako podobo dajejo tudi sicer redki zapisi o slovenski historiografiji o prvi svetovni vojni.[4] Tako lahko govorimo šele o začetkih slovenskega „prvovojnega" zgodovinopisja, saj je bilo to obdobje do nedavnega na obrobju zanimanja slovenskih zgodovinarjev, po drugi strani pa ne smemo prezreti dejstva, da se je celotno slovensko zgodovinopisje šele začelo bolj pozorno ukvarjati z zgodovino vsakdanjega življenja in malega človeka in tako začrtalo nove poti slovenske zgodovinske znanosti.

Oris slovenske strokovne, publicistične in spominske literature o prvi svetovni vojni zajema obdobje od konca prve svetovne vojne do leta 1992 in vključuje tako samostojne publikacije kot razprave in članke, torej redka strokovna dela in raznovrstne članke, ki so se pojavljali v vseh pomembnih slovenskih revijah, dnevnikih in tednikih, ne oziráje se na njih kvaliteto. Število zbranih enot je spričo tega zelo veliko, kar pa nikakor ne pobija večkrat navedene misli, da Slovenci nismo veliko pisali o prvi svetovni vojni. Tako je bilo zaradi pičlega izkupička slovenske literature o 1. svetovni vojni (v mislih imam predvsem strokovne raziskave in samostojna dela), predvsem pa nenehnega prepletanja različnih elementov, pogosto težko potegniti ločnico med deli, ki sodijo k zgodovinskim virom (spominski zapisi), in zgodovinsko literaturo.

Raznolikost dogajanj prve svetovne vojne je odsevala tudi v slovenski publicistiki in spominski literaturi, manj v zgodovinopisju. Tematska razdelitev je tako nastala predvsem na podlagi člankov, ki so se pojavljali v dnevnem časopisju v obdobju med dvema vojnama, delno pa sta ji sledila tudi slovensko zgodovinopisje in publicistika po drugi svetovni vojni.

Če sledimo kronološkemu redu, potem bomo na začetek predstavitve postavili sarajevski atentat, s katerim je povezano tudi vprašanje odgovornosti za vojno. V slovenskem medvojnem tisku je bil sarajevski dogodek predvsem predmet spominskih člankov, hvalospev ob rojevanju nove države z novimi junaki, kar so nedvomno postali sarajevski atentatorji. Mnogo je bilo ugibanj o „naročnikih" atentata in s tem povezano odgovornostjo za izbruh 1. svetovne vojne. **Ivan Dolenc** je v brošuri

Umor v Sarajevu (Dostavki k dr. J. A. Žibertovim odkritjem v knjigi „Der Mord von Sarajevo und Tiszas Schuld an dem Weltkrieg") (Ljubljana 1919), ki je bila zelo odmevna v Kraljevini SHS, predstavil teorijo Ivana Krstnika Žiberta o krivdi avstrijske in zlasti ogrske politike proti južnim Slovanom. V slovenskem tisku je bila še bolj odmevna teza beograjskega publicista in zgodovinarja Dušana Tvrdoreke o t. i. psevdoatentatu na nadvojvodo, ki naj bi se ponesrečil, kar pa bi vendarle zadostovalo za potrditev aneksije Bosne.[5] Slovenskim časnikarjem se je zdelo povsem nesprejemljivo pisanje nemških in angleških časnikov, ki naj bi proti Srbiji vodili pravo gonjo in jo dolžili vojne krivde; v ta namen je Jutro polemiziralo z njimi in skušalo ovreči najmanjšo možnost, da bi Srbija nosila krivdo, poleg tega pa dokazati trdno „jugoslovanstvo" sarajevskih atentatorjev. Dogodki po sarajevskem atentatu, t. j. ultimati, vojne napovedi in mobilizacijski ukazi, niso bili predmet podrobnejših raziskav, zato pa so našli svoje mesto v slovenskih časnikih; Jutro se je prvih mesecev vojne spominjalo v posebni rubriki „Pred desetimi leti", ki je nudila natančen pregled v „dogodke pred desetimi leti", toda brez analiz ali kritičnih komentarjev, vendar pa je vestno poudarjala mogočno in pokončno držo Srbije v mesecu pred izbruhom vojne. Kot je bilo že rečeno, je v tesni povezavi s povodom za svetovno vojno tudi problematika odgovornosti zanjo. Reševanje vprašanja vojne krivde so pogosto ovirali različni nacionalizmi in strankarski interesi, zato ostaja rešitev povezana z načinom formulacije krivde oziroma odgovornosti. Problematiki vojne krivde slovenska publicistika in zgodovinopisje med obema vojnama nista posvečala posebne pozornosti, vendar pa temu navkljub ni ostala skrita očem javnosti, saj je ta imela možnosti spoznati v prevodu Pavla Debevca zanimiv poskus odgovora na vprašanje vojne krivde. Gre namreč za „študijo o neumnosti takratnih mogotcev in o pravem instinktu tedanjih brezmočnih ljudi", kot je knjigo **Emila Ludwiga Julij 1914. Sinovom v svarilo** označilo Jutro (prevod Ljubljana 1933),[6] v kateri avtor za vojno krivi celotno Evropo ali natančneje državne kabinete, njih štabe in vojne dobavitelje. Med razmišljanji slovenskih avtorjev je potrebno omeniti razpravo **Ljudmila Hauptmana Svetovna vojna in naš nacionalizem,**[7] ki je moralno vprašanje vojnih krivcev obravnaval, kot je zapisal, s strokovnoznanstvenega vidika in videl vzrok za vojno v angleško-nemškem nasprotju in narodnostnem problemu v Avstro-Ogrski, do zaostritve vojne pa je po Hauptmanu prišlo, ko sta se navedena problema spojila. Razpravljanja o vojnih krivcih so sicer vodili predvsem slovenski časniki. Revija Leonove družbe **Čas** je leta 1919 objavila zapis **Martina Spahna Zadnji paberki iz svetovne vojske,** ki je bil leta 1915 cenzuriran v taisti reviji; avtor je videl vzrok za svetovni spopad v ideji Velike Nemčije, njeni nezmožnosti, da bi vodila enakopravno svetovno politiko, če bi ostala v tedanjih mejah, predvsem pa v poslanstvu Nemčije, da brani evropsko kulturo.[8] V isti številki Časa je objavljen tudi zapis, ki je nastal tik pred nemškim podpisom premirja o tem, da je bila za sodobno nemško politiko kriva Bismarckova dediščina = politika krvi in železa.[9] **Dr. Josip Srebrnič** je predstavil razmišljanja papeža Benedikta XV. o vzrokih vojne v razpravi **Benedikt XV. v času svetovne vojske;**[10] papež je videl razlog zla (= svetovne vojne) v človeškem srcu, v nebrzdanem pohlepu posameznikov in celih stanov, tudi najvišjih državnih organizmov, držav in narodov. Pohlep po časnih dobrinah pa povzroča sovraštvo in zavist stanov do stanov, narodov do narodov ter prinaša preziranje avtoritete in uničuje medsebojno dobrohotnost.

Petra Svoljšak

OPOMBE:

1 La Grande Guerra e la memoria moderna. Bologna 1984, 12—13.

2 La Grande Guerra 1914—1918 (prevod iz francoščine La Grande Guerre 1914—1918, Paris 1969), Milano 1972.

3 Prva svetovna vojna po skušnjah in zgodovinskih spominih ljudi na Primorskem. Jadranski koledar 1989, 121—126.

4 Branko Marušič, Spremna beseda. V: V. Gradnik, Krvavo Posočje. Koper — Trst 1977, 289—294; — isti, La storiografia slovena sulla prima guerra mondiale. 1914—18. Qualestoria XVI/1986. 1—2/ 260—266. Kratek pregled jugoslovanskega zgodovinopisja o prvi svetovni vojni s posebnim ozirom na Istro in predvsem v luči političnih dogajanj je podala v isti reviji Tatjana Krizman-Malev, Il primo conflitto mondiale nella storiografia del dopoguerra con particolare riferimento alla bibliografia sull'Istria. Qualestoria XVI/1986, 250—259; — Drago Sedmak, Osnutek bibliografije o soški fronti (referat na I. znanstvenem zborovanju o soški fronti. Kobarid 20. 10. 1990).

5 Kdo je povzročil sarajevski atentat. Narodni dnevnik 143/30. 6. 1924; — Umor Franca Ferdinanda. Jutro 79/2. 4. 1927; — Nova razkritja o sarajevskem atentatu. Slovenski narod 79/8. 4. 1927.

6 Knjiga je leta 1933 v Nemčiji prišla na indeks prepovedanih knjig.

7 Ljubljanski zvon LVIII/1938, 427—535.

8 Zadnji paberki iz svetovne vojske. Zaplenjena resnica. Čas XIII/1919, 88—92.

9 Prepozno spoznanje. Čas XIII/1919, 88—89.

10 Benedikt XV. v času svetovne vojske. Čas XIII/1919, 18.

Prvo jutro v „osvobodilnem“ taborišču 30. maja 1945

France Kozina je bivši slovenski domobranec. Iz vetrinjskega taborišča so ga Angleži v Podrožci z drugimi domobranci naložili na vlak pod pretvezo, da ga bodo odpeljali v Italijo. V resnici pa so domobrance, zaprte v tovorne vagone, prav tam izročili partizanom. Na ta način prevarane so jih partizani potem odpeljali najprej v bivše SS-taborišče v Kranju, navrh pa preko Št. Vida na pokol v Kočevskem Rogu.

Pot iz Vetrinja do Kočevja opisuje France Kozina v svojem delu „Trideset srebrnikov“, pokol v Kočevskem Rogu pa v svoji knjigi „Temelji Osvobojenja“, ki je že izšla. Iz prvega dela objavljamo „Prvo jutro v osvobodilnem taborišču“, iz drugega pa njegov uvod, „Brezno“, iz katerega se je France Kozina rešil.

Uredništvo

Ob svitanju: „Osvobodilna“ komanda se predstavi

Kar zunaj na golih tleh smo prespali ali prestali noč. Skoraj nisem zatisnil očesa. Ni mi bilo do spanja. Sam pri sebi sem brodil, da me čaka smrt, kakor hitro bodo ugotovili, da sem bil pri partizanih in v njihovem oficirskem tečaju. Toda to je zanje ostala skrivnost skoro do brezna, ko me je tam s pogledom odkril drug udeleženec tega tečaja. A o tem kasneje.

Pri vhodu v taborišče pa ponoči ni bilo miru. Vodili so iz barak domobrance-ujetnike in jih zunaj vhoda nalagali na kamione. (Naslednje noči so jih gonili peš.)

Začelo se je daniti, še so gorele luči. Opazil sem partizanskega oficirja, ki je prihajal iz stražarnice s poveljem „Dvigni se!“.

Za njim sta prišla komisar in poveljnik taborišča. Za poveljnika so tam pravili, da je kapetan po činu, iz Štajerskega da je in da je bivši jugoslovanski aktivni podnarednik. Bil je visok, postaven človek. Zanj sem si že tedaj mislil, da mora biti nekaj višjega, kasneje sem izvedel, da je bil tudi komandant mesta Kranj. Njegov spremljevalec je bil po postavi manjši, debelušen partizan. Predstavil se je sam kot politični komisar.

Da je bil komisar, bi uganil tudi, če se ne bi kot tak predstavil. Politkomisarji so imeli na rokavu rdečo zvezdo, v zvezdi pa OF ali pa srp in kladivo. Navadni partizanski oficirji so imeli samo zvezde. Politkomisar našega partizanskega oficirskega tečaja v Gorjancih je imel na rokavu rdečo zvezdo, srp in kladivo.

Komisar je bil zajeten človek v zelo lepi sivi uniformi. Majhen je bil. Zato se je povzpenjal na prste, kadar je govoril. Vsebina njegovega govora je bila predvsem: „Zdaj ste nam prišli v roke. Sedaj bomo pa pokazali, kaj znamo!“

Kot da tega ne bi pokazali že prej!

Ni razlagal politike. Začel nas je preklinjati v najmanj štirih jezikih. Svojega porekla pa ni mogel prikriti, saj je navečkrat ponavljal, da smo (tudi mi) kurbini sinovi.

Knjiga je poskus kritičnega prikaza „edine uspešne, edine zmagovite, a tajne ofenzive Narodno Osvobodilne Vojske junija 1945 v Kočevskem Rogu, opis njenega poteka, junaštva soudeleženih Narodno Osvobodilnih Borcev, analiza njihove strategije in taktike, ocena njihove borbenosti in uspešnosti“. 89 strani, ATS 160,—, US $ 15,—. Dobite jo tudi v Mohorjevi knjigarni v Celovcu.

V vrsti skoro tik za menoj je stal mlad domobranec Kržišnik, doma nekje z Dolenjskega.

Tukaj moram pojasniti, da se za nas, Ribničane, južna Slovenija deli v Primorsko, Notranjsko, Ribniško dolino, Dolenjsko in Belo krajino. Notranjska sega do Nove vasi nad Sodražico. Dolenjska pa se začne s Suho krajino — Malo goro.

Kržišnik je bil prej na našem oklopnem vlaku. Začel je sedaj nekaj mrmrati. Prav glasno se je razburjal. Menda se mu je malo bledlo od samega razočaranja. Njegovo vedenje se mi je zdelo zelo nespametno. Kaj boš ugovarjal satanu, kadar ima vso moč v rokah! Še malo bolj na glas, pa bi Kržišnik lahko kar tam, na mestu končal.

Na levi, v vrsti pred menoj pa je stal njegov znanec Milan Zajec. Obračal se je in Kržišnika pomirjeval. Nazadnje se mu je to le posrečilo.

Za komisarjem je govoril poveljnik, s polavtomatsko puško na rami in z vojaškim nastopom. Njegova uniforma je imela drugačno barvo od komisarjeve.

Začel je kar z vprašanjem:

„Ali se od vas kdo prostovoljno javi, da ga tukaj na mestu ustrelim?"

Bolj „osvoboditelja" se ni mogel pokazati.

Nihče se ni javil za takojšnjo prostovljno smrt.

Nato nam je ukazal, naj oddamo vse orožje, ki ga še imamo. Vsak, pri katerem bodo kasneje našli orožje, da bo na mestu ustreljen.

„Da dokažemo, da mislimo resno," je dejal in zamahnil z roko proti vhodu v taborišče.

„Pri enem smo našli orožje!"

Osvoboditev Poldeta Komana

Na njegov znak pripeljejo od glavnega vhoda štirje partizani Poldeta Komana. Prepoznal sem ga, saj sva bila skupaj na oklepnem vlaku.

Roke je imel zvezane na hrbtu, bil je brez kape in brez vsake opreme. Njegovi črni lasje so bili razmršeni, padali so mu na oči in se lepili od strjene krvi. Bil je brez tistih močnih očal, ki jih je po navadi nosil. Posebno okoli oči mu je bil obraz izmaličen in marogast. Verjetno so mu očala razbili kar na obrazu.

Predali so ga poveljniku.

Ta mu je pa ukazal, naj koraka pred vrsto, da ga bomo lahko vsi videli.

„Stoj!"

Polde se je ustavil dobra dva koraka pred menoj. Brez očal nas najbrž ni razpoznaval, toda ogledoval nas je, kot da bi hotel pozdraviti vsakega posebej.

Poveljnik je nadaljeval:

„Tukaj je eden, ki smo pri njem našli orožje. Z vsakim, pri katerem še dobimo orožje, se bo zgodilo isto kot z njim."

Pri tem zamahne s puško in udari Poldeta s kopitom v prsi, da je padel vznak. Ko se je pobral s tal, ga je z vso silo obrcal. Nato pa je ukazal:

„Vlezi se na tla!"

„Kako, na hrbet ali na trebuh," vpraša Polde. Imel je zvezane roke na hrbtu.

„Na trebuh!" zarjove poveljnik in brcne kolikor more Komana v hrbet, tako da pade Koman najprej na kolena, potem pa zaradi zamaha na trebuh in s svojo težo udari z obrazom ob tla. A je še kljub temu dvigal glavo in nas poskušal ogledovati. Meni je bilo grozljivo pri srcu. Povešal sem pogled.

Poveljnik stopi Poldetu z eno nogo na pleča. Nastavi cev Poldetu za uho in sproži, a strela ni bilo. Nato pa obrne puško v zrak in tako enkrat ustreli. Potem pa nastavi zopet cev za ušesa Poldetu, ki je še vedno dvigal glavo, in sproži. Glava je padla v tla, Polde je zadrhtel, telo se je po kratkem trzanju umirilo.

Upor proti Nacizmu in Narodno Osvobodilna Borba sta se, kot vedno, spet izkazala!

Pokop

„Ti — ti — ti in ti," pokaže na štiri od nas poveljnik, med njimi na Kržišnika in na mene. „Odnesite ga v jamo, ki je izkopana za stranišče!"

Pa se je premislil.

„Pravzaprav ne. Tam bo v nadlego ljudem, ki izpraznjujejo stranišča. Izkopali mu boste jamo kar tukajle," in pokazal je s peto na kraj kakšnih 15 korakov od mesta, kjer ga je ustrelil.

Stražarji, ki so stali okoli, so privlekli iz nekakšne ropotarnice ob stražarnici zarjavelo lopato z zlomljenim ročajem in še eno majhno, zložljivo vojaško lopato. Poznalo pa se jima je, da sta bili nedavno rabljeni. Zemlja je bila peščena. Trda po vrhu, za višino brazde pod vrhom pa je bila sama mivka.

Jamo, približno pol metra globoko, smo hitro izkopali. Dva sta kopala, dva pa mirovala. Kadar se je stražarjem zazdelo, smo se izmenjali. Ostali domobranci so stali v svoji vrsti in morali gledati Poldeta, ki je mrtev ležal pred njimi, in nas, ki smo kopali.

Stražar je potem določil dva od nas, da bi odnesla Poldeta v grob, pa ga nisva zmogla. Mrlič je težak. Vsi štirje smo morali nositi. Dva pri ramenih, dva pri nogah. Bolj smo ga držali za obleko, kot njega samega. Bolj vlekli kot nosili.

Držal sem ga za bluzo pri ramenu. Krvava glava se mu je majala z obrazom v tla, tako kot je bil umorjen. Roke zvezane na hrbtu tudi niso bile mirne. Prsti so še trzali.

Tako bodo nosili tudi mene, sem se zavedel.

Nosil sem samega sebe. Pohajala mi je moč, četudi je bil grob čisto blizu.

Položili smo ga z rokami zvezanimi na hrbtu in z obrazom v tla vzporedno z jamo, nato pa ga prevalili vanjo. Verjetno je padel vanjo z obrazom navzgor. Ne vem. Nisem prišel do moči, da bi pogledal v grob na tak način umorjenega soborca in znanca.

Zasuli smo ga. Komaj sem čakal, da bi končali in da bi odšel proč. Kar je ostalo zemlje, smo morali raztresti okoli, da je bil grob izravnan, da ni ostalo sledu po novi, še eni od tolikih partizanskih slavnih zmag za osvobojenje slovenskega naroda.

Najbrž so tam tudi že prej koga zakopali. Tla so bila peščena, toda na nekaterih krajih se je poznala sveža zemlja. Na tistih mestih je moralo biti bivše, na drugih pa verjetno tudi še bodoče bojišče NOV za Upor proti Nacizmu. Vsaj sklepal sem tako.

Pretveza za „osvoboditev"

Kako da so prišli prav na Komana, bi lahko samo ugibal.

Poveljnik ni povedal, kakšno orožje da so našli pri njem. Nekateri so pravili, da je bila to italijanska ročna granata, kar je malo verjetno, drugi pa spet, da je imel pri sebi shranjeno lupino take rdeče italijanske ročne granate; v njej pa da je spravljal rožni venec.

Italijanska ročna granata, v nasprotju z nemško, ni eksplodirala določene sekunde po potegu prožila, ampak šele po odmetu na udarec, tedaj ko je padla na tla. Eksplozivni naboj je bil shranjen v valju rdeče pločevinaste lupine, za pest velikem, katerega pokrov je bilo lahko odviti in granato razstaviti, to se pravi odstraniti eksplozivni naboj. Lupina s privitim pokrovom je potem lahko služila za shrambo raznih osebnih drobnarij.

Naj bo kakorkoli že, očitno so „osvoboditelji" iskali pretvezo, da nas ostraše z umorom enega izmed nas. Umor Poldeta Komana mi je potrdil razmišljanje, kaj da nameravajo partizani napraviti z nami vsemi. Z menoj, absolventom njihove „kadetnice", pa še posebej. Pamet mi je govorila tako. Toda, vse dokler sem bil v taborišču v Kranju, se je pri meni, kot pri vseh drugih, oglašalo majhno upanje, da na koncu koncev le ne bo tako hudo, sedaj ko je bila njihova lahka zmaga zagotovljena. Saj se človek, z zavestjo preteče smrti, z obupom oklepa vsake najmanjše slamice upanja iz novic ali okoliščin, ki naj bi kazale, da mu bo na koncu koncev življenje le ostalo. Zato je bilo tudi vedenje nas vseh v taborišču zelo ponižno.

V resnici pa je bilo vse samo prva stopnja do ofenzive „Temelji Osvobojenja", do pokola in mojega brezna v Kočevskem Rogu.

Brezno

Brezno v Kočevskem Rogu se iz vrha v globino vedno bolj širi. Na dnu ima obliko majhnega amfiteatra z odrom — kupom postreljenih domobrancev — v sredini. Tja pada od zgoraj svetloba. Odsev se izgublja proti stenam in pod skalnimi oboki prehaja v polmrak, skoraj v temo.

Sedim blizu tega nagrmadenega človeškega kupa. Naslanjam se na deblo pokončnega drevesa, ki se je bogve na kakšen način znašlo na dnu. Ne morem se ganiti. Pretresa me zavest, da sem kljub ustrelitvi ostal živ. Samo gledam, kako iz odprtine nad menoj padajo moji nasledniki. Strel tam zgoraj in — plop — padec novega ustreljenca spodaj na kup.

Vsak tak udar od zgoraj samo pretrese gomilo k še večjemu gomazenju in trzanju večinoma nagih teles. Kot da je grmada še vsa živa. Nekatere roke se še dvigajo, nekatere noge še trzajo, nekatere oči še kažejo svojo kri ali belino in marsikatera usta se še odpirajo s hropečimi vzdihi.

A smrt brez muje, vendar neusmiljeno pobira svojo obilno žetev.

Kup raste v višino, na dnu leze narazen, navzgor pa odmira. Teža novih trupel sproti duši zadnje znake življenja. Povsod pa kri . . . kri . . . in možgani.

Zagledam nekoga, ki se na kupu dvigne in se skobaca raz njega. Nag je, samo neke vrste srajca z odtrganim ovratnikom in rokavi mu pokriva zgornji život. Komaj do pasu mu sega. Po telesu, mavričnem od udarcev, tu in tam še krvavi madeži od trupel, med katera je padel. Roki ima pa čisto okrvavljeni prav do komolca, kot da bi bili prestreljeni.

Sama strjena kri, da se včasih zazdi, kot da rok sploh ne bi imel.

Postoji in pogleda navzgor, kot da pričakuje naslednjega. Ni treba čakati, že prileti novi. Nagec se skloni proti njemu in s svojimi rokami naredi znamenje križa. Tudi nad drugim, ki je padel že prej, a še vedno obrača glavo. Tako stoji tam, se umika padajočim in blagoslavlja vsakega novodošlega na poti v novo, lepše življenje. Nič ne vem, kaj so storili z njegovimi rokami, a ne stoka. Samo mrmranje njegovih latinskih besedi razločim.

Naenkrat pa obstane, poskuša še pogledati kvišku, a nima več moči. Sesede se, kosmati obraz se mu razleze v nasmešek. Samo še rahlo zasope, a že obleži tam spokojno, z očmi uprtimi v svetlobo z vrha. Ne gane se več. Luč njegovega tostranskega življenja je ugasnila. Oči mu ne bo treba zapirata, saj ga bodo kmalu prekrila druga trupla. V njih in v njegovem zadovoljnem obrazu bi zaman iskal znake jeze.

Srečnež! Kaj vse še čaka mene tukaj, na dnu brezna brez izhoda, med samimi mrliči!

Tedaj zaslutim pod oboki govorjenje. Od tam vstajajo sence in se stegujejo proti meni:

„Obljubil si!"

„Govori!"

„Piši!"

Kup postaja previsok. Prevrnil se bo name in me s svojo težo in krvjo zadušil.

A ne morem se ganiti. Groza, groza . . . O Bog!

Nekdo me strese. Zbudim se.

Pri meni je moja Anica, moja žena, moja tolažnica, moja usmiljenka. Briše mi potno čelo, ponuja mi kozarec vode. Skuša me zamotiti. Odleže mi, ko se zavem, da nisem več v breznu.

Toda kaj, ko so se ti nočni spomini in opomini že tolikokrat ponovili. Saj ne bom imel več mirnih noči do konca življenja, če se čimprej ne pripravim k pisanju.

V breznu sem se zares zaobljubil, da bom oznanjal resnico o domobrancih in o njihovem koncu, če ostanem živ.

Pišem!

Spomin na Dachau

„Le v hvaležnosti se hočemo spomniti vseh tistih, ki so trpeli . . . Krvavel je, trpel, nosil križ, bil preganjan in izgnan, umiral, bil po krivem sojen. Z globokim spoštovanjem in notranjim ponosom se klanjamo tolikemu trpljenju. Bogat je postal naš narod ob njem, izkušen in moder."

Te besede so zapisane v uvodu v prvih večernicah celovške Mohorjeve po drugi svetovni vojni. Prinašamo prispevek duhovnika, ki je šel kot trinajst drugih naših duhovnikov skozi pekel KZ-tov in preživel vsa ponižanja.

Uredništvo

Nekega ranega jutra v mesecu juliju 1944, ko se je ravno pričelo svitati po mračnih hodnikih celovških gestapovskih zaporov, zakriči stražar v celico tudi moje ime in mi veli, naj se hitro pripravim na odhod. Ni bilo treba mnogih priprav. Saj nismo imeli ničesar. Vse so nam že pobrali prej. Le žlice so nam še odvzeli, ko smo se uvrstili na hodniku. Porabil sem priliko, da se poslovim od svojih najdražjih — bržkone za celo življenje. Komaj sem jim utegnil stisniti roko, že me je zapazil stražar in me nagnal. Iz celice sem slišal le ihtenje mojih dragih in odkorakali smo po stopnicah navzdol. Osemdeset mož nas je bilo.

Šli smo na Senenski trg in po Kolodvorski cesti v smeri proti glavnemu kolodvoru. Celovec je še spal, mi pa smo odhajali, odhajali v taborišče trpljenja in groze. Pozdravljal sem vse in se poslavljal od ulic, hiš in cerkva, katere sem poznal in vzljubil že v študentovskih letih. Začutil sem tako živo in resnično, kaj so nam naše cerkve. Mogočni vrelci so, ki napajajo žejne, so kakor silna žarišča, ki svetijo resnico v duševno temo, v mrak človeške bede in revščine. Že tedne sem moral pogrešati cerkve in zakramente in prepričan sem bil, da jih bom pogrešal še dolgo dolgo.

V Dachau . . .

Natlačili so nas v vagone in nam povedali, da gremo v Dachau . . . Strašni občutki in težke

slutnje . . . Na postaji Schwarzach-St. Veit smo čakali dolge ure. Vidi me znanec, ki se je kot vojak vozil na fronto. Ponudi mi cigareto. Toda takoj priskoči nemški oficir, ga porine proč, češ da dela s svojim obnašanjem sramoto nemškim vojakom. Ko stojimo v Solnogradu na peronu v vrsti, pride mimo nemški general in vpraša našega stražarja, kaj smo in odkod. „Banditi iz Celovca," je bil odgovor. „Pazite dobro in držite te zločine prav strogo." Okrog polnoči smo končno dospeli v München, kjer smo stisnjeni v kot stali celo noč pod milim nebom. Neki gestapovec nas je z vzorno vztrajnostjo brcal, kakor da bi imel pred seboj žogo na nogometni tekmi. Da bi pa tudi roke prišle na svoj račun, je prav radodarno delil še klofute. Cel dan in celo noč nam niso dali nič jesti in tudi ne vode piti.

Opoldan drugega dne smo končno dospeli do vrat taborišča Dachau. Prečnica se je dvignila in sprejel nas je zloglasni dachauski KZ s svojimi jarki, betonskimi ograjami, plotovi z bodečo žico, zastraženimi stolpi, s krdelom psov, dresiranih za lov na ljudi. Prostost, ta največja dobrina vsakega človeka že od sive davnine človeške zgodovine, je bila za nas le še podoba sanj. Za nami se je zaprla prečnica taborišča. V tem trenutku smo izgubili tudi vsako človečansko pravico. Slekli so nas, nam postrigli lase, nas skopali in zopet oblekli v strgane obleke brez žepov, da bi ne mogli ničesar skriti.

Pri tej priliki mi je izginil tudi rožni venec, ki sem ga skoraj na dan nosil točno 30 let in ki me je spremljal skozi prvo svetovno vojno. Za obuvalo smo dobili lesene ploščice, katere smo z vrvjo privezali na noge. Zazdelo se mi je, da je bil stari Diogen nasproti meni oblečen kakor Salomon v svoji slavi. V hitrem teku smo morali bežati v „Sperrblock Nr. 15". Ker svojega okornega obuvala nismo bili vajeni, smo se večkrat spotikali in padali. Končno smo vzeli svoje cokle v roke in bosi dospeli v blok 15. Tam so nas postili še 40 ur. Potem smo dobili prvo dachausko južino: nekaj koscev svinjske pese v kuhani in slani vodi. Blok 15 je bil karantenski blok, v katerem je vsak novinec preživel 3 tedne in bil potem dodeljen delavskim blokom. V tem bloku so ravnali s priporniki približno tako, kakor pri vojakih z rekruti.

Brez brade

Zelo sem bil radoveden, kako izgledam brez brade. Prosil sem nekega starejšega pripornika, da bi se smel pogledati v njegovo zrcalce. Ta pa mi je dal dobrohoten nasvet, da se smem dvakrat ogledati v zrcalu: enkrat, kako izgledam obrit in brez brade, in še enkrat, kako izgledam oklofutan. Ta drznost bi me namreč stala najmanj štiri krepke klofute. S takimi metodami in vsakovrstno prusko surovostjo so nam dan na dan dokazovali, da nismo več ljudje, da nimamo nobenih človeških pravic, da smo le gole številke, in sicer številke pod ničlo.

Vsak blok je imel 4 sobe. Nasproti službujočim SS-ovcem je bil odgovoren za red v sobi „štubak", za blok pa „blokač". Oba sta bila pripornika, navadno kriminalna. Nemci so ju nazivali „Stubenältester" in „Blockältester". Po različnih „zločinih" smo pod priporniško številko nosili na prsih in na hlačah trikote raznih barv: politični priporniki rdeče, kriminalni zelene, delomrzneži črne, emigranti modre, pacifisti in jehovci vijoličaste.

Največ nas je bilo v tem bloku Slovanov. Čutili smo se kakor bratje in smo pomagali drug drugemu, kjer smo le mogli. Med nami so bili trije čudaki: neki stenski slikar, Italijan, ki je ukradel vse, kar je bilo zanj dosegljivega. Pretepali so ga zaradi tatvine prav po dachausko in mu pri tem zlomili nogo. Z zlomljeno nogo je „bandral" preko revirja v krematorij. Drugi je cel ljubi dan vil svoje roke in se jokal. Toda oči je imel suhe. Tudi on je končal v krematoriju. Tretji pa je bil vedno lačen in nikoli ni imel dovolj. Nekega dne mu je dal

Hermann Germ

Človek ni znal varovati
ognja
postal je
požar.

Človek ni znal varovati
požara
ostala je
razvalina
med ljudmi.

Iz: Pričakovanje
in izpolnitev.
Mohorjeva, Celovec 1994

„štubak" šestkrat po en liter hrane. Naš junak je jed šestkrat požrl. Potem se je zbruhal in je spet prišel prosit hrane. Tudi ta je prišel v krematorij, kjer je ogenj vedno gorel in požiral trupla dachauskih trpinov.

V kamnolomih

Po treh tednih so nas razdelili na druge bloke in poslali v kamnolome, na plantaže in v tovarne. Taborišče Dachau je bilo mesto zase. Bilo je tam nad 300 velikih tovarn. Saj nas je bilo z okoliškimi podružnicami do 50.000 mož-delavcev. Posebno močne fante so komandirali v tako imenovane „Sprengkommandos" in so jim dali nevarno nalogo, da demontirajo padle bombe, ki niso eksplodirale. Dosti jih je našlo pri tem nevarnem delu svojo smrt.

V teh delovnih blokih smo bili tako pestro namešani, kot zlahka nikjer drugod na naši zemlji: Vse vrste zločincev, po pojmovanju nacistov, nas je tu bilo: politični, kriminalni, delomrzneži, teozofi, emigranti, židje. Bilo je zastopanih 17 narodov. Priporniki so pripadali vsem družbenim slojem, vsaki starosti od 14-letnega fanta do 80-letnega sivega starčka, bili so vsakovrstne izobrazbe, olike in neolikanosti, od nepismenega človeka do svetovno znanega učenjaka, idealisti in morilci, nedolžni in zločinci.

Naša kapelica

Dachausko taborišče je bilo edino v celi velenemški državi, ki je imelo svojo kapelico. To ugodnost nam je dosegel Vatikan šele po dolgih in težavnih pogajanjih v Berlinu. Blok 26 je bil duhovniški blok. Štel je blizu 1500 duhovnikov, redovnikov in tudi visokih cerkvenih dostojanstvenikov. Prva „štuba" tega bloka je bila urejena kot kapelica. Oltar in mašne obleke je posodila farna cerkev mesta Dachau. Kot oltar je služila preprosta miza, nad katero se je dvigalo čudovito lepo in umetniško izrezljano razpelo iz dobovega lesa. Iz obraznih potez križanega Zveličarja si naravnost razbral, kako prosi za svoje sovražnike in mučitelje. Ob strani pa je stala Mati Marija z Božjim Detetom v naročju, isto tako umetniško dovršen kip, nepobarvan, iz temnega hruškinega lesa.

Nisem videl še nikoli in nikjer v življenju kipa Matere Božje, ki bi se tako lepo in milo smehljala nad Božjim otrokom. Kako radi smo se ozirali v ta nebeško lepi in materinsko dobri obraz! K njej smo zdihovali in molili v dolini solz in trpljenja. Smehljala se je tudi nam trpinom in nam dajala upanja in utehe, poguma in novih notranjih moči.

Naša monštranca v Dachauu je bila lesena: lesen križ s stojalom, na sredi okrogla odprtina za Najsvetejše. Med nami je bilo več škofov, nekaj časa kar štirje. Ob praznikih smo imeli pontifikalno mašo. Naši škofje imajo srebrne in pozlačene palice. V Dachauu pa je bila škofova pastirska palica lesena, kakršne so pač imeli njih prvi predniki-apostoli. Naša preprosta kapelica je imela od papeža tako velike privilegije kot le malokatera cerkev na svetu. V njej so pa molili tudi svetniki in mučeniki in iskali Božje pomoči za dneve mučeniškega trpljenja.

V prvih letih je bil čas za sveto mašo zelo omejen in obhajanje vernikov nemogoče. Vsak duhovnik je dobil na roko hostijo, molil z mašnikom sv. mašo, konsekriral na roki ležečo hostijo in si sam podelil sv. obhajilo. Tudi verniki-neduhovniki so nosili umirajočim sv. popotnico, v papir zavito in pod obleko skrito, in jih obhajali, ker duhovnikom dostikrat tudi pod tveganjem lastnega življenja ni bilo mogoče obiskati bolnikov v revirju.

Enkrat, seveda pod najstrožjo tajnostjo, smo imeli celo novomašnika. Bil je na pljučih bolan in ni imel več upanja, da še kdaj zdrav pride iz taborišča. Goreča je bila njegova želja, vsaj enkrat v življenju opraviti daritev sv. maše. Bil je v Dachauu skrivno posvečen v duhovnika in je res menda že dva meseca po osvoboditvi umrl.

Iz nebes bomo nekoč videli še vse druge lepote dachauskega trpljenja, videli vse tisoče, ki so kot svetniki in mučeniki odšli za Gospodom v Njegovo slavo. V tej veliki mmnožici v nebesih kronanih vidim tudi nam vsem znanega č. g. dekana Janeza Hornböcka.

Sončni žarki

Kaj naj vam pripovedujem o telesnih in duševnih mukah življenja v taborišču, katerega strašno ime že samo pove vse? Naj vam mar pišem o streljanju in obešanju zaradi smešnih malenkosti, o grozotah plinskih celic, o gladu in mrazu; o tem, kako smo ležali trije in štirje v ozki postelji in kako so nas mučile uši včasih do obupa? Vse to smo z Božjo pomočjo prestali in je pozabljeno. Vsem pa, ki se niso vrnili in so tam dotrpeli, gre venec mučeništva.

Rajši vam hočem nakazati vse one svetle sončne žarke, ki so zasvetili tu in tam tudi v smrtonosni vsakdanji mrak dachauskega življenja. Ganljive prizore pristne ljubezni do bližnjega in pristnega tovarištva si lahko opazil povsod, kjer je prijatelj-

sotrpin delil s prijateljem, sam ves lačen, košček kruha ali okršček cigarete; kjerkoli je trpin tolažil sotrpina ter ga zopet opogumil, da ni klonil in obupal, mu stisnil roko in ojačil prepričanje, da pride polom hitlerizma in zaželena prostost.

Nadvse lepo je bilo, kako smo mi Slovenci bili složni in kako smo pomagali drug drugemu. Naše prijateljstvo je bilo v Dachauu naravnost zgledno. Če je zvečer po apelu le količkaj bilo mogoče, smo se znašli in si povedali svoje novice. Spet smo se zasanjali v naše gore in doline, v naše vasi in hiše; obupane smo razvedrili, prevzetnežem pa spet jadra zvili, dovtipi so švigali, da bi skoraj pozabili, da smo ubogi KZ-priporniki.

Gospod Rudi

Posebno je bil naš Rudi Zeichen kakor sonce, kadar je prišel med nas na „Lagerstraße". Vedno je vedel povedati kaj luštnega, kaj sončnega, ojačil je naše kljubovalne sile, povečal naše upe. Vedno se je smehljal in vselej je imel kak košček kruha ali cigareto za tovariše. Zdaj, ko je on že nad zvezdami, naj mu Bog, daritelj vsega dobrega, tisočero povrne vse telesne in duševne dobrote, ki nam jih je skazal.

Prošt-velikan

Velikan med nami na duši in telesu je bil dravograjski prošt Munda, ki je v dachauskem kamnolomu zgubil desno roko. Bil je telesno za dobro glavo večji, kakor vsi drugi; po srcu in duši, po skromnosti in iskrenosti, po ljubeznivosti in nesebičnosti pa je nas daleč nadkriljeval. Njegova osebnost je izžarevala sonce, v njegovih očeh si se kopal in osvežil kakor v naših jezerih, njegova usta pa so nam govorila o upanju in veri v končno zmago dobrega nad zlom. In takih in podobnih bi lahko naštel še celo vrsto.

Trpeli in umirali

Meseci in dnevi so bili silno dolgi. Strašno smo trpeli žejo. Dachauska voda je bila nezdrava močvirnica in je nismo mogli piti. Kako smo si želeli požirek vode iz naših bistrih vrelcev! Priporniki 17 narodov smo trpeli in čakali dan odrešenja. Da dan pride, smo vedeli vsi. Nismo pa vedeli, kdo izmed nas ga dočaka, kdo ne. Trpeli so učenjaki in umetniki, škofje in duhovniki, junaki in svetniki, ki so vsak dan hvalili Boga za svoj križ. Trpeli so in umirali mučeniki za vero, narodnostne pravice in človečansko dostojanstvo. V krematoriju je gorelo vsak dan. Dim se je valil proti nebu in nas opominjal, da tam gore zemeljski ostanki naših rajnih sotrpinov. Drugi zopet so obupavali in zdihovali, mislili na otroke, žene ali starše. In zopet drugi so preklinjali sebe in usodo, saj jim je manjkala vera. In tudi taki so bili, ki so ogledovali svoje napol zmrzle roke, vprašujoč se, ali bodo te roke zmožne maščevanja.

Jutranja zarja

Od januarja 1945. leta naprej so nam prepovedali tudi vse nacistične časopise. Poročil s fronte nismo več zvedeli. Pač pa je donelo iz daljave grmenje topov in v naših srcih je kipelo in vriskalo.

Neke nedelje zjutraj pride ukaz, da moramo jarke, v katere smo se skrivali pred zračnimi napadi, zasuti. Na več krajih so izkopali jame, pometali vanje naše akte, jih polili z bencinom in zažgali. Ker je pa šlo to zažiganje prepočasi, so nosili akte v Messerschmittove tovarne in velikanski dimnik je bljuval kakor pravcati ognjenik. Uničili so ves statistični material. Zaradi pomanjkanja premoga in drugih reči delovne komande niso več hodile v kamnolome in tovarne. Končno je zastalo vse delo.

Strah in upi

26. aprila 1945 pride ukaz, da se moramo vsi zbrati za odhod. Stali smo na trgu apelov, po blokih grupirani, vsak s svojo koco in revnim imetjem, ter čakali. Kaj bo? Že več dni smo slišali iz neposredne bližine ameriško topništvo. Govorilo se je, da nas hočejo „likvidirati", to se pravi pomoriti. Vsi smo čakali v veliki nestrpnosti. Kar pride povelje, naj nemški državljani stopijo na drugo stran trga. 15.000 mož je izstopilo. Formirani so bili v marškolone in v noči na 27. april so odkorakali proti Ötztalu. Bili so zgladovani, silno slabo oblečeni in v coklah. Vsak je dobil za popotnico košček kruha in nekaj margarine. Deževalo je in snežilo. Burja je divjala preko dachauskega močvirja, ko so v bedi in temi odpotovale kolone. Skoraj polovico jih je bilo med potjo pokončanih. Omagali so in popadali. Dobili so „Genickschuß" (strel v tilnik). One pa, katerim se je posrečilo pobegniti v gozd, so raztrgali SS-ovski psi, ki so bili za to dresirani. Cesta, po kateri so hodile te nesrečne kolone, je bila zaznamovana z mrliči in prtljago. V tej množici je marširal tudi eden naših prečastitih gospodov župnikov, slovenski duhovnik trpin.

Ker so bili vsi dokumenti uničeni, ni bila mogoča več nobena kontrola. Stopil sem med invalide, za pohod nezmožne in ostal v taborišču. Vse dni

smo napeto čakali nadaljnjega razvoja. Stari dnevni red ni več obstajal. V taborišču se je le redkokdaj pokazal kak SS-ovec. Zvedeli smo, da bomo vsi, ki smo ostali v taborišču, likvidirani, medtem ko bodo oni, ki so odkorakali, za talce.

Rešeni

Prišla je sončna nedelja, 29. april. Topniško grmenje postaja vedno glasnejše, gostejše in prihaja že od vseh strani. Vmes se že sliši regljanje strojnic. Bliže in bliže prihaja grom in ropot. Na menažo ne misli nihče in je niti ni. Izstrelki pušk in strojnic že švigajo nad našimi glavami. Težko pričakovani, zgodovinski trenutek je tu: ob četrt na šest zvečer pridrdra prvi ameriški oklopni avtomobil skozi velika vrata taborišča. Stolpi SS-straž so bili v nekaj minutah zavzeti. Oklopnik za oklopnikom privozi na naš „Appellplatz", SS-ovci se predajajo z dvignjenimi rokami. Vsi priporniki planemo ven na trg, vrišč in vriskanje narašča kakor burja, se stopnjuje v orkan. Ni besede, ki bi mogla popisati to navdušenje. In če bi mogel živeti še več sto let, takega dogodka ne bom več doživel. Ves v dolgih mesecih in letih nakopičen srd, strah, gnev, obup je izbruhnil naenkrat iz tisočih grl v vseh jezikih v orkansko vriskanje in klicanje. S solzami veselja v očeh smo se objemali znanci in neznanci, trpini in mučeniki groznih dni. V vseh jezikih smo pozdravljali osvoboditelja. Bilo nam je, kot da bi sanjali. Skoraj nismo mogli verjeti: nacizem je strt, človek je zopet človek, tudi vsak izmed nas je zopet človek v od Boga hotenem dostojanstvu. Na spanje nihče ne misli. Dolgo v noč smo se sprehajali, ni bilo več nobene zatemnitve, mrtvi SS-ovci so ležali po cestah, mi pa smo bili zopet prosti.

Slovenska zastava

Čez pol ure so že zaplapolale prve zastave v barvah vseh narodov. Med vriskanjem množic so jih pripeli na zvočniku na trgu in na slemenih naših barak. Častno mesto med njimi je zavzela tudi slovenska zastava, saj je nas Slovencev bilo veliko število. In ko je zopet zasvitalo jutro, prvikrat ni bilo apela. Spati smo smeli do osmih. Za zajtrk smo dobili sladak čaj in smeli smo se sprehajati po parku. Kar strmele so naše oči, ko so gledale vso pomladansko lepoto in krasoto: zelene, s cvetkami posejane travnike, v soncu zibajoče se metuljčke, grmovje in drevje, vijugasta pota. Slišali smo zopet pomladanske pesmi veselih ptičic. Z nepopisno radostjo smo uživali jutro in strmeli — in še vedno se nam je zdelo, da sanjamo blažene sanje.

V naglici so se ustanovili narodni komiteji. Vsak narod je napravil svojo desko, na kateri si vsak dan našel bežen pregled važnih dogodkov. Zvočniki so nam govorili o zmagovitih pohodih združenih armad in o uničenju nacistične zveri. V teh dneh so našli povelje komandanta vseh taborišč Pohla s krutim ukazom: „Taborišča naj se likvidirajo. Noben pripornik ne sme živ priti v roke sovražnikom." Spoznali smo, da govorica pred nekaj dnevi ni bila izmišljena, a ukaza več niso utegnili izpolniti. Trem pripornikom se je namreč 27. aprila posrečilo pobegniti s transporta. Naleteli so na Amerikance in jim sporočili o preteči nakani. Ti so taborišče hitro obkrožili in res našli nekaj tisoč SS-ovcev, pripravljenih izvršiti strašni ukaz.

Te Deum . . .

Dva dni pozneje smo postavili na trgu, kjer smo se vsak dan zbirali k apelom, mogočen križ. Segal je, tako se nam je zdelo, do oblakov. Pod križem pa je bil velik oder z oltarjem, katerega so krasile zastave vseh narodov. Poljski duhovniki, kot najstarejši priporniki, so darovali veliko sv. mašo, kateri je prisostvovalo celo taborišče. Pretresljivo je bilo videti izpod albe tako imenovane cebra-hlače, dachausko uniformo in težke lesene čevlje. Na koncu pa je zadonel Te Deum s takim navdušenjem, da ga ne bom nikdar pozabil.

Nema je bila pridiga velikanskega križa. Pa vendar mogočna in vsem razumljiva: pridiga o Kristusovem in o našem križevem potu. Kristus je znova zmagal in v sijaju njegovega križa so se zasvetili vsi križi in vsa beda dachauskega življenja. Vse v moči Kristusove milosti in v luči Kristusove vere prestano trpljenje se nam je zdelo in se nam še danes zdi kot najlepša zmaga našega življenja. Kristus je zmagal, ko je trpel. Kristjan zmaguje povsod in vselej, kadar zna prav nositi za Kristusom svoj križ.

Domovina, mili kraj . . .

Začeli so odhajati transporti. Francozi so se kot prvi odpeljali z letali v domovino. Odpeljali smo se tudi mi. Otožen je bil spomin na tovariše, ki niso več bili med nami. Samo delci njih pepela so ostali tam poleg krematorija na velikem kupu. Mi pa smo postali drugačni. Šli smo skozi šolo trpljenja in ponižanja. Danes nam je dachausko življenje le sen. Vsi pa smo prepričani, da ti meseci in ta leta niso bila brez vsebine. V luči vere nam postaja jasno in jasneje to, čemur se naduti človeški razum upira, to, kar je judom pohujšanje in poganom nespametno: da je vse, kar pošlje in dopušča Bog, milost; da je bil Dachau našim dušam največja milost!

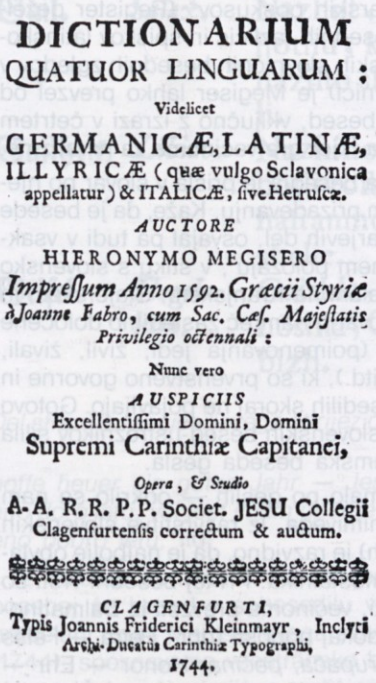
Hieronim Megiser v slovenskem slovaropisju

Zadnja leta se vrstijo v zgodovini slovenskega slovaropisja pomembne okrogle obletnice (1592—1992; 1603—1993; 1744—1994). Njegov dokazljiv začetek sega v obdobje protestantizma in je v dokaj tesni zvezi tudi z nekdanjo vojvodino Koroško. Sestavljalec prvih slovarjev, v katerih je bila slovenščina med drugimi kulturnimi in popularnimi jeziki enakopravno upoštevana, je Nemec, Hieronim Megiser (* l. 1554 v Stuttgartu, † v Linzu v Avstriji l. 1619), med letoma 1593—1601 (do zatora protestantizma) ravnatelj protestantske stanovske šole v Celovcu. Ob izteku protestantizma na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem, katerega izjemen jezikovni dosežek je celoten slovenski prevod Biblije (1584), so protestantski šolniki poskrbeli tudi za prve jezikovne priročnike za spoznavanje in učenje slovenščine — za kontrastivno latinsko (nemško) slovensko slovnico (Arcticae Horulae, 1584) in za štirijezični (latinsko-nemško-slovensko-italijanski) slovar.

Znameniti *Dictionarium quatuor Linguarum*, kjer je slovensko besedišče častno enakopravno uvrščeno ob jezik univerzalne kulture — latinščino, in ob jezika svojih severnih in zahodnih sosedov (Nemcev, Italijanov), je delo H. Megiserja, izšel pa je leta 1592 v Gradcu (pred nedavnim smo se spomnili 400-letnice njegovega izida). Ta slovar, še posebej njegova druga, dopolnjena izdaja, ki so jo pred 250 leti (1744) oskrbeli celovški jezuiti, je kot slovaropisni vzorec, kot vir besednega gradiva, prisoten v vseh slovenskih rokopisnih in tiskanih slovarskih poskusih do Pleteršnika (Slovensko-nemški slovar, 1894—1896). Obe izdaji slovarja sta bistveno soudeleženi pri vzdrževanju in kultiviranju slovenskega knjižnega besedišča vse do Kopitarja in Jarnika. Zato je prav, da se z njima vsaj malo seznanimo.

Štirijezični Dictionarium iz l. 1592 vsebuje preko 8500 slovenskih besed, nanizanih ob 4000 latinsko-nemških geslih. Drugi Megiserjev slovar, kjer je med množico znanih jezikov tedanjega sveta slovenščina tudi enakopravno uvrščena, mnogojezični slovar, t. i. *Thesaurus Polyglotus* (Frankfurt 1603), je slovensko besedišče še pomnožil; presega število 10.000. Oba slovarja sta iz 16. stoletja kajpak velika bibliotekarska redkost.

Kar presenečeni smo, odkod rojenemu Nemcu tako zanimanje za slovenski jezik, kje si je nabral

DICTIONARIUM
QUATUOR LINGUARUM:
Videlicet
GERMANICÆ, LATINÆ,
ILLYRICÆ (quæ vulgo Sclavonica appellatur) & ITALICÆ, ſive Hetruſcæ.
AUCTORE
HIERONYMO MEGISERO
Impreſſum Anno 1592. Græcii Styriæ
à Joanne Fabro, cum Sac. Cæſ. Majeſtatis Privilegio octennali:
Nunc vero
AUSPICIIS
Excellentiſſimi Domini, Domini
Supremi Carinthiæ Capitanei,
Opera, & Studio
A. A. R. R. P. P. Societ. JESU Collegii
Clagenfurtenſis correctum & auctum.
CLAGENFURTI,
Typis Joannis Friderici Kleinmayr, Inclyti
Archi-Ducatûs Carinthiæ Typographi,
1744.

Slovarja Hieronima Megiserja iz 16. stol. sta velika redkost. Na sliki naslovna stran slovarja iz l. 1744, ki ga hrani Mohorjeva založba v Celovcu.

tolikšno znanje. Za tem dejstvom tičijo nam naklonjeni usodni zgodovinski razlogi. Znameniti polihistor, poliglot, pravnik, šolnik, vnet študijski popotnik humanistične dobe, radoveden spoznavalec jezikov, se je s „kranjskim" (slovenskim) jezikom seznanil v Tübingenu — na protestantski visoki šoli (Bebenhausen), kjer je študiral skupaj s Trubarjevima sinovoma in J. Dalmatinom. Nekaj let kasneje (1581—1588) pa ga že srečamo na Kranjskem (in v Italiji) kot domačega učitelja sinov plemiške družine Khisl. (Fužine pri Ljubljani).

Naslednja njegova prehodna življenjska postaja (po študiju prava v Padovi) je Gradec, kjer je tudi natisnil svoj prvi slovar. Tako je spoznal deželo Kranjsko, prepotoval Štajersko in se po bivanju v Gradcu udomil tudi na Koroškem. Ni torej čudno, da je v naslednjih desetih letih (od izida Dictionariuma 1592 do izida Thesaurusa 1603) bero besed še pomnožil, tudi s posebnostmi koroške in štajerske dežele, s panonizmi in hrvatizmi, pač po razpoložljivih virih (npr. za hrvaški del po slovarju F. Vrančića, Benetke 1595). Zaslužna raziskovalca

obeh slovarjev A. L. Lägreid (Dictionarium iz l. 1592 je „obrnila" na Slovenisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch, 1967) in J. Stabej („obrnil" Thesaurus na Slovensko-latinsko-nemški del, 1977) sta raziskovala tudi razpoložljive vire za Megiserjevo zahtevno zbirateljsko delo. Iz protestantskih „slovarskih poskusov" (Register deželnih govornih besednih različic in spiskov latinsko-nemško-slovenskih slovničnih besednih zgledov v Bohoričevi slovnici) je Megiser lahko prevzel od 2000 do 4000 besed, vključno z izrazi v četrtem stolpcu Registra, kjer gre večinoma za hrvatizme.

Večja polovica besedja je prišla v slovar po njegovem osebnem prizadevanju. Kaže, da je besede zajemal iz Trubarjevih del, osvajal pa tudi v vsakdanjem „govornem položaju", v stiku s slovensko govorečimi deželani na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem. V slovarju namreč zasledimo določene plasti besedja (poimenovanja jedi, živil, živali, rastlin, orodja, itd.), ki so prvenstveno govorne in se v verskih besedilih skoraj ne pojavljajo. Gotovo ga je v iskanje slovenskih besed-ustreznikov silila tudi latinsko-nemška beseda gesla.

Pobrskajmo malo po geslih — odkrilo se nam bo marsikaj zanimivega. Iz razvrstitve slovenskih besed (po geslih) je razvidno, da je najbolje obvladal besedje samostalnika. Pri tej besedni vrsti so sopomenski nizi, večinoma prevzeti iz Dalmatinovega Registra, dokaj pogosti (npr.: Petra — Felss — *Skala, peč, rupača, pečina;* Honor — Ehr — *Čast, slava, dika;* Netrix — Naherin — *Šiukinja, moškra, šivila,* itd.). Če slovenske besede ni poznal, je ni našel, ker je morda tudi ni bilo, jo enakovredno zastopa popačenka ali tudi tvorjenka (npr.: Zelus — Eifer — *Ajfer, ajfranje, obdolženje).*

Pogosto je pomen besede v geslu le opisan (npr.: Harena — Fechtplatz — *Mejstu k'fehtanju;* danes: bojišče). Število tvorjenk, skladnih ali tudi neskladnih s pravili slovenskega besedotvorja, se je zlasti ob nekaterih besednih pomenskih skupinah pomnožilo (npr. za pojmovna imena: *Schöne — Lepust, lipota; Wütten — Steklust; Trägheit — Lejnust, vtraglivost.* Pa tudi za imena stanj, dejanj: *Bestättigung — Poterjenje, Eingang — Noterhojenje; Ergetzung — Oživlenje,* itd.). Kar velja za samostalnik, velja tudi za druge besedne vrste (pridevnik, glagol, prislov).

Pretres slovenskega besedišča iz raznih zornih kotov nam odkriva, kako *pogumno* se je Megiser spustil v tvorbo slovenskih besed in pri tem zagrešil kajpak mnogo kalkov, ker mu pravila tvorbe besed v slovenščini niso bila dovolj znana. Tovrstni „besedni poskusi" se v jezikovni rabi večinoma niso uveljavili, najbrž jih tudi nihče ni govoril, ob njih pa so njegovi slovarski nasledniki iskali boljše rešitve. Nadomestili so jih z obstoječo slovensko besedo, boljšo tvorjenko ali pa pomen gesla izrazili opisno. Popačenke so v tem slovarju še enakovredne izvirnim slovenskim besedam in so prav tako številne. Megiser se jih ni izogibal.

V strokovni literaturi je zapisana domneva, da je bil Megiserjev Dictionarium iz l. 1592 leta 1608 v Frankfurtu ponatisnjen, kar pa ni gotovo. Gotovo pa je, da je leta 1744 na pobudo mecena, koroškega deželnega glavarja A. Goesa, izšla njegova predelana izdaja, delo jezuita Antona Miklaviza iz Železne Kaple. Ta Dictionarium (t. i. M_2 iz leta 1774) je izrednega pomena za umevanje in spoznavanje slovenskih jezikovnih razmer v tedanji vojvodini Koroški. Slovensko besedišče v tem slovarju se je ob nemško-latinskih geslih nepredvidljivo pomnožilo, naraslo je na 21.188 slovenskih izrazov! Obseg slovarja se je za več kot enkrat povečal. Na kak način, zakaj?

Primerjava prve Megiserjeve izdaje in celovške izdaje Megiserjevega Dictionariuma je pokazala, da so se *sopomenski nizi pri vseh besednih vrstah okrepili.* Redka so gesla z enim samim slovenskim izrazom (npr.: *Herlichkeit — Gloria — Čast; Heu — Foenum — Senu; Herschung — Gubernatio — Gospodovanje).* Miklaviz očitno razmišlja o večpomenskosti nemške besede v geslu in ji išče slovenske pomenske ustreznice, zato se slovenske sopomenke v nizih tako pomnožijo (npr.: *Hitz — Aestiosusu — Vročina, toplueta, hica, Car. vročust; Heulen — Ejulare — Jokat, vekat, se driet, Car. plakati; Hinckend — Claudus — Krumpast, krulou, šantau, hrom, hromast; Hinein — Intro — Tenter, noter, noterta,* itd.).

Tako obogateni sopomenski nizi nam povedo marsikaj, predvsem pa nam razkrijejo slovensko koroško deželno (knjižno) različico, saj slovaropisec skoraj ob vsakem geslu v besednem nizu praviloma na prvo mesto postavlja „domačo" podobo besede, le-tej pa sledi knjižna kranjska z oznako Car. (Carniolana).

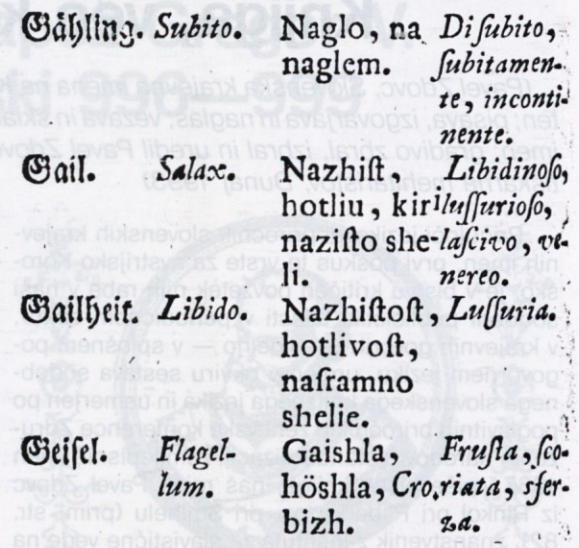
Oglejmo si nekatere tipične primere: *Kleinkind — Majhinu deite,* M_2*: Dietece, mihono diete, Car. maihono deite;* M_1*: Furt — Brud,* M_2*: Brued, brud;* M_1*: Fusspfead — Steza;* Me_2*: Stezda, steza;* M_1*: Schneck — Polš;* M_2*: Pouš, Car. polš.* Na tak način se nam razkriva sočasna koroška govorna in arhaična kranjska (knjižna) podoba skupnega besedišča. Do izraza pa prihaja tudi besedotvorno-leksikalno razlikovalno besedje koroške dežele (narečne skupine). Tudi te besede posta-

lja Miklaviz v sopomenske nize na prvo mesto: M1: *Frühling — Spomlad, mlad lejtu;* M_2: *Vigred, spumlad, mlad leitu;* M_1: *Gart — Vert;* M_2: *Lokouše, gartl, Car. vert;* M_1: *Majestet — Veličastvu;* M_2: *Mogočnost, svetluest, veličastvo;* M_1: *Pfaff — Far;* M2: *Mašnik, duhounik, far.*

Besedni sopomenski nizi se v primerjavi z M_1 povečajo tudi na račun poznavanja slikovitega, ekspresivnega pogovornega izražanja, navajanja ustaljenih pogovornih zvez in rekel, kar je novo. M_1: *Kolb — Fakl, kolba;* M_2: *Pacl, cepic, hlod, kolba, robota, palica, Car. rabotica, fakl;* M1: *Tasch — Taška;* M_2: *Taška, tošel, haržat, doužak, žakl, roncl;* M_1: *Geberen — Roditi;* M_2: *Rodit, povrič, na sviet perpravit,* itd.

Poudariti kaže, da tudi v celovški izdaji Dictionariuma še ni zaslediti purustične čistke. Izvirno in popačeno prevzeto besedje sta si še enakovredna — odražata dejansko govorno stanje v dvojezični deželi. Naglasiti pa smo dolžni naslednje dejstvo. Miklaviz je bil dober poznavalec obeh jezikov — slovenščine in nemščine. Kot slovenski rojak je lahko globlje doumel in spoznaval slovensko besedišče kot Nemec Megiser. Njegove tvorjenke (nove besede) so pravilnejše, besedišče pa je poznal tudi glede na ustaljenost besednih zvez v govornem položaju. Poznal je besedne glasoslovne različice, različne sopomenke tudi glede na stilistično vrednost. V slovarju se da prepoznati knjižna, novotvorjena, splošno pogovorna, ožje pogovorna podoba besed. Pravo besedno bogastvo!

Posebna metodološka novost in odlika Dictionarja iz leta 1744 pa je *odkrivanje pravil rabe nemške in pomensko ustrezne slovenske besede v sobesedilu.* Gre za način obravnave besed, ki se nam kaže kot *varovalni ukrep* zoper dobesedno skladenjsko prevajanje, kar je „rak-rana" vsega starejšega slovenskega slovstva. Miklaviz je doumel, kako bistveno važno je, da se v dvojezičnem okolju ohranja in neguje *„miselna samobitnost"* slovenskih besed, slovenskega izražanja. Tako se ohranja individualnost slovenskega jezika (način mišljenja) v kritičnih razmerah. Z neštetimi primeri je dokazal, odkrival, ponazarjal nemško-slovensko pomensko ustreznost, neustreznost besed v sobesedilu, s tem je dajal zelo koristne praktične napotke za dobro prevajanje. V ponazorilo nekaj zanimivih zgledov: *Rasender Mensch/rasender Hund — Arzjezan človek, stekou pes. Rennen zu Fuss/rennen zu Pferd — Teči h'nogam, s konjam dirjat. Satter Mensch/satter Pferd — Nasiten vel sit človek, nafutran koin. Mache das heilige Kreutz — Stori ta Sueti križ, vel pokrižei se. Ich*

Gähling.	*Subito.*	Naglo, na naglem.	*Di ſubito, ſubitamente, incontinente.*
Gail.	*Salax.*	Nazhiſt, hotliu, kir naziſto sheli.	*Libidinoſo, luſſurioſo, laſcivo, venereo.*
Gailheit.	*Libido.*	Nazhiſtoſt, hotlivoſt, naſramno shelie.	*Luſſuria.*
Geiſel.	*Flagellum.*	Gaishla, höshla, bizh.	*Fruſta, ſcoriata, ſferza.*

Del strani iz Megiserjevega štirijezičnega slovarja.

hoffe heuer ein gutes Jahr — Jest upam lietes eno doro letu, vel jest imam upanje da lietes bode eno dobro letu, itd.

Iz celotne obravnave slovenskega besedišča, posebej še besed v sobesedilu v dopolnjeni in predelani izdaji Megiserjevega slovarja v Celovcu (1744), spoznavamo vsestransko bogato podobo slovenske koroške knjižne različice, v 18. stoletju še, kot vse kaže, nemščini enakovredno razvitega deželnega jezika v vseh govornih položajih. Spoznavamo tisto knjižno različico jezika, ki jo je zaslužni O. Gutsman, slovničar, slovarnik, nabožni pisec, uzakonil ob koncu 18. stoletja v svojih delih. Le-ta se na vseh jezikovnih ravninah glede na svojski razvoj od kranjskega knjižnega v določenih pogledih razlikuje (na nekatere pojave je bilo opozorjeno), korenine teh razlik pa so gotovo stare — vodijo v čas pokristjanjevanja (8.—12. stol.). Ta predelava Megiserjevega slovarja (1744) je odgrnila zaveso in nam razkrila dinamiko razvoja slovenskega jezika na severni strani Karavank. Pokazala je, kako je bila dežela Koroška pomemben dejavnik ohranjanja in kultiviranja skupnega slovenskega knjižnega jezika. Prvi in drugi, predelani Megiserjev slovar pa sta zavest o obstoju slovenskega jezika posredovala tudi učeni humanistični Evropi tedanjega časa. Tudi na ta vidik ob navedenih okroglih obletnicah ne smemo pozabiti.

Martina Orožen

Knjiga, več ko le priročnik

(Pavel Zdovc, Slovenska krajevna imena na Koroškem/Die slowenischen Ortsnamen in Kärnten; pisava, izgovarjava in naglas; vezava in sklanjatev ter izpeljava slovenskih koroških krajevnih imen; gradivo zbral, izbral in uredil Pavel Zdovc; izdal Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu; tiskarna mehitaristov, Dunaj 1993)

„Pričujoči jezikovni priročnik slovenskih krajevnih imen, prvi poskus te vrste za avstrijsko Koroško, je v bistvu kritičen povzetek njih rabe v naši sodobni publicistiki (zlasti v periodičnem tisku), v krajevnih govorih in — delno — v splošnem pogovornem jeziku, urejen v okviru sestava sodobnega slovenskega knjižnega jezika in usmerjen po poglavitnih priročnikih ženevske konference Združenih narodov o standardizaciji zemljepisnih imen 1967," piše pisec knjige, naš rojak Pavel Zdovc iz Rinkol pri Pliberku oz. pri Šmihelu (prim. str. 82), znanstvenik z inštituta za slavistične vede na dunajski univerzi).

Knjiga, ki je seveda veliko več ko samo priročnik (to je koj kmalu kaj), je razdeljena na IMENIK (kazalo slovenskih variant; nemško-slovenski seznam krajevnih imen in fonetična transkripcija slovenskih imen; povzetek slovenskih krajevnih imen v uradnih in drugih krajevnih imenikih 1905—1982; dodatki: imena koroških pokrajin, avstrijskih zveznih dežel in njih prestolnic (glavnih mest); tiskani viri in literatura) in PRILOGE (šolska odredba 1945; Avstrijska državna pogodba 1955 (nemško, rusko, angleško, francosko, slovensko; del); manjšinski šolski zakon za Koroško 1959; zvezni zakon o uradnem jeziku pri sodiščih 1959; zvezni zakon o dvojezičnih napisih na Koroškem (s seznamom 205 krajev) 1972; objava nemško-slovenskega seznama 205 krajev po okrajih in občinah; zvezni zakon o narodnih skupinah 1976; odredba zvezne vlade o topografskih oznakah (krajevnih napisih) (s seznamom 91 krajev) 1977; pogodba med Republiko Avstrijo in Socialistično Federativno Republiko Jugoslavijo o cestnem predoru skozi Karavanke (Bled, 15. septembra 1977) (del).

13 let dela (od vigredi 1972 pa do leta 1985) tiči v tej knjigi. Odlikuje jo izredna znanstvena akribija, po domače bi temu rekli natančnost, resnost, vestnost. Seveda mi je, pa naj mi oče knjige ne zameri, v ušesu malo zaščemelo, ko sem pri Bistrici pri Pliberku (str. 31) bral poudarek na prvem zlogu; sicer navaja podjunski poudarek na drugem zlogu kot krajevno pogovorni, vendar jaz mislim, da bi že bilo treba postaviti ta krajevni, značilno podjunski poudarek na prvo mesto.

Apače (á); *nem.* Abtei; v Ápača: če, iz Ápač; ápaški; Ápačani : ni; G/O: Gallizien/Galicija; Eisenkappel/Železna Kapla; Völkermarkt/Velikovec; A-9: zien/Galicija.

Bábnjak (â); *nem.* Babniak; v v Bábnjak, iz Bábnjaka; SG/ SO: Ferlach/Borovlje; PB/PC furt Land/Celovec podeželje; A-9162 Strau/Struga.

Báče (â) **ob jezeru**; *nem.* Faak am See; v Báčah, v Báče, iz Báč; báški; Báško jezero, *nem.* Faaker See; Báški pôtok, *tudi* Brežníca, *nem.* Seebach; Bačáni; MG/ TO: Finkenstein/Bekštanj; GB/SO: Villach/Beljak; PB/PO: Villach Land/ Beljak podeželje; A-9583 Faak am See/ Bače.

Bájdiše (â) **pri Borovljah**; *nem.* Waidisch; na Bájdišah, na Bájdiše, z Bájdiš; za

Odlomek iz knjige dr. Pavla Zdovca (na sliki)

Na kratko povedano, knjiga je izvrsten dokument, veliko več, ko samo priročnik. Zagotovo zasluži veliko večja in višja priznanja, ne samo med nami koroškimi Slovenci, marveč tudi v širšem znanstvenem svetu.

V zahvalo vsem, ki so sodelovali kot pričevalci — mnogi priročnika niso učakali —, piše Pavel Zdovc za konec spremni besedi, napisani na Dunaju 8. februarja 1988: „Njihovo kleno zrnje, shranjeno v tej žitnici, bo kruh za petke in pogača za svetke. Iz širokih plasti ljudstva prihaja pričujoči praktični priročnik koroških krajevnih imen in med ljudstvo spet odhaja: Srečno pot — iz roda v rod."

Jože Wakounig

(v Našem tedniku, 22. 7. 1994)

(Op. ur.: Na podlagi opisane knjige je Mohorjeva založba v Celovcu izdala novi dvojezični cestni zemljevid Koroške.)

Karantanski papež Gregor V. Bruno Koroški 996—999

Leta 978 je cesar Oton II. imenoval za vojvodo v Karantaniji grofa Otona iz Wormsa, ki je bil sin njegove sestre Liutgarde in Konrada Rdečega, vojvoda Lotaringije. Novi karantanski vojvoda *Oton Koroški* je bil človek cesarjevega zaupanja, in vsled tega povsem primeren, da zasede prestol strateško izredno pomembne obmejne vojvodine Karantanije.

Naključje je hotelo, da je Oton Koroški postal začetnik dinastije Salijcev, ki je z njegovim vnukom Konradom II. kasneje sedla tudi na cesarski prestol (1027), in se znašla sredi velikega spora med državo oz. cesarstvom in papeštvom; spora, ki je pretresel usodo Evrope.

Vojvoda Oton Koroški je imel tri sinove: Henrik, ki je postal grof v Speyerju (Porenje); Konrad, ki ga je nasledil kot vojvoda v Karantaniji, in *Bruno Koroški,* ki je postal kaplan pri očetovem bratrancu, kralju Otonu III., in kasneje papež.

Leta 996 se je mladi vladar Oton III. napotil v Rim, da bi v duhu enotnosti med Cerkvijo in državo, v duhu enotnega božjega kraljestva na zemlji, kot je bila zamisel papeža Leona III. in Karla Velikega (od leta 800), znova utrdil vezi med cesarstvom oz. kraljestvom in papeštvom. Cesarja je bil poklical papež Janez XV., ko je bil v pregnanstvu, ker se je oblasti v Rimu polastil samozvani „patricij" Krescencij, in se je moral papež umakniti v Toskano. Toda ob novici, da je cesar že prekoračil Alpe, so Rimljani pregnanega papeža hitro poklicali v Rim, kjer pa je že kmalu umrl.

Vest o papeževi smrti je Oton III. prejel v Ravenni. Njegov sosvet se je takoj sestal in na predlog škofa iz Mainza, Willigisa, je za novega papeža potrdil Bruna, cesarjevega kaplana. Imenovati za papeža nekoga, ki je bil tujec za Rim in Italijo, nikakor ni bilo po volji latinskim cerkvenim in svetnim krogom. Škof Willigis in njegov sobrat Ildebald, škof iz Wormsa, sta novoizvoljenega še pred cesarjem spremljala v Rim, kjer so ga pričakali cerkveni dostojanstveniki in radovedna množica. To je

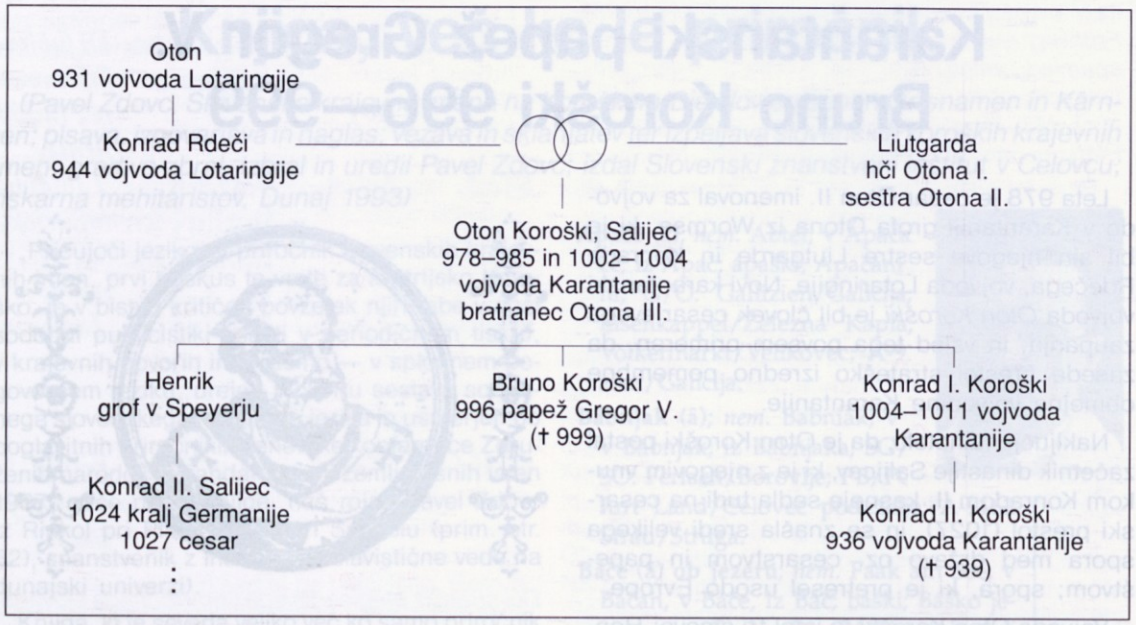

Gregor V. — idealizirana upodobitev med slikami papežev, ki obkrožajo notranjost bazilike sv. Janeza zunaj obzidja v Rimu.

bilo dovolj za potrditev novega papeža po ljudstvu, kot je zahtevalo staro izročilo, saj cesarjevi odločitvi nihče ni želel ugovarjati. Tako je stolico sv. Petra dokončno zasedel nedomači papež.

Privzel si je ime *Gregor V.* in je bil posvečen dne 3. vel. travna 996 v baziliki v Lateranu. Kmalu zatem, na Vnebohod (21. vel. travna), je novi papež mazilil kralja Otona III. za rimskega cesarja. Že naslednji ponedeljek se je v baziliki sv. Petra sestal veliki zbor prelatov iz spremstva cesarja in ves rimski kler, na katerem naj bi novi papež utrdil svojo oblast. Na zagovor so poklicali tudi Krescencija in ga obsodili na pregnanstvo. Toda novi papež je dosegel njegovo pomilostitev, bodisi iz osebne velikodušnosti kot tudi zato, da bi umiril nasprotovanje, ki so mu ga kazali rimski krogi. Svojo dobroto pa je moral že kmalu obžalovati.

Že takoj potem, ko se je cesar proti koncu poletja, sredi kimavca, znova odpravil na sever in prešel Alpe, je Krescencij prelomil dano zaobljubo, dvignil ljudi v Rimu in jih pognal proti Lateranu. Papež Gregor V. se je komaj še utegnil umakniti. Zatekel se je najprej v Spoleto,

zatem pa na sever v mesto Pavia. Tu je preživel vse naslednje leto 997, sklical cerkveni zbor, na katerem so obsodili Krescencija in druge nasprotnike. Papež je imenoval naslednike nadškofom v Reimsu, Napolju in Magdeburgu, in odprl tudi vprašanje zakona francoskega kralja Roberta Pobožnega, ki se je poročil s svojo ožjo sorodnico Berto.

V Rimu je medtem prevzel vso oblast Krescencij, ki si je nadel naziv „patricij in konzul" Rimljanov. Spet so se ponovile nekdanje zlorabe. Še več, samozvanec se je odločil postaviti tudi drugega papeža. Za ta namen se mu je zdel najbolj primeren Janez Filagat, škof iz Piacenze, ki se je bil vrnil iz Bizanca, po rodu Grk iz Kalabrije. Ta je svoj čas naredil veliko kariero na dvoru pri materi Otona III., cesarici Teofano, ki je bila bizantinska cesarična. Tudi njen sin je hotel s poroko bizantinske cesarične utrditi zvezo med vzhodom in zahodom, tako da bi nastalo eno samo cesarstvo, in je v ta namen poslal Janeza Filagata v Bizanc na pogajanja k cesarju Baziliju II..

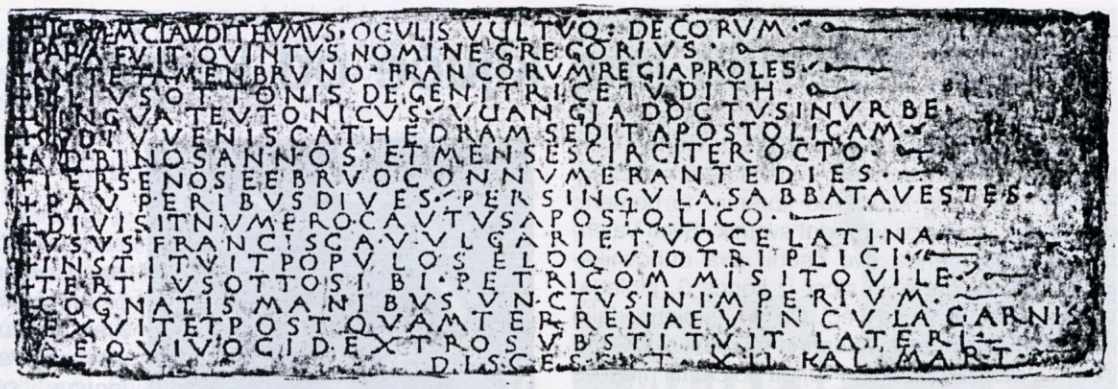
Ob svojem povratku v Rim je Filagat našel papeško palačo v Lateranu prazno, in se je dal na pobudo Krescencija umestiti za novega papeža z imenom Janez XVI. Toda bilo je kaj malo verjetno, da bo cesar Oton III. dopustil takšno izsiljenje na Apostolski stolici nasproti papežu Gregorju V., ki ga je bil sam postavil.

In res se je cesar, takoj ko mu je bilo mogoče, spet napotil v Rim (meseca svečana 998). Filagat se je ustrašil in je zapustil mesto, Krescencij pa se je zaprl v Angelski grad. Toda izvidnica cesarske konjenice je kmalu odkrila grad, v katerega se je bil Filagat zatekel, in ga prijela. Kazen za njegovo zlodelo je bila strašna: odrezali so mu nos, iztaknili oči in mu iztrgali jezik.

Po slovesnem prihodu Otona III. in papeža Gregorja V. v mesto so Filagata obsodili pred cerkvenim zborom, ga v ponižujočem sprevodu peljali skozi vse mesto in ga

Vzemi
moj strah
in mojo
revščino,
za to
pa mi daj
bogastvo
svoje
milosti.

Martin Luther

Papež Gregor V. (996—999), z izvirnim imenom Bruno Koroški, je bil sin Otona Koroškega (Salijca), vojvoda v Karantaniji, bratranca kralja Otona III. Postal je kaplan na kraljevem dvoru in po kraljevi volji papež. Stolico sv. Petra je z njim prvič zasedel nekdo, ki je bil tuj v Rimu in v Italiji. Pokopan je v kripti pod cerkvijo sv. Petra. Na sliki njegov nagrobnik.

potem zaprli v neki samostan. Nato so prijeli še Krescencija v Angelskem gradu, ga obglavili vrh grajskega obzidja pred vsem ljudstvom in nato odvlekli še pod grič Mario, kjer so bili obešeni drugi njegovi pristaši. Drugim krivcem so namenili manjše kazni.

Papež Gregor V. je ob navzočnosti cesarja znova prevzel vso oblast. V drugi polovici leta 998 je sklical cerkveni zbor, na katerem so zaključili zadeve, načete že v Paviji. Francoskega kralja so postavili pred odločitev: takoj naj odslovi nezakonito ženo in si naloži sedem let pokore ali pa izrečejo nad njim prekletstvo. Francoski škofje, ki so poroko odobrili, bodo izobčeni, vse dokler se ne predstavijo v Rimu.

Skratka, papeštvo in njegova oblast sta bila znova vzpostavljena. Toda Gregorju V. ni bilo usojeno dolgo življenje. Že naslednjega svečana 999 je v cvetu svojega življenja nenadoma umrl. Imel je komaj 26 let. Njegova smrt je vse presenetila. Mnogi kronisti so sodili, da je bil zastrupljen. Po drugi strani pa je mogoče, da je bilo temu krivo tudi zanemarjeno okolje v takratnem Rimu, leglo vseh mogočih okužb, nezdravo še zlasti za ljudi s severa.

Papež Gregor V. je bil pokopan v kripti pri sv. Petru, kjer se še danes nahaja njegov nagrobnik z dolgim napisom. Na njem je med drugim omenjeno, da je vsako soboto delil revežem obleko.

Gledano z ožjega narodnostnega vidika, bi papeža Gregorja V., karantanskega kneževiča, kot tudi treh karantanskih vladarjev iz rodbine Salijcev v obdobju 978—1039, ne mogli uvrstiti v slovensko zgodovino. Toda če gledamo na razmere s širšega političnega stališča, s stališča slovenske državnosti, so stvari drugačne. Salijci so vladali slovenski državi, ki se je takrat raztezala vse do Verone v severni Italiji. Ta državna tvorba je bila politično in ustavno-pravno slovenska, ne glede na velikost svojega ozemlja.

Tudi papež Gregor V. je bil kot Bruno Koroški sin vladarja slovenske države in s tega vidika gledano karantanski papež, četudi je izhajal iz rodbine frankovskih Salijcev. Po svoji deželni pripadnosti je bil celo slovenski papež, zakaj narodnost takrat ni bila vezana na jezik kot danes, in niti ne na „našo" kri, kot nam pogosto navajajo, temveč na pripadnost deželi oz. državi. Danes bi rekli temu: na državljanstvo.

Jožko Šavli,
Gorica

SREČA JE
psevdonim,
ki ga
uporablja Bog,
kadar se ne mara
podpisati.

A. France

„Sveti Valentin ima ključe od korenin."

Sredi meseca februarja ali svečana obhaja Cerkev god svetega Valentina, ki po starem kmečkem koledarju prinese ključe do korenin, to pomeni, da je neke vrste prvi vigredni svetnik. Sveti Valentin združuje menda dve osebi: dva duhovnika-mučenca iste dobe, in sicer iz konca 3. stoletja. Verjetno pa jih je še več! Od 14. stoletja dalje kažejo grob svetega Valentina-mučenika v Rimu v cerkvi svete Praksède. Prej pa so častili njegove zemeljske ostanke v katakombah pri Milvijskem mostu, kjer je leta 312 cesar Konstantin še kot poganski vladar premagal svojega nasprotnika Maksencija in kjer je stala nekdaj veličastna bazilika svetega Valentina. Zapisanega o svetem Valentinu ni nič zanesljivega. Vse, kar vemo, se opira na pobožne legende:

Bil je duhovnik (prezbiter), ki je prelil kri za Kristusa pod cesarjem Klavdijem II. leta 269 ali 270. V teh letih pa kristjanov zanesljivo nihče ni preganjal. Vemo pa, da je ob Flaminijski cesti, a že 63 milj od Rima, stala v 4. stoletju še druga velika cerkev mučenca Valentina pri mestu Terni. O tem svetniku je znana podobna legenda, le da je ta drugi Valentin zares bil škof v mestu Terni.

Možno je tudi, da je bil to isti svetnik Valentin, da je bil najprej duhovnik v Rimu, nazadnje pa škof v mestu Terni ter da je bil njegov grob najprej ob Milvijskem mostu, nato pa so prenesli njegove zemeljske ostanke v Terni. Raziskovalci svetnikove zgodovine še niso prepričljivo rešili.

Po rimski legendi je svetnik Valentin vrnil vid slepi poganski deklici, ki se je nato z vso družino dala krstiti. Zato je sveti Valentin zavetnik za oči in pravo spoznanje.

Iz Ternija, kjer je mučenec vrnil zdravje otroku z mrtvoudom in padavico, so prinesli k nam navado, da mu priporočajo posebno otroke, ki jih lomi krč, to so epileptiki ali božjastniki, bolniki s tako imenovano „Volantinavo boleznijo". Svetega Valentina so prišteli tudi med štirinajstere pomočnike v sili. Upodabljajo ga kot duhovnika s kelihom v roki ali z mečem v roki, z znamenjem mučeništva, in z bolniki ob nogah.

Osebo rimskega svetega Valentina oz. obeh Valentinov so naši verniki zamešali še z osebo passauskega škofa, svetega Valentina, ki goduje 7. januarja in ki je živel 200 let pozneje. V 5. stoletju je bil škof in misijonar v zahodnih Alpah, v Reciji — to je bila Bavarska južno od Donave. Umrl je leta 470. Končni grob je dobil v mestu Passau, kjer je postal tudi patron stare škofije. Njegovo češčenje je izpričano že konec 10. stoletja.

Na glavnem oltarju v Glinjah „kraljujeta" oba Valentina: sv. Valentin, škof iz Recije, priprošnjik za živino (na levi), in sv. Valentin, duhovnik, ki je patron proti božjasti, t. i. Volantinavi bolezni.

Ker pride ime Valentin iz latinščine, kjer pomeni *valere* in *valens zdrav biti* ali *močan biti*, so imeli svetega Valentina že od nekdaj za priprošnjika zoper telesne slabosti in zoper kužna obolenja. Ko so stari Rimljani dali fantu ime Valentinus, je to pomenilo, da želijo sinu klenega zdravja. Pri Slovencih je Valentin postal Zdravko.

God svetega Valentina, dne 14. februarja, je veljal v nemških deželah že od nekdaj za dan nesreče, za usodni dan. Šele v zadnjih dveh ali treh desetletjih so naredili vrtnarji in floristi ali cvetličarji iz 14. februarja dan rož, dan cvetlic, ko poklanjajo rože ali cvetlice v znak ljubezni, prijateljstva in naklonjenosti. To je gotovo lepa navada. Posebno še v zimskem času, ko je naša narava pokrita z belim snegom in je zunaj mraz, naj nas razveseljujejo in notranje grejejo cvetlice, ki so jih naši vrtnarji in floristi vzgojili v zakurjenih rastlinjakih za Valentinov praznik.

Legenda nam pripoveduje tudi še o nekem svetem Valentinu, rimskem eremitu, ki je baje obdarjal z rožami zaljubljene pare, ki so prihajali mimo njegove samotarske hiše.

Družinska in hišna imena

Valentin je bilo vedno priljubljeno moško ime. Zato je povsem razumljivo, da so se razvila številna družinska in hišna imena kakor npr.: *Valentin, Bávant, Bálant, Valénte, Valénti, Valénta, Válent, Válens, Vállant (Valland), Valéntič (Valentich), Valéntik, Valentínitsch (Valentinič), Valénčič (Valentschitsch), Balántič (Ballantitsch), Vâlle (Falle), Valentán.*

Iz ljubkovalnih oblik so nastala tale imena: *Fôlti, Fólt, Fôlta, Vóltan, Voltintsch; Tina, Tine, Tinč, Tinček.*

Nemške imenske variante so: *Falten, Feldten, (Felten, Velten).*

Poznamo hišna imena:

Bâvant v (Št. Janžu v Rožu), Bvatîn (v Svečah) in Bvât (v Branči vasi); v Podjuni sta znani imeni *Vauti* in *Vauče.*

Iz Valentina se izvajajo tudi imena: *Baloch (Baloh, Balloch), Baluh (kakor Voruh = Voranc), Balus in Walluschnig(g).*

V Glinjah

Cerkev v Glinjah pod Borovljami je posvečena svetemu Valentinu. Staro izročilo nam pove, da je hotel sveti Valentin pridigati v Tržiču na oni strani Ljubelja. Pa ga ljudje niso hoteli poslušati in sprejeti. Zato se je svetnik odpravil čez Ljubelj in se ustavil v Glinjah, kjer ga je ljudstvo dobrohotno sprejelo. V Tržiču pa je izbruhnila huda bolezen. Ljudi je začel lomiti krč: postali so bojžastni. Dobili so „Volantinavo bolezen," nemško pravijo „die Hinfallende", ker epileptike ob napadih vrže oz. jih meče. Tu pa je igrala važno vlogo akustična podobnost besed: Valentin pa hinfallend. Za to boleznijo je torej mnogo Tržičanov umrlo. V tej hudi stiski so napravili Tržičani sveto zaobljubo, da bodo poromali vsako leto na tako imenovano „kranjsko nedeljo", to je nedelja pred binkoštmi, v Glinje na Koroškem, nakar je bolezen pojenjala. Do 1. svetovne vojne so to zaobljubo Tržičani izvajali res množično, med obema vojnama so prihajali romarji iz Tržiča tudi še kar zadovoljivo; 2. vojna je procesije iz Tržiča prekinila. Od leta 1979 dalje pa do leta 1985 so procesije spet poživili: Tržičani

Cerkev v Gorjah.

so prihajali po binkoštih z velikim avtobusom. Nato pa so procesije do danes zamrle. Sedaj že rajni dr. Pavle Zablatnik, ki je upravljal glinjsko faro od 1978. leta dalje, je navezal spet stike s tržiškim župnikom in verjetno bodo Tržičani staro zaobljubljeno procesijo v Glinje spet poživili . . .

„Na Volantinavo" — dne 14. februarja — prihajajo v Glinje še Selani pa Šmarječani v večjem številu, iz drugih bližnjih vasi pa občasno.

Ljudsko izročilo pravi, da je prišla tudi blažena Hema do „Hemine peči" nad Glinjami na oni strani Drave, da bi videla, kje je sveti Valentin. V previsu te pečine, „Hemina peč", se je obrnila in se vrnila v Krko . . .

Pod previsom peči stoji sedaj zidana kapelica. Sezidal jo je baje kmet Fîlej, potem ko je zdrknil s konjem in vozom v prepad, a sta oba ostala nepoškodovana. (Fr. Kotnik, II)

V Glinjah je bila v prejšnjih časih bratovščina svetega Valentina, ki ji je papež Klement XII. leta 1737 podelil odpustek.

Kakor v Glinjah pod Borovljami v Rožu, tako častijo tudi v Gorjah na Zilji — oba sveta Valentina: dne 7. januarja svetega škofa iz Recije, 14. februarja pa rimskega duhovnika, in sicer je desni

stranski oltar posvečen obema Valentinoma. To pa je hkrati tudi tisti znameniti oltar, na katerega je dal Matija Majar Ziljski v svoji romantični narodni navdušenosti napisati pod križ staroslovanski napis v cirilici: *„V tem znamenju boš zmagal"!* Te besede je, kakor pravi legenda, videl tedaj še poganski rimski cesar Konstantin zvečer pred slavno bitko ob Milvijskem mostu pred Rimom. Konstantin je zaupal v sveti križ in naslednji dan res premagal nasprotnika Maksencija. Leto navrh — leta 313 — pa je dal krščanstvu svobodo: preganjanje kristjanov je v rimski državi ponehalo. (Matija Majar Ziljski je bil doma v Goričah na Zilji in je prišel leta 1851 za župnika v Gorje).

Opašvanje

Na praznik svetega Valentina so še do nedavnega v Gorjah „opâšvalə" Valentinov oltar = opašvatə pomeni, ovijati oltar z nitjo. Nekdaj je prihajalo na god svetega Valentina iz Recije 7. januarja in na god svetega Valentina rimskega mučenca 14. februarja okoli 200 vernih romarjev z Bistrice, iz Zahomca, z Vrat, iz Žabnic pa iz Ukev v kanalski dolini. V Gorjah opašvajo na poseben način, ker stoji stranski oltar ob steni in ne morejo opašvatə okoli oltarja. Zaradi tega je za oltarjem lesen žleb, po katerem porine levi cerkveni kámrar na motovilo navito nit k desnemu kamrarju, ki da potem motovilo romarju v roke, konec niti pa obdrži v roki tako dolgo, da vernik opaša sprednji del oltarja. Nato navije levi kamrar nit na motivilo in ga porine po žlebu na drugo stran oltarja in opašvanje se spet nadaljuje. Cerkvena kamrarja morata pomagati vernikom pri tem običaju. Vsak vernik opašva po navadi trikrat. Na sredini pred oltarjem poklekne in prosi svetega Valentina za zdravje. Ob koncu pa položi svoj dar v pripravljeno košarico. Ziljani rečejo svetemu Valentinu Šubətîn ali Šəbətîn, praznik pa je „na Šubətînəvə".

Anton Feinig, Sveče

Molitvena zveza cesarja Karla

Zadnji avstrijski cesar, ki je leta 1916 nasledil umrlega Franca Jožefa, je bil globok katoličan in svetniška osebnost, in si je med prvo svetovno vojno vztrajno prizadeval, da bi dosegel mir.

Po razpadu monarhije ob koncu vojne so ga z družino, s cesarico Cito in sedmimi otroki, pregnali na Madeiro, portugalski otok v Atlantiku. Tam je družina živela v velikem pomanjkanju, in Karel je kmalu ošibel ter umrl zaradi španske bolezni 1. aprila 1922. Imel je komaj 33 let.

Na Dunaju, v Budimpešti in drugod so ob njegovi smrti imeli maše zadušnice. Dunajska stolnica sv. Štefana je bila nabito polna in ljudstvo je zapolnilo še ves trg pred njo. To je bilo jasno znamenje, kako je bil mladi cesar pri ljudeh priljubljen in spoštovan.

Kmalu potem, leta 1925, je bila ustanovljena molitvena zveza za razglasitev rajnega cesarja za blaženega. Zveza se je naglo širila in imela številne člane, zlasti po Avstriji in Švici. Toda zasedba Avstrije po nemških nacistih v letih 1938—1945 je njeno delo prekinila. Njena tajnica je sežgala tudi ves arhiv, da ne bi prišel v roke nacistom, ki bi tako dobili v roke seznam članov in bi padala življenja. Nacisti so smrtno sovražili cesarsko družino in razpisali na njene člane tiralico. Predsednika zveze so internirali v Dachau, kjer je umrl.

Po drugi svetovni vojni se je zveza obnovila leta 1947 in na začetku 50-ih let so že nastale njene podružnice v Italiji, Nemčiji, Franciji in na Portugalskem, leta 1957 tudi v ZDA in Kanadi, zatem v Braziliji in celo v oddaljeni Avstraliji in Novi Zelandiji. Na začetku 60-ih let je zveza imela okoli 32.000 članov.

Leta 1964 je bila Molitvena zveza odobrena kot cerkveno društvo s statutom za škofijo Dunaj, leta 1967 tudi za škofijo Regensburg na Bavarskem in 1970 za škofijo Freiburg na Badenskem. Njeno središče je danes v spodnjeavstrijski cistercijanski opatiji Lilienfeld.

Molitvena zveza si prizadeva, da bi s stalno molitvijo in dobrimi deli svojih članov dosegla razglasitev božjega služabnika cesarja Karla za blaženega. Sprejema pa še zlasti sporočila o uslišanju na njegovo priprošnjo za najrazličnejše potrebe in stiske. Sporočila o uslišanjih, ki jih vsaj deloma objavlja njeno letno poročilo, grejo v tisoče.

J. Š.

Nasilnost v otrokovem vedenju

Vrednote, ki usmerjajo medsebojne odnose v naši kulturi, odklanjajo nasilje in ga ocenjujejo kot nezaželeno obliko vedenja. Večina nas je bila že v najbolj zgodnjem otroštvu deležna vzgoje, ki ne spodbuja k nasilju, temveč k mirnemu in tvornemu načinu reševanja vsakodnevnih stisk in težav. Vendar pa praktično ni človeka, ki ne bi imel take ali drugačne neprijetne izkušnje z nasiljem drugih. Tako imamo tudi osebne razloge, da se nasilja bojimo in ga odklanjamo.

Nasilnost v medsebojnih odnosih je žal del stvarnosti, pa če nam je to všeč ali ne. Še bolj hudo in zaskrbljujoče pa je dejstvo, da je mogoče to obliko vedenja vse bolj pogosto zaznati tudi pri otrocih in odraščajočih sploh. Vsak pojav nasilnosti pri njih nas osupne, razočara in prizadene.

Pogosto smo slepi

Prav ta naš čustveni odziv pa nam lahko zamegli pogled in nam ne dovoli, da bi pojav nasilnosti v razvojnem obdobju razumeli tudi v njegovi globini. Pogosto smo slepi za dejstvo, da otrok spremlja vse naše strese, napetosti in nerešene stiske, ki jih odrivamo v kot. Ne pomislimo, da je veliko otrok prikrajšanih za občutek varnosti in sprejetosti in da otroci prevečkrat odraščajo sami, brez pravih spodbud in opor odraslih okrog sebe. Zato tudi ne pomislimo, da je nasilje lahko svojevrsten izraz otrokove stiske, v kateri so odpovedali odrasli.

Majhen otrok je nasilen, če se počuti prikrajšanega. Kadar mu kaj ni po volji, če je razočaran, če se počuti ogroženega; impulzivno in brez premisleka udari proti osebi ali predmetu, ki je izvor njegove stiske. To je v zgodnjem otroštvu normalno vedenje. Šele postopoma in s časom se ob mnogih vzgojnih spodbudah otrok nauči obvladovati take uničevalne in razdiralne impulze.

Več razlogov

Če je otrok nasilen še potem, ko bi že moral biti razsodnejši in bolj sposoben obvladovanja svoje prizadetosti, moramo pomisliti na to, da je za takšno vedenje možnih več razlogov:

Tistim otrokom, ki zaradi kakšne *okvare osrednjega živčevja* težje obvladujejo svoja čustva, je razdiralno ali grobo vedenje, posebno če so v stiski ali kakorkoli prizadeti, lažje kot bolj zrelo, postopno in smiselno razreševanje problemov, posebno ker so po navadi tudi nasploh bolj neučakani in nestrpni. Spodbuda, pomiritev, preusmeritev pozornosti in potrpežljiva pomoč pri razreševanju njihovih težav na manj škodljiv način jim običajno počasi pomaga odpraviti razdiralnost iz njihovega vedenja.

Otroci, ki imajo *neugodne zglede* pri ljudeh v

Otrok, ki je ljubljen, zaupa vase in tudi v druge.

svojem najožjem okolju, so često bolj nasilni od drugih. Posebno tisti, ki so sami žrtve nasilja odraslih že v najbolj zgodnjem obdobju in so sami na lastni koži izkusili grobost močnejših od sebe, so nagnjeni k takemu vedenju bolj kot njihovi vrstniki, ki so odraščali v ugodnejših pogojih.

Vedenje, s katerim držijo druge v šahu, način obvladovanja šibkejših tem otrokom zmanjšuje lasten strah pred ogroženostjo in jim daje občutek moči in nadvlade. Mnogi s tem premagujejo lastne bojazni pred ogroženostjo.

Drugi spet *se z nasilnim vedenjem potrjujejo.* Ker nimajo pozitivne samopodobe in zaupanja vase zaradi kakih dobrih sposobnosti in uspešno opravljenih nalog, si poskušajo krepiti samospoštovanje z nasilniškim vedenjem. Če so jih že od otroštva naprej zanemarjali, odrivali ali celo zaničevali, si poskušajo najti svoje mesto med drugimi z vedenjem, ki je zanje pač lažje kot trud in prizadevanje k bolj ustvarjalnim (in resda napornejšim in težjim) samopotrditvam.

Zabava in prijetno vznemirjenje

So otroci — ali še večkrat mladostniki —, ki jim agresivnost in fizično obvladovanje okolja prinaša neko zabavo in prijetno vznemirjenje. Zdolgočaseni in čustveno prazni iščejo sprostitve z ustrahovanjem mlajših ali kakorkoli šibkejših od sebe, katerih nemoč in ranljivost jim dajeta občutek moči in sposobnosti, katerega ne uspejo doseči na drugačen način. Največkrat so tudi to otroci, ki niso bili deležni pravih vzgojnih spodbud in jim dejavna vzgoja in ljubezen domačih nista dali pravega občutka lastne vrednosti.

Nasilnost kot obliko vedenja, ki je v nekaterih krogih mladostnikov cenjena kot junaštvo in drznost in ima vlogo nadomestka prave možatosti in poguma, srečujemo pri otrocih v delinkventnih skupinah. V take skupine se največkrat vključujejo otroci, ki odraščajo v družinah, kjer je doma alkoholizem, konflikt in neusklajenost z družbenimi normami.

Mnogi otroci z odraščanjem opuščajo nasilne oblike vedenja, nekateri pa ostanejo nasilni še v odrasli dobi in kasneje vnašajo nasilje tudi v vzgojo svojih otrok.

Otrok, ki je ljubljen . . .

Najboljša preventiva nasilnega vedenja pri otrocih so zdrava samozavest in pa zadostne možnosti, da se otrok počuti sprejetega in cenjenega zaradi svojih konstruktivnih in ustvarjalnih prizadevanj. Otrok, ki je ljubljen, zaupa vase in tudi v druge. Otrok, ki ga privlači vrsta dejavnosti, ob katerih se gradi in potrjuje ter z njimi razvija svoje spretnosti in ustvarjalne sposobnosti, ne potrebuje nasilja. Zna prisluhniti sebi in dejavno ter vse bolj zrelo razreševati svoje preizkušnje, zna prisluhniti čustvom drugih, jih spoštovati in varovati.

Werner Schaube

Svoja pota hočem iti . . .

***Ne** stori tega!*
Pusti!
Ne naredi tega!
Ne naredi onega!
Pojdi stran!
Ne hodi sem!
Varuj se!
Previdno!
Otrok božji, pazi!

Svoja pota hočem iti,
svobodo mi pustite!
Na nogah svojih hočem stati,
svet mi odprite!

Kaj mora biti?
Je prav tako?
Bo tako ostalo?
Kaj ne gre drugače?
Kaj imaš od tega?
Ti je v veselje?
Ima sploh smisel?
Ti kaj pomaga?
Otrok božji, zakaj?

Svoja pota hočem iti,
svobodo mi pustite!
Na nogah svojih hočem stati,
svet mi odprite!

Kar naprej!
Tvegaj!
Poskusi vendar!
Napadi!
Ne boj se!
Upaj si!
Pogum!
Saj gre!
Otrok božji, poskusi!

Svoja pota moram iti,
svobodo ste mi dali.
Na nogah svojih moram stati,
svet mi odprite!

dr. Martina Tomori
(v ŠKRATU, ki izhaja na Opčinah pri Trstu)

Matura 1994 na Slovenski gimnaziji v Celovcu

RAZRED 8. A: *Z leve na desno sedijo: dr. Dana Zwitter-Tehovnik, mag. Ivana Kampuš, mag. Kovačič, nadz. dr. Feinig, ravnatelj dr. Vospernik, dr. Spieler, mag. Olip, mag. Millonig-Kupper. V drugi vrsti z leve na desno stojijo: mag. Vouk, mag. Pinter, Krivograd, Nikolić, Kert, Jernej, mag. Popotnig; v tretji vrsti z leve na desno stojijo: mag. Urbajs, Scheriau, mag. David, Sienčnik, Sadjak, Zidej, Schiemann, Tondolo, Cesnovar, Oślak, Kassl, Kernjak in Gabriel.*

RAZRED 8. B: *Z leve na desno sedijo: mag. Cesnovar, mag. Millonig-Kupper, mag. Errenst, nadz. dr. Feinig, ravnatelj dr. Vospernik, mag. Olip, dr. Spieler, mag. Kovačič. V drugi vrsti z leve na desno stojijo: mag. Vouk, Sienčnik, Ogris, Šefic, Kristof, Ažman, Pečnik, Daniel, glš. uč. Krištof; v tretji vrsti z leve na desno stojijo: mag. Janez Zwitter-Tehovnik, dr. Ottowitz, Povše, mag. Pinter, Simon, Lesjak, Hodjatol, Zupanc, Košutnik, Kunčič, Krevelj, Wrulich, Hribar, Deskoski, Hribernig, mag. Popotnig.*

SLOVENIJA:

Šolski program trgovska akademija žanje uspeh

Zanimanje za avstrijski šolski model trgovska akademija nedvomno raste. Ob komaj ustanovljeni pilotski šoli v mestu Belo Horizonte v Braziliji, ki jo je Združenje malih in srednjih podjetij (SEBRAE) ustanovilo po avstrijskem modelu, imamo v Sloveniji že izdelano evalvacijsko poročilo o 3-letnem delovanju trgovske akademije. V šolskem letu 1991/92 smo namreč v Sloveniji prvič uvedli ta program, in to kot eksperimentalni na dveh srednjih ekonomskih šolah.

Slovenske izkušnje pri prenosu avstrijskega 5-letnega izobraževalnega programa trgovska akademija v slovenski šolski sistem so bile v ospredju zanimanja brazilskih poslovnežev in šolskih strokovnjakov. Ko so se soočili z vprašanjem, kako transformirati avstrijski izobraževalni program HAK, ki traja pet let, v štiriletno šolanje brazilskih menedžerjev, so dobili nekaj koristnih informacij in nasvetov v Sloveniji, ki ima poleg 5-letne trgovske akademije tudi dokaj razvito 4-letno šolanje srednjih ekonomskih kadrov.

Kaj je pokazala evalvacija izvajanja 5-letnega programa trgovska akademija v Sloveniji?

Ko smo začeli uvajati program trgovska akademija, nismo mogli oceniti, ali se bodo slovenski šolarji sploh odločali za petletno šolanje po avstrijskem vzorcu. Le-ta sicer daje solidno in na mnogih zaposlovalnih področjih uporabno znanje, vendar traja izobraževanje leto dni dlje kot na 4-letnih srednjih ekonomskih šolah, ki imajo v Sloveniji dolgoletno tradicijo. Zato smo motivaciji za vpis v okviru spremljave programa posvetili posebno pozornost. Vsako šolsko leto smo v anketo zajeli celotno vpisano generacijo učencev. Ugotavljamo lahko, da zanimanje učencev za trgovsko akademijo iz leta v leto narašča, čeprav traja izobraževanje leto dni dlje za dosego enake formalne izobrazbe kot na 4-letnih srednjih ekonomskih šolah.

Zanimalo nas je, kateri razlogi so prevladovali za vpis v trgovsko akademijo.

Interpretacija rezultatov vprašalnika vseh treh generacij doslej vpisanih učencev v trgovsko akademijo v Sloveniji kaže naslednje:

- Najmočnejši razlog za vpis, ki ga navajajo dijaki, je učenje treh tujih jezikov. Znanje tujih jezikov jim pomeni veliko prednost. Menijo, da je nujno spoznavati tudi strokovni jezik, kar je na primer v 4-letnem šolanju težko izvedljivo zaradi manjšega števila ur tujega jezika.
- Učenci pričakujejo, da bodo dobili solidno podjetniško znanje, ki bo ob učenju nemškega in italijanskega jezika tudi širše uporabno v prostoru Alpe-Jadran.
- Sklop vprašanj je vezan na perspektivo v poklicu. Učenci pričakujejo, da bodo imeli širše možnosti za zaposlitev, predvsem v malih in srednjih podjetjih.
- Učenci, ki razmišljajo o nadaljnjem šolanju, pa pričakujejo, da jim bo dobro utrjeno znanje, ki ga bodo dobili v srednji šoli, podlaga za nadaljnji študij na višjih in visokih strokovnih šolah.
- Učenci si želijo še več sodelovanja s sorodnimi šolami v tujini.

Če strnemo rezultate spremljave, si zastavimo vprašanje: kakšno podobo dobimo o trgovski akademiji.

Predvidevamo, da bo pospešen razvoj podjetništva v Sloveniji potreboval tovrstne kadre. Program daje možnost opravljanja mature ali zaključnega izpita, kar pomeni, da se bodo diplomanti lahko uspešno vključevali v nadaljnji študij ali pa se zaposlili.

V celotni vertikali šolanja je učencem možno zagotoviti solidno pripravo na maturo, po drugi strani pa daje program temeljna ekonomska in podjetniška znanja.

Primerjave kažejo, da so splošnoizobraževalni predmeti zelo blizu gimnazijskemu programu. Največja odstopanja od avstrijskega programa so pri matematiki, ki je v Sloveniji zaradi mature precej zahtevnejša.

V trgovsko akademijo se vpisujejo v veliki večini učenci z odličnim in prav dobrim uspehom iz osnovne šole, poleg tega so za delo močno motivirani.

Učitelji navajajo kot največjo prednost bolj enakomerno obremenitev učencev v primerjavi s

4-letnim šolanjem. Vzdušje v trikotniku učenec—učitelj—učna snov je manj napeto, saj je možno vsebine zahtevnejših predmetov bolj enakomerno razporediti v petih letih in s tem olajšati učencem osvajanje znanja.

Na podlagi rezultatov dosedanjega izvajanja programa trgovska akademija, spremljave in izraženih pripomb oz. želja staršev ter dijakov lahko zaključimo, da bo trgovska akademija ena od uspešnih šol, ki bo izpolnila dokaj visoko postavljene cilje, ki smo si jih zastavili.

Učenci:

- pridobijo splošno ekonomsko razgledanost in sposobnost za delo v proizvodnih in storitvenih podjetjih ter v upravi,
- naučijo se poslovno nastopati in kontaktirati s strankami,
- dobro znajo komunicirati v materinem jeziku in tujih jezikih,
- usposobijo se za podjetniško sodelovanje v manjših poslovnih enotah in za timsko delo v večjih podjetjih,
- uporabljati znajo metode, pripomočke in tehnike računovodstva, informacijski sistem, podjetniško terminologijo ter pravne podlage za opravljanje dela,
- analizirati znajo poslovne situacije, ki vplivajo na uspešnost oz. neuspešnost, na tveganja v podjetjih,
- znajo se prilagajati spremembam v gospodarstvu in si na lastno pobudo pridobivati nova znanja in informacije.

Nalepko je izdala Mohorjeva v Celovcu.

Prof. Majda ZAVAŠNIK,
pedagoška svetovalka
(v Reportu, letnem poročilu Trgovske akademije 1993/94)

Prva matura na Višji šoli za gospodarske poklice v Št. Petru v Rožu!

BELA ZASTAVA je zaplapolala poleti 1994 v Št. Petru: Vse prve maturantke Višje šole za gospodarske poklice so izdelale, štiri celo z odliko **(krepka pisava),** dve pa z dobrim uspehom *(poševna pisava).* Na sliki ob sprejemu osrednjih organizacij koroških Slovencev (zadaj z desne): predstojnica zavoda s. Karmela, inšpektor dr. A. Feinig, prednica s. Lucija, direktor dr. J. Zerzer, *Simona Metschina,* Lidija Male, prof. Št. Schellander, Heidi Lederer, Uli Hallegger, *Krista Kelich,* **Travdi Roblek,** Martina Svetina, **Martina Kanzian,** Andrea Pogelschek, predsednik ZSO dr. M. Sturm. (Spredaj z desne): predsednik NSKS dr. Matevž Grilc, Andrea Metschina, Angelika Kanduth, Sonja Kolenik-Pototschnig, **Anja Mikula, Marlis Perdacher** in tajnik KKZ Nužej Tolmajer. (Slika: H. Stingler)

Učna leta mlade uživalke mamil

„Najprej sem se rodila, ne?" je rekla Lena, ko sem jo vprašala, kako se je vse skupaj začelo. Okrog ust je bila vsa od čokolade. Pripoved, ki je sledila, me je presenetila. Vsi džankiji, s katerimi sem imela opravka, so imeli namreč podoben scenarij: nasilje v družini, pomanjkanje ljubezni, alkoholizem, itd. . . . Pri Leni pa je bilo ravno nasprotno. Bila je od vseh v družini oboževano sončece in v divjem tempu so skozi njeno življenje drvele vse mogoče otroške radosti: barve, užitki, glasba, smeh . . . pravljica . . . Seveda je bilo treba doze teh radosti stalno večati in njena od silne ljubezni pregreta okolica si je morala izmišljati vedno nova vesela presenečnja, da je njihovo sonce žarelo brez prestanka, enako močno.

Potem pa je morala Lena v šolo. Bilo je, kot bi pomotoma zašla v neko drugo vesolje, ki ga je bilo treba deliti z nekimi drugimi, navadnimi sonci. Ker pa je bila vzgojena kot edino sonce in drugega ni znala biti, je bilo zanjo življenjskega pomena, da žari najmočneje in ima svoje lastne planete. Kmalu je ugotovila, da ji to najbolje uspeva, kadar si upa največ v razredu. Ko je postala najbolj predrzna od vseh, so se začeli planeti kar nizati okrog nje. Prvi in najzvestejši je bila Zastavca.

„Kdo je Zastavca?" sem vprašala. Lena je pravkar zmazala drugo čokolado in načela škatlo z oblitimi lešniki.

„Zastavca je bila moja debest (the best) frendica že v prvem razredu. Težka faca je bla, dokler ji ni šel samo še horse po glavi. Zbirala je zastavice od raznih držav in znala je na pamet dvajset državnih himen. Zmeraj si je grozno želela potovat po svetu. Samo da zdej ne bo nič iz tega, ker je prejšnji teden škripnila zarad overdosa. Glih včeri smo jo pokopal," je povedala Lena s polnimi usti lešnikov.

Zastavca je bila torej ena tistih, povprečno petih žrtev heroina letno — v Sloveniji. V New Yorku jih toliko umre vsak dan. Včasih kak vsega sit odvisnik rajši sam skoči s ponorelega vrtiljaka življenja, ki se vrti samo še okrog dopa — in si namerno vbrizga premočno dozo. Tej smrtni dozi rečejo „zlati šus".

„Nisi povedala, da si TI Zastavco spravla na sceno in jo naučila fiksat!" se je vtaknila Žuža.

„Gobec drži!!!" se je zadrla Lena, si prižgala cigareto in jo potegnila s tako ihto, da je v sekundi ostal od nje samo še pepel.

Desa MUCK (na sliki jo vidimo na naslovnici revije „7D" s hčerkama Zalo in Urško) se je povzpela v sam vrh slovenskih publicistk (knjigi „Blazno resno o seksu" in „Blazno resno zadeti") in mladinskih pisateljic (knjiga „Pod milim nebom" je izšla pri celovški Mohorjevi!).

„Kva sem pa vedela!" je zagodrnjala. „Hotla sem samo to, da bi se tud ona imela tolk fajn kot jaz. Zmeri sva tičale skupaj, vse sva si povedale, vse ljubezni pa te stvari, ta prve mozolje sva skupi objokvale . . . Bliži mi je bla od vseh ljudi na svetu in zato sem ji samo dober hotla. Na začetku je bil fiks en sam žur, štekaš? Ves cajt sem bla high kot svinja. Hotla sem to delit z njo. Če bi takrat vedla kar vem zdej . . . Ah, klinc! Brez veze. Za-

stavca je bla vajenka, a štekaš? Šele tri mesce je fiksala, takim pa se rado zgodi, da si sunejo preveč dopa v žilo. Takrat se je prvič sama sunila. Ponavad sem bla zmeri zraven."

Lena se je zgrbila v dve gubi, naju divje gledala in napadalno puhala dim:

„Sicer pa ni treba, da si vajenc, da škripneš od heroina! Z džankiji je isto kot z alpinisti!" sem zaslišala skozi polno pest oblitih lešnikov v njenih ustih. „Če rinejo po tistih stenah, ne smejo bit pol začudeni, če se znajdejo na dnu prepada speštani kot gnil paradajz!"

„Saj jaz ne mislim, da si ti kriva Zastavčine smrti!" je rekla Žuža in jaz sem rekla isto.

„Me prov mal briga, kva vidve mislita!" je zarenčala. „Vsak začne zato, ker sam hoče! Tud jaz sem sama hotla! Noben me ni privezou na pojstlo in mi zapiču te prve igle! Pa tudi Zastavci ne!"

„Vidiš, to me pa res zanima! Kdaj si začela zadevati?" sem pohitela.

„O. K., bom povedala, sam najprej mi moraš dati še nekaj sladkega! Džankiji smo čist besni na sladko!"

Nato sem izvedela sledeče:

Jezikanje, potepanje in otročje lumparije kmalu niso več zadostovale za položaj glavnega frajerja v razredu.

Zato že v četrtem razredu — prva pijanost. („Mater, tolk sem kozlala, da sem mislila, da bom crknila!")

V petem — prva cigareta. („Kozlala sem kot vidra in vrtel se mi je sto na uro!")

V šestem — vdihavanje lepil, razredčil, lakov, aerosola . . . („Ta prvič me je skor pobral! Častna! Nisem čist dobro vedla, kako se to naredi, in sem glavo do fula porinila v polivinil vrečko in tolk močno snifnila, da mi je skor oči ven vrglo. Pol pa samo blup — in sem padla dol, z vrečko čez glavo. Še dobro, da je bla Zastavca zraven, sicer bi se zadušila!")

V sedmem — trava. („Ti, a veš, da me prvič sploh ni nič zadel in sem samo blefirala. Ful butast se mi je zdel, ko so se drugi režal kot kreteni. Trava je za dojenčke. Dolgčas.")

V osmem — trip. („Z Zastavco sva ga vzele skupaj in sva šle v kino in tam so vrteli nek vampirski sranje in se mi je totalno utrgal. Mislila sem, da sem mrtva in je bil doma cel cirkus. Klical so dohtarja in sem mogla neki cajta hodit k psihiatru na razgovor!"

KO V CELOVEC
greste,
za prijatelje veste:
Mohorjeva knjigarna
je več
ko kavarna!
(Stanko M.)

„Zakaj . . . " sem previdno vprašala, „zakaj si sploh nadaljevala z jemanjem vseh teh reči, če so ti že prvič tako škodile?"

„Ti pa totalno nič ne štekaš!" je prezirljivo puhnila vame: „Ravno v tem je fora! Da si upaš!!! Da se ne userješ prec! Da nisi ovca! Ene ovce v razredu si še kokakole niso upale pit! Oprosti, ampak a imaš še kej čokolade?"

Šla sem kuhat čokoladni puding. Lena je nadaljevala:

„Zato, ker mi gre tak folk na kozlanje, me je že ves čas vleklo k naši klapi. Zbiral so se v parku za šolo in takoj sem vedla — to so moji ljudje! Že zato, ker so nas ta stari zmeri svarili pred njimi. Samo blazno težko je blo prit zraven. Vsi so bili že na srednji, razen dveh osmark iz naše šole. Jest pa šele šest razred! Doma sem sunla kakšen viski in ga nosila tistim dvem osmarkam in dovolile so mi, da sem skupaj z njima kadila na skretu."

Lena je dobila solzne oči od ganotja in opazila sem, da so njene zenice postale drobne pikice. Vedela sem, da bo kmalu začela krizirati. Dala sem ji puding, ker ni hotela počakati, da se shladi. Pogoltala je še vrelega.

„Ko so me sprejel medse, je blo kot bi se po sto letih vrnila domov. In zanje sem hotela bit kul. Od doma sem jim nosila denar, pa alko, pa čike . . . Ampak vsi smo to počel! Pol je pa prišel ta prvi džoint, pa ta prvi trip . . . Začel so me jemat s sabo na žure."

Nato se je dolgo zamišljeno praskala po krastah na nogah.

„Kje smo ostal? Pri žurih, ne? No, na enemu od žurov sem spoznala Gverota. Blo mi je kot bi mi srce scvrl na električnem stolu. Prec sem vedla, da je zame edini na celmu svetu, in imela sem blazno srečo, da se je z njim zgodilo isto!"

„In kje je zdaj?"

„V arestu. Na prisilnem zdravljenju. Dobil so ga, ko je dilal. On je bil že pol leta na horsu, ko sva začela, ampak jaz nisem imela pojma! On je bil sedemnajst, jaz pa štirinajst. In ko sem pogruntala, kako je z njim, sem bla besna, ker ni tud tega delil z mano. Poiskala sem si svojga dilerja, ki mi je dal moj ta prvi šus. Gvero je naprej popenil,

potem pa je zaštekal, da naju ne sme nič ločit."

Lena je postala nervozna. Sem in tja je zašklepetala z zobmi, kot da jo zebe. Nisem imela več sladkarij, samo še čokolešnik.

„Potem že veš, kako je blo, saj si brala v knjigah," je momljala s polnimi usti in po puliju je bila vsa popackana s čokolešnikom. „Lajf je pol samo še dope. Najprej je vse kul, počutiš se kot bog in si stoprocenten, da postanejo odvisni samo bizgeci, ki se ne znajo merkat. Pa tudi slišiš, da obstajajo res močni tipi, ki se včasih pičijo, pa ne postanejo odvisni. Z Gverotom sva še ful živela v prepričanju, da sva močna, ko sva bila že do vratu v dreku. Samo še o dopeu se pogovarjaš in samo zato še živiš, da ga imaš zmeraj pri roki. Sicer si rajši mrtev. Ampak horse je drag kot svinja. Najprej maš dost en gram za dva tedna, zdej pa s tem gramom pridem komaj skozi v enem dnevu. Pol pa počneš vse sorte, da prideš do njega. Kradeš, spiš s tipi za denar, dilaš . . ."

„In kaj si počela ti?"

„Doma sem kradla denar in nosila prodajat kakšne vredne stvari. Gverotu sem pomagala dilat. Ti, zdajle bom morala pa nehat, ker me je že začel zvijat. Vsak cajt bom na turkeyju . . ."

Vedela sem, da potem ne bom ničesar več izvlekla iz nje.

„Samo še to mi povej! Kaj pa tvoji starši? Niso nič opazili?"

„Ne boš verjela: NIČ! Težil so mi samo zarad cigaret! Pa sploh nisem nič skrivala, da se zadevam. Gledal so — pa niso videl. Če je blo kej po televiziji o džankijih, so se metal po tleh kolk je to grozn in bogi starši od takih otrok . . . Isto kot z Bosno. Vsa poročila gledajo kot hipnotiziran in se razburjajo. Vejo povedat, kako bi oni v treh dneh tam naredil red, za begunce se jim zdi pa škoda en sam tolar nakazat. Pol, ko so začel nastopat tud policaji, so šele zagnal paniko. In v šoli tud, čeprav so čist vsi vedli, da se med odmori fiksam na skretu. Moji ta stari so pol, ko so zvedli, da sem džanki, hotli slišat samo to, da oni niso nič krivi in so se množično pognal k psihiatrom. Še dons mislijo, da džankiji ratajo zato, ker mafija podtika otročkom lizike, potunkane v drogo. Praviš, da nimaš več čokolade? Shit! Gvero mi jo je kupoval cele tone!"

Začela je trzati z vekami in tudi tresla se je vedno močneje. Vedela sem, da je pogovora konec.

Nato sem jo videla še enkrat. Na „Kliniki za odvajanje" so me peljali v sobo za kriziranje. To je popolnoma gol prostor, ki ga obdaja mreža iz vrvi, samo na tleh je žimnica.

„Zdaj boste videli, kaj je to pravi turkey!" je ponosno dejal terapevt, ko sva stopila k mreži. Tedaj sem zagledala Leno.

Morda bodo občutki, ki jih bom opisala, danes videti kot nabreklo lažno usmiljenje. A bilo je tako. Ob tisti mreži je bilo nemogoče zadržati solze. V kotu je namreč ždelo trpljenje osebno. Lena je bila kot brez kože in tudi njene oči so strmele vame kot brez vek. Bila je bolečina, olupljena do svojega najobčutljivejšega jedra. Prenehala je rjoveti in le šklepetanje njenih zob je odmevalo kot podivjane kastanjete. In najbolj grozno od vsega — tisto, kar se je treslo, se do krvi praskalo po nogah in cedilo smrdljivo znoj — je bil otrok. Star komaj petnajst človeških let. Otrok, ki sem ga želela skopati, obleči v pogreto frotirasto pižamo, mu skuhati karamelno mleko z žajbljem in ga držati v naročju, dokler se ne umiri in ne zaspi. In kje je njena mama, da bi storila vse to, in kje hudiča je bila ves ta čas?! Saj vendar nobenega otroka na svetu ne moremo prepustiti takemu trpljenju.

SLOVARČEK NARKOMANSKIH IZRAZOV:

džanki — narkoman, ki si intravenozno vbrizgava trde droge

horse — heroin

overdose — čezmerna, smrtna doza heroina ali kake druge trde droge

dope — roba (izraz prvotno uporabljan med dilerji), trda droga

scena — mesta, kjer se zbirajo narkomani

fiks (fiksanje) — vbrizgavanje droge v veno z injekcijsko iglo

high (haj) — občutek blaženosti takoj po vbrizgu

snif (snifanje) — vdihavanje hlapljivih kemikalij, ki povzročajo omamljenost, včasih celo halucinacije

trava (grass) — marihuana

trip — LSD

kriziranje — stanje brez droge, abstinenčna kriza

džoint (joint) — ročno zvita cigareta z marihuano

diler — preprodajalec mamil (dilanje — preprodaja)

turkey (angl. puran) — isto kot kriziranje

Desa Muck, Žabja vas
(odlomek iz knjige
„Blazno resno zadeti")

Predor na Ljubelju je bil „koroški Mauthausen“

5. maja 1943 so začeli graditi ljubeljski predor. Tisoči jetnikov so v zunanjem koncentracijskem taborišču v Karavankah zgubili življenje.

Leto za letom se vozijo razredi koroških šolarjev v Zgornjo Avstrijo, da bi si ogledali nekdanje koncentracijsko taborišče Mauthausen in na lastne oči videli grozote nacionalsocialističnega gospostva. Da je imela Koroška svoj lastni Mauthausen, vedo le redki.

Spomenik žrtvam na Ljubelju

Leto za letom se vozijo tisoči čez Ljubelj, zadnjih petdeset let najpomembnejši prehod med Koroško in Slovenijo. Komaj kdo pa opazi spominsko ploščo na avstrijski strani — in mimo spomenika, mimo ostankov ljubeljskega taborišča zdrsnejo pogledi večinoma tudi nepazljivo.

Povelje X. Tu, 1300 metrov nad morjem, je bila od maja 1943 do maja 1945 izpostava koncentracijskega taborišča Mauthausen. Naloga pripornikov je bila, da zgradijo povezavo med tedanjim južnim okrožjem in 1941 po Hitlerju napadeno Jugoslavijo. Taborišče je bilo razdeljeno na dva odseka. Ko je bilo 3. junija 1943 pripeljanih 300 deportirancev — pretežno Francozov — iz Tržiča na Ljubelj, so se nekateri od njih znašli v severnem taborišču (danes: Koroška), večina pa na južni strani (danes: Slovenija), kjer je bil teren zaradi rahlo položnega zemljišča pripraven za postavitev delavskega taborišča.

Vas groze. „Severno taborišče je bilo za vse, tudi za esesovce in vodje barak, vas groze. Nihče ni vedel, kaj se tam dogaja. Nobeno poročilo ni prikapljalo na dan. In skoraj nihče se ni vrnil,“ piše André Lacaze v svoji knjigi „Predor“. Lacaze je bil eden redkih, ki so preživeli taborišče smrti.

Na Ljubelju je „životarilo“ povprečno okrog 1000 jetnikov. Morali so opravljati najtežja dela: tolči kamenje, vrtati, vlačiti — za hrano so dobivali samo redko zeljno juho. „Le kdor se je z vodji barak dobro razumel in je nosil rožnat trikotnik homoseksualcev, je mogel kdaj pa kdaj dobiti malo kruha in margarine,“ pripoveduje Robert H. Dufaut.

Pozabljeni. Dufaut je član društva „Amicale Mauthausen“, v katerem so včlanjeni Francozi, ki so preživeli Mauthausen, Ebensee, Hartheim, Gusen, itn. (Mauthausen je imel 66 podružnic, kjer so bili priprti Francozi.) Nekaj deset mož od tistih, ki so preživeli „pekel v Karavankah“, se zbere skoraj vsako leto enkrat tudi na Koroškem.

V Mauthausnu so izbirali delavce za Ljubelj. Jemali so le krepke, mlade. Kdor je bil star in slaboten, mu je bilo ukazano, naj stopi na „levo“ — v

smer sežigalne peči. Kogar je žirija ocenila, da je sposoben za delo, ta je pristal v Karavankah. Kdor pa je zaradi nečloveških razmer zbolel, tega sta gauleiter dr. Friedrich Rainer in taboriščni poveljnik Winkler poslala spet nazaj v matično taborišče: Tako je bilo na Ljubelju razmeroma malo smrtnih primerov. Smrt je kosila drugje.

Krematorij. Ljubelj je bil delavsko taborišče. Kljub temu so Winkler in esesovski poveljniki redno prirejali nekakšne „bikoborbe", v katerih so „izbrane" taboriščnike gonili do smrti — in tam je bil tudi, kljub številnim nasprotnim izjavam, krematorij: jama in čez njo železni koli.

Tehnično vodstvo gradnje ljubeljskega predora je bilo v rokah dunajskega gradbenega podjetja „Hoch- und Tiefbaugesellschaft Universale AG". Podjetju so delavce priskrbeli večinoma delavski uradi s Kranjske. Fritz Saukel, čigar nadrejeni je bil reichsführer Himmler, je skrbel za rekrutiranje potrebnih mož. Podjetje „Universale" je imelo s tretjim rajhom pogodbo o dograditvi predora: Tako je peljal 4. decembra 1944 prvi avto skozi še nedograjeni predor. Gauleiter Rainer in vodilni esesovski general Erwin Rösener sta prva tvegala vožnjo skozi predor . . .

Preboj. Skoraj dve leti je trajalo, preden je v ljubeljskih jetnikih prvič vzklilo upanje: Civilni inženirji, med njimi tudi slovenski zgodovinar Janko Tišler, so začeli skupno z deportiranci kovati načrte za beg. Vedno spet se je posameznim skupinam posrečilo najti pot v svobodo preko skalnatih sten.

V zadnjem letu vojne, ko so nekateri esesovski stražarji že skrivaj poslušali radio, da bi bili obveščeni o napredovanju zaveznikov, je končno uspelo partizanskim skupinam, da so taborišče osvobodile. „Nacionalna fronta" je brez večjega odpora Nemcev in Avstrijcev prevzela vodstvo.

Predor, ki ga je bil Hitler načrtoval, da bi med drugim služil prevažanju vojne mašinerije na Balkan, je zdaj prišel prav tudi osvobodilnim četam. Oklopniki VIII. britanske armade — pa tudi partizanski — so peljali skozenj.

Petdeset let po postavitvi ljubeljskega taborišča le še malo stvari spominja na nasilje, ki je vladalo tam. Na koroški strani se zdi za smrtne žrtve dovolj spominska plošča na desni strani predora. Na slovenski strani pa je vendarle postavljen spomenik in nekaj kamnov še spominja na barake, na krematorij.

Kerstin Amenitsch

Mimi Malenšek

dies irae

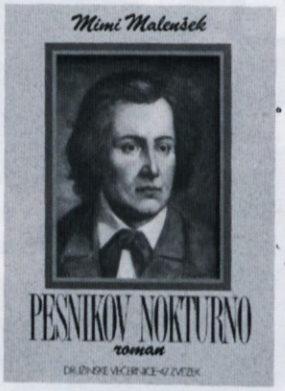
strašni dan
dan jeze
dan sodbe
za ljudstvo
ki je verjelo
kot besedam Razodetja
da se po volji Stvarnikovi
vsi ljudje rodijo na svet
svobodni
da jim to daje pravico
do prostosti
do sreče
na božji zemlji
pod božjim soncem

farizeji so stali ob strani
gledali od daleč goreča mesta
glave staknili
modro razsodili
da temu ljudstvu ni pomoči
če deklaracij
od resničnosti ne loči

sámo naj gleda

in so šli

zanje pač razloga ni
da oblačila bi si trgali na dvoje
posipali s pepelom glave svoje

Mimi Malenšek je izdala pri celovški Mohorjevi svoj roman o Prešernu, „Pesnikov nokturno". 369 strani, 285,— ATS, 28,— USD.

Dekan Štefan Singer — duhovnik in zgodovinar

Ob 50-letnici smrti (1871—1945)

Premalo se ga spominjamo. Premalo ga častimo in povzdigujemo. Prav je, da ob 50-letnici smrti ponovno prelistamo njegove knjige, da se ustavimo ob straneh, ki nas posebej zanimajo. Vznemiri naj nas njegovo trpljenje v zaporih, pretrese naj nas njegov življenjski križev pot. Že zdavnaj bi morali v Borovljah in v Celovcu imeti po njem imenovano cesto, nekje spominsko ploščo in izčrpno razpravo (disertacijo) o njegovem življenju in delu.

Kolikokrat si pomagamo s podatki iz njegovih knjig, ki poročajo o kulturni in cerkveni zgodovini južne Koroške. Sprašujemo se, kako je mogel zbrati toliko gradiva o naših kulturnih spomenikih, ko ni bilo telefona, avta, aparata za kopiranje. Obiski muzejev, knjižnic, župnišč, cerkva so bili pri njem načrtno izpeljani. Bil je priden zapisovalec in dober organizator. Njegove zgodovinske knjige so najlepši in neuničljiv spomenik, ki nima konkurence in katerega je poklonil rojakom kot trajno vrednoto.

Že leta 1906 je začel pošiljati prispevke celovški Carinthiji. Ko je začel izhajati 1926 verski mesečnik Nedelja, je objavljal zgodovino župnij južne Koroške. V knjižni obliki je izdal v nemškem jeziku v samozaložbi zgodovino boroveljske, rožeške, dobrolske in pliberške dekanije. K sreči je po dolgih letih četrta knjiga, dekanija Pliberk, mogla biti tiskana. Pripravljeno za tisk je imel tudi že zgodovino tinjske dekanije. Pisal jo je deloma v zaporu v Borovljah l. 1940, ko so mu še smeli pripeljati tja listine tinjskega arhiva. Ta, peta knjiga, bo izšla — upamo — ob 50-letnici njegove smrti. Tipkopis so našli v Bekštanju v zapuščini sotrpina v Dachauu dr. Plonerja šele sredi l. 1994.

Štefan Singer je o svojem rodu napisal obširno delo in o svojem življenju izčrpen življenjepis. Rojen je bil pri Helfarju na Strugi v župniji Kapla ob Dravi 22. decembra 1871. Na sveti večer so ga krstili za Štefana. Leta 1896 je bil posvečen v duhovnika. Po kaplanskih letih je prišel v Logo vas za župnika. Od začetka svojega duhovništva pa do konca svojega življenja je moral prenašati šikane oblasti, ker je bil zaveden Slovenec in zvest

Štefan Singer z 28 leti (na levi) in kot dekan tik pred aretacijo.

Gospodov služabnik. Sumničenja pred prvo svetovno vojno in med njo ter po plebiscitu so Singerju prinesla ovadbe, hišne preiskave in pripore. Po zelo zavzetih letih župnikovanja v Logi vasi in soupravljanju župnije Škofiče, je leta 1922 prišel v rojstno faro v Kaplo. Po tragičnem odhodu župnika Valentina Limpla (napadli so ga z orožjem, ko je šel previdevat izmišljenega bolnika) tudi vodenje domače župnije ni bilo lahko. Prošt Limpel si ni več opomogel, umrl je l. 1926, star 55 let.

Dekan Singer je preudarno opravljal svoje poslanstvo: kot goreč molivec, kot izredno dobrosrčen in podjeten duhovnik in zavzet kulturni delavec. Od leta 1928 je bil tudi dekan boroveljske dekanije. Za duhovni razcvet fare je prirejal duhovne vaje, misijone in ustanavljal verska društva. Izmenoma v Kapli in v Št. Janžu v Rožu so se sestajali prijatelji dr. Ivan Lučovnik, dr. Janko Mikula in Štefan Singer. Na takih srečanjih je dozorela marsikaka koristna misel. Versko in prosvetno delo se je v Spodnjem Rožu med obema vojnama zelo razcvetelo. Rodovitnim letom so po Hitlerjevi zasedbi Avstrije sledili težki časi in boleči udarci.

Preko Roža in Koroške je Singer postal znan kot zgodovinar. Vse raziskovalno in publicistično delo ga ni obvarovalo zapora. Ob začetku leta 1940 je moral na gestapo v Borovlje. Zaradi Dollfußove znamke, ki jo je pomotoma prilepil na neko pismo, si je nakopal strašne težave in celo taborišče Da-

chau. Še v Borovljah v zaporu je sestavljal zgodovino dekanije Tinje in jo končal.

Vsa prizadevanja škofije, da bi dekana Singerja izpustili iz koncentracijskega taborišča Dachau, so bila brezuspešna. Sedemdesetletni starček ni imel tople obleke, celo žepni nož, brevir in druge osebne predmete so mu vzeli. Na dan je zmolil 20 rožnih vencev na prste. Bil je v taborišču pač le številka 29.120 v progasti obleki. Presrečen je bil, ko so mu dali papir in svinčnik. Decembra l. 1943 je na posredovanje Vatikana po škofu dr. Roracherju smel Štefan Singer iz taborišča v pregnanstvo na Štajersko. Nečak Štefan Singer, sedanji Helfar na Strugi, ki je tedaj služil v nemški vojski, je smel kot vojak v uniformi spremljati strica, a ne domov. Ponoči sta se pripeljala z vlakom v Celovec. Šla sta na škofijo, kjer jima je odprl tedanji škofov tajnik dr. Jožef Köstner. Dve noči in dva dni je bil Singer gost škofa dr. Roracherja, potem ga je nečak peljal k sestram križarkam v Fölling blizu Gradca. Tam je malo pred koncem vojne v trpljenju preizkušeni duhovnik umrl zaradi pljučnice 25. februarja 1945. Novembra istega leta so ga prepeljali in pokopali v domači fari.

Naj bi ob 50-letnici smrti njegov velikanski doprinos za verski in kulturni napredek našega ljudstva hvaležno in spoštljivo priznali. Za dobrote, izkazane sobratom, študentom in revežem, pa mu že vračuje Oče nas vseh.

Marija Inzko

Bojan Pisk

LJUBIŠ ME

z mesečino
pričakovanega.

Ljubiš me
s sluzavim gnevom
sitosti.

Ljubiš me
z lačnim srhom
osuplosti.

Ljubiš me
s slepim spočetjem
mrtvega.

Iz: Sončni gong,
Mohorjeva Celovec 1993

Visoko odlikovanje mag. Berteju Logarju

Naš rojak mag. Bertej Logar s Suhe v Podjuni je poleti 1994 prejel v Gmundnu (Zgornja Avstrija) visoko odlikovanje za zasluge na področju raziskovanja narodne pesmi — t. i. „Walter Deutsch-Preis".

Mag. Logar (na sliki desno) je bil edini nagrajenec, pa ne samo to: je tudi prvi dobitnik tega odlikovanja!

Lavdacijo je imel namestnik zveznega kanclerja in minister za znanost dr. Erhard Busek, pevsko pa je slovesnost olepšal oktet „Suha", s katerim je bil odlikovani dolga leta tesno povezan.

Visoko odlikovanje se imenuje po predsedniku avstrijskega združenja „Volksliederwerk".

Mag. Berteju Logarju, ki je izdal pri Krščanski kulturni zvezi v Celovcu že štiri knjige z naslovom „Vsaka vas ima svoj glas" s starimi ljudskimi pesmimi i. dr., za ugledno odlikovanje iskreno čestitamo ter mu želimo še naprej veliko uspeha in veselja s slovensko pesmijo!

Podlubniki ogrožajo gozdove

Gozdovi doživljajo zadnja leta hudo preizkušnjo. V krizi so se znašli **predvsem zaradi dolgoletnega nesmotrnega gozdnega gospodarjenja,** dodatnih obremenitev, ki jim jih je nalagal človek, in nenazadnje zaradi **neugodnih podnebnih razmer,** saj se je v zadnjih desetih letih zvrstilo kar 5 izrazito sušnih in vročih poletij.

Rastlinstvo in živalstvo, ki sestavljata gozdne življenjske združbe, sta se skozi tisočletja soodvisno razvijala in prilagajala. V gozdovih je vladalo ali pa se je po ujmah in prenamnožitvah motečih organizmov samodejno vedno znova ustvarjalo **dinamično biološko ravnotežje. Samoohranitvena moč gozda je bila neizmerna.**

Danes žal ni več tako. V gospodarskem gozdu, v katerem so spremenjeni sestav rastlinskih in živalskih vrst, zgradba in ekoklima, je prizadeta njegova biološka in mehanska stabilnost. Tak gozd vedno pogosteje pustošijo ujme in ogrožajo notranji dejavniki. Med slednje sodijo tudi podlubniki (Scolytidae), ki kažejo v razgrajenih sestojih popolnoma drugačne razvojne zakonitosti, kot so jih kazali v prvobitnih naravnih gozdovih.

Vrste podlubnikov

Podlubniki so tipični prebivalci gozdov, saj živijo večinoma na lesnatih rastlinah. Naseljujejo **iglavce in listavce,** pa tudi **grmovno rastje.** Znane so tudi vrste, ki živijo izključno na **sadnem drevju.** Nekateri podlubniki napadajo eno samo drevesno vrsto, drugi pa imajo več različnih, navadno sorodnih gostiteljev.

Podlubniki so le nekaj mm veliki cilindrični ali ovalni hroščki, ki imajo značilne kolenčasto zalomljene betičaste tipalnice. Glede na postavo in zgradbo telesa so razvrščeni v tri poddružine: beljavarji, ličarji in lubadarji.

Beljavarji naseljujejo samo **listavce.** Brestovi beljavarji nastopajo primarno, saj prenašajo z okuženih na zdrava drevesa zajedalsko glivo *Ceratocystis ulmi,* ki povzroča holandsko bolezen in odmiranje brestov.

Ličarji živijo na **iglavcih** in **listavcih.** V gospodarskem pogledu so pomembne zlasti vrste, ki se pojavljajo tudi primarno: veliki in mali borov strženar, ki se zrelostno in regeneracijsko hranita v strženu borovih poganjkov, in jesenovi ličarji, ki se dopolnilno hranijo z lubjem na jesenovih vejah. Izvotleni poganjki in veje se posušijo, drevesa slabijo, na njih pa potem zalegajo njihovi potomci. Borovemu in smrekovemu mladju, goščam in letvenjakom lahko postanejo življenjsko nevarni ličarji-koreninarji, ki se zavrtajo in razvijajo na koreninskem vratu obeh gostiteljev.

Janez Titovšek se je rodil 4. maja 1936 v Radečah pri Zidanem mostu in ni nič v sorodu z pokojnim Titom. Leta 1957 je končal gozdarsko srednjo šolo v Ljubljani, 1962 je diplomiral na gozdarskem oddelku Fakultete za agronomijo, gozdarstvo in veterinarstvo v Ljubljani, 1977 pa je promoviral za doktorja gozdarskih znanosti na Biotehniški fakulteti (BF) v Ljubljani.
Po diplomi se je za kratek čas zaposlil v upravni službi, od leta 1963 pa je zaposlen na gozdarskem oddelku BF, od leta 1989 kot izredni profesor za področje varstva gozdov.
Bibliografija obsega tri monografije, 17 člankov v znanstvenih revijah, tri samostojne publikacije, 7 člankov v strokovnih revijah, 15 poljudnih člankov ter vrsto elaboratov, strokovnih poročil in prispevkov na RTV.

Tudi **lubadarji** napadajo **iglavce** in **listavce,** vendar so mnogo bolj nevarni iglavcem kot listavcem. Primarno nastopajo le, če se prenamnožijo. **Boru** strežejo po življenju ostrozobi, dvozobi, štirizobi in krivozobi borov lubadar, **macesnu** veliki macesnov lubadar, **jelki** krivozobi, ostrozobi in zrnati jelov lubadar ter **smreki** osmerozobi in šesterozobi smrekov lubadar.

V poddružino lubadarjev so uvrščeni tudi progasti, bukov in hrastov lestvičar ter lésarji, ki povzročajo mušičavost lesa.

Podlubniki preživijo pretežni del svojega družin-

Rovni sistemi knaverja (Ips typographus) in šesterozobega smrekovega lubadarja (Pityogenes chalcographus) v smrekovem lubju.

skega življenja skriti pod lubjem ali v lesu gozdnega drevja. Ker poteka razvoj večine vrst v območju prevodnega sistema, povzročajo pri svojih gostiteljih življenjsko usodne motnje. Lestvičarji in lesarji pa les močno razvrednotijo, saj dolbejo zarodne hodnike globoko v drevesna debla.

Zaradi nespametnega pospeševanja smreke tudi na zanjo najbolj neustreznih rastiščih se kot gospodarsko najpomembnejša podlubnika pojavljata **osmerozobi smrekov lubadar ali knaver** *(Ips typographus)* in **šesterozobi smrekov lubadar** *(Pityogenes chalcographus).* Svojega gostitelja spremljata v vseh vegetacijskih pasovih. Čim bolj je smreka oddaljena od svojega naravnega areala, ki se nahaja v gorskem vegetacijskem pasu, tem nevarnejša ji postajata. Smreko napadata navadno skupaj tako, da zasede knaver deblo, šesterozobi smrekov lubadar pa veje in vrhač.

Knaver je valjast, okrog 5 mm velik močno odlakan temnorjav hrošček, ki ima na koncu vsake pokrovke po 4 zobčke, od katerih je tretji največji in gumbast. Njegov rovni sistem, ki leži skoraj v celoti v ličju, sestavljajo: vhodna odprtina, kotilnica, 1—3 vzdolžni črvine prosti materinski hodniki in številni prečni, s črvino natlačeni, rovi ličink, ki se končajo v bubilnici.

Šesterozobi smrekov lubadar, ki meri le okrog 2,5 mm, ima na koncu pokrovnih kril na vsaki strani po 3 zobčke, ki so izraziti le pri samčkih. Rovni sistem je zvezdast. Od kotilnice dolbe več samičk, vsaka v svojo smer, materinske hodnike, v katere zalegajo jajčeca. Od njih potekajo kratki rovi ličink, ki se končajo z bubilnicami v lubju.

Parazitiran zarod knaverja

Vzroki za prenamnožitev podlubnikov

V **biološko stabilnih gozdovih** in v normalnih razmerah, ko je število podlubnikov uravnoteženo z drugimi sestavinami gozda, **so le grobarji hirajočega drevja.** Če pa se zaradi prevelike ponudbe primernega gradiva za razmnoževanje in ugodnih podnebnih razmer preveč namnožijo, napadejo ob pomanjkanju oslabljenega tudi zdravo drevje in sestoje. Takega gradiva je v gozdu vedno dovolj, če nastopijo motnje v preskrbi drevja z vodo, če po ujmah pravočasno ne posekamo in ne izdelamo polomljenega in izruvanega drevja, če redno in dosledno ne izvajamo sanitarnih sečenj, če ne belimo oblovine iglavcev, če zanemarjamo gozdni red, ipd. Velike in prostrane gradacije lubadarjev ter kalamitete sledijo navadno sušnim letom in drugim vremenskim katastrofam, ko ni mogoče pravočasno izdelati (obeliti!) napadlega lesa in vzpostaviti gozdnega reda, pogosto pa se pojavljajo tudi v zanemarjenih gozdovih, v katerih nastajajo nešteti razpršeni zametki žarišč, ki se

lahko v stresnih razmerah (oslabljeni iglavci!) bliskovito razširijo na cele gozdne komplekse.

Zadnja gradacija lubadarjev je nastopila leta 1992 in še vedno traja. Vzroki za prenamnožitev smrekovih lubadarjev so bili kompleksne narave: spremenjeni in izmenjani gozdovi z močno zasmrečenostjo nižinskih in hribskih gozdov, monokulturno gospodarjenje, nedosledno izvajanje gozdne higiene in gozdnega reda, opuščanje beljenja oblovine, neizvajanje sistematičnega nadzorovanja sestojev, kontrole gostote populacije in preprečevalnega krčenja lubadarjev, semenenje smreke, huda suša in vročina v letih 1992 in 1993, ki sta pestili plitko zasidrano smreko, in nadpovprečne temperature, ki so omogočile razvoj še tretji generaciji knaverja.

Življenje podlubnikov

Pri lubadarjih so aktivnost, življenjski ritem, trajanje razvoja in število rodov v precejšnjem obsegu odvisni od temperature okolja.

Lubadarji prezimujejo v stadiju hroščka, bube in ličinke. Hroščki prezimujejo v tleh, v štorih, pod lubjem sečnih ostankov in lubadark, bube in ličinke pa le pod drevesno skorjo.

Ko se **temperature zraka spomladi** za nekaj ur dnevno dvignejo nad 16° C, začne rojiti šesterozobi, čim pa prekoračijo 17° C, svatuje tudi osmerozobi smrekov lubadar. V tem času poiščejo samčki gostitelja za razvoj potomstva. Izbirajo in naseljujejo oslabela stoječa, še rajši pa sveže posekana drevesa. Privabljajo jih hlapljive kemične snovi (primarni atraktanti), ki izhlapevajo iz dreves. Hroščki iz prvega naleta na živa drevesa končajo svojo življenjsko pot v smoli. Zmagovalci iz naslednjih naletov pa začnejo po uvrtanju v lubje oddajati posebno vabilno snov — feromone (sekundarni atraktanti). **Ko nekaj sto samčkov premaga obrambni sistem gostitelja, drevo omaga.** Pot za množično naselitev obeh spolov na drevo, za nemoteno zaleganje jajčec in za razvoj naraščaja je tako odprta.

Oba smrekova lubadarja živita v mnogoženstvu. Po parjenju v kotilnici dolbejo samičke v ličju materinske hodnike in v jajčne kamrice sproti zalegajo jajčeca. Ko se po odložitvi 50—60 jajčec izčrpajo, prenehajo z zaleganjem jajčec in se nekaj časa le hranijo ter pri tem izdolbejo sterilni del hodnika. Po regeneracijskem hranjenju zapustijo samice rovni sistem in se preselijo na novega gostitelja, da bi tam odložile še preostalih 40—50 jajčec in tako zasnovale sestrsko generacijo.

V jajčnih nišah se iz jajčec izležejo bele črvaste ličinke, ki se hranijo z ličjem in pri tem dolbejo rove, ki se končajo z bubilnicami. V njih se ličinke zabubijo in izležejo se mladi hroščki, ki se pred izletom še dopolnilno hranijo in medtem potemnijo ter spolno dozorijo.

Oba smrekova lubadarja rojita od pomladi do jeseni. Generacijo razvijeta v 1,5 do 2,5 meseca. V nižinskem svetu imata v normalnih letih po dva, v nadpovprečno toplih letih pa tudi po tri rodove na leto. V zanju ugodnih ekoloških razmerah se lahko eruptivno prenamnožita.

V naravi nenehno deluje odpor okolja, ki zavira rast števila podlubnikov. Prevladujoči omejujoči dejavniki so klimatske, prehranske in biotične narave. Velika temperaturna nihanja spomladi, omejena ali manj primerna ponudba gradiva za zaleganje, konkurenca, specializirani in priložnostni plenilci in zajedalci poskrbijo za zlom gradacije. Žal pa se plenilci in zajedalci uveljavijo šele z nekajletno časovno zamudo. V gospodarskem gozdu pride njihova pomoč navadno prepozno. Da bi preprečili oz. omilili škodo in motnje pri gospodarjenju z gozdovi, moramo za obvladovanje lubadarjev izvajati vrsto ukrepov.

Obvladovanje podlubnikov

Obvladati podlubnike pomeni z umnim gozdnim gospodarjenjem čim dalj časa zadrževati število podlubnikov pod pragom železnega stanja in jih v stresnih razmerah, ko ta prag prekoračijo, s primernimi zatiralnimi ukrepi skrčiti do normalne, za gozd nenevarne gostote. Podlubnike obvladujemo s trajnim in sočasnim izvajanjem dolgoročnih in kratkoročnih preprečevalnih, preprečevalno-zatiralnih in zatiralnih ukrepov.

Dolgoročna preventiva temelji na sonaravnem gospodrjenju z gozdovi, t. j. na smotrni zasnovi in celostni negi gozda, saj je najučinkovitejši preprečevalni ukrep proti podlubnikom snovanje odpornih gozdnih sestojev. To pa so vrstno raznoliki mešani gozdovi z rastišču prilagojeno kombinacijo rastlinskih vrst.

Kratkoročni preprečevalni ukrepi počivajo na gozdni higieni. S sanitarnimi sečnjami, t. j. s pravočasnim posekom in izdelavo naključnih pripadkov (podrtice, snegolomi, vetrolomi, žledolomi, obolela ali kako drugače prizadeta drevesa), z beljenjem oblovine iglavcev in njihovih štorov ter s takojšnjo vzpostavitvijo gozdnega reda po sečnji (zlaganje vej in razrezanih vrhačev v kupe tako,

Prostornina hlodov

Je premer ali debelina hlodov (cm)	potem je srednji obseg (cm)	Dolžina hloda v metrih													Premer v cm
		1	2	3	3.5	4	4.5	5	5.5	6	6,5	7	8	9	10	
		potem je hlodova prostornina toliko kubičnih metrov														
10	31 4	0 01	0 02	0 02	0 03	0 03	0 04	0 04	0 04	0 05	0 05	0 05	0 06	0 07	0 08	10
11	34 6	0 01	0 02	0 03	0 03	0 04	0 04	0 05	0 05	0 06	0 06	0 07	0 08	0 09	0 10	11
12	37 7	0 01	0 02	0 03	0 04	0 05	0 05	0 06	0 06	0 07	0 07	0 08	0 09	0 10	0 11	12
13	40 8	0 01	0 03	0 04	0 05	0 05	0 06	0 07	0 07	0 08	0 09	0 09	0 11	0 12	0 13	13
14	44 0	0 02	0 03	0 05	0 05	0 06	0 07	0 08	0 08	0 09	0 10	0 11	0 12	0 14	0 15	14
15	47 1	0 02	0 04	0 05	0 06	0 07	0 08	0 09	0 10	0 11	0 11	0 12	0 14	0 16	0 18	15
16	50 3	0 02	0 04	0 06	0 07	0 08	0 09	0 10	0 11	0 12	0 13	0 14	0 16	0 18	0 20	16
17	53 4	0 02	0 05	0 07	0 08	0 09	0 10	0 11	0 12	0 14	0 15	0 16	0 18	0 20	0 23	17
18	56 5	0 03	0 05	0 08	0 09	0 10	0 11	0 13	0 14	0 15	0 17	0 18	0 20	0 23	0 25	18
19	59 7	0 03	0 06	0 09	0 10	0 11	0 13	0 14	0 16	0 17	0 18	0 20	0 23	0 26	0 28	19
20	62 8	0 03	0 06	0 09	0 11	0 13	0 14	0 16	0 17	0 19	0 20	0 22	0 25	0 28	0 31	20
21	66 0	0 03	0 07	0 10	0 12	0 14	0 16	0 17	0 19	0 21	0 23	0 24	0 28	0 31	0 35	21
22	69 1	0 04	0 08	0 11	0 13	0 15	0 17	0 19	0 21	0 23	0 25	0 27	0 30	0 34	0 38	22
23	72 3	0 04	0 08	0 12	0 15	0 17	0 19	0 21	0 23	0 25	0 27	0 29	0 33	0 37	0 42	23
24	75 4	0 05	0 09	0 14	0 16	0 18	0 20	0 23	0 25	0 27	0 29	0 32	0 36	0 41	0 45	24
25	78 5	0 05	0 10	0 15	0 17	0 20	0 22	0 25	0 27	0 29	0 32	0 34	0 39	0 44	0 49	25
26	81 7	0 05	0 11	0 16	0 19	0 21	0 24	0 27	0 29	0 32	0 35	0 37	0 42	0 48	0 53	26
27	84 8	0 06	0 11	0 17	0 20	0 23	0 26	0 29	0 31	0 34	0 37	0 40	0 46	0 52	0 57	27
28	88 0	0 06	0 12	0 18	0 22	0 25	0 28	0 31	0 34	0 37	0 40	0 43	0 49	0 55	0 62	28
29	91 1	0 07	0 13	0 20	0 23	0 26	0 30	0 33	0 36	0 40	0 43	0 46	0 53	0 59	0 66	29
30	94 2	0 07	0 14	0 21	0 25	0 28	0 32	0 35	0 39	0 42	0 46	0 49	0 57	0 64	0 71	30
31	97 4	0 08	0 15	0 23	0 26	0 30	0 34	0 38	0 42	0 45	0 49	0 53	0 60	0 68	0 75	31
32	100 5	0 08	0 16	0 24	0 28	0 32	0 36	0 40	0 44	0 48	0 52	0 56	0 64	0 72	0 80	32
33	103 7	0 09	0 17	0 26	0 30	0 34	0 38	0 43	0 47	0 51	0 56	0 60	0 68	0 77	0 86	33
34	106 8	0 09	0 18	0 27	0 32	0 36	0 41	0 45	0 50	0 54	0 59	0 64	0 73	0 82	0 91	34
35	110 0	0 10	0 19	0 29	0 34	0 38	0 43	0 48	0 53	0 58	0 63	0 67	0 77	0 87	0 96	35
36	113 1	0 10	0 20	0 31	0 36	0 41	0 46	0 51	0 56	0 61	0 66	0 71	0 81	0 92	1 02	36
37	116 2	0 11	0 22	0 32	0 38	0 43	0 48	0 54	0 59	0 65	0 70	0 75	0 86	0 97	1 08	37
38	119 4	0 11	0 23	0 34	0 40	0 45	0 51	0 57	0 62	0 68	0 74	0 79	0 91	1 02	1 13	38
39	122 5	0 12	0 24	0 36	0 42	0 48	0 54	0 60	0 66	0 72	0 78	0 84	0 96	1 08	1 19	39
40	125 7	0 13	0 25	0 38	0 44	0 50	0 57	0 63	0 69	0 75	0 82	0 88	1 01	1 13	1 26	40
41	128 8	0 13	0 26	0 40	0 46	0 53	0 59	0 66	0 73	0 79	0 86	0 92	1 06	1 19	1 32	41
42	131 9	0 14	0 28	0 42	0 48	0 55	0 62	0 69	0 76	0 83	0 90	0 97	1 11	1 25	1 39	42
43	135 1	0 15	0 29	0 44	0 51	0 58	0 65	0 73	0 80	0 87	0 94	1 02	1 16	1 31	1 45	43
44	138 2	0 15	0 30	0 46	0 53	0 61	0 68	0 76	0 84	0 91	0 99	1 06	1 22	1 37	1 52	44
45	141 4	0 16	0 32	0 48	0 56	0 64	0 72	0 80	0 87	0 95	1 03	1 11	1 27	1 43	1 59	45
46	144 5	0 17	0 33	0 50	0 58	0 66	0 75	0 83	0 91	1 00	1 08	1 16	1 33	1 50	1 66	46
47	147 7	0 17	0 35	0 52	0 61	0 69	0 78	0 87	0 95	1 04	1 13	1 21	1 39	1 56	1 73	47
48	150 8	0 18	0 36	0 54	0 63	0 72	0 81	0 90	1 00	1 09	1 18	1 27	1 45	1 63	1 81	48
49	153 9	0 19	0 38	0 57	0 66	0 75	0 85	0 94	1 04	1 13	1 23	1 32	1 51	1 70	1 89	49
50	157 1	0 20	0 39	0 59	0 69	0 79	0 88	0 98	1 08	1 18	1 28	1 37	1 57	1 77	1 96	50
51	160 2	0 20	0 41	0 61	0 71	0 82	0 92	1 02	1 12	1 23	1 33	1 43	1 63	1 84	2 04	51
52	163 4	0 21	0 42	0 64	0 74	0 85	0 96	1 06	1 17	1 27	1 38	1 49	1 70	1 91	2 12	52
53	166 5	0 22	0 44	0 66	0 77	0 88	0 99	1 10	1 21	1 32	1 43	1 54	1 76	1 99	2 21	53
54	169 6	0 23	0 46	0 69	0 80	0 92	1 03	1 15	1 26	1 37	1 49	1 60	1 83	2 06	2 29	54
55	172 8	0 24	0 48	0 71	0 83	0 95	1 07	1 19	1 31	1 43	1 54	1 66	1 90	2 14	2 38	55

brez skorje ali luba

Je premer ali debelina hloda (cm)	potem je srednji obseg (cm)	Dolžina hloda v metrih													Premer v cm
		1	2	3	3.5	4	4.5	5	5.5	6	6.5	7	8	9	10	
		potem je hlodova prostornina toliko kubičnih metrov														
56	175 9	0 25	0 49	0 74	0 86	0 99	1 11	1 23	1 35	1 48	1 60	1 72	1 97	2 22	2 46	56
57	179 1	0 26	0 51	0 77	0 89	1 02	1 15	1 28	1 40	1 53	1 66	1 79	2 04	2 30	2 55	57
58	182 2	0 26	0 53	0 79	0 92	1 06	1 19	1 32	1 45	1 59	1 72	1 85	2 11	2 38	2 64	58
59	185 4	0 27	0 55	0 82	0 96	1 09	1 23	1 37	1 50	1 64	1 78	1 91	2 19	2 46	2 73	59
60	188 5	0 28	0 57	0 85	0 99	1 13	1 27	1 41	1 56	1 70	1 84	1 98	2 26	2 54	2 83	60
61	191 6	0 29	0 58	0 88	1 02	1 17	1 32	1 46	1 61	1 75	1 90	2 05	2 34	2 63	2 92	61
62	194 8	0 30	0 60	0 91	1 06	1 21	1 36	1 51	1 66	1 81	1 96	2 11	2 42	2 72	3 02	62
63	197 9	0 31	0 62	0 94	1 09	1 25	1 40	1 56	1 71	1 87	2 03	2 18	2 49	2 81	3 12	63
64	201 1	0 32	0 64	0 97	1 13	1 29	1 45	1 61	1 77	1 93	2 09	2 25	2 57	2 90	3 22	64
65	204 4	0 33	0 66	1 00	1 16	1 33	1 49	1 66	1 83	1 99	2 16	2 32	2 65	2 99	3 32	65
66	207 3	0 34	0 68	1 03	1 20	1 37	1 54	1 71	1 88	2 05	2 22	2 39	2 74	3 08	3 42	66
67	210 5	0 35	0 71	1 06	1 23	1 41	1 59	1 76	1 94	2 12	2 29	2 47	2 82	3 17	3 53	67
68	213 6	0 36	0 73	1 09	1 27	1 45	1 63	1 82	2 00	2 18	2 36	2 54	2 91	3 27	3 63	68
69	216 8	0 37	0 75	1 12	1 31	1 50	1 68	1 87	2 06	2 24	2 43	2 62	2 99	3 37	3 74	69
70	219 9	0 38	0 77	1 15	1 35	1 54	1 73	1 92	2 12	2 31	2 50	2 69	3 08	3 46	3 85	70
71	223 1	0 40	0 79	1 19	1 39	1 58	1 78	1 98	2 18	2 38	2 57	2 77	3 17	3 56	3 96	71
72	226 2	0 41	0 81	1 22	1 43	1 63	1 83	2 04	2 24	2 44	2 65	2 85	3 26	3 66	4 07	72
73	229 3	0 42	0 84	1 26	1 46	1 67	1 88	2 09	2 30	2 51	2 72	2 93	3 35	3 77	4 19	73
74	232 5	0 43	0 86	1 29	1 51	1 72	1 94	2 15	2 37	2 58	2 80	3 01	3 44	3 87	4 30	74
75	235 6	0 44	0 88	1 33	1 55	1 77	1 99	2 21	2 43	2 65	2 87	3 09	3 53	3 98	4 42	75
76	238 8	0 45	0 91	1 36	1 59	1 81	2 04	2 27	2 50	2 72	2 95	3 18	3 63	4 08	4 54	76
77	241 9	0 47	0 93	1 40	1 63	1 86	2 10	2 33	2 56	2 79	3 03	3 26	3 73	4 19	4 66	77
78	245 0	0 48	0 96	1 43	1 67	1 91	2 15	2 39	2 63	2 87	3 11	3 34	3 82	4 30	4 78	78
79	248 2	0 49	0 98	1 47	1 72	1 96	2 21	2 45	2 70	2 94	3 19	3 43	3 92	4 41	4 90	79
80	251 3	0 50	1 01	1 51	1 76	2 01	2 26	2 51	2 76	3 02	3 27	3 52	4 02	4 52	5 03	80
81	254 5	0 52	1 03	1 55	1 80	2 06	2 32	2 58	2 83	3 09	3 35	3 61	4 12	4 64	5 15	81
82	257 6	0 53	1 06	1 58	1 85	2 11	2 38	2 64	2 90	3 17	3 43	3 70	4 22	4 75	5 28	82
83	260 7	0 54	1 08	1 62	1 89	2 16	2 43	2 71	2 98	3 25	3 52	3 79	4 33	4 87	5 41	83
84	263 9	0 55	1 11	1 66	1 94	2 22	2 49	2 77	3 05	3 33	3 60	3 88	4 43	4 99	5 54	84
85	267 0	0 57	1 13	1 70	1 99	2 27	2 55	2 84	3 12	3 40	3 69	3 97	4 54	5 11	5 67	85
86	270 2	0 58	1 16	1 74	2 03	2 32	2 61	2 90	3 19	3 49	3 78	4 07	4 65	5 23	5 81	86
87	273 3	0 59	1 19	1 78	2 08	2 38	2 68	2 97	3 27	3 57	3 86	4 16	4 76	5 35	5 94	87
88	276 5	0 61	1 22	1 82	2 13	2 43	2 74	3 04	3 35	3 65	3 95	4 26	4 87	5 47	6 08	88
89	279 6	0 62	1 24	1 87	2 18	2 49	2 80	3 11	3 42	3 73	4 04	4 35	4 98	5 60	6 22	89
90	282 7	0 64	1 27	1 91	2 23	2 54	2 86	3 18	3 50	3 82	4 14	4 45	5 09	5 73	6 36	90
91	285 9	0 65	1 30	1 95	2 28	2 60	2 93	3 25	3 58	3 90	4 23	4 55	5 20	5 85	6 50	91
92	289 0	0 66	1 33	1 99	2 33	2 66	2 99	3 32	3 66	3 99	4 32	4 65	5 32	5 98	6 65	92
93	292 2	0 68	1 36	2 04	2 38	2 72	3 06	3 40	3 74	4 08	4 42	4 76	5 43	6 11	6 79	93
94	295 3	0 69	1 39	2 08	2 43	2 78	3 12	3 47	3 82	4 16	4 51	4 86	5 55	6 25	6 94	94
95	298 4	0 71	1 42	2 13	2 48	2 84	3 19	3 54	3 90	4 25	4 61	4 96	5 67	6 38	7 09	95
96	301 6	0 72	1 45	2 17	2 53	2 90	3 26	3 62	3 98	4 34	4 70	5 07	5 79	6 51	7 24	96
97	304 7	0 74	1 48	2 22	2 59	2 96	3 33	3 69	4 06	4 43	4 80	5 17	5 91	6 65	7 39	97
98	307 9	0 75	1 51	2 26	2 64	3 02	3 39	3 77	4 15	4 53	4 90	5 28	6 03	6 79	7 54	98
99	311 0	0 77	1 54	2 31	2 69	3 08	3 46	3 85	4 23	4 62	5 00	5 39	6 16	6 93	7 70	99
100	314 2	0 79	1 57	2 36	2 75	3 14	3 53	3 93	4 32	4 71	5 11	5 50	6 28	7 07	7 85	100

Lubadarje nadzorujemo s kontrolno-lovnimi, zatiramo pa z lovnimi drevesi, ali pa z lovnimi debli in lovnimi kupi. Okleščene lubadarke, napadena kontrolno-lovna in lovna drevesa obelimo na podloženo plahto, odpadlo lubje in zarod ter napadene veje in vrhač pa požgemo.

da drobne veje prekrivajo razžagan vrhač in debelejše konce vej) podlubnikom močno omejimo življenjske možnosti v gozdu.

Tudi s **preprečevalno-zatiralnimi prijemi** skušamo preprečiti namnožitev lubadarjev. S stalnim nadzorovanjem zdravstvenega stanja sestojev skušamo odkriti drevesa, ki jih je lubadar že napadel, vendar naraščaj še ni izletel ali pa je zapustil lubadarke le deloma. Pri tem si pomagamo z **značilnimi znaki napada:** sprememba barve krošnje, izcejanje smole iz debla, rjava črvina ob koreninskem vratu, odstopanje lubja z debel, aktivnost žoln. Napadena drevesa čimprej posekamo in izdelamo ter uničimo zalego lubadarja na mehaničen (beljenje na podloženo plahto in sežig odpadlega lubja z zarodom ter napadenih vej) ali na kemični način s piretroidnimi pripravki, kot so decis, sumicidin, fastac (poškropimo okleščeno deblo in tla v ozkem pasu ob njem, nakar deblo obelimo tako, da odpada lubje kar na tla, in ponovno poškropimo deblo in odpadlo lubje ob njem). Enako ravnamo tudi pri izdelavi kontrolno-lovnih in lovnih nastav.

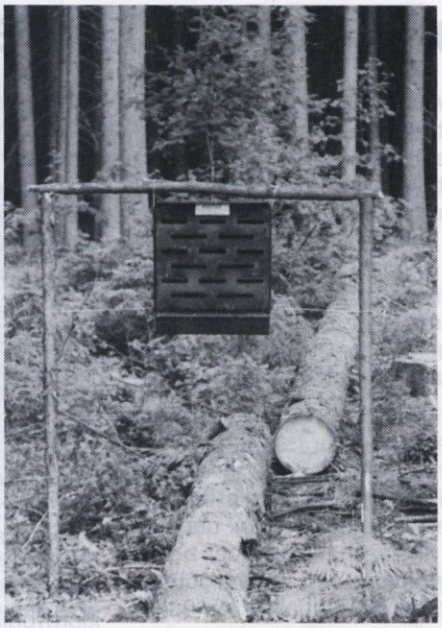
Morebitna začetna žarišča podlubnikov odkrivamo tudi s pomočjo **kontrolno-lovnih nastav,** pri smrekovih lubadarjih lahko tudi s kontrolno-lovnimi feromonskimi pastmi. Kontrolno-lovne nastave, ki jih polagamo le spomladi pred rojenjem lubadarjev, so sveže posekana drevesa ali pa okleščena debla in vejni kupi, ki privabljajo podlubnike s svojimi hlapljivimi snovmi. Na kontrolno-lovnih nastavah nadzorujemo jakost napada in stopnjo razvoja, da bi lahko pravočasno dodali k že zasedeni še dodatno lovno nastavo in da bi nastavo pravočasno izdelali in uničili zarod.

Pri **postavljanju feromonskih pasti** za nadzorovanje knaverja in šesterozobega smrekovega lubadarja je treba upoštevati ustrezno varnostno razdaljo, t. j. najmanjšo razdaljo med pastjo in bližnjimi smrekami, da ne bi prišlo do napada v sestoju. Pasti je treba redno oskrbovati in ulov lubadarja pokončati.

Kadar se podlubniki prekomerno namnožijo, se je treba lotiti zatiralnih ukrepov oz. sanacije žarišč. Najprej posekamo napadena drevesa in jih po že opisanem postopku izdelamo ter zatremo preostali del zaroda. S tem pa škodljivca še nismo uničili, kajti poloviti je treba še hrošče, ki so z lubadark že izleteli in iščejo po gozdu nove drevesne žrtve. Te skušamo zvabiti na lovna drevesa, da bi tam koncentrirano zasnovali svoj zarod, ki ga bomo lahko nadzorovali in pravočasno uničili. Za ulov smrekovih lubadarjev imamo na voljo tudi posebne pasti in sintetične feromone. Lovne nastave in lovne pasti nameščamo v ožjem območju žarišča.

Za lovne nastave izbiramo vitalna drevesa slabše kakovosti, sveže podrtice, ki jih prežagamo pri koreninskem vratu. Po poseku jih pustimo neokle-

Pri zatiranju lubadarjev se lahko poslužimo tudi kemičnih pripravkov. Uporabljamo nahrbtno škropilnico in dovoljene insekticide (leva slika). V novejšem času se predvsem za nadzorovanje in preprečevalno krčenje, sicer pa tudi za zatiranje smrekovih lubadarjev, uporabljajo lovne pasti in feromoni (desna slika).

ščena ali pa jih oklestimo; v tem primeru zložimo veje in vrhač v lovni kup. V **lovnem kupu** so veje zložene tako, da štrlijo debelejši konci vej iz kupa, razžagan vrhač pa leži na vrhu kupa. Lovne nastave morajo biti nameščene v polsenci. Za vsako lubadarko, iz katere je že izletel ves naraščaj, položimo najmanj dve lovni drevesi. V večjih žariščih polagamo tudi po manj lovnih dreves za eno lubadarko, če lovna debla in lovne kupe takoj poškropimo z insekticidom, npr. decisom. Vabljivost nekontaminiranih in kontaminiranih lovnih nastav lahko še pojačamo, če jih opremimo z ustreznim vabilnim sredstvom (feromonom).

Z atraktantom opremljena debla morajo biti pri uporabi pheropraxa za ulov knaverja vsaj 40—50 m, pri uporabi chalcopraxa za ulov šesterozobega smrekovega lubadarja pa vsaj 10—15 m oddaljena od najbližjih smrek s tem, da slednjega ne smemo koristiti v smrekovih goščah in letvenjakih. Posameznim bližnjim stoječim smrekam moramo debla do 5 m visoko poškropiti z dovoljenim insekticidom. Za ulov druge generacije lubadarjev je potrebno junija/julija obnoviti tretiranje z insekticidom in feromonsko mošnjo.

Za zatiranje lubadarjev so se v praksi uveljavile **režaste pasti** tipa Theysohn, v katere spomladi pred rojenjem lubadarja obesimo mošnjo ustreznega sintetičnega feromona (pheroprax, chalcoprax ali oba hkrati). Uspešnost lova je odvisna od vzdrževanja in občasnega praznjenja pasti (na 1—2 tedna) ter obnavljanja vabilnega sredstva (na 6—8 tednov). Da bi se izognili napadu lubadarja na okolišne smreke, je treba pri postavljanju pasti upoštevati določene omejitve, predvsem varnostne razdalje, ki so podobne kot pri krčenju lubadarja z lovnimi drevesi in feromoni.

V času močne gradacije knaverja se smejo feromonske pasti pogojno uporabljati le za ulov spomladi roječih hroščev, ker je tveganje sicer preveliko. Zaradi navedenih omejitev so populacijski feromoni primernejši za nadzorovanje gostote in za preprečevalno krčenje lubadarjev kot za samo terapijo.

Izbira najprimernejše metode za nadzorovanje in zatiranje podlubnikov je zahtevno strokovno opravilo in se kaže o tem posvetovati z gozdarsko strokovno službo. Še zlasti to velja, če se nameravamo lubadarja lotiti s feromonskimi pastmi. Na koncu velja poudariti, da je varovanje gozdov pred podlubniki v razmerah vsesplošne oslabelosti gozdov dominantna naloga pri gozdnem gospodarjenju.

prof. dr. Janez Titovšek, Ljubljana

Sprememba klime na svetu

Dozdaj smo bili navajeni, da se klima na svetu v dobi nekaj rodov in tudi več stoletij, če ne tisočletij, bistveno ne spreminja. Zdaj pa se v javnih občilih čedalje pogosteje pojavljajo novice z alarmantnimi gesli kot npr. „učinek tople grede", „ozonska luknja" ali „poletni smog". Že tako močno zagreto diskusijo o okolju in njegovem uničevanju še spodbujajo pisanja o „naraščanju temperature", „ogrevanju zemeljskega ozračja" in drugi scenariji, da je za obstoj človeštva že pet minut pred polnočjo. **Kaj pa je resnica o naši klimi?**

Kot je že v znanosti navada, imajo raziskovalci pogosto o vzrokih istega pojava različna mnenja, toda o spremembi klime so si znanstveniki enotni, da imamo prvič v dolgi zemeljski zgodovini opraviti z novim klimatskim dejavnikom, ki v svoji nepredvidljivosti prekaša vse doslej znane, in sicer z „antropogenim" vplivom, **vplivom, ki ga povzročamo ljudje.** Nesporno je tudi, da globalno (po vsem svetu) naraščanje temperature povzroča močno povečevanje vsebnosti ogljikovega dioksida (CO_2) v ozračju, za kar smo na koncu koncev krivi ljudje. **In prav ljudje lahko tudi ukrepamo proti „učinku tople grede".** Evropski in severnoameriški znanstveniki zahtevajo takojšen preobrat in sicer na vsem svetu, ker je zaradi gibanja zračnih gmot naraščanje dioksida svetovni problem. Pred njim ni varen noben še tako skrit kotiček na svetu. Prof. dr. Gundolf Kohlmaier s frankfurtske univerze npr. meni, „da zdajšnje klimatske spremembe ne moremo ustaviti, lahko jo samo ublažimo".

Kako nastane „učinek tople grede"? Ljudje s svojim delovanjem spuščajo (sproščajo) v ozračje čedalje več ogljikovega dioksida. Vzrok za to je **izredno naglo in povsem nenadzorovano naraščanje svetovnega prebivalstva in gospodarski razvoj,** ki temelji v bistvu na izrabi fosilnih (skozi zgodovino v zemlji nakopičenih) goriv, zlasti nafte, zemeljskega plina in premoga. Leta 1992 je bilo porabljeno npr. šest milijard ton ogljika. Skupaj s sproščanjem drugih plinov, ki so se sicer v ozračju v preteklosti nahajali v bistvu le v sledovih, kot so močvirski ali rudniški plin (metan), fluoroklorovodiki (ki se uporabljajo v pločevinkah za razna pršila — spreje; ti so posebej nevarni, ker zmanjšujejo tudi varovalno ozonsko plast v ozračju) in didušikovi oksidi (smejalni plin), pripomore to k segrevanju zemeljskega ozračja.

Podobno kot okenska stekla in pločevina avto-

Kako dolgo bo še vladalo pri nas „podnebje paradiža"?

Na sliki prizor iz Podna nad Slovenjim Plajberkom na Koroškem.

mobila, ki stoji na soncu, segrejejo njegovo notranjost, povzročajo ogljikov dioksid in omenjeni sledovni plini, da se s sončnim ogrevanjem povzročena otoplitev zemeljske površine le s težavo ohladi z izžarevanjem toplote nazaj v vesolje. Omenjeni plini absorbirajo (vsrkajo) dolge infrardeče (toplotne) žarke in jih zadržujejo v spodnjih zračnih plasteh. K omenjenim pa se pridružuje še **požiganje tropskih gozdov,** ki v dodatnih sunkih spravlja v ozračje na leto približno 1,6 milijarde ton ogljika.

To pa še ni vse. S tem se namreč uniči tudi ogromno zelo živahno rastočih dreves, ki so podobno kot vse zelene rastline sposobna vezati in v organsko snov spremeniti ogljikov dioksid. Vsako leto s sečnjo ali požigalništvom uničijo približno 160.000 km² tropskih gozdov, kar je 1,5 krat več, kot merijo vsi gozdovi Nemčije skupaj.

Ogrevanje zemeljskega ozračja bo lahko imelo katastrofalne posledice za oskrbo svetovnega prebivalstva z vodo in živežem in bodo zaradi termičnega širjenja morske vode preplavljeni številni otoki in ob morju ležeče države, kot npr. Bangladeš. Hkrati obstaja nevarnost, da se bo povečalo število in intenzivnost **vrtinčastih viharjev** (tornadov) in da se bodo začela povečevati **obdobja suše.** Strokovnjaki zato zahtevajo ukrepe za močno zmanjšanje uporabe fosilnih goriv, za popolno prepoved krčenja gozdov (s sečnjo in požigalništvom), kot tudi takojšnjo prepoved izdelave fluoriranih in kloriranih ogljikovodikov.

Pomembno vlogo v globalnem varstvu klime imajo države v razvoju. Popolna prepoved krčenja gozdov v tropih bi preprečila sproščanje približno poldrugo milijardo ton ogljika na leto. To bi se pri izboljšanju klime bolj poznalo kot najobsežnejši svetovni programi pogozdovanja. Tudi s sorazmerno malo denarja bi bilo mogoče sanirati popolnoma **zastarele termoelektrarne na premog** v Indiji in na Kitajskem in s tem močno zmanjšati spuščanje ogljikovega dioksida v ozračje.

Tudi širša javnost se mora bolj zanimati za to sicer svetovno problematiko. Ne le industrija in ponudba blaga opredeljujeta spuščanje (emisijo) ogljikovega dioksida, temveč tudi končni porabnik. Ta se naj odloča za izdelke in storitve, ki so za klimo prijazne in izvirajo iz varčne uporabe naravnih virov. Tako bi se lahko emisija ogljikovega dioksida v Zahodni Evropi pri zdajšnjem številu blizu sto milijonov osebnih avtomobilov zmanjšala za 15 do 20 odstotkov, če bi se odločili za prostovoljno znižanje največjih dovoljenih hitrosti in za vožnjo v optimalnem območju porabe goriva.

Za svetovni klimatski problem „učinek tople grede" smo krivi ljudje sami. Kajti v ozračje spuščamo čedalje več ogljikovega dioksida. Ta pa izvira predvsem iz porabe fosilnih goriv. Samo v letu 1992 je izgorelo šest milijard ton ogljika. V mednarodni primerjavi so pri tem prebivalci Vzhodne Evrope in sedanje Rusije na prvem mestu. Poraba na prebivalca je 3,3 tone ogljika, kar gre predvsem na račun izrednega sproščanja škodljivih snovi iz zastarelih industrijskih naprav. Poleg izgorevanja fosilnih goriv pa gre v ozračje še približno 1,6 milijarde ton ogljika zaradi požigalniških krčenj tropskih gozdov. Tu pa so na prvem mestu prebivalci Latinske Amerike. Na prebivalca spustijo tam v ozračje 1,7 tone ogljika.

Univ. prof. dddr. Jože Maček, Ljubljana

Zadružništvo koroških Slovencev

(15., jubilejno, Tischlerjevo nagrado sta Krščanska kulturna zveza in Narodni svet koroških Slovencev sklenila nameniti Slovenskemu zadružništvu na Koroškem v priznanje za pomembne napore in uspehe pri razvijanju slovenskega zadružništva na Koroškem in pri uveljavljanju na področjih sodobnega gospodarstva ter za zasluge pri krepitvi gospodarske osnove in ohranitvi samobitnosti slovenske narodne skupnosti na Koroškem. Objavljamo slavnostni govor predsednika NSKS dr. Matevža Grilca. Uredništvo.)

Posojilnice in blagovne zadruge so tako v preteklosti kakor tudi danes in bodo tudi v bodočnosti bistven faktor za obstoj in razvoj slovenske narodne skupnosti na Koroškem. Že ustanavljanje slovenskih hranilnic in posojilnic na Koroškem je bilo tesno povezano z namenom, da se slovensko prebivalstvo reši gospodarske odvisnosti in da s samopomočjo ustvari ugodnejše pogoje tudi za kulturno in politično delovanje.

Dne 5. septembra 1872 je bila ustanovljena Posojilnica Št. Jakob v Rožu, ki je danes najstarejši denarni zavod te vrste v Avstriji. Ni slučaj, da pade iniciativa za ustanavljanje hranilnic in posojilnic prav v čas, ko se slovenski narod dokončno formira kot politični in ko zadobi slovensko narodno gibanje masovni značaj. Praktično je trajalo obdobje ustanavljanja od leta 1886 pa vse do začetka prve svetovne vojne. Medtem ko so nemškonarodne posojilnice v velikem številu primerov ustanavljali uradniki in učitelji, **so spodbujali ustanovitev slovenskih posojilnic kmetje,** ki pa v večini primerov niso bili zadosti izobraženi, da bi ustanovitev sami izpeljali. Zato so klicali **na pomoč pravi loma župnike in kaplane.**

Osnovna zamisel slovenskih hranilnic in posojilnic pa je ostajala vsa leta od konca taborskega gibanja pa do pričetka prve svetovne vojne ena in ista: **slovensko kmečko prebivalstvo gospodarsko postaviti na lastne noge in mu tako omogočiti svobodno kulturno in politično izražanje.** Dejansko so slovenske hranilnice in posojilnice s svojimi sicer skromnimi dobički podpirale razne ustanove, ki bi brez teh podpor le težko shajale.

Ob koncu prejšnjega stoletja je bilo na Koroškem 20 posojilnic, ki so združevale 6242 zadružnikov.

Že od vsega začetka delovanja so Slovenci na Koroškem ocenjevali posojilnice ne le kot gospodarsko pomoč, ampak tudi kot narodnopolitično. Tako je zapisal časopis „Mir" že leta 1891 med drugim:

Dr. Matevž Grilc, roj. 7. 9. 1946 v Podkraju pri Pliberku. L. 1965 maturiral na Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu, študij prava na Dunaju. Dr. iur. l. 1979 postal samostojni odvetnik v Celovcu. Že v dijaških in študentskih letih se je vključil v kulturno (Oder mladje) in politično delo (Koroška dijaška zveza). 1973—1976 podpredsednik Narodnega sveta koroških Slovencev, od l. 1976 pa je njegov predsednik.

„Slovenske posojilnice pa so nam potrebne tudi zato, da se Slovenci po njih postavimo bolj na lastne noge, da postanemo neodvisni od tujega denarja in tuje ‚dobrote'. Dokler je Slovenec prisiljen, kakor hitro mu zmanjkuje denarja, iskati ga v nemški hranilnici ali pri nemškem kupčevalcu, tako dolgo zanj ni prave neodvisnosti. Krepka gospodarska podlaga je tudi zdrav temelj prostemu narodnemu gibanju in kedar bodemo postali samosvoji v gospodarskem oziru, bodemo postali močni in samostalni tudi na političnem polju . . . "

Duhovnik, politik in zadružnik Valentin Podgorc je na zadružnem shodu v Pliberku leta 1910 govoril o velikem pomenu zadrug in nakazal potrebo, da se začne zadružna misel bolj širiti, „le potem je skupno in uspešno delo za narodov blagor mogoče", je menil.

Ob podelitvi 15. Tischlerjeve nagrade (z desne): predsednik NSKS Matevž Grilc, predsednik nadzornega odbora ZSZ Fridl Kapun, zmagovalka govorniškega natečaja Jerneja Lorber, predsednik upravnega odbora ZSZ Miha Antonič in predsednik Krščanske kulturne zveze Janko Zerzer.

Celoten razvoj je pretrgala prva svetovna vojna. Sledeči vojaški in politični dogodki so ločili večji del koroških Slovencev z državno mejo od ostalega slovenskega etničnega ozemlja. Koroški Slovenci so se morali postaviti na lastne noge. V spremenjeni gospodarski in politični situaciji slovensko zadružništvo na Koroškem ni imelo več tiste veljave kot pred prvo svetovno vojno.

Tudi v času med vojnama je ostal glavni namen slovenskih kreditnih zadrug slej kot prej, da obvaruje slovenskega kmeta odvisnosti od nemških denarnih zavodov in da ga s tem ohrani v slovenskih vrstah. Na občnem zboru „Političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem" leta 1923 so zborovalci ocenili dobro razvito narodno gospodarstvo in blagostanje naroda kot prvi pogoj za politično moč in kot najzanesljivejšo podlago za ohranitev slovenstva na Koroškem. Občni zbor tega društva je leta 1930 v resoluciji obžaloval brezbrižnost oblasti za gospodarski položaj slovenskih krajev in zahteval enako skrb zanje kakor za nemške kraje. Poleg tega je zahteval gospodarsko izobrazbo na domači podlagi po slovenskih gospodarskih šolah (kakor bi to zapisali danes!).

Zadružništvo med svetovnima vojnama ni prišlo do posebnega poslovnega razmaha, vsaj kar se tiče Zveze, pomembnejšo vlogo so igrale krajevne zadruge.

Po anšlusu so nacisti takoj začeli z likvidacijo slovenskega zadružništva. Obnova po letu 1945 je bila težavna, kajti opažamo načrtno zaviranje ne samo po avstrijskih, ampak tudi po angleških oblasteh. Zato so se pojavili koroški Slovenci po drugi svetovni vojni na gospodarskem prizorišču južne Koroške zakasnelo.

Kljub težavam in po oblasteh povzročenem zamudništvu so slovenski zadružniki na Koroškem — in nekateri med njimi to pot že tretjič — šli na delo in do zakonitega roka obnovili 33 kreditnih zadrug, 4 živinorejske, 2 blagovni zadrugi in vzpostavili tudi Zvezo slovenskih zadrug v obliki zadruge.

V obdobju 60 let so torej slovenski zadružniki praktično 3-krat vzpostavili lastne zadružne organizacije in s tem najbolj izpričali, kako zelo jim je pri srcu osnovni namen slovenskega zadružništva.

Dolga leta po drugi svetovni vojni je manjkalo zadružništvu ljudi s strokovnim znanjem in tudi enostranski politični vpliv je bil močan. Šele v začetku 80. let opažamo močno ojačitev delovanja slovenskega zadružništva, potem ko pride do depolitizacije in vključitve strokovnega osebja. Po letu 1980 je prišlo do preporoda tako pri posojilnicah kot pri zadrugah in tudi pri Zvezi slovenskih zadrug v Celovcu kot skupni najvišji predstavnici slovenskega zadružništva na Koroškem. Bilančna vsota posojilnic in Zveze slovenskih zadrug se je dvignila od leta **1983 od 1,1 miljarde na 5 milijard šilingov v letu 1993,** promet zadrug **od 75 mil. šilingov leta 1983 na 250 mil. šilingov v letu 1993.** Te številke govorijo zase jasno govorico.

Na 45 mestih zaposluje danes slovensko zadružništvo 240 ljudi, lastniki zadružništva pa so člani, ki jih je okoli 6000. Slovensko zadružništvo je torej

najvažnejši gospodarski faktor med koroškimi Slovenci.

Namen slovenskega zadružništva na Koroškem pa se ni bistveno spremenil od samih začetkov do danes. Gospodarska neodvisnost posameznika in družbe je prvi pogoj za uspešno delovanje tudi na kulturnem, športnem in političnem področju. Kakor izjavlja glavni direktor dipl. trg. Joza Habernik, ki ga lahko označimo kot motor najnovejšega razvoja, daje slovensko zadružništvo kar nekaj milijonov šilingov letno za šport in kulturo. Kakor vemo, daje mnogo posojilnic in zadrug brezplačno streho in prostore raznim našim društvom na razpolago. Zveza je pristojna za reklamiranje centralnih športnih in kulturnih prireditev, ki obsegajo celotno južno Koroško, posojilnice in zadruge pa financirajo reklamo za prireditve na področju, kjer delujejo.

Zadruge in posojilnice so danes še edine gospodarske ustanove, kjer poteka znotraj podjetja vse poslovanje v domačem slovenskem jeziku, tako pisno kakor ustno. Sodelavci morajo obvladati oba deželna jezika in biti gospodarsko dobro izobraženi. Zato skrbi naše zadružništvo tudi za strokovno izobrazbo sodelavcev, vendar še vedno primanjkuje gospodarsko izobraženih ljudi. Kajti na tem področju nimamo prostega delovnega trga. Zato se mi zdi toliko bolj pomembno, da slovenska narodna skupnost na Koroškem medtem razpolaga z dvema strokovnima šolama, ki usposabljata mladino prav na gospodarskem področju, to sta Višja šola za gospodarske poklice v Št. Petru pri Št. Jakobu in Dvojezična trgovska akademija v Celovcu.

Koroški Slovenci, ki nam je obstoj in razvoj naše narodne skupnosti pri srcu, vemo, da za to potrebujemo **dobro urejene strukture na vseh področjih, tako na kulturnem, športnem, političnem in gospodarskem.** Za preživetje je premalo znanje jezika ter kulturno delovanje in obdržanje šeg in navad. Če bi se spustili koroški Slovenci na ta nivo, potem bi prišlo v najkrajšem času do dokončne asimilacije naše narodne skupnosti, kakor kažejo tudi podobni primeri v Evropi.

Prav po slovenskem zadružništvu pa se lahko zgledujemo, če razpravljamo o vprašanju integracije slovenske narodne skupnosti. Slovensko zadružništvo je vključeno v Zvezo Raiffeisen, vendar je obdržalo samostojnost. Le taka integracija je tudi na političnem področju možna in jo uspešno prakticirajo predvsem naše Enotne liste v južnokoroških občinah. **Gre za skupinsko integracijo, za partnerstvo, ki omogoča ohranjevanje samostojnosti in hkrati dobro sodelovanje z narodom sosedom, torej z večinskim narodom.**

Milena Merlak

Dar razočaranja

Ne ljubiš me.
Verjemi, nisem kriva,
če je srce težko
kot list,
ki kaplja ga teži,
čeprav mu sonce jo suši.

Ne ljubiš me.
Ne bom zato dejala:
„Ljubezen je prevara, šala."

V kaj pa naj bi še,
če ne bi vanjo verovala?

Slovensko zadružništvo pa je pomemben dejavnik sodelovanja tudi v celotnem prostoru Alpe-Jadran, ki se bo moral v sklopu evropskega razvoja razviti v regionalni gospodarski prostor, in ravno zadružništvo in sodelavci so predestinirani za tako sodelovanje, ne samo zaradi znanja jezikov, ampak tudi zaradi strokovnosti in poznanja gospodarskih razmer v tem prostoru.

Podelitev 15. Tischlerjeve nagrade slovenskemu zadružništvu je izraz zahvale vsem sodelavcem v zadružništvu, tako v Zvezi kot v posojilnicah in zadrugah. Zato namenoma ne omenjam nobenih oseb, kajti uspeh zahteva seveda dobre in profilirane vodstvene strukture, vendar tudi pridnost, lojalnost in zavest vsakega posameznika, ki dela kjerkoli na zadružnem področju. Delovanje zadružnikov, odbornikov in nastavljencev pa v visoki meri izpolnjuje oporoko našega nepozabnega narodnega voditelja dr. Joška Tischlerja, katerega ime nosi nagrada. Nagrada bo tudi spodbuda za še večje gospodarsko prizadevanje slovenskega zadružništva in koroških Slovencev sploh, kajti dober razvoj gospodarstva bo zagotovil na južnem Koroškem tudi delovna mesta, ki bodo omogočila nadaljnje bivanje našega ljudstva na podedovani zemlji.

Dr. Matevž Grilc
predsednik Narodnega sveta
koroških Slovencev

ZILJSKA NARODNA NOŠA

Naslovna stran in barvna priloga letošnjega Koledarja sta posvečeni narodni noši z Zilje na Koroškem. Slike priloge smo prevzeli iz knjige „Slovenska ljudska noša v besedi in podobi 5: Zilja“ Marije Makarovičeve. Risbe krojev po originalih in slike noš po ustnih pričevanjih je pripravila Jana Dolenc, knjigo sta založili Krščanska kulturna zveza v Celovcu in Zveza kulturnih organizacij Slovenije v Ljubljani. Obema založnicama se uredništvo Koledarja iskreno zahvaljuje za dovoljenje ponatisa objavljenih noš.

Marija Makarovič piše m. dr. v uvodu h knjigi:

Skoraj sto kilometrov dolga Ziljska dolina poteka od Kotij (Kötschach) do Beljaka. Deli se v zgornjo in spodnjo Ziljsko dolino. Meja poteka pri Šmohorju. Slovani so naselili Ziljsko dolino vsaj že v sedmem stoletju. V virih se celo imenuje pokrajina Slovanov. Do 15. stoletja je postopoma napredovala germanizacija zgornje Ziljske doline, tako da se je narodnostna meja med Slovenci in Nemci ustalila pod Šmohorjem. Ozemlje spodnje doline od Šmohorja do Beljaka kažejo vse narodnostne meje iz 19. stoletja in tudi uradni cerkveni šematizem za leto 1848 še kot popolnoma slovensko . . .

. . . Danes prevladujejo na nekdanjem ozemlju, naseljenem s Slovenci, njihovi nemško govoreči potomci. Leta 1990 so bile pri Zilji, kot slovenski Ziljani na kratko poimenujejo spodnjo Ziljsko dolino (odslej jo tako poimenujemo tudi v našem delu), le še maloštevilne slovenske družine.

ZILJSKA NARODNA NOŠA

V času in prostoru, kjer je večina slovenskih Ziljanov opustila svoj materni jezik in kjer prav tako kot drugod po svetu izginjajo prvine starejše ljudske kulture, pa se je še vedno ohranila starejša, v prvi polovici 19. stoletja pri slovenskih Ziljanih izoblikovana noša. V nekaterih vaseh, npr. na Brdu, v Blačah, na Čajni, v Gorjah in predvsem na Bistrici in v Zahomcu jo za žegen, ki ga obhajajo na dan farnega patrona ali kakšno drugo nedeljo, oblečejo tista dekleta, ki „greja u pərbə ali u pərbə rej" (odslej v prve) ali „pad lipa". Tedaj namreč po podedovani navadi vaški fantje sod pobijajo, štehajo, štehvajo (t. j. jahaje na konjih z železno palico udarjajo po sodu, dokler ga ne razbijejo).

Poleg slovensko govorečih deklet in fantov jo oblačijo tudi njihovi, v zadnjih letih vedno bolj ponemčeni vrstniki . . .

. . . Številna pričevanja o posebni moški in zlasti ženski noši pri Zilji – do 20. stoletja so pretežno napisana v nemščini – znova in znova potrjujejo, da je to noša slovenskih Ziljanov ali noša ziljskih Slovencev, ki je vidneje ločevala Slovence od Nemcev. O posebni noši ziljskih Slovencev v drugi polovici 18. stoletja govorijo poleg rudniškega zdravnika in naravoslovca Baltasarja Hacqueta tudi Werner, Schlegel in Mayer . . .

Ne nazadnje priča o nekdanji etnični pripadnosti noše tudi dvoje narečnih poimenovanj, ki sta se oblikovali v stiku slovenskega z nemškim življem in označujeta poleg etnične pripadnosti tudi razlike v oblačilnem videzu enih in drugih prebivalcev. O tem je najprej pisal Potočnik leta 1909: „Že dva ali tri tedne pred žegnom določijo brhke Ziljanke, katera bode Ziljanka ali Slovenka in katera Nemka. Ziljanka v kratkem oblačilu se imenuje navadno Slovenka, ona v dolgi janki ali čikli pa Nemka" . . .

. . . V zadnjih letih sta obe poimenovanji že skoraj izginili. Dekletom, ki gredo v prve in so oblečene v starejšo nošo ali vsaj nošo starejšega videza, večinoma pravijo Zlanke ali rasle. Z besedo Zlanka so vsaj že okoli leta 1935 poimenovali starejšo nošo. Slovenski in med njimi zlasti nekateri starejši Ziljani, ki vidijo prav tako kot v slovenskem ziljskem narečju tudi v noši ziljskih Slovencev neke vrste simbol slovenstva, pa v zvezi z mlajšim poimenovanjem prizadeto ugotavljajo: „Našo staro nošo oblačijo tudi ponemčene Ziljanke, zato je bilo treba zamenjati nekdanji domači izraz Svabencla z Zlanko ali celo z raslo, da ja ne bi kdo posumil ali priznal, da je noša njihovih slovenskih prednikov."

Delovna obleka gospodinje s srednje kmetije, Dule, okrog leta 1918

Delovna zimska obleka starejše kmetice, Blače, pred prvo svetovno vojno

Dekliška noša ob žegnu,
Št. Pavel, okrog leta 1905

Pražnja noša starejše ženske,
Črešnje, okrog leta 1910

Vzpon in padec gorenjskega grunta

Mislim, da se ne motim, če rečem, da smo bili tudi prebivalci Vojvodine Kranjske konec 18. stoletja tik pred popolno germanizacijo. Rešil nas je Napoleon z „Ilirijo oživljeno".

Zgleda, da smo v „Krstu pri Savici" zgubili lastno plemstvo z eno izjemo: grofje Christallnigg — do začetka 20. stoletja na Koroškem — se edini lahko štejejo kot potomci prvotnega karantanskega plemstva. Meščanstva nismo imeli. Zlasti na naših zapadnih narodnih mejah je bilo nekaj trdnih, zavednih kmetij. Poleg kmetovanja so se ukvarjali z gostilničarstvom, prevozništvom, trgovino. Med prvimi, če ne prvi, je tako trgovino registriral Aleš Paulin, roj. 1822, po domače Francek, v Podbrezjah leta 1848. Za tiste čase res lepo domačijo vidimo na sliki iz petdesetih let prejšnjega stoletja. V lepem spominu jo je ohranil Avgust Šenoa, ko je leta 1857 potoval kot maturant iz Kranja na Prešernov grob (Karanfil sa pjesnikova groba).

Fr. Šuklje se spominja tega začetnika vinske trgovine na Slovenskem kot sledi:

Nekaj o vinski trgovini v Sloveniji

Kedo jih še pozna, krepka možaka na naši podobi? Skoro bi dejali, da sta to utemeljitelja slovenske vinske trgovine. Oni veliki postavni mož z resnim možatim obrazom, pristen Gorenjec v narodni noši, slavni **Pavlin,** *po domače „Francek" iz Podbrezja, in zraven njega, s kozarcem v roki, šegavi* **Tina Šturm** *iz Polič!*

Prijatelja sta bila, ozko združena v trgovinskih poslih in v življenju. Vedno sta hodila skupej kupovat vino na Hrvaško, in Hrvatje, tudi tisti, ki „Kranjcev" nikakor ne marajo, so z velikim spoštovanjem sprejemali ta dva gorenjska kupca, znana po svojem poštenju, a tudi po solidnosti „našpikanih" listnic, ki sta jih jemala s seboj na pot na Hrvaško. Kaj posebno sta se vjemala in dopolnjevala, Francek in Tina! Prvi, molčeč in težak, obdarovan z finim okusom za vinsko presojo, drugi pa z namazanim jezikom, kateremu se trdovratni prodajalec naposled vendar ni mogel ustaviti! In Tina Šturm je povedal vsakemu svoje ter se kar nič ni „žiniral", niti v visokoaristokratski družbi ne! Pripoveduje se o njem sledeče: Kupila sta bila v Jaski vino pri graščakinji grofici Erdoedy ter sta bila povabljena na obed. Pri mizi v sredi priletna grofica, na obeh straneh vrla naša Gorenjca. Obed je pri kraju, a predno se poslovita, obrne se Šturm še do plemenite dame z dobrohotnim nasvetom: „Pa še nekaj, gnadljiva grofica, pustite vino le lepo na miru, nič ne ‚pančati', to razumeva midva veliko bolje kakor Vi".

Šturm in Francek, posestnika in trgovca na Gorenjskem (slika na desni), Franckova domačija v 19. stoletju v Podbrezjah (leva slika).

Starejšim Gorenjcem še poznana vinska trgovca Alojz († 1946, na desni) in Aleš († 1976, v ospredju). Paulin. Slika je bila posneta na začetku tega stoletja.

Oba veljaka že zdavno krije hladna zemlja, toda hiši še stojita trdni in našla sta zlasti na Kranjskem dokaj posnemovalcev svoje trgovinske reelnosti. Še imamo na Kranjskem v vinski trgovini, ki je precej povsod drugod v rokah „izvoljenega ljudstva", skoraj same poštene domače tvrdke. Da le nekatere navedem: Petra Štepica v Šiški, Mejača in Vodeta v Komendi in še nekaj drugih.

Manj ugodno v narodnem oziru je na slovenskem Štajerskem. Tam so velike vinske tvrdke še v nemških rokah, Bouvier, Fuerst, Pfiemer, dalje Pugel & Rossmann so Nemci, od Slovencev poznamo skoro edinega Petovarja iz Ivanjkovcev, ki bi se „na debelo" v večjem stilu bavil z vinsko trgovino.

Ni čuda, saj tam niso imeli za vzglede takih veljakov, kakor sta bila na Kranjskem Aleš Pavlin in Tina Šturm!

Tudi začetke posojilništva najdemo pri Francku v Podbrezjah, katero se je nekako nadaljevalo po članu tega rodu (dr. Fran Pavlin in dr. Ciril Pavlin) v Ljubljanski kreditni banki, predhodnici Ljubljanske banke, in Papirnici Vevče, ki je bila že v postkomunistični dobi prodana tujcem.

V sorodstvu najdemo misijonarja v Severni Ameriki, v svaštvu prvega in edinega slovenskega feldmaršala in predsednika prve slovenske vlade v njeni zgodovini.

Sin Aleša Pavlina, Alojz, roj. 1865, je s pomočjo arhitekta Bloudka leta 1914 zgradil prvi betonski stog v zgodovini, vpeljal lucerno, peso in druge poljščine na Gorenjsko, dobil priznanje za vzorno sadjerejstvo in lepo nego gozdov. Danes so gozdovi, sadovnjaki uničeni, rojstni dom ruševina. Znan je bil tudi po dobrodelnosti. Tudi po 20 klošarjev (brezdomcev) je dnevno v hiši dobilo prenočišče, večerjo in zajtrk. Jan Plestenjak piše o njem v sestavku „Romar", da je povabil njega in mater na zapravljivček in ju peljal del poti, ko sta romala peš na Brezje, ju pogostil in dal s sabo popotnico rekoč:

„No, nekoliko poti sem vama že prihranil! Kot sem rekel, na Brezjah se me pa le spomnita. Tole imejta pa za pot." V materin cekar je porinil zavojček, ki ga je prinesla natakarica, in kot blisk zginil v vežo. „Veste, to je gospodar," je razložila materi in se odsmejala, midva sva pa sama ostala na cesti. Mati od začudenja še spregovoriti ni mogla. „Kaj vam je pa dal?" me je premagalo. Radovedna pa je bila tudi mati. Boječe je odvila — in pred nama sta zadišali dve veliki klobasi, poleg njih kopica „žemelj".

„Joj, to je pa dober človek!" je izkolcala mati in zdelo se mi je, da ji je po licu zdrknilo dvoje solz.

Nemški napad na Jugoslavijo 6. aprila 1941 ob štirih zjutraj je razbil naš patriarhalni red. Srčno si je stari Alojz Paulin želel poraza Nemcev. Toda prišlo je drugače: pri nas je zmagala komunistično-stalinistična revolucija. Že je videl, da bo stoletja staremu kmečkemu Franckovemu rodu vzeto ne le premoženje, vzet bo tudi rojstni dom. Od žalosti, ki je prišla v hišo (besede župnika Vondraška, češkega misijonarja na Slovenskem, ki je Alojza Paulina poročil in pokopal), je mož 17. 2. 1946 umrl. V tihem protestu mu je tri kilometre dolg sprevod Gorenjcev izkazal globoko spoštovanje.

Vinsko trgovino je že pred vojno vodil sin Alojza, Aleš, rojen 1896. Poleg trgovine in kmetije je bil še največji gojitelj eksotičnih ptic v Evropi.

Toda prišli so vojni in še težji povojni časi. Slovenska vlada je sklenila, da je treba Franckov rod izkoreniniti in to 20 m pod zemljo, kot je rekel na „masovnem sestanku" v Podbrezjah njen odposlanec Stane Kavčič. Zapeli so procesi. Sodnik Kitek (Kranj) je rekel Alešu Paulinu: „Vem, da ste nedolžni, a jaz vas obsoditi moram" in ga obsodil poleg zaplembe premoženja na 12 let zapora. 363 vaščanov Podbrezij se je s podpisi izreklo, da je posestvo pokojnega Francka kmečko posestvo in

ne veleposestvo, le šest — od tega trije predvojni komunisti in trije „slovenski fantje" — jih je bilo za to, da se nacionalizira kot veleposestvo. Njih beseda je obveljala. Nalog slovenske vlade je bil izpolnjen, Franckov rod naj se izkorenini 20 m pod zemljo. Sod, v katerega je bil vgraviran verz:

„Le pij me vsakteri,
a bratec poprej
moč nog in možgan si premeri,
potem pa kozarce si štej!"

katerega je napisal Simon Gregorčič ustanovitelju trgovine Alešu Paulinu, ko je kupoval na Goriškem, je šel neznano kam.

Po sto letih je ta najstarejša vinska trgovina Slovenije prenehala obstajati, Franckov rod je moral zapustiti rodni dom. Le-ta je prešel najprej v roke Udbe, kjer je bil zaprt tudi poznejši nadškof in metropolit dr. Jožef Pogačnik, skoraj domačin tega kraja.

Internacionalnemu komunizmu je s pomočjo slovenske vlade uspelo izkoreniniti gorenjski kmečki rod, katerega zapisane korenine segajo pet stoletij nazaj, uspelo ji je podreti steber slovenstva, ki se je stoletja upiral germanizaciji.

Zakon o denacionalizaciji naj bi storjene krivice posameznikom in povzročene škode narodu popravil, a jih v sedanji obliki ne bo. Zlasti uporaba komunističnega dednega zakona je popolnoma neumestna.

Kot je prof. dr. Peter Glavič ugotovil za okolico Maribora, bo 70 % zemlje prišlo v nemške roke, ne da bi naš narod dobil odškodnino za škodo, povzročeno med vojno po Nemcih (vojna škoda!). In pod črto je tako, da bodo koristniki zakona potomci bivših stalinistov in ljudje, ki so samo na papirju potomci razlaščencev.

Praznih rok bodo pa šli tisti, katerim bi razlaščenci volili svoje imetje, če bi ga mogli in smeli. Le-ti bi vzpostavili nazaj trdne slovenske kmetije, ne pa „razprčakli" zemljo med „dobičkarje denacionalizacije".

Alojz Paulin

Ročevnica, 26. 5. 1992

Stoletni koledar

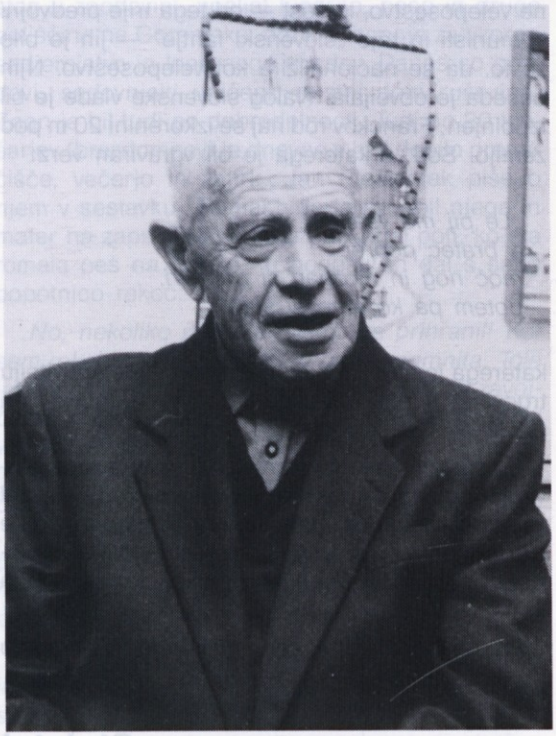
Leta 1801—1900				1901—2000			
01	29	57	85	25	53	81	
02	30	58	86	26	54	82	
03	31	59	87	27	55	83	
04	32	60	88	28	56	84	
05	33	61	89	01	29	57	85
06	34	62	90	02	30	58	86
07	35	63	91	03	31	59	87
08	36	64	92	04	32	60	88
09	37	65	93	05	33	61	89
10	38	66	94	06	34	62	90
11	39	67	95	07	35	63	91
12	40	68	96	08	36	64	92
13	41	69	97	09	37	65	93
14	42	70	98	10	38	66	94
15	43	71	99	11	39	67	95
16	44	72		12	40	68	96
17	45	73		13	41	69	97
18	46	74		14	42	70	98
19	47	75		15	43	71	99
20	48	76		16	44	72	00
21	49	77	00	17	45	73	
22	50	78		18	46	74	
23	51	79		19	47	75	
24	52	80		20	48	76	
25	53	81		21	49	77	
26	54	82		22	50	78	
27	55	83		23	51	79	
28	56	84		24	52	80	

Meseci J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
0	3	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
5	1	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
3	6	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
1	4	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
6	2	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
4	0	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
2	5	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1

Dnevi						
N	1	8	15	22	29	36
P	2	9	16	23	30	37
T	3	10	17	24	31	
Š	4	11	18	25	32	
Č	5	12	19	26	33	
P	6	13	20	27	34	
S	7	14	21	28	35	

Uporaba: Na kateri dan pride npr. 4. september 1951? Najprej poiščemo v levi tabeli leto 1951. Najdemo ga v drugem stolpcu tega stoletja. V isti vrsti poiščemo v desni tabeli v stolpcu S (september) število. V našem primeru dobimo število 6. To število prištejemo k datumu, torej 4 + 6 = 10. V tabeli „Dnevi" potem poiščemo število 10 in vidimo, da je bil 4. september 1951 torek.

Vinko Zaletel — življenje in delo vogrškega župnika

Vogrški župnik, „podjunski srutej", prijatelj misijonov, večni popotnik, fotograf, režiser, predavatelj in pisatelj. Vse to je Vinko Zaletel — veliki mož, ki nosi v sebi nekaj, kar te naredi močnega in veselega ter vzbuja željo, da se kmalu vrneš.

Poslušala sem ga, ko je z živostjo govoril o svojem delu in poteh in gledala sem, kako natančno je poznal vsak kotiček svoje sobe, vsak predmet, okrasek in dokument. Opisoval je diapozitive, kot bi jih imel pred sabo, zatem pa počasi vstal in v predalu poiskal seznam gledaliških iger, za katerega sem ga prosila. Malo je pomislil in rekel: „Dvoje me je zapustilo, kar sem najbolj rabil: oči, s katerimi sem gledal, in noge, ki so me nosile, kamor sem si zaželel."

Kasneje nisva imela več priložnosti, da bi se srečala v Vogrčah. Pogovarjala sva se v bolnišnicah v Celovcu in v domu v Pliberku, a se zaradi tega nisva jezila. Bila so srečanja, ko sva se spoznala v drugačnem okolju in drugačnem razpoloženju. Prenašala sem pozdrave Vogrjanov, ki so mi jih zanj naročali s posebno toplino in skrbjo. In bil je praznik, ko je gospod Zaletel svojim faranom zaželel veliko lepega in je za vsako družino poslal tudi razglednico s prazničnim motivom. V vogrški cerkvici so peli slovenske pesmi in molili za zdravje svojega gospoda.

Spoznala sem, da je Vinko Zaletel del Vogrč in njegovih ljudi in da je izjemen človek, ki se ga ne da dojeti hitro in z malo truda. Spomnila sem se najinega kosila za bolniško mizo, ko sva značilnosti hrane primerjala s človekovim značajem in mi je zaupal, da ima rad solato, ker je kisla in je zato primerna njegovi biti. Ker se zaradi dobre volje in optimizma, ki ga je kazal, z njim nisem strinjala, mi je pojasnil: „Veš, tako naenkrat me pa ne moreš spoznati." Zdaj vem, kako zelo prav je imel. Še posebej sem to ugotovila, ko sem začela pregledovati in prebirati stvari, ki jih je v svojem življenju zbral in napravil. Razumela sem tudi stavek, s katerim se je predstavil, ko sva se prvič videla: „Človek strašnega nereda sem, tako da me je kar sram." Ugotovila sem, da ne gre za nered, ampak da je to vsestranskost in širina, ki je marsikdo ne zmore, in jo je zato celovito težko tudi predstaviti. Kolikor sem bila torej počaščena, da sem se z gospodom Vinkom Zaletelom srečala in da mi je zaupana naloga, da o njem kaj napišem, tako me je preganjala tudi odgovornost, da to dobro opravim, dvom, v kolikšni meri bom temu kos, in želja, da ob vsem ohranim največ tistega, kar so pogovori in zapiski, ki sem jih pregledala, izžarevali. Odločila sem se, da bom za vodilo spet izbrala napotek, ki mi ga je dal prijatelj Vinko Zaletel. Tako se mi je zdelo najbolj prav.

„Vedno, kadar sem kaj dejal, sem najprej vse lepo uredil. Ugotovil sem namen svojega početja in v zavesti sem temu potem vse tudi prilagodil. Sam sem pisal za ljudi, poljudno, da so me razumeli, da so vedeli, kaj želim povedati. Če sem že tako pomemben, da se piše tudi o meni, bi rad, da bi bilo preprosto. Vi boste to znali, če pišete o življenju in družabnosti. To je lepo delo in lepo življenje, ki ni dolgočasno, prav tako kot tudi moje ni bilo."

1. Curriculum vitae

Vinko Zaletel se je rodil 20. julija 1912 v Stanežičah pri Šentvidu nad Ljubljano. V družini je bilo pet otrok: Albin, Vinko, Ivanka, Franci in Minka. Živeli so na majhni kmetiji in se ukvarjali tudi z žganjekuho, zato je bilo pri hiši vselej dovolj dela. Osnovno šolo je Vinko končal v Šentvidu, nato pa je študij nadaljeval v bližnjem škofijskem zavodu sv. Stanislava. Ko je bil v tretjem razredu, se je družina preselila v Šentvid in odprla podjetje „Franc Zaletel, domača veležganjarna". V mladostnih letih, ki jih je Vinko Zaletel preživel v zavodu, je začel sprejemati nove poglede na svet, in tukaj je začel rasti tudi njegov duhovniški poklic. Po maturi, leta 1931, se je odločil, da se bo posvetil bogoslovju in se vpisal na Teološko fakulteto v Ljubljani.

Mladi Vinko Zaletel je bil vzor za roman „Kaplan Klemen" slovenskega pisatelja Karla Mauserja, ki ga je Mohorjeva v Celovcu ponatisnila pred kratkim.

„Moje življenje se je razvijalo in oblikovalo ob družini, fari in šoli. Vedno sem imel pred seboj cilj, da postanem duhovnik. To ni bil sklep, ampak je bilo nekaj, kar sem hotel doseči. Predvsem sem si želel biti blizu ljudem in to sem kasneje tudi zares bil."

Leta 1936 je bil gospod Zaletel posvečen v duhovnika in kot kaplan je služboval najprej v Tržiču, pri župniku Antonu Vovku. Vmes je leta 1939 v Skopju kot bolničar opravil vojaščino in se vrnil v Tržič, ki je kmalu dobil nemško upravo. „Dobili smo nemškega župana. Rekel mi je: Herr Saletel, čestitam vam, ker ste postali nemški državljan!" Jaz takoj začnem pospravljati, vedel sem, kaj me čaka, in zato sem le z aktovko in kolesom skrivaj zbežal iz Tržiča." (Zaletel: Pismo)

Zatekel se je k sestri v Ljubljano in škofija ga je kmalu nastavila za kaplana v Trnovem. Nekaj časa je hkrati opravljal tudi delo veroučitelja na državni gimnaziji.

Ker je bila Ljubljana takrat zagrajena, je ostalo veliko ljudi na zunanji strani. Največkrat so bile to revne in socialno zapostavljene družine, ki niso mogle v cerkev in otroci ne v šolo. Kaplan Vinko Zaletel je poskrbel najprej za otroke in jim omogočil, da so obiskovali trnovsko šolo, kmalu pa je za silo uredil tudi tamkajšnjo versko in socialno življenje. Iz skednja je napravil kapelo, da so imeli tam nedeljske in praznične maše in da so se imeli kje zbirati in peti. Pri vsem, kar je tam naredil, je bil tako razumevajoč in potrpežljiv, da je ob izidu Mauserjevega Kaplana Klemna veljalo, da literarna oseba ni bila le avtorjeva domislica, temveč se je zgledovala po živi podobi Vinka Zaletela iz „Sibirije".

Po vojni je nastopilo za slovensko duhovščino zelo nehvaležno in nepredvidljivo obdobje, ob katerem je Vinko Zaletel vedel, da se mora umakniti in hitro sprejeti nove odločitve. Nihče ni vedel, kaj ga čaka, nihče ni poznal prihodnosti.

„Že drugič ‚junaško' bežim. Vse premoženje je na kolesu. Ustavim se le doma za slovo, mati me pokriža, nato naprej skozi Tržič in med strahovito množico beguncev in vojaštva, skozi nedokončani predor na Ljubelju, na Koroško." (Zaletel: Pismo)

Ločitev od doma je bila težek in prelomen trenutek, ki se je usmeril h Koroški. Pravzaprav ni bilo

Maja Logar v zanimivem pogovoru z vogrškim župnikom.

Pri šolskih sestrah v Pliberku je Vinko Zaletel našel gostoljubno streho.

v izboru novega življenja nikakršnih kolebanj. Koroška je bila edini prostor, ki je bil Vinku Zaletelu dovolj drag in poznan, da se je lahko vanj umaknil. Še kot študent jo je dvakrat prevozil s kolesom in tam je srečal ljudi, ki so mu bili blizu. Ob vsem tem pa so ga vabili tudi vedenje in upi, da bo lahko samo tako ostal zvest duhovniškemu poklicu, ki bi se mu moral v takratnih pogojih doma odreči. Čutil je, da mora še veliko narediti, čeprav tega ni znal natančno opredeliti. Vedel je samo to, da želi svojemu narodu pomagati, in všeč mu je bila tudi misel, da bo ostal tako v občutjih kot tudi v razdalji blizu svojega doma.

V spremembah je začel takoj iskati lepoto in smisel. Sam ne ve, kaj mu je dajalo moč in samozavest, ko pa je bilo vse pred njim zakrito — in kljub poznavanju neznano. Nikoli ni bil mož programov.

„Ne morem reči, da je bilo karkoli načrtovanega. Hodil sem, kot je kazalo, kot je bilo potrebno, in se ustavljal tam, kjer sem videl kaj zanimivega. S kolesom sem rajžal okoli, ker je bilo najbolj gotovo in najceneje in ker sem tako najlaže spoznaval razmere. Vse je bilo še popolnoma neurejeno. Izseljenci nismo vedeli, kam spadamo in kak status nam pripada. Nekaj pa mi je bilo pri tej stvari všeč — bil sem svoboden in Koroško sem imel rad."

Vinko Zaletel se je po dolgih zaprašenih cestah pripeljal do družine Moosbauer pri Gospe Sveti, kjer je našel prvo stalnejše zavetje. Prav dejstvo, da je Koroško poznal že od prej in da je imel tukaj veliko ljudi, ki so mu bili pripravljeni pomagati, ga je delalo drugačnega od ostalih beguncev. Vendar pa je to svojo srečo jemal kot poslanstvo, da pomaga rojakom, ki so prišli na Koroško po isti poti. Odhajal je v taborišče in se zavzemal za prijatelje, begunce.

„Občudoval sem ljudi, kako vdano in potrpežljivo so prenašali nove razmere, v zavesti, da so na svobodi in na varnem in jih druži enako misleča skupnost. Taborišča so ljudem res pomagala in jim dajala bogastvo verskih, kulturnih in narodnih vrednot. Ene stvari pa beguncem ni mogel nihče vrniti: doma in toplote domačnosti. Sam sebi sem se zdel tem ljudem zelo podoben. Mogoče sem bil tudi zato tako rad z njimi."

> „VSAK RAD POKAŽE SLIKE tudi drugim. Ljudje so se zanimali, spoznal sem, koliko koristnega lahko napravim s predavanji in koliko ne le poučnega, ampak tudi verskega in vzgojnega lahko skrijem v slike . . . Ljudem se ob predavanjih širi obzorje, primerjajo življenje drugod z našim, in postanejo ponosni: malo nas je Slovencev, a v svetu veliko pomenimo."
>
> (V. Zaletel, Setev, 69)

Počakal je, da so se razmere v spodnji Koroški umirile in se takoj, ko je bilo mogoče, premaknil tja ter začel s slovensko Božjo službo. V Škocijanu je živel pri zavedni slovenski družini Kačnik, po domače Joger, kjer se je počasi izoblikovalo zatočišče brezdomcev. Vinko Zaletel jih je skupaj z gospodarjem reševal iz taborišč in jim pomagal priskrbeti prostost, začasno stanovanje, hrano in urejenejše življenje. Pri Jogru se je v tem obdobju zvrstilo približno trideset ljudi. Skupaj so delali na polju, na shodih in se pogovarjali o težavah in iskali so možnosti za rešitev. Bili so prijatelji, vajeni trdih udarcev in pripravljeni na težko pot. Vse, kar so imeli, so delili, samo svoje življenje in svojo usodo je moral nositi vsak sam.

Skrb za begunce je bila nov smisel duhovnika, ki je želel biti koristen in je svojemu hotenju sledil z dobroto in požrtvovalnostjo. Zaradi izkušenj, ki jih je ob svojem delu pridobil, je Vinko Zaletel sprejel nalogo tajnika papeškega delegata za begunce v Avstriji. Dosegel je mesto, ki mu je dajalo več možnosti in pridobil si je dovolilnico, s katero je lahko svobodneje zadihal. Veselil se je vsake poti in slehernega novega znanstva in počasi se je porajala tista nenehna želja po potovanjih, ki se je ni nikoli več otresel. Obiskoval je Slovence po taboriščih v Avstriji, prvič se je odpravil v Španijo in Sveto deželo. Leta 1948 so se razmere že toliko uredile, da so začeli ti ljudje svoja začasna bivališča počasi zapuščati in si iskati nove domove v daljnem svetu.

„Sam nisem nikoli pomislil na izselitev. Nisem zato prišel na Koroško . . . Kako bi mogel zapustiti to zeleno Koroško in vse te ljudi, saj bi mi tam usahnilo srce." (Nedelja 1990, št. 41)

Koroška je postajala Zaletelov prvi svet, njegova domovina, ki mu je naklonila začetno gostoljubje in mu ponudila možnost za opravljanje dragega duhovniškega poklica. In dajala je celo več. Kazala se je v vsej svoji politični in kulturni podobi,

ki je klicala k stalni skrbi in tenkočutnemu negovanju. Mož je začel doživljati njeno bit in začutil se je odgovornega, da se postavi zanjo in jo naredi ponosno in veliko v njenih lastnih specifikah. Prehodil in fotografiral je vso deželo, vzljubil je njene ljudi in navade. Gledal je in se učil od nje.

„Peca je moja ljubica. Dajala mi je upanje in zagon. Kolikokrat sem jo občudoval in dihal njen svež zrak. Gora kralja Matjaža in moja gora je. Neprestano sem hodil na njen vrh, gledal sem Koroško pod sabo in nikoli se nisem naveličal. Rad sem bil župnik Pece."

Zaletelova prva stalnejša postaja je bila v Šmihelu pri Pliberku, kamor ga je povabil duhovnik Jožko Picej. Novo okolje mu je ponudilo več možnosti za dušnopastirsko delovanje in tukaj se je lotil tudi priprave svoje prve gledališke igre: Peterčkove poslednje sanje. Bil je uspeh, ki se ga niso nadejali, in bila je grenka izkušnja, ki je vsemu, kar nastane med begunci, nasprotovala. Kulturno delo, Zaletelovo novo veselje, je bilo zaradi spremljajočih težav in prepovedi v tem kraju prekinjeno. „Ne vem, ali sem bil razočaran ali mi je dalo to novih moči. Pobasal sem stvari, saj sem bil tega že dodobra vajen, in sem si rekel: Če tu ne morem delati, pa grem naprej. Jezil se nisem nikoli, le prijatelja mi je bilo težko zapustiti. Prišel sem v Št. Jakob v Rožu in tam sem preživel svojo najlepšo dobo, v kateri sem mogel versko in prosvetno delati."

Od leta 1949 je bil Vinko Zaletel pet let dušni pastir v Št. Jakobu in nekaj časa tudi v drugih farah v Rožu in Podjuni. Leta 1954 je prišel v Celovec k uredništvu Nedelje, hkrati pa je oskrboval še župnijo Golšovo pri Žihpoljah. V tem času se je kot učitelj verouka prvič srečal tudi z Vogrčami in takrat še pomislil ni, da ga bo življenje s tem krajem kdaj tako tesno zvezalo. Leta 1957 je nastopil v Vogrčah svoje stalno delovno mesto in bil tam imenovan za provizorja. V vasi je v okviru Farne mladine prevzel skrb za slovenski jezik, kulturno dejavnost in odrsko umetnost. Oživil je vrsto starih navad in običajev, spodbujal je k pevski dejavnosti in pripravljal izlete. Vaščanom je predstavljal svoje popotniške izkušnje, spodbujal jih je k misijonski pomoči in k bogatenju lastnega kraja. Vzgajal je najmlajše in odkrival v njih veselje do vere in slovenstva. Pomagal je ustvariti vzdušje vaške povezanosti in topline ter se mu tudi sam pridružil.

Lahko je bil človek, ki se je oprijel bližnjih ciljev in nalog in ga je trenutno okolje tako zaposlovalo,

da je vse drugo potisnil ob stran. In lahko je bil popotnik, ki je želel biti povsod, samo doma ne. Vinko Zaletel je prepotoval skoraj cel svet in napravil čez 30.000 diapozitivov. Za prijatelje je širom po deželi pripravil približno 2000 predavanj in tri knjige. Zrežiral je 110 gledaliških iger ter oblikoval tudi več radijskih iger in pogovorov.

„Vse to delo sem sprejel nehote, samo zato, ker je bilo potrebno; ker je koristilo slovenskemu narodu na Koroškem in ker mi je bilo v veselje. Zato nerad poslušam hvale, da sem naredil kaj velikega. Pri tem nimam sam nobenih zaslug, ampak jih imajo kvečjemu tisti, ki so bili takrat z mano. Delal sem tako, kot sem čutil. Hvala Bogu, da sem imel o vsem vsaj malo pojma."

Vinko Zaletel se je vse svoje življenje umikal v nenehno delo in se ovijal v svojo skromnost. Samo kadar se je pokazal v značilnem optimizmu, šarmantnem humorju in toplini pogovora, je bilo moč zaznati nekaj posebnega in nedoločljivo obsežnega. „Podatki o tem, kar je delal, so tako impozantni, da jim težko verjamemo," so povedali, medtem ko so mu leta 1985 namenili Tischlerjevo nagrado. „Izkazujejo nam človeka, ki je neprestano garal, ni poznal ne plačila ne oddiha in je poleg svojega poklica opravil še toliko dragocenega kulturnega in versko-izobraževalnega dela, da nobeno — še tako visoko — odlikovanje ne more odtehtati zaslug, ki si jih je na tem področju pridobil." (Zerzer)

Svet Vinka Zaletela se je v zadnjih letih spremenil skupaj z njegovim življenjem. Skoraj docela je izgubil vid in noge večjih obremenitev ne prenesejo več. S sencami in natančnimi predstavami je ostal v svojih dragih Vogrčah. Vaščani so mu pomagali pri maševanju in pri delu, ki se mu ni odre-

kel za nobeno ceno. Bolezen pa kar vrta in „podjunski srutej", kot se je sam večkrat poimenoval, se je moral posloviti tudi od Vogrč. Po opisih, tipanjih in vonjavah je bilo treba sprejeti novo sobico in vanjo prenesti celo svoje življenje, ki je včasih svetlo in prijazno, drugič pa umirjeno in počasno. Vse je odvisno od počutja in razpoloženja. In karkoli novi dan prinese, sprejme Vinko Zaletel z vdano hvaležnostjo in globoko vero. Najbrž mu tudi to pomaga, da se ni v ničemer spremenil. Ure in ure lahko brska po svojih spominih in jih pripoveduje, ob tem pa skoraj ni misli, ki je ne bi hudomušno zakrivil in obetajoče zaključil.

„Predam se realnosti in si ne domišljam stvari, ki jih ni več. Vse sprejemam tako, kot je, ker spremeniti tako ničesar ne morem. Življenje je zame gibanje. Imaš obdobje, ko delaš, potem se umirjaš in upadaš. To je čisto naravno. Hec je samo, da se ti zdijo stvari, ki so veljale za najpomembnejše, sedaj popolnoma nepomembne. Meni se zdi trenutno najbolj važno vse lepo pripraviti, premisliti, kaj je treba še narediti, preden zapustim to življenje. Dela imam toliko, in načrtov tudi, da bo Vinko, zgleda, še dolgo delal zgago. Vse živi v meni, podobe, prehojene poti, sedanjost, Peca, moji ljudje, prijatelji. Rad bi se vrnil v Vogrče. Tam je moj brlog in tam sem doma. Tam me tudi najbolj potrebujejo.

Veliko molim. Živim z vero in včasih se mi zazdi, da šele sedaj prav razumem njen pomen in njeno moč. Pomaga mi, da tako lepo prenašam vse skupaj. Zadovoljen sem s tem, kar imam."

Marija Logar

„SVOJE KNJIGE SEM pisal poljudno, za preproste ljudi, da bi jih kratkočasile, razveseljevale in učile. Najbrž so jih tudi zato tako radi prebirali in so jim bile pri srcu. Za knjige so mi bili bralci skoraj preveč hvaležni, saj sem dobil v tem času toliko prijaznih pisem in ustnih zahval, kot ob nobeni drugi priložnosti. Bil sem zadovoljen, ker sem jim lahko ustregel."

(V. Zaletel)

Kronološki pregled potovanj Vinka Zaletela

(Časovna opredelitev potovanj je povzeta po potnem listu, zato dopuščamo možnost manjših pomanjkljivosti in predvidevamo, da so bile nekatere od navedenih držav zgolj prehodne točke večjih poti.)

1952 — Španija, 1953 — Sveta dežela, 1954 — Italija, 1955 — Italija, ZDA, Nizozemska, Švica, Nemčija, Španija, 1956 — Portugalska, Italija, — Španija, 1957 — Italija, 1958 — Italija, 1959 — Italija, 1960 — Egipt, 1961 — Argentina, Brazilija, Čile, Italija, Švica, 1962 — Italija, 1964 — Filipini, Indija, Koreja, Tajska, Hong Kong, Kitajska, 1965 — Italija, Švica, 1966 — Poljska, Češka, 1969 — Slovenija, Afrika, Uganda, Kenija, Zambija, Argentina, Čile, Ekvador, Venezuela, Zaire, Brazilija, 1970 — Slovenija, 1971 — Rusija, Slovenija, ZDA, Kanada, 1972 — Avstralija, 1973 — Slovenija, 1979 — ZDA, Kanada, Brazilija, 1984 — Francija, 1985 — Rim, (Logar IX)

Abecedni seznam predavanj Vinka Zaletela

(Na Koroškem je imel po vseh župnijah in krajih 1700 predavanj, na Primorskem, v Severni in Južni Ameriki ter v Avstraliji pa jih je bilo vsaj 300.)

1. Amerika I, 2. Amerika II, 3. Anton Martin Slomšek, 4. Argentina, 5. Argentina, 6. Avstralija, 7. Brazilija, 8. Čile, 9. Egipt I, 10. Egipt II, 11. Ekvador in Venezuela, 12. Evharistični kongres v Barceloni in Monakovem, 13. Fatima, 14. Filipini, 15. Gospodinjske šole, 16. Hong Kong, 17. Indija I, 18. Indija II, 19. Japonska, 20. Koroška: Prosvetno in kulturno življenje, 21. Koroška: Rož, Podjuna, Zilja (kraji in zanimivosti), 22. Koroška: Življenje in običaji skozi štiri letne čase, 23. Lurd, 24. Marijino Celje, 25. Nizozemska, 26. Oberammergau: pasijonske igre, 27. Poljska s Čenstohovo in Češkoslovaška, 28. Primorska, 29. Rim in koncil, 30. Rusija (Leningrad in Moskva), 31. Sveta dežela I, 32. Sveta dežela II, 33. Svetovni evharistični kongres v Bombayju, 34. Svetovni evharistični kongres v Sydneyju, 35. Španija in Portugalska, 36. Švica, 37. Taiwan, 38. Tajska, 39. Tisoč dvestoletnica pokristjanjenja, 40. Tirolska, 41. Uganda.

Bibliografija knjig Vinka Zaletela

Po Indiji sem ter tja. — Celovec: Družba sv. Mohorja, 1965. — 188 str.

Po daljnem vzhodu. — Celovec: Družba sv. Mohorja, 1967. — 236 str.

Po Afriki in Južni Ameriki. — Celovec: Družba sv. Mohorja, 1971 — 263 str.

(Odlomek iz prispevka „Vinko Zaletel — življenje in delo vogrškega župnika", ki bo izšel v publikaciji „OSEM STOLETIJ VOGRČ", ki jo je uredila Marija Makarovič, izdala in založila pa Krščanska kulturna zveza v Celovcu, l. 1994. Uredništvo).

Za mir v šolah in učilnicah

Franc Wiegele in njegov čas

Kot pozno opravičilo se bere, ko osebnostim, ki bistveno sooblikujejo okolnosti našega življenja, šele takrat posvečamo nekaj pozornosti, ko zapuščajo prizorišče javnosti. Če obrnete, najdete izgovor: Vsaj takrat!

Učitelj, okrajni šolski nadzornik in vodja manjšinskega šolskega oddelka pri deželnem šolskem svetu za Koroško, vladni svetnik Franc Wiegele je takšen lik. Do imenovanja za nadzornika za manjšinsko šolstvo na Koroškem ga je srenja, ki se pojmuje kot slovenska narodna skupnost, prav malo zaznala. Razloga bi mogla biti dva: Ziljani odstopajo od določenih narodnostnih norm in so zategadelj za nekatere kvečjemu po drugačnosti zanimivi. Vzhodno od Beljaka si morajo zaupanje šele priboriti. Franc Wiegele je živel svoje učiteljsko in kulturniško življenje v zatišju, a vendar dovolj opazno.

Rodil se je 31. julija 1929. leta v Čivknjakovi hiši na Bistrici pri Zilji. Pri Čivknjaku niso čivkali le trije fantički in deklica. Po klancu mimo Kvančnika na takrat edini cesti iz Zahomca so ‚čivkali' še težki vozovi, ki so jih furmani zavirali, da so ‚žlajfe' škripale.

Oče Mihael prihaja iz hiše, kjer so bili nekoč mlinarji in peki. Pri Mokarju so imeli pekarno s podružnico v Blačah. S kruhom so oskrbovali dobršen del spodnje Zilje. Stari oče je 1913. leta umrl. Od sinov noben ni imel veselja za peko. Odselili so se v Ameriko, med njimi tudi Francev oče, ki pa je zašel v krizo in se 1927. leta vrnil. Pri Čivknjaku si je izbral nevesto iz kmečke družine. Mati pravzaprav ni bila tam doma. Vzeli so jo za svojo, potem ko je edino hčerko vzela Amerika. Tišlarjeva je bila. Njenega očeta je v Albaniji pobrala vihra prve svetovne vojne.

Francevi predhodniki so na spodnjem koncu bistriškega klanca postavili novo hišo. Dolgo se niso vselili. S koncem prve svetovne vojne se je pri Zilji veliko spremenilo. Dotlej niso poznali meje in so se prosto gibali med Ziljo in Kanalsko dolino. Stik s tremi jeziki in kulturami jim je vlival širše gledanje na svet. V hišo Wiegelejevih so se naselili carinarji, pošta in zdravnik. (Šele po štiridesetih letih si je Franc tam uredil dom.) Oče je ob kmetovanju služil denar še z drvarjenjem, kot holcar in furman.

Šolski nadzornik in vodja manjšinskega šolskega oddelka Franc Wiegele

Šola se je za mladega Franca odprla leta 1935. Učitelj Andrej Millonig iz Blač in drugi so ga uvajali v svet učenosti najprej v slovenskem jeziku na utrakvistični šoli. Na Čivknjakove fante—ministrante je postal pozoren bistriški župnik Anton Kuchling. Pripravil je starše do tega, da so dali brata Luko v Marijanišče. Gospod naj bi postal. Franc je obiskoval glavno šolo v Šmohorju. Iz tretjega razreda je opravil izpit za učiteljišče. Naključje je naneslo, da se je sredi vojne zanj pričela v Celovcu poklicna pot prav v isti hiši, kjer jo v letu 1994 zaključuje. Ko je Franc obiskoval učiteljišče, je prebival v internatu „Bundeskonvikt"; sedaj uraduje v njem deželni šolski svet.

Skupno z Rudijem Voukom in Otmarjem Tauschitzem, poznejšim visokim poveljnikom avstrijske vojske, je leta 1949 v 5. a razredu celovškega učiteljišča maturiral tudi iz slovenščine in tako postal dvojezični učitelj. V paralelnem razredu so obiskovali slovenščino še Struger, Wigoschnig, Sattmann, Hribernig ter Lizi Bergmann in Marija Zidej. Ob 45. obletnici mature jih že kar nekaj manjka.

Dvojezičnost učiteljiščnikov je zbujala pozornost. „Die Zweisprachigen sind den anderen vor-

aus!" (Dvojezični prednjačijo pred ostalimi.) se je reklo. Podobnih izkušenj si je mladenič nabral v družini in sorodstvu. Z znanjem dveh jezikov je prenekateri sorodnik in znanec odšel v Ameriko. Tam se je prej kot drugi naučil še tretjega in četrtega — pa se je znašel. V dvojezičnosti mladega človeka vidi Wiegele neprecenljivo izhodišče za izobraževanje in življenje. Kar zamudiš, je zamujeno.

Profesorji so bili osebnosti, ki so oblikovale. Slovenščino sta na učiteljišču učila Lorenz Just in Ema Scheithauer-Zwolensky. Med ostalimi najdemo zveneča imena, kot so Perkonig, Hammer, Mittergradnegger, Gruber, Turnowsky, Riegler, Mayer, Meister, Spreitzer, Seiwald, Wucherer, Moro.

Franc Wiegele je dobil učiteljsko mesto v ziljskih Blačah. Zgodaj se je vključil v družbeno življenje. Komaj ko je dosegel starost za pasivno volilno pravico, je postal občinski odbornik in s tem v službenem kraju glavni politični tekmec takratnega člana koroške deželne vlade, namestnika deželnega glavarja Ferlitscha. V Blačah je stanoval v šoli.

Po osmih letih se je preselil na Bistrico. Z ženo Marijo, ki jo je našel v Goričah ob Preseškem jezeru, sta si ustvarila družino. Žena mu je vsa leta krepka opora v poklicu in življenju, trije otroci in sedaj že osem vnukov pa pravo veselje. — Opravil je izpite za glavno šolo. Trinajst let je poučeval na glavni šoli na Čajni. Z 41 leti je postal ravnatelj glavne šole v Bad Bleibergu. Tam je doživel nekaj odpora. Le težko so se sprijaznili s tem, da prihaja iz slovenskega kraja. Franc Wiegele se je posvečal v odgovornih položajih stanovskemu zastopstvu učiteljev. Po smrti Rudija Vouka je bil julija 1983 najprej pooblaščen, pol leta kasneje pa imenovan za šolskega nadzornika v veljavnostnem območju manjšinskega šolskega zakona za Koroško.

Znaten del življenja prizadevnega šolnika zapolnjuje umetnost — slikarstvo, „njegov poseben stik s svetom in tudi način komuniciranja z okoljem". Umetnostni zgodovinar Ivan Sedej je zapisal takole: *„Njegove risbe nastajajo v rodnem okolju; na belem papirju beleži lepote Koroške pa tudi krajine in vedute, ki jih spoznava na svojih potovanjih po svetu. Navadno izbira najbolj karakteristične poglede, panoramo, zanimive izseke iz narave, značilno arhitekturo in ambiente, nenavadno vegetacijo in tiste sestavine okolja, ki obenem pričajo o človeški prisotnosti in o človekovi majhnosti bred božjim stvarstvom."* (Iz monografije, ki jo je izdala Mohorjeva založba leta 1991.) Ni čuda, da je stopil v očetove stopinje tudi Edwin Wiegele, profesor likovne umetnosti na vetrinjski gimnaziji. Edwin ima svoj atelje v Vovbrah pri Velikovcu.

Franc Wiegele se navdušeno ukvarja tudi s slikarstvom. Celovška Mohorjeva je izdala njegovo monografijo s številnimi barvnimi slikami. 78 strani, velikega formata, ATS 380,—, U$ 38,—.

Slikarski krožek na Čajni, sloviti „Nötscher Malerkreis", je bistveno sooblikoval Francevo osebnost. Član skupine Anton Mahringer je bil že Wiegelejev razrednik v glavni šoli. Pozneje je mlademu učitelju odstrl nekaj skrivnosti umetnostnega sveta. Znameniti soimenjak Franz Wiegele se je bil že prej ponesrečil. Spoznal pa je Franc Antona Koliga, ki ga je ponovno vabil. Velikemu ustvarjalcu je bil tudi model. Ovekovečen je v slikah kot beroči mladenič in kot kmet, ki kleplje koso. Franc Wiegele je doživljal, kako je nastajal osnutek velike zavese za Salzburger Festspiele, okno za cerkev svetega Štefana na Dunaju, in še kaj. Globoko je vsrkaval vzdušje visoke umetnosti. Prijelo se ga je. Opravil je učiteljski izpit iz likovne umetnosti.

Mnogo obiskov je Franc Wiegele organiziral in pospremil do ziljskih umetnikov. Po naključnem poznanstvu mu je uspelo posredovati Antonu Mahringerju večmesečno bivanje v Libanonu, še preden se je tam pričela krvava tragedija. Politiki, uradniki, diplomati, umetnosti zgodovinarji, novinarji in seveda učitelji so v Wiegelejevem spremstvu obiskovali kraj umetnosti.

Kultura je v veliki meri oblikovala lik Franca Wie-

geleja. Usmerjala je način, kako se je kot predstavnik šolske oblasti in predstojnik srečaval z učitelji, starši in mladino. Kreativnost, ki jo je našel v sebi, je prenašal na šolo. Izbral si je vodilo, da je treba dati človeku, predvsem pa učitelju proste roke. Čim bolj je svoboden, tem bolj bo ustvarjalen pri iskanju in utiranju novih poti.

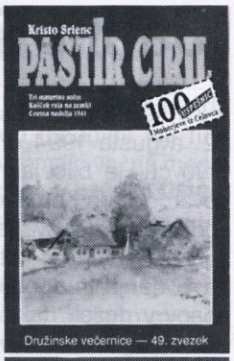
Kot vodja manjšinskega šolskega oddelka je podpiral in pospeševal iniciative, ki so koristile mladini in ohranjevanju jezika in kulture ali zboljšanju odnosov med večino in manjšino. Kulturne iniciative so z gostovanji našle vstop v šole, „Mladi rod" se je razvijal in utrjeval v zavesti učencev, učiteljev in staršev, učitelji so se srečavali in izpopolnjevali na krajših in obsežnih seminarjih pedagoškega inštituta, v didaktičnih delavnicah in v centru za šolske poizkuse so prizadevno ustvarjali učila in učne pripomočke. Po njegovem posredovanju je šolsko ministrstvo vse bolj pospeševalo skupno delovanje učiteljic in učiteljev, v pouku in zunaj njega. Dvojezično šolstvo je razvilo obsežno in kakovostno ponudbo mladini. Število prijav k dvojezičnemu pouku in pouku slovenskega jezika raste. Le odnosi do deželne vlade včasih kalijo veselje.

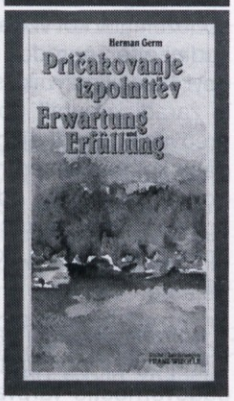
Nezaupanje, ki je Franca Wiegeleja spremljalo v prvem času odgovorne službe, ga je bolelo, hkrati mu je po lastni presoji pomagalo pri življenjskem zorenju. Zanj je razumljivo in največkrat utemeljeno, če je manjšina skeptična. Včasih pa se skeptiki motijo. Če niso mera le predsodki, se človek laže razvije tako, da postane opora in korist. Franc Wiegele je pazil, da se manjšini ne bi storila škoda. Osrečuje ga občutek, da je to do neke mere uspelo, četudi ni mogel ugoditi vsaki želji, najmanj pa skrajnim predstavam.

Cinik globoko zakoreninjeni Ziljan ne želi biti. Namesto da bi zlobno brskal za pomanjkljivostmi, rajši poudarja dobro in pozitivno. Nepopolnosti tičijo v vsakem človeku, tudi v učitelju. Bolj kot graja spodbuja pomoč. Ustvarjati in sprejemati je treba možnosti izpopolnjevanja in tako odstranjevati pomanjkljivosti.

Čas pred šolsko reformo 1988 je bil poln nasprotij, nasprotovanj, sporov in naporov. V napetem vzdušju so se vsi, ki so bili kakorkoli prizadeti, veliko naučili. Nadzornikova skrb je veljala ohranitvi miru v šolah in učilnicah, predvsem takrat, kot je divjal politični metež. Razumevanje in podporo je našel pri strokovnjakih, kot so Dieter Antoni, Adolf Raup, Thomas Miklau, Teodor Domej, Hanzi Millonig, Johann Stoßier in predvsem Ernst Weihs. Položaj je bil težaven, tako da so dostikrat reševali tisto, kar se je rešiti dalo. Zlasti Ernst Weihs je opozarjal, da je dvojezično šolstvo krhka rastlinica („zartes Pflänzchen"), ki ji je treba posvetiti veliko pozornosti in ljubezni. Sam je kot deželni šolski nadzornik porabil ogromno časa in energije, da bi dvojezično šolstvo obvaroval večje škode ter mu odprl možnosti, da se razvija.

Šolska skupnost je odraz družbene pestrosti prebivalstva na vasi in v okolišu. Potrebno je zaupanje v dobro in potrebna je vera, da je prav, kar delaš. Ob poteh so pa tudi rokovnjači, ki človeku in skupnosti niso naklonjeni. Koliko energije porabijo, da sejejo škodo in razdor!

Franc Wiegele je mdr. ilustriral Mohorjevi knjigi Krista Srienca in Hermana Germa.

Premišljevanje o osebnosti uglednega Ziljana te povede nazaj k umetnosti: Tako kot umetnik, je Franc Wiegele tudi kot človek, učitelj, uradnik navidez protislovna osebnost. *„Wiegeleja ne zanimajo drzne formalistične rešitve, zato se odloča za rešitve v že najdenem in dognanem."* (I. Sedej) V življenju slovenske narodne skupnosti na Koroškem in v odnosih med nemško in slovensko govorečim prebivalstvom v deželi je zrasel lik, s katerim se ni mogoče srečavati tako, da bi ga spregledali ali potisnili na rob razmišljanj.

TUDI NAJBOLJ
imenitne reči so
najbolj
lepe, če jih nepričakovano srečamo.
Carrosa

Po pripovedovanju
F. Wiegeleja
zapisal
T. Ogris

Janku Tischlerju v zahvalo in spomin

Ko se je na Koroškem zvedelo, da je preminil 22. avgusta 1994 dr. Janko Tischler, odvetnik v Celovcu, je bilo jasno, kakšno vrzel bo ta smrt povzročila na Koroškem. Kot so spoštovali nemški sodeželani njegovega očeta, dvornega svetnika dr. Joška Tischlerja, kot markantno osebnost javnega življenja in sooblikovalca dobrososedskih odnosov v deželi, tako je užival dr. Janko Tischler velik ugled v vrstah nemško govorečih sodeželanov kot vztrajen graditelj prijateljstva med ljudmi obeh narodov na Koroškem. Predvsem njegovi kolegi pravniki so ga zelo spoštovali. To ne le zaradi izrednih poklicnih sposobnosti, temveč predvsem zaradi njegove prisrčnosti, ki mu je bila dana kot ena izmed njegovih plemenitih lastnosti. Pojmu „slovenski odvetnik" je dal dr. Janko Tischler s svojo poklicno zavzetostjo vsebino, ki je pomagala utrjevati položaj slovenskih pravnikov v deželi.

Koroški Slovenci pa žalujemo ob smrti dr. Janka Tischlerja v prvi vrsti za človekom, ki je z veliko odgovornostjo varoval duhovno zapuščino svojega očeta dr. Joška Tischlerja. Rojen 25. junija 1930, je sodoživljal v naslednjih desetletjih bridko usodo, ki je prizadela koroške Slovence ob vseh tragičnih dogodkih nasilnega ponemčevanja v času, ko se je oče Joško Tischler dosledno zavzemal na vseh ravneh družbenega dogajanja za pravice koroških Slovencev.

Ko je bila družina med drugo svetovno vojno v pregnanstvu v Bregenzu, je bil priča očetovih obiskov pri izseljencih na Hesselbergu.

Pri raznih političnih procesih je brezplačno branil slovenske zastopnike, politike, urednike, itd. Gledal je v njih zagovornike in branilce slovenskih interesov, ter jim nudil vsestransko oporo. Združenje staršev na Slovenski gimnaziji, Glasbena šola, Katoliški dom prosvete v Tinjah, Dvojezična ljudska šola Mohorjeve, Slovensko prosvetno društvo v Celovcu so bili vedno znova deležni njegove močne finančne podpore.

Ves srečen je bil, ko je bilo leta 1989 zaupano ravnateljstvo Dvojezične konfesionalne ljudske šole Mohorjeve družbe hčerki Marici, poročeni Hartman, ki je prej že poučevala 14 let na ljudski

Dr. Janko Tischler (1930—1994)

šoli v Škofičah. Srečen zato, ker je videl v njej vnukinjo očeta, iniciatorja dvojezičnega šolstva na Koroškem, o kateri je bil prepričan, da bo znala skupno z učitelji in starši utrditi položaj šole in ji dati v javnosti tisti pomen in ugled, ki ga kot slovenska kulturna ustanova zasluži.

Življenje Janka Tischlerja je bilo tesno povezano z Narodnim svetom koroških Slovencev. Kot vodja oglasnega oddelka „Našega tednika" je skrbel prva leta s svojimi sodelavci za redno izhajanje lista. Kot mlad odvetnik je sodeloval tudi po podpisu Avstrijske državne pogodbe pri nastajanju Spomenice koroških Slovencev.

Vsako leto podelita Narodni svet koroških Slovencev in Krščanska kulturna zveza Tischlerjevo nagrado. Vsakokrat je bil dr. Janko Tischler s svojo družino pri podelitvi navzoč, da s tem izkaže priznanje nagrajencu in očetu. Sam pa je ostal vedno skromen in se ni postavljal v ospredje.

Valentin Inzko
(v Nedelji)

Med slovenskimi rojaki v Torontu

Lanska zima je bila pri nas izredno dolga in ostra, tako da starejši ljudje ne pomnijo take zime 73 let! Bilo je dovolj snega v veliko veselje navdušenih smučarjev, saj ta šport postaja tudi v Kanadi zelo popularen. Celo v maju smo čutili hladna jutra in mrzle noči in peči so kar nenehno delale. Seveda pa naša emigracija ne skrbi le za športno razvedrilo, ampak tudi za duhovno rast. Zato smo imeli v velikonočnem času na obisku bolniškega kurata iz Ljubljane g. Jožeta Zupančiča, ki je vodil duhovno obnovo v obeh župnijah.

Tudi bela žena smrt se je v tem letu večkrat oglasila med našimi rojaki ter nam iztrgala iz naših vrst znane kulturne delavce, kot prvega župnika naše župnije g. Janeza Kopača, živinozdravnika Franca Pepevnaka, solistko Mileno Čekuta, tovarnarja Toneta Bezjaka (pri kateremu sem zaposlen že devet let) in še mnogo drugih rojakov, ki so si v Torontu ustvarili nov dom in so odšli v večnost daleč proč od domovine.

Iz Slovenije zadnje čase prihajajo slabe novice, kako se stranke med seboj kregajo, namesto da bi skupno delale za dobrobit celega naroda.

Kulturno življenje je bilo tudi v tem letu zelo razgibano, zlasti igralska skupina Sist, ki je uprizorila Desetega brata v Torontu, Chicagu, Clevelandu, Hamiltonu, St. Catharinnes in Montrealu. Tudi moški zbor Fantje na vasi so bili aktivni celo leto. Vodi jih Ignac Križman že dolgo vrsto let. Z njimi poje tudi Štefan Stojko, katerega sin Elvis je letos dosegel prvo mesto v umetnem drsanju na svetovnem prvenstvu, torej zlato medaljo.

Dekliška skupina Plamen je tudi imela več koncertov in je celo gostovala na Koroškem in v Sloveniji. Vodi jih znana pevka Marija Ahačič-Pollak.

Gradnja nove dvonadstropne hiše v New Torontu tudi dobro napreduje in je last župnijske hranilnice in posojilnice v Torontu. Zunanja dela so končana in do jeseni bodo tudi dokončali notranjost. Naša cerkev Brezmadežne s čudodelno svetinjo bo postala lepša in prikupnejša, ko bodo v novembru inštalirali nova barvna okna, katera je oblikovala v Ljubljani akademska slikarka Veselka Šorli-Puc. Sredi maja smo zaključili slovensko šolo. Ravnateljica Mili Markun je šla v pokoj, njeno mesto pa je prevzela v Torontu rojena Majda Krošel-Seničar, ki je bila pred mnogimi leti tudi moja dobra učenka. Tako prevzemajo važna mesta tukaj rojeni Slovenci in Slovenke ter s tem nadaljujejo in ohranjajo narodno zavest med rojaki v Kanadi.

Istočasno sem tudi jaz zaključil moje tri večerne tečaje slovenščine za odrasle, pri katerih mi zvesto pomaga Mimi Radovan. Na žalost se število slovenskih otrok pri sobotni šoli vedno manjša, ker pač tukaj rojeni starši ne čutijo več, da so potomci slovenskih staršev in bi morali ohranjati našo kulturo tudi v tujini.

Slovenski dan, Katoliški dan in telova procesija so privabili na slovensko letovišče pri Boltonu veliko rojakov od vsepovsod; zlasti na Slovenski dan, ko je bil pri sv. maši glavni celebrant torontski nadškof dr. Ambrožič, glavni govornik pa kmetijski minister Slovenije dr. J. Osterc. Znani industrialec s purani je ob 30-letnici svojega podjetja in na čast ministru Ostercu ter njegovi družini priredil piknik ter nanj povabil okoli 150 svojih znancev in prijateljev.

Konec junija so bili na obisku slovenski pravniki, katere je vodila Zdenka Cerar, žena znanega športnika Mira Cerarja. Tudi skupina okulistov iz Ljubljane je bila tukaj na dvotedenskem obisku. Prve dni v juliju pa je gostoval v Torontu dekliški zbor iz Maribora, ki je nato odletel na mednarodno tekmovanje v britansko Kolumbijo na skrajnem zahodu Kanade. Na slovenskem letovišču pri Boltonu so končali gradnjo novega bazena, katerega je 3. julija blagoslovil superior Ivan Plazar.

Hitro je minilo poletje, septembra smo poromali na božjo pot v Midland, kjer imamo Slovenci tudi spomenik padlih domobrancev. Tjakaj vsako leto poromamo in imamo lepo proslavo pri spominskem križu, križev pot in popoldansko sv. mašo.

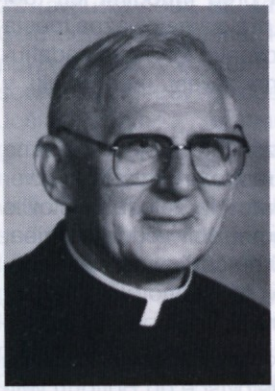
Zopet se bo začela sobotna slovenska šola in življenje pri župniji je zopet oživelo.

Ob zaključku mojega članka vas vse, dragi koroški rojaki in rojakinje, iz srca pozdravljam in upam, da se drugo leto srečamo v Mohorjevi!

Vdani

Blaž Potočnik

† Stanislav Ceglar

Rajni Stanko Ceglar je bil rojen l. 1915 v Beli krajini blizu Metlike, kjer je bil tudi krščen. Po očetovi smrti leta 1918 je mati s petimi otroki odšla v Stično. Stanko je študiral v salezijanskih zavodih in bil posvečen v duhovnika leta 1943. Po nekaj letih v Firencah v Italiji je poučeval na raznih šolah po Severni Ameriki, postal doktor filozofije na katoliški univerzi v Washingtonu, nakar je bil pomočnik pri cerkvi sv. Gregorija v Hamiltonu. Od leta 1977 do upokojitve je bil kaplan pri sestrah sv. Jožefa. Leta 1993 je obhajal zlatomašni jubilej v Kanadi in tudi v Stični na Dolenjskem.

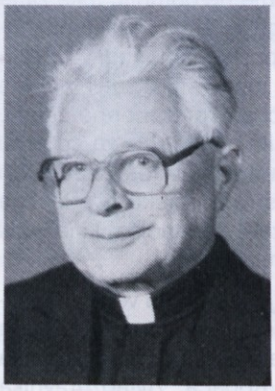
Zanimanje pokojnega Stanka zadnjih trideset let so bili spisi in življenje sv. Bernarda. Okoli tega se je sukala njegova doktorska teza, ki jo je pisal nekoč v Washingtonu, kjer je obiskoval katoliško univerzo. Pozneje je bil v stiku s številnimi ustanovami, katerih namen je študij srednjeveške cerkvene literature. Njim je pošiljal razprave in članke in prav zadnji čas je pripravljal enega za objavo. Poleg tega ga je že več let zanimalo starodavno kamnito znamenje, ki ga je dal postaviti stiški opat Lovrenc ob križišču stare dolenjske ceste, kjer zavije pot proti samostanu in Stični. Obledeli napisi v latinščini so sedaj težko čitljivi, poglavitna težava pa je v tem, da je bil nekoč spomenik močno poškodovan in so pri obnovi kose zamešali. Ker se mu je v glavnem posrečilo dobiti iz starih zapisov potrebne pojasnitve, ne bo težko dopolniti začeto razpravo in jo objaviti.

Po nekajmesečnem oddihu v domovini se je vrnil v Kanado, kjer je v 20. januarja 1994 ob čiščenju avtomobila od srčne kapi zadet obležal v snegu in ob prevozu v bolnišnico izročil svojo dušo Stvarniku. Pogrebne slovesnosti sta se udeležila oba hamiltonska škofa, nad 40 duhovnikov in domala vsa župnijska skupnost. Njegovo truplo počiva na pokopališču, kjer ima slovenska župnija svoj prostor za 350 grobov.

Naj počiva v Božjem miru!

F. K.

† župnik Janez Kopač

Naši prvi duhovniki in ustanovitelji naših župnij v Torontu so že ostareli ali pa pomrli, kot gospodje Kolarič, Prebil in Jeretina. Ustanovitelj in prvi župnik največje slovenske župnije v Kanadi, Marije Brezmadežne s čudodelno svetinjo, g. Janez Kopač, pa je pred nekaj leti zbolel in se preselil v starostni dom Lipa, ki je bil zgrajen več ali manj po njegovi zaslugi. Seveda mu je bil največja opora gradbenik g. Jože Kastelic, ki je velikokrat tudi sam financiral gradbeni material. Župnik Janez Kopač je sam večkrat dejal, ko je bil dom še v gradnji, da bi tudi on želel preživeti večer svojega življenja v domu Lipa. Tako se je tudi zgodilo.

Večkrat sem ga obiskoval v domu ter smo včasih tudi vrgli karte tarok in ga tako razveselili. Zadnje mesece je začel vidno pešati in spomin ga je začel zapuščati. Večkrat je moral v bolnico na okrevanje, toda zdravje se mu ni več vrnilo in tako je dočakal belo ženo, ki je prišla ponj ravno na vstajenjsko nedeljo 3. aprila 1994. V sredo, 6. aprila, se je zbrala v naši cerkvi ogromna množica vernikov ob asistenci slovenskih duhovnikov. Po maši se je razvila dolga procesija avtomobilov, ki so spremljali pokojnega župnika na zadnji poti. Pogreba se je udeležilo več članov mestne občine in drugih reprezentantov javnega življenja, ki so poznali pokojnika.

Janez Kopač je izdal pri celovški Mohorjevi knjigo „Pogovori z Bogom" ter bil dolga leta zvest dopisnik za Mohorjev koledar in dobrotnik za druge koroške ustanove, sedaj pa sem jaz več ali manj prevzel njegovo vlogo ter si redno dopisujem z Mohorjevo družbo.

Njegovo misijonsko delo se je začelo na Kitajskem, končalo pa v Torontu. Ostalo bo vidno še desetletja in slovenski rojaki v Kanadi ne bodo pozabili prijaznega župnika, ki je med njimi deloval in ustvarjal. Naj mu bo lahka kanadska zemlja in mirno naj počiva njegovo telo na pokopališču Assumption, Mississauga, Toronto.

Sodelavec in prijatelj

Blaž Potočnik

† Alojzij Starc

V Buenos Airesu je 27. aprila 1994 nenadoma umrl delegat slovenskega dušnega pastirstva v Argentini prelat dr. Alojzij Starc. Na tem mestu je leta 1986 nasledil pok. msgr. Antona Oreharja.

Dr. Starc se je rodil leta 1926 v Žlebiču pri Ribnici. V duhovnika je bila posvečen leta 1952 kot gojenec slovenskega zdomskega semeniša in tudi doktorirati je še uspel na slovenski teološki fakulteti v Adroguéju v Argentini. Vedno je bil v slovenskem dušnem pastirstvu v Argentini. Dolgo je urejal revijo Duhovno življenje, kar 35 let pa tudi verski tednik Oznanilo. Veliko je tudi poučeval verouk, predaval in bil duhovni asistent v organizacijah.

Po smrti msgr. Oreharja ga je na predlog ljubljanskega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja in narodnega ravnatelja za izseljensko dušno pastirstvo dr. Stanislava Leniča postavil kardinal Raúl Francisco Primatesta, predsednik Argentinske škofovske konference, za novega delegata slovenskih dušnih pastirjev v Argentini. To odgovorno nalogo je z vso vestnostjo in požrtvovalnostjo opravljal osem let. Bremena službe so mu načela zdravje. Z odborom je prizadevno vodil cerkev Marije Pomagaj in Slovensko hišo, izdajal Duhovno življenje in Božje stezice, urejeval Oznanilo, vodil glavne cerkvene slovesnosti, obiskoval vsa slovenska verska središča, sodeloval z vsemi ustanovami in organizacijami. Bil je duhovnik z vsem srcem. Pobožen, osebno skromen, prijazen, dušnopastirsko moder, neutrudno požrtvovalen, kljub težavam veder in optimističen, zvest učenju Cerkve, zavzet, da sta med nami živa zgled in misel škofa Rožmana in msgr. Oreharja in sedanjih slovenskih škofov. Prav tako mu je bilo slovenstvo zelo velika vrednota. Vestno je skrbel za širjenje slovenskih knjig, predvsem Mohorjevega knjižnega daru, med svojimi znanci in župljani. Še posebej, lahko rečemo, so mu bile pri srcu cerkev Marije Pomagaj v Slovenski hiši, bolniki, Katoliška akcija in mladinske organizacije.

A. O.

† Marica Košir

Dne 28. septembra 1993 je odšla v večnost dobra žena in skrbna mati ga. Ivana Košir, rojena Otrin 24. februarja 1911 na Žirovskem Vrhu, po domače pri Šaletu. Krščena je bila pri Sv. Treh Kraljih na Vrhu pri Žireh.

Poročila se je k Vršinčanom v Žireh leta 1931 ter kmalu postala vdova. Drugič se je poročila leta 1934 z Janezom Koširjem iz Poljane.

Med vojno se je mož Janez pridružil domobrancem. Po vojni je zbežal v Avstrijo ter končno prispel v Ameriko. Med vojno je mama videla in vedela mnogo stvari o ljudeh, pa jih ni zatožila nobeni stranki, ker je bila dobra in poštena ter ni hotela, da bi kdo trpel ali izgubil življenje zaradi nje.

Komunisti pa niso mogli pozabiti, da je njen mož ušel komunistični krogli, zato so njo, mater petih otrok, stalno nadzorovali, zasliševali in poniževali. Bili pa so tudi nekateri nasprotniki, ki so imeli vest in korajžo, ter so ji tudi kaj dobrega storili.

Od leta 1957 je živela z družino v Mc Murrayju, v bližini mesta Pittsburgh, ZDA. S težkim srcem je doma zapustila starejšega sina in hčerko, da bi se dom ohranil. Vedno pa je upala, da se bo še kdaj vrnila domov v svojo ljubljeno Slovenijo.

Mama je vedno rada molila in podpirala duhovniške poklice in misijone širom po svetu. Ni besed, ki bi izrazile njeno dobroto! Vse njeno življenje je bilo osredotočeno v njeni globoki, neomajni ljubezni in zvestobi slovenskemu narodu, njeni družini in Bogu.

Vse svoje moči je razdajala za slovensko in krščansko idejo. Svojo dediščino, ki jo je prejela ob zibelki, je vso razdala. Zato pa je prišla pred Boga s polnimi rokami dobrih del.

Sedaj uživa opojne barve božjih svetov in gleda na bodočnost Cankarjevih „Nebes pod Triglavom", ko čaka vstajenja na božji njivi v Mc Murrayju v ZDA.

Danes sošolci — jutri poslovni partnerji

Mednarodne razsežnosti Dvojezične trgovske akademije v Celovcu

„Ta šola nam posreduje mednarodne izkušnje, prirejena brazilski stvarnosti nam prinaša možnosti za zgodovinski preobrat naše nacije. Dekletom in fantom, ki jo obiskujejo, kot moja hčerka, nudi nova spoznanja: z njo verjamem, da je v Braziliji sedaj več upa na boljšo bodočnost, da se bo z mladimi, ki bodo v njej končali svojo izobrazbo, Brazilija uvrstila med velike države."

Ne morem pozabiti optimizma, sreče, ki jo je, ves črn in zasajen izžareval temnopolti delavec z žulji na rokah, ko se je v viziji življenjske sreče za svojo hčerko, večje, kot je je bil deležen on, garač, oddaljil od tekočega traka, ki mu teče ritem življenja.

Njegova hčerka Flavia je ena od devetdesetih mladih, ki so februarja 1994 začeli šolanje na EFTG, Strokovni šoli za vzgojo managerjev, v trimilijonski prestolnici brazilske zvezne države Minas Gerais. Dinamična ustanova je že po prvih dveh mesecih obratovanja pojem v Braziliji. Le dve leti po zasnovi osnovnega koncepta po predstavah brazilskega Slovenca Štefana B. Šaleja so brazilski šolski in gospodarski strokovnjaki model adaptirali po prototipu Dvojezične trgovske akademije (TAK) v Celovcu.

Iskanje

Štiri leta so gospodarstveniki in pedagogi od Japonske do Združenih držav Amerike, od Anglije do Evrope študirali modele modernega poslovnega šolstva. V Celovcu so našli, kar so iskali. Šolsko ustanovo, ki, „skrita med gorami", široko odpira svoja vrata v svet.

Brazilci so bili med prvimi, ki so dojeli razsežnosti dvojezičnega šolskega modela v Celovcu. Inž. Jože Bavdaž iz Grebinja in Karel Smolle, bivši politik na Dunaju, sta delegaciji iz Minasa utrla pot. Goste iz Južne Amerike je po stiku z Avstrijskim prosvetnim ministrstvom in koroškim deželnim šolskim svetom sprejela podjetna ravnateljica, mag. Maja Amrusch-Hoja, in led je bil prebit na mah. Ravnatelj partnerske šole v Minasu, Clemenceau Chiabi Saliba, še danes pripoveduje vsem in vsakomur, ki ga sprašuje po pionirskih korakih: „Prišli smo, vstopili in se pogovarjali s petnajstletnimi mulci v štirih jezikih!"

Izreden vtis. Tisti, ki obvlada jezik, obvlada namreč komunikacijo. In s komunikacijo obvlada posel.

Naročili so študijo o šolskih sistemih, ki so ob koncu prišli v poštev za Minas Gerais. Ni se bilo težko odločiti.

Štefan B. Šalej: „Slovenski element dvojezične trgovske akademije v Celovcu je prerasel okvir neke narodne skupnosti in uspelo mu je, da se je integriral v svet. Žal mnogi še niso spoznali pomena te šole za nadaljnji razvoj gospodarskih odnosov. Ne morejo dojeti, da je Dvojezična trgovska akademija v Celovcu na poti razvoja zelo uspešnega šolskega modela za tretje tisočletje. Brazilija bo prispevala k temu, da bodo Avstrijci dojeli, da je ta šola več kot manjšinska šola."

To jim je kar hitro uspelo. Ko je koroški deželni glavar dr. Christof Zernatto v srečanju z ministrom za kulturo in šolstvo države Minas Gerais, Walfridom Maresom Guio, zagotovil vsestransko pomoč Koroške pri adaptaciji dvojezičnega šolskega modela za Brazilijo, je izjavil tudi za javnost: „Seveda smo ponosni, da je TAK dosegla takšno mednarodno priznanje, da o njej ni slišati le pohvalnih besed, temveč so ta model prevzele tudi že druge države. Učenja jezikov naj ne bi več gledali kot privilegij manjšine, temveč kot potrebo večine, nujnost za vsakogar, ki bo želel biti uspešen v evropskem prostoru. Če govorimo o Evropi regij, potem je tako zamisel najprej potrebno uresničiti na manjšem prostoru. Osnova za realizacijo take zamisli pa je vsaj sposobnost za sporazumevanje."

„Austrian Project"

Dinamični Štefan B. Šalej, predsednik Trgovske zbornice (SEBRAE) države Minas Gerais, poleg tega še predsednik Združenja industrialcev Brazilije in univerzitetni profesor na Institutu za mednarodno trženje, iz izkušenj na mednarodnem trgu o takšnih vprašanjih ne razpravlja več, ker so zanj kot za vse resne poslovneže prvi pogoj za uspeh. S svojimi strokovnjaki se je vrnil domov čez veliko lužo in poldrugo leto kasneje so že, ena proti ena, prevedli učni načrt, šolske knjige in v strokovnih tečajih izšolali profesorje.

„Austrian Project" je dvignil na noge Brazilijo in mlade. Tisoč nadebudnežev se je prijavilo k

Pražnja obleka starejše ženske,
Melviče, okrog leta 1934

Moška noša,
Bistrica, začetek 20. stoletja

Delovna obleka gospodinje z manjše kmetije, Melviče, okrog leta 1913

Delovna obleka starejše ženske, Labenče, leta 1925

Delovna zimska obleka starejše kmetice,
Blače, okrog leta 1905

Moški kožuh,
Bistrica, z letnico 1884

„Kranceljč" (venec) za štehvovca,
Zahomec, leta 1959

Noša ob štehvanju,
Zahomec, okrog leta 1920

Štefan B. Šalej, predsednik

sprejemnim izpitom, devetdeset najboljših so sprejeli v tri paralelke prvega letnika, ki je februarja začel delovati še prehodno v prostorih Trgovske zbornice SEBRAE. V dvanajstih mesecih bodo končali gradnjo novega šolskega poslopja. Slovesna otvoritev Dvojezične trgovske akademije EFTG — po zgledu celovške — bo v Belo Horizontu 2. avgusta 1994. Tako delajo v Braziliji, če je za projektom dinamičen manager. Štefan B. Šalej: „V Braziliji potrebujemo poslovno zavzetost, saj pri nas še vedno dominira ‚manana' (‚lei lossn', ‚jutri je tudi še dan . . . '). Ta izziv gospodarskih potreb velja posredovati dijakom sekundarne stopnje, da bi vzpodbudili tržno gospodarstvo."

Stik učencev s prakso

Za EFTG je tutorstvo odgovor v smislu, da približa učence ne samo gospodarstvu, ampak tudi strokovnjakom. To so uspešni ljudje, ki imajo veliko izkušenj in te dajo naprej mladim v Dvojezični trgovski akademiji. Skupine od treh do petih dijakov imajo po enega tutorja, prekaljenega strokovnjaka, ki se z nadebudneži dobiva redno, jih vodi v svojo firmo, z njimi govori o problemih, ki nastajajo v gospodarstvu, razlaga te fenomene, posreduje svoje izkušnje in je neke vrste boter, vendar ne v smislu, da organizira prakso in pomaga iskati službo, da jih uči raznih trikov, temveč z namenom, da daje naprej izkušnje, ki bodo mladim olajšale začetek kariere in jim morda prihranile marsikatero razočaranje.

„Mi vemo," tako Štefan B. Šalej, „da mladi tako ne bodo verjeli, kar jim bomo mi, starejši, povedali. Dobro pa je, da z njimi govorimo, da jim posredujemo svoje izkušnje, da bodo čez deset, petnajst let rekli: Prav je bilo, kar so nam povedali, škoda, da nismo verjeli."

Tako z malo humorja duša projekta, naše gore list.

V tem tutorskem klubu sodelujejo najbolj ugledne osebnosti države Minas Gerais (18 milijonov prebivalcev). Trije ministri pomagajo mladim na noge, med njimi tudi prosvetni, lastnik največje gradbene družbe, in Štefan B. Šalej sam, seveda. Sodelujejo trije kmetje, uspešneži, med njimi eden brez vsake šole, pa z revolucionarnimi izkušnjami v agrokulturi. Pomagajo univerzitetni profesorji. Tutor je med drugimi lastnik enega največjega letalskih podjetij na svetu. Razni strokovnjaki iz raznih strok vsako leto menjajo skupine mladih, ki so jim zaupani. Tako si bodo študenti ob koncu študija nabrali izkušnje na številnih področjih gospodarstva.

Sodelovanje Celovec — Belo Horizonte

Partnerji celovške TAK v Braziliji so sila aktivni. Avstrijskemu prosvetnemu ministru Scholtnu so predlagali izvedbo mednarodnega seminarja za izmenjavo izkušenj na področju trgovskih akademij in gospodarskega šolstva nasploh. To sodelovanje je izredno potrebno, ker bodo ti, ki so danes šolski kolegi, jutri že lahko poslovni partnerji. Brez dvoma bodo gospodarske poti tekle lažje in hitreje kot med ljudmi, ki imajo predsodke, se jim ne ljubi potovati in ne mislijo odpirati novih trgov, ker se jim zdi, da je preveliko dela.

V desetih letih bomo lahko rekli, da je brazilsko poklicno šolstvo močno prepleteno z vsebino, podobno avstrijskemu. V Dvojezični trgovski akademiji v Celovcu so strokovnjaki z drugega kontinenta odkrili model, ki jih je takoj nagovoril: kvalitetno poklicno izobrazbo, povezano z ustreznimi jezikovnimi kompetencami, z dvojezičnostjo, z učenjem dodatnih jezikov in z zelo dobro didaktiko.

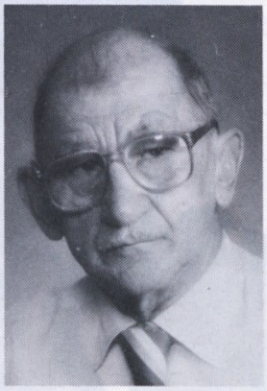
Dvojezična trgovska akademija v Celovcu je napravila pomemben korak v smer internacionalizacije trgovske šole. Gospodarski in šolski strokovnjaki z ozirom na odprtje Evrope vse bolj zahtevajo in podpirajo učenje jezikov, odpiranje v široko mednarodno zaledje, kot ga je od snovanja naprej pospeševala Dvojezična trgovska akademija v Celovcu. Moderna šola, ki je že pred prvo maturo odmevno opozorila nase.

Mirko Bogataj

„Človek obrača, Bog pa obrne“

Neverjeten križev pot rojenega Mariborčana

Boris Dellwoy I. 1951 na straži blizu slavnega Kitajskega zida (na levi) in danes (zgoraj)

Rojen sem bil leta 1926 v Mariboru ob Dravi, kjer sem obiskoval osnovno in meščansko šolo. Najrajši sem imel poezijo, blagoznanstvo in deško ročno delo. Seveda nisem mogel dokončati šolskega leta 1941, ker se je vojna začela pred koncem šolskega leta. Sem bil zelo aktiven v enotah „Matjaževe vojske“, kot so imenovali protinemški upor v Dravski banovini. Po nesreči so me Nemci ujeli 1944. leta, odpeljali na Bavarsko in me poslali z divizijo na rusko fronto, kjer smo Slovenci morali kopati jarke. Od tam pa so Nemci poslali to divizijo na fronto okoli mesta Trier v Luxemburgu, ker se je začela ameriška invazija in so tam potrebovali več vojaštva. Niso pa vedeli, da bodo vsi Slovenci takoj odšli v ameriško ujetništvo, v taborišče izven mesta Marseille v južni Franciji. Vsi smo bili zelo veseli, ko smo zvedeli od Američanov, da bomo v nekaj dnevih šli na pot nazaj domov.

Seveda smo bili poslani nazaj domov, pač pa nam nihče ni povedal, da so tam komunisti in Tito prevzeli vlado. To mi je pa bilo kot trn v peti. Kmalu potem ko sem zopet videl svoje roditelje, sem moral iti zopet v hribe v ponovno borbo za svobodo. Dosti zahodnih držav nam je obljubljalo pomoč, nihče pa nam ni pomagal, tako smo morali v oktobru 1947 zapustiti rodno zemljo in oditi v Avstrijo.

Rusi so se pritoževali, da je tuje vojaštvo v Avstriji (Ameriška okupacijska zona — okoli St. Johanna v Pongauu). Kmalu nato je bil podpisan neki sporazum med našim generalom Andrejem Glušičem, agenti ameriške CID in odposlanci francoske vlade, v katerem so odločili, da bomo mi živeli v nekih barakah v Alžiriji, tako da bi lahko šli nazaj v borbo v Slovenijo v primeru nove vojne.

To se sicer ni zgodilo, nas so pa imeli tam, od koder so nas kaj kmalu vtaknili v Francosko legijo, kjer so nas imenovali „vojaki smrti“. Bili smo največ v Alžiriji, Tuniziji in francoskem Maroku, pač povsod, je bilo treba pomiriti protestiranje Arabcev.

Morali smo tudi dobiti nazaj otok Madagaskar, potem ko so odšli nemški vojaki.

Kmalu nato je izbruhnila vojna v francoski Indokini, kjer sem po treh letih dobil težko bolezen črevesja, kar je bilo takrat neozdravljivo.

Preden me je vojaška uprava poslala nazaj v Alžirijo, sem zgubil 45 kg in sem tehtal samo 54 kg. Na mojo srečo sta prišla v to vojaško bolnišnico, kjer sem samo še čakal smrt, dva ameriška agenta tvrdke, ki proizvaja zdravstvene izdelke. Vprašali so me po zdravniku, ali bi bil pripravljen poskusno uporabljati dve novi tableti (TERAMICYN) štirikrat na dan. Povedali so mi, da je to zdravilo ozdravilo v Ameriki zajce, a da ga še niso poskušali na ljudeh. Seveda sem pristal na ta poizkus, saj nisem imel nič zgubiti.

Ali je bila usoda ali pa samo sreča: po petih mesecih sem imel toliko moči, da sem lahko zopet hodil, štiri mesece pozneje pa sem se vrnil v Francijo.

Ker nisem mogel dobiti nobenega dela v Parizu, sem odšel v Nemčijo, kjer sem bil v službi kot civilist za ameriško vojsko. Leta 1957 sem prišel sem v Milwaukee, kjer sem ostal do danes.

Dosti sem preživel, na precej načinov življenja sem se moral privaditi. Kar pravi pregovor: „Človek obrača, Bog pa obrne“, je res; kar pa sem jaz doživel, je gola resnica: „NIKJER NA SVETU NI KOT V RODNI DOMOVINI“!

Boris N. Dellwoy
Milwaukee, ZDA

O hišnih imenih južne Koroške

Melviče na Zilji

1. Trbíšnik

V seznamu ok. l. 1550 je prvič zapisan podružnik (Untersaß) „Nigl Drawischnigkh" (Kün Xm). 1578 srečamo tu dva kajžlarja s tem priimkom: „Nicl" in „Jorg Trauischnig" (Kün IIef15). 1587 sta ta dva zapisana kot „Nicl" in „Georg Trafischnig". Maja 1662 je vpisan med umrlimi „Lucas Taruisnig", star ok. 40 let; dec. 1683 pa „Gasper Jank uel (ali) Teruisnig", star 76 let. Dec. 1737 piše tam, da je bil pogreb „ex domo Tributschnig ex Melbeg". Ti primeri kažejo, da so bili predniki verjetno iz Trbiža. Mogoče pa se je glasilo ime prvotno Trebežnik, ker je stala kajža na trebežu (Holzschlag).

2. Toml-Tomlič

V mrliški knjigi naletimo na to ime prvič marca 1659. Tedaj je tu umrl „Gregor apud (pri) Thomill zu Melbeg", star 18 let; febr. 1671 pa „Andreas in domo Tomelshz", star 30 let. Kako so se tedaj pisali pri Tomelnu, pa tukaj ni povedano. Tomel je seveda domače ime za Tomaža ali Tomana.

3. Láverč

Ime najdemo prvič zapisano sept. 1662. Tedaj je bila za botro Jera, hči „Lauresch a" (Laverča). Nov. 1662 se je poročila ta „Gertrudis filia (hči) Johannis Pucher" z Jurijem Mosserjem. Prednik imenovanega Hanza Pucherja je bil med letoma 1555 in 1578 Lovrenc „Janschitsch" ali „Jansitsch" (Kün IIe). Po tem slednjem bi lahko kajža dobila svoje domače ime. Žena Hanza „Lauresch" je umrla nov. 1668, stara 60 let. Aprila 1782 je bil tukaj kajžlar „Andree vulgo Laurtsch", kakor piše v rojstni knjigi. Urbar ima zapisano ime tako: „Lauritsch" (ADG-Egg 18). Imel je na gruntu melviške podružnice vrt.

4. Grm-Grmčič

Marca 1668 je umrl tu kajžlar „Johannes Popotnig in domo Gorbm in Melbeg" (pri Grmu v Melvičah), star 60 let. Njegova žena Lenka „in domo Garmb in Melberg", mu je sledila junija 1672, stara prav tako 60 let. 1683 je umrla tu neka gostja, ki je zapisana kot „Marinza incola apud Gorembzig in Melbeg", dec. 1661 pa žena gosta Lenarta Puher „in domo Gormb". 1792 je hišno ime zapisano prevedeno s „Staudacher" (ADG-Egg 18). Kajža je bila podložna čajnskemu gradu.

5. Mežnar

Ok. 1550 je omenjen tu med podružniki „Pangraz Messner" (Kün Xm). Jan. 1664 je umrla v tej kajži „Justina Lauresch göstin (gostja) in domo

Melviče na Zilji

Vrbani Popotnig Mesner in Melbeg". Popotniki so bili tu Mežnarji še ok. l. 1827 (PH 145 B 109).

6. Gášperl-Gášpern

1459 je bil posestnik na tej hiši Linhart „Arbaiter" (Kün XI). Ime nosi hiša verjetno po Gašparju „Arbaiter", ki je sledil Jakobu „Arbaiter", kakor je zapisano l. 1537 (Kün IIe). Hišno ime je zapisano prvič v urbarju l. 1586. Tedaj je imel hubo „Primuß Casparl" (25 23 f 13). Febr. 1688 je tu umrl „Petrus Arbeyter in domo Gasperle", star 80 let.

7. Jank

1535 je zapisan kot posestnik hube tu „Hansl deß Nikhl Sun" (Hanzl Niklov sin) (Kün Xm). 1556 se še glasi zapis „Hänsl zu Melbeg" (Kün IIe), 1578 pa se glasi zapis že „Hanß Janckh" (Kün IIe). Marca 1776 je zapisan kar v mrliški knjigi krst otroka Jurija Janak (tako!), kmeta iz Melvič. Umrl je namreč še isti dan, na dan rojstva namreč. Junija 1779 je zapisan ta oče kot Jurij „Janck". Nekaj posestnikov pri Janku je dočakalo prav visoko starost. Tako Matevž „Prigille" ali „Jank" je bil 85 let star, ko je umrl febr. 1674, Lorenc „Jongg ex Melbeg" pa je dosegel celo ok. 100 let! Umrl je okt. 1741. 1459 je bil najbrž neki Prebasnik posestnik hube (Kün XI).

8. Kríšten-Kríštenc

1459 ima to hubo „Steffan" (Kün XI), 1501 pa je zapisan njegov sin kot „Cristan Steffan Sun" (Kün IIe). V mrliški knjigi najdemo to ime sept. 1683 tako: „apud (pri) Cristan in Melbeg". Julija 1686 je bil posestnik hiše oče Štefan „Simzigh (Simčič) in domo Cristan zu Melbeg". Dobil je hišo s poroko hčere prejšnjega posestnika Antona Drumla. V župnijskem urbarju iz l. 1717 beremo zapis „Anton Drumbl modo (sedaj) Paul Schimtschitsch vulgo Kristentsch" (ADG-Egg 26 a).

9. Ínjak

1459 je zapisan prvi znani posestnik te hube „Peter Hedenik" (Kün XI), 1475 pa je zapisan isti kot „Peter Hedanigk" (Kün XI). Še 1504 je tu zapisan kot posestnik „Peter Hednigk" (Kün XI). Aprila 1699 beremo v mrliškem zapisniku, da je umrl med potjo, ko je šel po vino, v Ronču (Ronzina) v Kanalu „Georgius Rauscher ex domo Hedenig", star ok. 50 let. Imel je 10 ali 12 konj. Ime bo prihajalo iz „hede" (domači izraz za ajdo).

10. Hánzelnovc

Urbar iz l. 1586 piše: „Mellweeg: Andree Jurj, izt Hanns Jangg oder Mathes Hänsl" (2523 f 192). Ok. 1600 sta „Hanß Janngkh" in „Andre Jurj" dva različna posestnika v Melvičah (Kün IX). Aprila 1683 je umrl tu „Mathias in domo Hansilnauc ex Melbeg", star 50 let. V župnijskem urbarju iz l. 1717 je zapisano: „Jury Andree Hueben (modo [sedaj] Anderle Wolner) vulgo Hanßlnoutz" (ADG-Egg 26 a). Ta zadnji „Andre Anslauiz ex Melbig" je umrl sept. 1757, star 80 let.

11. Cvik

Cviš ali cvik je drugo ime za češminje. Ime hiše je prvič zapisano 1512 kot „Zwikh von Melbeg" (Kün Xn Khäs). 1537 se glasi zapis „Zbigckh" (Kün IIe). V rojstni knjigi se nahaja maja 1661 botra „Maria Zuikhigna".

12. Hanžeč

Jan. 1666 je umrl tu „Johan Winkler (najprej je zapisano „Rospoh", ker je bil pač doma pri Rošpohu) in domo Honsitschz na Ruttae". Žena „Catharina Honschizigna" je zapisana kot botra dec. 1664. Ali je bil „Hanns ym gereut" (Hanz v Rutah, zapis iz l. 1501) njegov prednik, ni možno ugotoviti (Kün IIe). Hiša gotovo ni dobila svojega imena po Hanzu Winklerju, ki je bil njen posestnik l. 1654 „In Kreidt" (na Rute) (Kün VIp).

13. Kajžnik

Kajža je verjetno nastala šele proti koncu 18. stoletja. Nov. 1787 se je rodil v tej kajži v Melvičah štev. 13 otrok Jožefa Svedina („Zebedin"). „Josef Zewedin Keuschler", star 37 let, se je poročil febr. 1787 z Marijo Jančičevo, staro 21 let. Zapisnik pravi tu, da sta stanovala v hiši, ki še ni imela številke; dobila jo je do rojstva otroka jeseni istega leta.

Bertrand Kotnik

(Opombi: Zaradi omejenega prostora ne moremo objaviti zgodovine vseh hiš iz okolice Melvič, ki jih je raziskal avtor. Radi pošljemo cenjenim rojakom kopije rokopisov sledečih vasi: Brdo, Dobrava, Limače, Moste, Mele, Velika vas, Pazrije, Potoče, Gocina, Planja, Borovnica, Lušje, Kozloz, Dole, Loče, Napole in Rut.

Avtor in založba se zahvaljujeta direktorju Koroškega deželnega arhiva univ. doc. dr. Alfredu Ogrisu za dovoljenje uporabe tam zbranega gradiva za pričujočo raziskavo.)

Krajevna imena slovenskega izvora v okraju Feldkirchen (Trg)

1. Splošno o slovenskih imenih na Koroškem

Krajevna imena slovenskega oziroma alpskoslovanskega izvora — pogojena z naselitveno zgodovino — najdemo po vsej Koroški; njihov delež niha (po Kranzmayerju) med 22 % in 57 %, ne glede na današnje stanje, tako ima npr. stari sodni okraj Obervellach (na Zgornjem Koroškem) v odstotkih izraženo več krajevnih imen slovenskega izvora (nad 50 %) kakor sodni okraj Eisenkappel/Železna Kapla (okrog 40 %).

Skupno življenje ima na Koroškem več kakor tisočletno tradicijo in sožitje dveh jezikov se izrazito odraža v imenskem zakladu naše zvezne dežele. Tudi imena, ki so bila že v rabi, preden je slovanski knez ustanovil na Gosposvetskem polju svojo vladavino, živijo naprej, kot npr. ime kraja, odkoder je vladal na svojem področju: *Carantum,* na keltski besedi za „kamen, skala" slonečem poimenovanju današnjega kraja *Karnburg,* ki izvira iz srednjevisokonemškega *Chaerenpurch* (kakor tudi slovenska narečna oznaka *Karempurg „Krnski grad"),* kar predpostavlja starovisokonemško (neizpričano) ime *Charantapurch;* sosednja Šenturška gora (Ulrichsberg) je nosila nekoč ime *Mons Carantanus.* Po tem kraju so dobili ime *Carantani,* tu naseljeni alpskoslovanski rod, o katerih ni znano, kako so se sami imenovali; v staroruski Nestorjevi kroniki pa najdemo *Chorutane* in v starobolgarskih virih *Koronštane,* po čemer je mogoče sklepati, da so se sami imenovali *Koront'ane,* kar bi se moralo slovensko glasiti *Koročane* in kar še živi v pridevniku *koroški* „kärntnerisch" (odtod tudi *Koroška* „Kärnten" in *Korošec* „Kärntner").

Najstarejša poimenovanja so običajno vodna imena. Poimenovanje skoraj vseh večjih rek in potokov sega v keltsko ali predkeltsko obdobje, kaže pa slovansko posredovanje; tako je postal *Dravus,* ki pomeni pravzaprav „rečni tok", po slovenskem imenu *Drava* nemški *Drau* (narečno *Traa* ali *Trage),* ali *Albanta* „bela reka" po alpskoslovanskem imenu *Labanta* nemška *Lavant,* slovenska *Labota* (ali *Labotnica).* Pogosto obstajajo imenske dvojice: večji vodni tok je osnovna beseda, ime manjšega pa je narejeno s pomočjo pomanjševalnega obrazila, npr. *Gurk* in *Görtschitz* (iz alpskoslovanskih oz. slovenskih imen *Krka* in *Krčica,* glasovno posnemajoč besedo „grgrajoča"), ali *Möll* in *Mallnitz* (iz slovenskega imena *Molna* in

Aprila 1994 so se predstavili koroški Slovenci s pestrim kulturnim sporedom v severnokoroškem mestu Trg/Feldkirchen. Na sliki domača mestna godba ob pozdravni prireditvi. Predavanje prof. Pohla v tem tednu srečanja dveh narodnih skupnosti objavljamo v slovenskem prevodu.

alpskoslovanskega *Malnica* s starejšim -a- namesto -o-, po predrimski besedi *mal* „gora"). *Görtschitz* in *Mallnitz* sta torej „mala Krka oz. Molna" — priljubljen slovanski oz. slovenski vzorec, ki ga pogosto najdemo.

NIKDAR NISEM pritrjeval nobeni stvari, ki bi bila proti mojemu prepričanju.

T. Moor

Zgodovinsko jedro naše zvezne dežele je Gosposvetsko polje. Pri knežjem kamnu ob Krnskem gradu se je dogajalo slovesno vojvodsko ustoličenje, opisano v virih 13. in 14. stoletja, po katerih je kosez („vojvodski kmet") — potem ko je kot predstavnik ljudstva novega kneza „v pogovoru po slovensko" preizkusil glede njegove primernosti za vladarja in glede njegove krščanske vere — simbolično predal vojvodu gospostvo, ko se je umaknil s kamna. Izvor tega obreda ni znan, zrcali pa integracijo slovanskega elementa na Koroškem, kar se izraža tudi v več krajevnih imenih v okolici knežjega kamna in vojvodskega prestola. Vas, kjer je bil doma „vojvodski kmet", se imenuje *Blasendorf,* slov. *Blažna* ali *Važnja ves,* to je „vas *blaga* (sodnika, upravitelja, koseza)". V bližini vojvodskega prestola je kraj *Rotheis,* to je slov. *Rotišče* „kraj prisege", poleg Krnskega gradu, nekdaj je bil res „grad", je *Zagrad/Sagrad* „za grad(om)"; nekatera krajevna imena imajo v sebi slovanska osebna imena (npr. *Gersdorf, Möderndorf, Wutschein)* ali topografske oznake (npr. *Pörtschach* am Berg, iz slov. mestnika *porečah* „pri stanovalcih ob reki", po slov. *reka* „potok, reka", ali *Preilitz* iz slov. *prevalica, preval* „gorski prehod, gorski hrbet, gorsko sedlo").

Hrib, na katerem stoji sloviti grad *Hochosterwitz,* je v listinah omenjen že leta 860 kot *Astaruiza*, to je zgodnja alpskoslovanska **astravica* namesto mlajše oblike *ostrovica,* nekakšen „ostri vrh", po slov. besedi *oster,* ki jo tudi sicer pogosto srečamo pri gorskih imenih, npr. *Oistra,* to je slov. narečno *ojstra (gora), Osternig* ali *Oisternig,* slov. narečno tudi *Ojstrnik,* ali pa vrh *Obirja* (nem. *Hochobir*) ima slovensko ime *Ojstrc* (tudi nem. *Oisterz*), kar bi v obeh primerih najustrezneje prevedli s „Spitz". Isti besedni koren najdemo tudi v krajevnih imenih *Ostriach* (pri Osojah, po opuščenem gorskem imenu) in *Nostra* (v Lesachtalu).

V poimenovanju je zlasti pogosta slov. beseda *gora,* tudi v pomenu „gozd". Tako kaže večkratno krajevno ime *Göriach* kot mestnik na slov. ime prebivalcev *Gorjani* ali *Gorje*; „majhna gora, hrib" je slovenska *gorica*, kot krajevno ime „pri goričanih" poznamo v nemščini spet na slov. mestniku sloneče imenske oblike kot *Goritschach* in *Görtschach* (iz slov. *Goriče* oz. *Goričani*). Pogosto slov. beseda *gora* v nemškem imenu ni več razvidna, tako je *Mieger* slov. *Medgorje* in *Sagerberg* — natančno vzeto — kopičenje besed z enakim pomenom, kajti že *Sager* sam pomeni „za goro" (slov. *Zagorje*).

Odstotni delež slovenskih krajevnih imen niha. Razmeroma številna imena slovenskega izvora imajo (stari) sodni okraji Obervellach, Šmohor in Borovlje (nad 50 %), razmeroma malo Gmünd, Breže in Wolfsberg. Po okrajih niha delež krajevnih imen slovanskega izvora od 20 do 57 %, nemškega pa od 40 do 78 %. To izpričuje etnično pomešanost srednjeveške Koroške, kar je privedlo do tega, da ni povsem nemških oz. slovenskih področij. Obstoj hkrati nemško in slovensko poimenovanih krajev dopušča domnevo o mirnem sožitju pripadnikov obeh jezikov in poleg tega dokazuje, da je bila Koroška že od nekdaj dvojezična — le dvojezično ozemlje je postajalo čezdalje manjše in je bilo že ob začetku novega veka omejeno le na južne predele dežele. Še pred približno 100 leti je ob spodnji Zilji, v Rožu in Podjuni živela slovensko govoreča večina in tudi v nekaterih severneje ležečih predelih (npr. v Osojskih Turah) je bil delež slovenskega prebivalstva znaten.

Priče mirnega sožitja pripadnikov obeh jezikov so od nekdaj tudi prevodi krajevnih imen iz enega jezika v drug jezik, tako imamo vedno za slov. *Dob* („hrast") nemško *Aich*, za slov. *ves* nemško *-dorf* (npr. slov. *Nova ves* = nem. *Neudorf*). V danes povsem nemških predelih imamo pogosto po dvoje krajevnih imen z enakim pomenom, pri čemer je eno ime nemško, drugo slovensko, npr. *Laas* pri Kötschach-Mauthnu, v bližini je *Kreuth*, oboje pomeni „krčenje, krčevina" (slov. *laz,* nem. *Geräute*). Pogosto so danes povsem nemški kraji v listinah navedeni s slovenskim imenom, npr. *Niederdorf* (pri Hörzendorfu, leta 993 Podinawiz, beri: *Podnja ves*, kar bi bilo sodobno slov. *Spodnja ves).* Številna slovenska imena krajev na dvojezičnem ozemlju imajo oznake, ki izvirajo iz nemščine, npr. *Grabštanj* „Grafenstein" ali *Pliberk* „Bleiburg", ali pa slonijo na nemških izposojenkah (kot slov. *Poden* „Bodental" ali *Šajda* „Schaidasat-

tel", po nem. *Boden* oz. Wasser-*Scheide)*.

V zgodovinsko zraslih dvojezičnih predelih ima vsako še tako majhno naselje dvoje imen: v vsakem od obeh jezikov svoje ime, ne glede na izvor imena. Tako je *Ferlach* sicer slovenskega izvora, a nemška oblika imena za slov. *Borovlje*, nasprotno pa je slov. *Pliberk* sicer nemškega izvora, a slovenska oblika imena za nem. *Bleiburg*. Imena *Mala ves/Kleindorf* in *Kot/Winkel* so medsebojni prevodi, končno sta slov. *Žihpolje* in nem. *Maria Rain* različni poimenovanji istega kraja, pri čemer temelji slovensko ime na leta 1200 v listinah omenjeni obliki 1200 *Sichpuchl*, leta 1552 *Seichbichl*, to je „vlažen hrib" (tudi *Seigbichl* vzhodno od *Možberka* se slovensko imenuje *Žihpolje)*.

Prav primera *Maria Rain/Žihpolje* in *Niederdorf* (po starem *Podnja ves)* kažeta, kako prehajata pri poimenovanjih oba jezika drug v drugega. Oba jezika, nemški in slovenski (z začetno alpskoslovansko stopnjo), sta koroško imenoslovje trajno oblikovala in vtisnila deželi nezamenljiv pečat (primerljiv je nekako romanski element na Tirolskem in Predarlskem; v nekaterih predelih na Južnem Tirolskem in v švicarskem kantonu Graubünden obstaja povsem podobna nemško-ladinska dvojezičnost in medsebojna prežetost, kot je primer v dvojezični Spodnji Koroški). Zato spadata oba jezika neločljivo k zgodovinski dediščini te pokrajine in sta tudi del zgodovinsko zrasle koroške identitete.

2. Najpomembnejša krajevna imena slovenskega izvora v okraju Feldkirchen (Trg)

Kranzmayer meni, da je okrog 40 % naselbinskih imen v okraju Feldkirchen slovenskega izvora, okrog 60 % pa nemškega. Južni del starega sodnega okraja sega v staro jezikovno mešano ozemlje na Koroškem, predvsem na Osojske Ture. Glavno mesto v okraju je kot pomembno trgovinsko središče dobilo od slovenskih kmetov ime „Trg".

2.1. Občina Albeck

Lamm (1342 Lom) predstavlja slov. *lom* „rušenje, podiranje"; *Sirnitz* (v 10. stoletju *Sirnvuiza* je nastalo iz slov. **Žirnovica* „mlinska struga„ (slov. narečno *žrnove* „mlin, mlinski kamen", primerjaj *Žirovnica* na Gorenjskem); *Wippa* je narečno *in der Wippau* (1261 Wippov, 1362 ime kmetije *Wippevnik)* in je, kot meni Kranzmayer, poslovanjeno langobardsko ime za „mejno področje".

2.2. Občina Feldkirchen (Trg)

Leinig (1450 Leining) najbrž iz **slivnik (sliva); Liebetig* iz osebnega imena *Ljubota; Lang* iz *loka* (s še ohranjenim nosnikom kot pogosto na Zgornjem Koroškem in Vzhodnem Tirolskem ali v koroških narečnih besedah *Strankele* „fižol, stročji fižol" in *Munken* „preprosta kmečka jed" iz *strok, moka*); *Pökelitz* (morda iz *pod* + *kal* oz. *kaluža*); *Tschwarzen* (13. st. *Duorz*) kaže na slov.

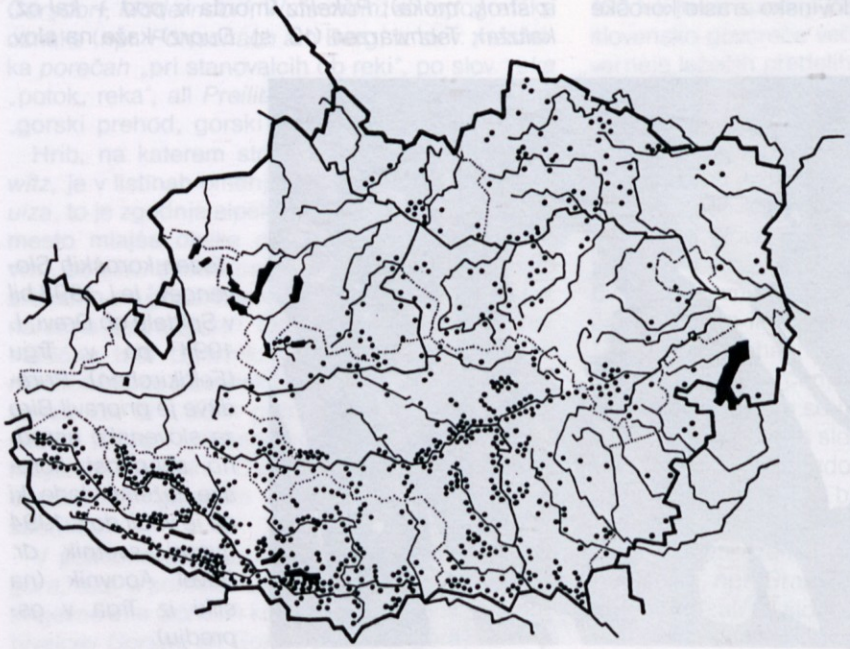

„Teden koroških Slovencev" je l. 1993 bil v Spittalu ob Dravi, l. 1994 pa v Trgu (Feldkirchen). Prireditve je pripravil Biro za slovensko narodno skupnost koroške deželne vlade, ki ga je vodil do l. 1994 dvorni svetnik dr. Pavel Apovnik (na sliki iz Trga v ospredju).

narečno obliko *Žvorca* (iz *dvorca*); *Guttaring* vsebuje najbrž avarsko osebno ime (**Kotъrъ); Dobra* k *dobrava; Förolach* kakor *Ferlach* (tako v listini leta 1437) k *borovlje „borov gozd"* (ime prebivalca); *Raunach* mogoče *„Ravnjak"* (ime prebivalca), k *ravnje; Praschig* k *praha* (nemška izposojenka *Brachfeld* „neobdelana njiva") ali k *prah; Poitschach* (nejasno, najbrž iz osebnega imena); *Feistritz,* to je *bistrica* „naglo tekoč potok"; *Powirtschach* (1453 Podbuertschikh) iz **pod-dvorčiče,* v zvezi s krajevnim imenom *Tschwarzen* (glej zgoraj); *Rennweg* najbrž iz osebnega imena, prav tako *Metzing* in *Tramoitschig; Stoklitz* (prim. *stoklasa* „njivski plevel"); *Prägrad,* slov. narečno *Pre(d)grad* „pred grad"; *Pollenitz,* slov. narečno *Poljanica* (k *poljana*); *Pernegg,* slov. narečno *Porniče* spada po vzorcu verjetno k ne več razpoznavnemu osebnemu imenu; *Dellach,* slov. *Dolje* „prebivalec doline" (ime prebivalca); *Debar* „globoka soteska" (slov. *deber/daber*); *Adriach* iz *jadro* (kraj je blizu Osojskega jezera); *Dolintschig,* slov. *Dolenčiče,* iz *dolenec; Gradisch* iz *gradišče; Radweg, Naßweg* in *Sittich* iz osebnih imen (mogoče *Rado,* skrajšano iz *Radoslav* oz. *Nežko* oz. *Žit-* iz *Žitomir, Žitomysl* ali podobno); *Fasching* je *„Bašev kraj" (Baš* je osebno ime ali avarski naslov; nazadnje navedena naselja ležijo vsa v tako imenovanem hrvaškem okrožju, katerega središče je bilo *Faning* „kraj Bana, avarskega kneza", na vzpetini med *Glino* in *Možberkom.* Ti *„Hrvati"* so bili verjetno poslovanjena bojevniška kasta, in jih ne smemo zamenjati z današnjimi Hrvati. Okrog *Faninga* ležijo terenu prilagojena naselja, ki so — imenoslovno gledano — narejena po vzorcu: osebno ime + *—[ov]ik'e* in nastopajo v nemščini kot *-ig, -weg, tudi -ing,* v slovenščini pa kot *-[ov]iče,* npr. *Radweg/Radoviče.* To „hrvaško okrožje" — v Avstriji jih je bilo več, npr. središče *Fohnsdorf* na Štajerskem — obsega dolino Gline in nekatere sosednje predele); *Kallitsch* najbrž iz *kal; Maltschach,* slov. *Malčapa,* je isto ime kot med drugim *Malčape/Kleinzapfen* in *Male Čape „Zapfendorf"* in temelji na stari besedi **maločep-* „višje ležeča ravnica, višje ležeče zemljišče", verjetno romanskega izvora, mogoče *mal* „gora" (substratna beseda) + *čamp-* „polje" (iz *campus*), po ljudski etimologiji prevzeto v slov. kot *mal* + *čep* in tako prevedeno v nemščino.

2.3. Občina Glanegg

Deblach iz *dob* (ime prebivalcev); ime *Friedlach* zveni sicer slovansko, a ga je razlagati kot „Friedloseneiche" (dobesedno „nemirni dob", azilsko drevo za izobčence). Končni *-ach* v nemških krajevnih imenih more imeti 5 izvirov:

Slovanska krajevna imena v Avstriji (po O. Kronsteinerju). Iz knjige: G. Fischer, „Das Slowenische in Kärnten", Celovec 1980 (SIC)

1. *-ach* iz slov. *-(j)ah* (množ. mestnik iz imen prebivalcev kot npr. *Grintschach* iz *gorenče, Flatschach* iz *blače* ← *blato* itn.);
2. *-ach* kot bavarsko kolektivno obrazilo *(Haslach* „kjer raste leščevje", *Gstaudach* „kjer je obilo grmičja" itn.);
3. *-ach* iz nem. *Ache* „potok, reka" (npr. *Salzach, Schwarzach,* na Koroškem *Vellach,* to je slov. *Bela* + nem. *Ache);*
4. *-ach* iz romanske končnice *-acum* (npr. *Villach/Beljak* iz **Biliacum,* značilno za predijska imena (latin. *praedium* „posestvo/Gutshof");
5. *-ach* drugotno po preoblikovanju kot ravno *Friedlach* ali *Pudlach/Podlaz,* občina Neuhaus/Suha.

Kadöll je v listinah leta 1253 Suchadöl, 1408 Zuchadol, torej *suhi dol; Krobathen* leži v „okrožju Hrvatov" (nemško narečno *Krowot,* prim. tudi *Kraubath* v štajerskem in *Kraut* v millštatskem „okrožju Hrvatov"); *Glantscha* je bilo v 11. stoletju *Globozah,* zato ime prebivalca *globoče* „globokar", morda drugotno prilagojeno reki *Glan* (slov. narečno *Glana*); *Kulm* je *holm; Meschkowitz* je „Meškov kraj" (zlasti v poljščini je osebno ime *Mieszko* pogosto).

2.4. Občina Gnesau

Ime občine temelji na osebnem imenu **Gnešava, Gonešava, -ova,* iz imena *Goneha* oz. *Gnevoš* ali podobno; *Görzberg* in *-bichl* vsebujeta besedo *gorica, Zedlitzdorf* in *-berg* pa *sedlo* ali *selo* (slov. narečno tudi *sedlo = selo).*

2.5. Občina Himmelberg

Dragelsberg iz osebnega imena, ki se začenja z *Drag-; Draschen* najbrž iz besede *draga; Kösting* je preoblikovani *Köstnig* (1396 Kostnik, 1473 Kostnitz) „kraj s kostanji"; *Lassen* iz besede *laz, Fresen* iz *breza* in *Tschriet* iz *čret* „močvirje, močvirnat kraj".

2.6. Občina Ossiach/Osoje

Ime občine pomeni „tisti na osojni strani", ime prebivalca, iz *osoje; Ostriach,* slov. narečno *Ostrje,* iz *oster* (opuščeno gorsko ime); o *Tauern* glej spodaj 2.11.

2.7. Občina Reichenau

O *Lassen* glej zgoraj 2.5.; *Plaß* je *plaz; Wiedweg* (1307 Widwich) je v zvezi z *vdova* ali pa še prej s skrajšanim osebnim imenom, ki se začenja z *Vit-; Turrach(er Höhe)* glej spodaj 2.11.

2.8. Občina St. Urban

Kleingradenegg vsebuje staroslovensko besedo **Gradenik'e* „grajska vas"; *Gall* je *kal; Grai* je *kraj* „kraj, konec, kot"; *Reggen* je *reka; Rittolach* iz imena prebivalcev *rtovlje* (iz *rt* „rtič, predgorje, rt"); *Gasmai,* 1285 Cososmoiach, pomeni toliko kot *Kosasmojach/Zasmoje,* občina Ebental/Žrelec: *kosez/kazaz „kosez"* + *(o)smojen,* mogoče „kosezova požganica"; *Zirkitz* iz **cirk(e)vica* „cerkveni okoliš ali cerkveni potok"; *Retschitz* je *rečica; Gößeberg* (v 10. stoletju *Coziach)* iz imena prebivalca *kozje* „kozji okoliš" ← *koza.*

2.9. Občina Steindorf

Tschöran najbrž slov. narečno *čer* „skala"; *Apetig* iz staroslovenske besede **apatik'e* „opatja vas"; *Burgrad* odraža nem. narečno obliko *Puagrad* iz slov. *pod-grad; Tscherneitsch* iz osebnega imena *Črn; Golk* pomeni pravzaprav „Plešivec" *(golek).*

2.10. Občina Steuerberg

Ime občine je nemškega izvora (dobila ga je po grofu *Steyr,* narečno *Steiberg),* nekdaj je imel kraj slovansko ime: *Dobernig* (v 12. stoletju *Touernich, Dovernic),* iz osebnega imena z začetnim *Dobr-; Dölnitz* iz besede *dol(i)nica dol; Goggau* (1465 Kchakaw) vsebuje *skuka; Pölling* iz *poljana; Kraßnitz* odraža besedo *hrastnica (* ← *hrast); Prapra* vsebuje *praprot; Sallas* je kot „Hinterraut" iz *za* + *laz* sestavljeno krajevno ime.

2.11. Nekatera gorska imena

Görlitzen (tudi *Gerlitze[n]),* slov. deloma *Osojščica* „Osojska planina" (nem. 1520 Ossiacher Albe): iz **gorelica* „gorišče" po nekdanjem ljudskem običaju, ko so pred določenimi dnevi po gorskih vrhovih kurili kresove.

Prekowahöhe, narečno *Preggam:* iz starejšega *Preggoben,* to je slov. *prekopa* „prekop" za „gorski prelaz, predel in podobno".

Tauern, Turrach: sorodno s slov. *tur-* „gorsko pobočje" v imenih kot *Ture* „Osojske Ture", *Turje* „Turia-Wald" pri Hodišah/Keutschach. Ta beseda je istega izvora kot Tauern, prvotno „gora", danes „gorski prelaz", izposojenka iz nekega starega alpinskega jezika *(*taur-)* v „Visokih Turah". Imena — tako današnje ime *Tauern* kot slov. imeni *Ture, Turje* — so nastala neodvisno eno od drugega, jih je pa težavno ločiti (mogoče so si sorodna po izvoru).

Univ. prof. Heinz D. Pohl

Radovljica in njeni praznični dnevi

Gorenjsko mestece Radovljica, ki ga uvrščamo med najbolje ohranjene in najbolj slikovite mestne naselbine na Slovenskem, praznuje v letu 1995 kar troje obletnic:

— 700-letnico prenosa prafarnega sedeža z Rodin v Radovljico (konec 13. stoletja ali morda še bolj zgodaj),

— 500-letnico zidave mogočne dvoranske cerkve l. 1495 in

— 500-letnico pridobitve mestnih pravic, ko se je Radovljica proti koncu 15. stoletja iz trga razvila v pravo mesto.

Ne samo lepota in privlačnost mesta, tudi njegovo ime in razvojna pot pomenita nekaj izjemnega med slovenskimi mesti.

Začetki Radovljici segajo v 12. stoletje, v čas t. i. kmečke kolonizacije. V tistem času je takratni fevdalni gospod tega področja, ki je obsegalo obsežno zemljišče med rudnato Jelovico in Karavankami — ortenburški grof — naselil na neobdelanem svetu onstran radovljiškega pomola v današnji vasi Predtrg skupino kmetov, verjetno s svojih že prenapolnjenih koroških posesti. Po zgledih iz drugih evropskih področij lahko domnevamo, da je imenovana skupina imela svojega vodjo z imenom Radman ali Rado. Po Radmanu naj bi vas dobila svoje nemško ime Radmannsdorf (Radmanova vas), iz imena Rado pa se je po vsej verjetnosti razvilo ime Radovljica (Radova vas). Vas je prvotno obsegala sedem kmetij (hub). Vsak naseljenec je dobil v obdelavo približno enak pas zemlje, na kateri si je postavil hišo in v isti črti gospodarsko poslopje (stegnjen dom). Vse to je še danes, kot le malokje pri nas, dobro vidno in pomeni posebno znamenitost kraja.

Toda ortenburški grof je imel širše namene. Na dobro zavarovanem pomolu, kjer stoji današnja Radovljica, je želel ustanoviti trg, ki bi mu z mitninami in drugimi dajatvami prinašal neki stalni dohodek. Najprej je dal prenesti župnijski sedež z Rodin na pomol (med letoma 1173 in 1296), nato pa sezidal v neposredni bližini grad in tako ustvaril prvi zarodek novega tržnega prostora. Ime vasi na nasprotni strani pomola se je počasi preneslo na novo naselje, ki se je odslej imenovalo Radovljica, nekdanja stara vas pa je z razvojem radovljiškega trga dobila ime Predtrg.

Toda prav kmalu so se pokazale potrebe po večjem in po zgledu drugih mest in trgov urejenem prostoru. Ugodna lega mesta je privabila številne koloniste — obrtnike in trgovce iz bližnjih pa tudi drugih, še posebej koroških mest. Na enakomerno razdeljenih zemljiških parcelah so si novi naseljenci postavili svoje, verjetno najprej lesene in enonadstropne domove in si uredili vrtove. Nastajajoče hiše in druga poslopja so počasi izoblikovala enega najlepših in pravilno oblikovanih tržnih prostorov med slovenskimi mesti. V 14. stoletju Radovljica dobi tržne pravice, proti koncu 15. stoletja pa postane pravo mesto.

Ortenburški grof je imel širše namene. Na dobro zavarovanem pomolu, kjer stoji današnja Radovljica, je želel ustanoviti trg . . . Na sliki Radovljica iz srede 18. stoletja z mestnim obzidjem.

Z mestnimi pravicami je Radovljica dobila tudi pravico postavitve obrambnih naprav, ki so se deloma še ohranile. Posebnost je mestni obrambni jarek — edini ohranjeni objekt te vrste na Slovenskem.

Najpomembnejši spomenik v mestu je župna cerkev. Prvotna stavba je bila manjša od sedanje in zidana v romanskem slogu. Obkrožalo jo je obsežno pokopališče, obdano z zidom. Okrog 1450 so na mestu nekdanje romanske apside sezidali mogočen prezbiterij, imenovan dolgi ali meščanski kor, kakršni so se že od konca 14. stoletja v vedno večjem številu pojavljali po naših mestih in večjih trgih. Med bogatim kiparskim okrasjem rebrastega oboka cerkve posebej izstopa portret stavbarja, graditelja stavbe. Po mojstrskem znaku ob njegovi desni strani sklepamo, da je prav ta mož ali vsaj njegova delavnica zgradila tudi obok ladje župnijskih cerkva v Kranju in Škofji Loki.

Leta 1495 (letnica nad glavnim zunanjim vhodom) so prezbiteriju prizidali novo ladjo in jo prekrili z bogato okrašenim rebrastim svodom, ki ga nosijo štirje vitki stebri. Ti delijo ladjo v tri enako visoke dele. Prostor med njimi se svobodno preliva in ustvarja vtis velike dvorane, kakršne poznamo tudi iz Kranja, Škofje Loke, Cerknice in Št. Ruperta.

Glavni oltar iz leta 1713 je delo ljubljanskega kamnoseka Luka Misleja, plastike pa pripisujejo njegovemu sodelavcu Puttiju Pozzu (E. Cevc). Marmornati oltar v poznogotski Marijini kapeli je delo radovljiškega kamnoseškega mojstra Janeza Vurnika (1849—1911), moderno zasnovan oltar v severni stranski ladji s podobami evangelistov (slikarka Helena Vurnik) pa delo njegovega vnuka, znanega slovenskega arhitekta Ivana Vurnika.

Ko je bila končana gradnja nove cerkvene ladje, je prišla na prehodu iz 15. v 16. stoletje na vrsto prezidava ali bolje novogradnja župnišča. Njegovo lepo oblikovano dvorišče krasi poznogotsko oblikovan arkadni hodnik, na severni strani pa je stavbi prislonjen rebrasto obokan prostor, ki je nekdaj služil kot župnijska taverna (okrepčevalnica) in sodi med prave redkosti pri nas.

Po velikosti zavzema prvo mesto med radovljiškimi spomeniki graščinsko poslopje. Z mogočnim, baročno oblikovanim pročeljem iz ok. 1730 prostorsko obvladuje celotni trg. Male hiše obrtnikov in trgovcev se kar izgubljajo v senci velikanske palače. Grof Thurn-Valsassina, ki je v času velike ekonomske krize v 18. stoletju postal upravitelj mesta, je s to stavbo pač hotel na najbolj viden način dokazati, kdo je gospodar v mestu.

Radovljiški obrtniki in trgovci nikoli niso poskušali tekmovati z graščino, znali pa so si ustvariti vrsto manjših, toda nadvse privlačnih domov z lepimi kamnitimi portali, nadstropnimi pomoli in slikami na zunanjščini ali bogatimi arkadnimi hodniki, na stebre oprtimi delavniškimi prostori in udobnimi bivalnimi prostori v notranjščini.

Po izjemnem bogastvu opreme in ohranjenosti poznogotskih arhitekturnih členov prednjači t. i. Šivčeva hiša iz zgodnjega 16. stoletja, ki jo nekateri vrednotijo kot najlepšo poznogotsko oziroma renesančno meščansko hišo na Slovenskem.

Radovljiški obrtniki in trgovci so znali ustvariti vrsto privlačnih domov z lepimi kamnitimi portali, nadstropnimi pomoli in slikami. Prednjači Šivčeva hiša, ki ji sledijo Malijeva, Vidičeva in Linhartova rojstna hiša . . .

Gorenjsko mestece Radovljica, ki ga uvrščamo med najbolje ohranjene in najbolj slikovite mestne naselbine na Slovenskem, praznuje v letu 1995 troje obletnic!

Šivčevi hiši sledijo še druge: Malijeva iz 1. polovice 16. stoletja s staro sramotilno klopjo za obsojence ob fasadi, Vidičeva iz l. 1634 in seveda tudi hiša, v kateri je bil l. 1756 rojen naš prvi dramatik Anton Tomaž Linhart. Današnjo razgibano in z reliefi opremljeno podobo je ta stavba dobila l. 1835 po velikem požaru mesta.

Takšno je to malo gorenjsko mestece, polno skritih, vendar še premalo skrbno urejenih znamenitosti (grajski park, mestni obrambni jarek, itd.). Želimo si, da bi si za svoje svečane dni 1995 z nekaj resnega truda nadelo kar najbolj praznično obleko.

In če boste v tistih dneh obiskali Radovljico, si ne pozabite ogledati tudi znamenitosti, ki jih hranita Čebelarski muzej v graščini in Šivčeva hiša v neposredni bližini.

Dr. Cene Avguštin

Tradicionalnega srečanja zastopnikov treh Mohorjevih družb, Goriške, Celjske in Celovške, se je l. 1994 v Gornjem gradu udeležil tudi mariborski škof dr. Franc Kramberger, pokrovitelj Celjske MD.

O gostilnah na Slovenskem

V Ljubljani je bila pred kakšnimi petnajstimi leti v Etnografskem muzeju na ogled razstava, ki je želela pokazati, kakšne so bile včasih gostilne na slovenskih tleh. Na odprtju razstave se je trlo obiskovalcev, ki jim je postregel na zelo izbran način znan ljubljanski gostilničar Lieber. Ker je že na vabilu pisalo, kdo je, je imel verjetno tudi po tem še kaj več obiskovalcev. Tako bi mu vsaj želeli v muzeju, zakaj bil je tako ljubezniv, da je vso pogostitev na razstavi pripravil na svoj račun. S tem svojim dejanjem je tako rekoč potrdil tisto, kar smo zagovarjali vseskozi — to namreč, da so bili gostilničarji podjetni in modri ljudje, kjerkoli so se lotili svojega posla.

Gostilne, o katerih je govorila razstava, so bile približno toliko stare, da so se jih spominjali še mnogi, če drugače ne, pa iz pripovedovanja svojih staršev. Je že tako, da so spomini na tiste kraje, kjer „Bog roko ven moli", navadno tako prijetni, da se jih zlepa ne pozabi. Lahko povem iz lastnih izkušenj: ko sem na številnih krajih po Sloveniji spraševala stare in mlade, ženske in moške, če kaj vedo o domači gostilni, se je vedno našlo kaj, kar je bilo zabavno. In ni ga bilo, ki bi ne vedel nič.

Nikakor ne bi mogli reči, da je slovenska gostilna, ali da je bila, kaj posebnega na svetu. Prav taka je bila, kot kje drugje, le da so bili obiskovalci drugačni, ali pa tudi ne. Namen pa je bil gotovo enak: poskrbeti, da pridejo ljudje skupaj, da kaj pojedo in popijejo in da se pošteno pogovorijo. Konec koncev je bil to tisti vzrok in tisto dejanje, zaradi katerega se gostiln še vedno spominjamo. Hrana in pijača sta bili tako rekoč začimbi, ki sta ju potrebovala naš pogovor ali naša zabava.

Danes, ko rastejo razni lokali pod zvenečimi tujimi imeni in najdemo razne Life, Jolly, Jungle, Rainbow in kar je še take ameriške šare v disco klubih tudi po najbolj oddaljenih podeželskih krajih (oprostite, to je seveda samo moje mnenje, sicer pa si tudi tisti lastnik iz Kurje vasi predstavlja, da bo njegov lokal zelo odločilno pripomogel k mestnemu razvoju kraja), se marsikomu kar pogosto zakolca po dobrih starih časih. In kaj spada bolj zraven kot stare gostilne?

Ko poslušamo kakšnega krčmarja, navadno najprej izvemo, da je njegova gostilna že zelo stara. Moram priznati, da sem bila spočetka do takih besed zelo skeptična, a se je sčasoma pokazalo, da brez potrebe. Te besede so kar pogosto zelo resnične, čeprav je lastnik lokala mlad ali se je celo priselil od drugod. Kmalu odkrijemo, da imajo gostilne dragoceno lastnost: ko jih enkrat na kakšnem kraju naredijo, se jih zlepa ne odžene več. Mogoče je to povezano s kakšnimi duhovi. Škoda, da pri nas nimamo skoraj nobene prakse z duhovi, zakaj skoraj prepričana sem, da bi dobri gostilniški duhovi velikokrat koristili pri t. i. trženju domačega gostilniškega podjetja, bili bi praktično zastonj reklama.

Tako je s to rečjo: včasih se pojavijo v isti hiši gostilne po dolgih letih premora, pogosto čisto v

Gostilna Pri Turku iz Zagorja pri Savi. Lastnik je bil ključavničar in gostilničar. Ostali gosti na sliki so gostilničarji iz bližine. Slikano ok. 1930. (Vse fotografije so iz Fotoarhiva SEM.)

drugih rokah, vendar še vedno pod starim imenom. Hiša je morda že nova in drugačna od tiste, ki je bila nekoč, stoji pa na istem mestu. Kjerkoli imajo še kakšno sliko stare gostilne, jo uokvirijo in obesijo na steno glavne gostilniške sobe. Včasih imajo sliko na platnu. Mogoče je nekoč prišel naokrog žejen in lačen umetnik, nasitili in napojili so ga, v zahvalo pa je po svojih najboljših močeh preslikal staro fotografijo, v gostilničarjevo in svojo čast in slavo.

Tudi to je navsezadnje vprašanje, kaj je stara gostilna. Najbrž bi bila zelo stara tista gostilna, ki jo je upodobil cerkveni slikar na freski Sv. Nedelje v Crngrobu v 15. stoletju. Ampak s tem, da je naslednik te gostilne, se ne more pohvaliti nihče. Tudi če bi vedeli, kje je stala, bi je zdaj gotovo ne bilo več. Po raznih slikah sodeč so bile prav gostilne ene redkih hiš v vasi, ki so bile vsaj na polovico zidane, torej imenitnejše in obstojnejše.

Gostilne so navadno nastajale tam, kjer so mimo vodile pomembne poti, kjer so vozili furmani, kjer so se zbirali ljudje ob določenih dnevih, na sejmih, kamor so hodili na božjepotna romanja, kjer so se vkrcavali in izkrcavali splavarji in brodarji, kamor so hodili prekupčevalci.

Tudi danes je še prav tako, kot je bilo pred sto ali več leti: v gostilni so se začeli zbirati ljudje, ki so pripadali določenemu krogu, socialnemu ali političnemu. Navadno je k temu pripomogel gostilničar kar sam, ki je znal določene goste privabiti ali pregnati. Če so bili dnevi običajni, se še vedelo ni, da so v eni gostilni doma socialdemokrati, v drugi pa, denimo, pristaši kakšne druge stranke. Ko pa so se približevale volitve, se je hitro pokazalo, čigava je gostilna, saj so v gostilniških prostorih prirejali različna predvolilna zborovanja in sestanke. Prav tako so si med gostilničarji v novejših časih pridobili svoje sponzorje različni športni klubi. Včasih so bili nemara navdušeni sokolaši, zdaj pa prisegajo na domači nogometni klub. To je vsekakor v prid njim in športnikom.

Tudi lovci, železničarji, kmetje, vojaki so imeli gostilne, ki so jim bile ljube in so jih pogosteje obiskovali. Tako se je v okolici počasi prijelo ime za tisto gostilno — in vsak je vedel, kam naj gre, da bo zares dobrodošel.

Tako imenovane furmanske gostilne še danes živijo v spominih ljudi, čeprav je zdavnaj minil čas prvih furmanskih voženj.

To so bili prevozniki z vozovi in konji. Zdaj že dolgo časa namesto njih vozijo šoferji tovornjakov. Naložba v vozove in konje je bila v prejšnjem stoletju gotovo še večja, kot danes v tovornjake. Po slovenskih cestah so vozili furmani na dolge in na kratke proge. Odpravljali pa so se tudi naše daljše poti, ki so trajale po več dni, več tednov ali celo mesecev. Postajališča za furmane so imela poleg velike gostilne tudi veliko hlevov, zakaj kakor je bilo treba poskrbeti za voznika, je bilo treba oskrbeti tudi njegove konje. Ko so začeli v Sloveniji graditi prve železniške proge, je marsikaterega furmana zaskrbelo, kaj bo z delom, in tudi lastnik gostilne, kjer so se možje redno ustavljali, je moral biti zaskrbljen. Pa se je izkazalo, da gradnja železnice poteka pravzaprav počasi, od postaje do postaje, tako da je bilo spočetka potrebnih še več prevozni-

Božjepotna gostilna v Čatežu pri Veliki Loki. Vsa hiša zraven spada pod isto družino in je bila v njej gostilna z mešanim blagom. Slikano pred 1910.

kov, ki so vozili blago od postaje do postaje. Šele v tem stoletju je tistih pravih furmanov zmanjkalo, skupaj s konji. A železnica jih ni nikoli nadomestila, nadomestili so jih vozniki tovornjakov, ki pa spet prav tako potrebujejo dobre gostilne.

Furmanski podjetnik, ki ga je v prvi polovici 19. stoletja še obdajal sij skrivnosti iz tujih krajev, je bil v tem času hudo zaželen gost. Prav s trgovino, s katero se je ukvarjal, so se širile različne tuje kulturne prvine. Ljudje, ki so se ustavljali v gostilnah, so zvedeli tako rekoč iz prve roke zanimive zgodbe o drugih krajih in običajih. Tudi ljudske pesmi pojejo o furmanih, ki so bogati in naduti, ker imajo veliko denarja in ker so veliko potovali.

Ta podoba pa se je v drugi polovici 19. stoletja že počasi spreminjala. Kdor se je v tem času ukvarjal s prevažanjem blaga, je bil pač nekdo, ki vozi les, vino, pšenico in podobno, in je s tem služil denar. V gostilni mu je dajal veljavo le denar.

Furmanske gostilne so poznali na Štajerskem in na Koroškem še prav do začetka druge svetovne vojne. Za bogate lesne in vinske trgovce so vozili najeti vozniki, ki so bili prav pogostni odjemalci gostilniških uslug. Po ugledu pa se niso mogli primerjati s furmani iz prejšnjega stoletja.

O tem nam je zgovorno pripovedoval gostilničar iz Koroške: „V gostilniški sobi je bilo veliko miz, eno pa smo postavili v vežo prav ob vhodnih vratih. Imenovali smo jo ‚ta dolga miza' in je bila namenjena furmanom in beračem. Beračem zato, ker jih notri sploh nismo radi spustili, furmanom pa zato, ker se jim je vedno mudilo." V prejšnjih časih se gosposki furman za to mizo še usedel ne bi, kaj šele, da bi tam jedel in pil.

Po slovenskih gričih so prav na gosto posejane cerkve. In skoraj bi lahko rekli, da ima vsaka cerkev svojo gostilno, ponekod pa še po več. Ob božjepotnih cerkvah so bile gostilne potrebne, čeravno so se včasih s prižnic in po časnikih pritoževali nad preveč razposajenimi romarji. Ker so se romarski shodi dogajali bolj poredko, bi bilo za gostilničarja premalo dela in zaslužka, če bi računal le na redke praznike. Bližina cerkve jim je navadno dajala še drugačne priložnosti, ki so po ustaljenem redu polnile gostilniške prostore: nedeljske maše, pogrebščine, krsti, svatbe . . . Sposoben gostilničar se je moral prilagoditi tudi tej vrsti gostov: za številne romarje, ki pa niso imeli kdove kaj pod palcem, je moral imeti vsaj najbolj nujno — streho nad glavo. Za to je poskrbel kar z večjimi gospodarskimi poslopji, kamor so se spravili romarji čez noč ali pa med hudo uro.

Tudi hrana in pijača sta bili takšni, kot so ju romarji že poznali. Še vedno mi pripovedujejo nekdanji stari gostilničarji, koliko litrov goveje juhe so ob romarskih praznikih znosili na mize. Tisti, ki so imeli kaj več denarja, so si privoščili juho z mesom, za ostale, predvsem pa za ženske in otroke, pa je bila dobra kar juha z rezanci. Sicer pa gostilničar tudi ni imel nič proti, če si je družina na mizo razpostavila hrano, ki so jo prinesli od doma, naročili in plačali pa so njegovo pijačo. O takšnih prazničnih družinskih izletih imamo v slovenski književnosti veliko napisanega.

Pa še o neki drugi vrsti gostiln je bilo dosti napisanega: o tako imenovanih „kontrabantskih" gostilnah, ki so jih poznali predvsem tam, kjer so prekupčevali „kontrabanti" in „švercarji" vseh vrst,

Razglednica, ki so jo prodajali v gostilni Pri Pavšiču. Zg. Šiška je bila takrat še samostojna občina pri Ljubljani. Slikano pred 1. svet. vojno.

Barbara Hočevar-Balon

Doma si sname očala

Odsotno
smešno
si pomane nos

in nekaj hipov ves namršen
izgubljen
in kratkoviden
obstane kakor brez moči

prej: nékdo
resen mož
z imenom in ugledom
zdaj: moški
človek
tisoč gub okrog oči
vsaka od njih
poljuba vredna

posebno pa na Notranjskem in Primorskem. Tja so prav tako pogosto zahajali, bi rekli: po službeni dolžnosti, tudi policaji in cariniki. Taka druščina je pač značilna za vse obmejne kraje. Med domačini so bili predvsem na Notranjskem zelo v časteh tisti kontrabantarji, ki so kupčevali prek meje s konji. Zgodbe o teh fantih so zabavne, velikokrat pa tudi tragične. A še take nesreče jih niso mogle odvrniti od nevarnega posla, kjer je bilo tudi veliko zaslužka. Ta denar so zelo hitro začutili tudi gostilničarji. Pred kakšnimi desetimi leti mi je pripovedoval zelo star cerkniški gostilničar: „Kadar so pa kontrabantarji prišli, je bilo pa najbolj napeto! Mi smo imeli na skrbi tudi to, da niso prišli skupaj s policaji. A kaj hočemo, včasih so tudi prišli! Res se je dobro zaslužilo, a nevarno je bilo tudi. Ko smo jih pričakovali, smo vedno po tleh v sobah posuli žaganje. Ko pa so odhajali, je bilo to žaganje čisto mokro od pijače, zraven pa vse polno črepinj in razbitih kozarcev. Včasih je kateri od fantov pustil v gostilni ves denar, ki ga je s tako muko zaslužil, ko je tihotapil konje. Pa malokdo si je od konjskega denarja naredil premoženje!"

Če pogledamo kar v naše stoletje, nam statistični podatki povedo, da je bilo leta 1922 v Sloveniji 5604 gostinskih obratov, ki so poslovali pod različnimi imeni (gostilna, restavracija, hotel . . .), deset let kasneje jih je bilo že 500 več, v letu 1937 pa že 6228. Prav v letih gospodarske krize, ko je bilo brez posla največ ljudi, se je marsikdo oprijel gostilniške obrti. Ni sicer odprl velike gostilne, ampak si je pomagal le s kakšno manjšo kuhinjo, imenovano kar izkuh, kar bi danes lahko pomenilo kakšno hitro prehrano.

Lokalov, kjer bi bilo treba stati, včasih vsekakor niso poznali, tudi po mestih ne. Še zdaj pove kakšen star možak: „V gostilno smo hodili zato, da smo se usedli in kaj popili. Šank je pomenil le točilno mizo in ne pult, ob katerem bi si podpirali brado. Če bi nam takrat kakšen gostilničar rekel, da nam bo stoje postregel, ne bi šli nikoli več tja."

Ampak časi se spreminjajo.

Tako je tudi z gostilničarji. Še do začetka druge svetovne vojne je bila gostilna na podeželju najpogosteje povezana s kmetijo, kar pomeni, da je bil gostilničar najprej kmet. Vendar niso bili redki primeri, da je bila kmetija z gostilno povezana še s trgovino z mešanim blagom, z mesarijo, z žganjekuho, s preprodajo živine, s prevozništvom, z lesno trgovino, žago, splavarjenjem, z mlinom in pekarno. Velikokrat pa tudi z manj cenjenimi obrtmi: s krojaštvom, čevljarstvom, mizarstvom in celo z drugimi poklici, za katere se nam danes zdi, da nikakor ne gredo skupaj: z učiteljskim, davkarskim, orožniškim, in podobnimi.

Običajno so gostilničarje sosedje cenili ali se jih bali zaradi premoženja in denarja. Kmet je bil z denarjem vedno bolj na tesnem, četudi je imel največje posestvo v vasi. Pri gostilničarju pa se je denar obračal in pritekel bolj neodvisno od vsakoletnega pridelka in prireje. Ta denarna možnost mu je dala sicer moč, ne pa tudi moralne cene, kar lahko razberemo iz številnih rekov in pesmi.

Gostilničarjevo poštenje je bilo dvomljivo, prav tako kot pekovo in mlinarjevo. Kar pa vaškemu občestvu ni bilo v napoto, kadar je bilo treba voliti župana — prav gotovo jih je bilo med gostilničarji največ.

Vsekakor so morali biti vsaj v poklicnih prostorih ljubeznivi in prijazni. Skoraj je že izumrl pri nas običaj, da je gostilničar pozdravljal svoje goste, vsakega posebej. Zato se nam namara zdi še bolj zabavno to, kar je napisal Valvasor v 17. stoletju: „Čudna se nam zdi naslednja navada, ki je doma tako na Dolenjskem kakor na Gorenjskem. Če pride kdo v gostilno in zahteva požirek vina, tedaj krčmar najprej gostu nazdravi in vedno prvi poskusi vino, ki ga je dal prinesti gostu . . . Nato napije gost krčmarici, krčmarju ali komu drugemu v hiši in ta spet komu drugemu, in tako vedno drug drugemu nazdravljajo. Zato dobi gost od merice včasih le en sam požirek."

Kdo ve, čému bi se čudil Valvasor danes?

Tanja Tomažič, Ljubljana

Sv. Domicijan

Karantanski svetniki

Slovenci naj ne bi imeli svojega narodnega svetnika, zaradi tega si v zadnjih desetletjih še toliko bolj prizadevamo, da bi bila bodisi veliki škof Slomšek kot misijonski škof Baraga razglašena za blažena in potem čimprej še za svetnika. Tako bi končno dobili svojega „prvega" narodnega svetnika.

Toda, ko nekoliko bolj natančno raziskujemo svojo narodno zgodovino, ne moremo mimo odkritja, da smo tudi Slovenci imeli oz. že imamo svoje svetnike.

V 8. stol. se je kot apostol Karantancev — Slovencev proslavil **sv. Modest,** irski misijonski škof, ki ga je iz Solnograda poslal v Karantanijo njegov rojak, tamkajšnji škof sv. Virgil leta 752, ko je Karantancem zavladal knez Hotimir. Uspešno je deloval s skupino irskih redovnikov sv. Kolumbana več let, in jo pokopan pri Gospe Sveti, severno od Celovca.

Po smrti sv. Modesta (ok. 767) so v Karantaniji izbruhnili trije poganski upori. Zadnji je bil zatrt šele z bavarsko pomočjo. V obdobju po tem uporu

Škof Albuin prevzema darilno listino za Bled iz rok cesarja Henrika II. Svetega, na dan 10. malega travna 1004. Slika je iz druge polovice prejšnjega stoletja, dogodek je prestavljen iz Tridenta na Bled.

je živel, kot kažejo najnovejše raziskave, tudi svetniški karantanski vojvoda, **sv. Domicijan.** Pokopan je v cerkvi nekdanje opatije v Millstattu ob jezeru, vzhodno od Špitala.

Karantanski rojak je bil tudi **sv. Albuin,** ki je bil ob koncu 10. stol. škofu v Brixenu na Tirolskem. Izhajal je iz Koroške, njegova mati je bila svetniška grofica **Hildegarda,** ki je imela grad Kamen v Podjuni in velja za ljudsko svetnico.

Največ češčenja je bila pri Slovencih deležna **sv. Ema,** imenovana tudi Hema, ki je živela v 11. stol., in ji je posvečena mogočna stolnica na Krki (Gurk) na Koroškem, kjer se nahaja tudi njen grob.

Zadnja dva, sv. Albuin in sv. Hema (od 1938) sta tudi svetnika vse Cerkve, medtem ko je češčenje sv. Modesta in sv. Domicijana omejeno le na krajevno raven. Tako je predvsem zato, ker sta bila razglašena, še preden si je Rim privzel izključno pravico razglašanja svetnikov (1171). Najbolj verjetno je, da ju je razglasil ugleden goposvetski škof Osvald, „episcopus Sclavorum" († 863). V vzhodni Cerkvi imajo pristojnost razglašanja še vedno krajevni škofje, kot je bilo povsod v zgodnjem obdobju krščanstva.

Da češčenje karantanskih svetnikov danes ni bolj razširjeno, gre pripisati nacionalnim ideologijam iz preteklega stoletja. Nemškonacionalna propaganda je od tedaj razglašala vse obdobje, ki je sledilo pokristjanjenju v Karantaniji, za bavarsko oz. nemško, in tajila vsakršno dejavno organizacijsko prisotnost Slovencev v deželi. Isto je razglašala tudi panslovanska ideologija s svojo jugoslovansko vejo.

Slovenski politični in kulturni vrh je v slovanstvu in jugoslovanstvu videl rešitev za Slovence pred pohodom nemškega nacionalizma. In da bi zavest velikega slovanstva še bolj utrdil, je pospeševal češčenje slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metoda. To češčenje je preseglo zgolj verski okvir, celo v toliki meri, da se za karantanske slovenske svetnike ni nihče več zanimal. Pri tem smo ostali do danes.

Velika blagovestnika ne bi seveda nikoli pomislila, da ob češčenju njunega spomina ne bi moglo biti prostora tudi za druge zaslužne slovenske svetnike, kakor se sedaj dogaja. Zato bi bil že skrajni čas, da se takšno nenaravno stanje v gledanju na izročilo slovenskega krščanstva odpravi.

Domicijan je živel

Zaradi manije t. i. „tekstne kritike", ki jo je kot znanstveno metodo začelo na pragu tega stoletja uporabljati nemško zgodovinopisje in jo zatem posnemalo tudi avstrijsko in slovensko, so začeli razglašati, da priljubljeni ljudski svetnik tega imena, pokopan v Millstattu, sploh ni živel.

Študijsko in izredno kritično je legende o njem prikazal v svoji razpravi R. Eisler (1907), ki je obstoj sv. Domicijana zanikal[1], in odslej je takšno gledanje pri „resnih piscih" prevladovalo. Toda znameniti seznam svetnikov **Acta Sanctorum,** ki ga je 1643 začel izdajati p. Jean Bolland S. J., je svetega oz. blaženega Domicijana vendarle navajal, saj sta bila njegovo češčenje in ohranjeni grob za to zadosten razlog.

Takšno „znanstveno" dokazovanje, da sploh ni živel, je, kot se zdi, pripravilo svetnika do tega, da je na svoj način spregovoril. Leta 1992, meseca prosinca (samo pol leta po razglasitvi neodvisnosti Slovenije, op. p.), je ugledni arheolog in zgodovinar dr. Glaser iz Celovca naletel v Millstattu na kos nagrobnika z ostanki napisa, za katerega se je izkazalo, da je pripadal prvotnemu grobu svetnika. Izviren latinski napis je bilo mogoče skoraj povsem zanesljivo rekonstruirati. Glasil se je takole:

† HIC. QVIESCIT. DOMICIANVS. DVX. QUI. KAROLI. IMP. TEMPORIBVS. PAGANITATEM. DEVICIT. ET. POPVLVM. AD. FIDEM. CONVERTIT

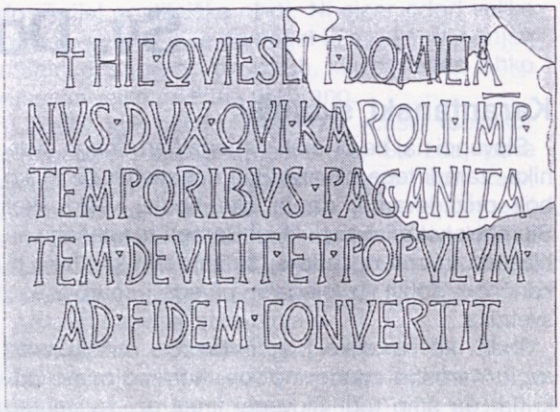
(V prevodu: Tukaj počiva vojvoda Domicijan, ki je pod cesarjem Karlom premagal pogane in ljudstvo spreobrnil k veri.) — Okrajšava IMP(erator) pomeni „cesar". Karel Veliki pa je nosil ta naslov od svojega kronanja leta 800 do smrti leta 814. V tem razdobju je umrl torej tudi Domicijan. Črki C in G sta oglati, in sodita prav tako v tisti čas. Velikost nagrobnika z napisom ustreza približno razmerju 65 x 45 cm.

Bil je vojvoda

Tisti, ki so Domicijana imeli za resnično zgodovinsko osebnost, so sklepali, da je mogel biti pokrajinski knez na območju ob starem, nekoč noriškem središču Teurnia nad Špitalom. V tem primeru bi nosil nedvomno latinski naziv *princeps* (knez).

Toda v napisih je naveden kot **Domicianus, dux,** torej vojvoda. Naslov, ki so ga v Karantaniji imeli le vladarji, najprej člani Borutove dinastije, pozneje pa vojvoda Arnulf (876—899).

V vrsti karantanskih vojvodov ga zgodovinski viri

Prvoten napis nad grobom sv. Domicijana, kot ga je obnovil Fr. Glaser po ostanku nagrobnika, najdenem v prosincu 1992. Nagrobnik je bil izdelan po svetnikovi smrti v letih med 800 in 814. Velikost nagrobnika pribl. 65 x 45 cm.

ne omenjajo. Vendar isti viri prav tako ne omenjajo vojvodov v tej deželi vse od Valuka (ok. 630) pa do Boruta (ok. 745), in tudi po nastopu Valhuna (772) zazija praznina, saj lahko zadnje kneze s slovenskimi imeni (Pribislav, Semika, Stojmir in Etgar) uvrstimo šele v naslednje stoletje, v čas po ureditvi Vzhodne prefekture (ok. 799), vojaške uprave, ki se je raztezala tudi na Karantanijo. Ti vladarji se nazivajo *principes* (knezi).

Razmik med nastopom vojvode Valhuna ter uvedbo prefekture kot tudi kronanjem Karla Velikega za cesarja in nastopa omenjenih knezov znaša okoli 30 let. Za ta čas ni na razpolago nobenih zapisov o Karantaniji, verjetno so bili izgubljeni. Ne vemo niti tega, kdaj je vojvoda Valhun umrl.

Nedvomno pa je, da ni vladal kar 30 let. Domicijan je moral biti torej njegov naslednik. Njegovo domače ime se je najbrž glasilo **Domislav** ali **Domisèl**[2]. Očitno je podpiral misijonsko politiko Karla Velikega, kar naglaša tudi napis na njegovem nagrobniku. Vsled tega tudi njegov veliki ugled.

Njegova vloga

Vojaška zmaga nad poganskim taborom v Karantaniji (772), dobljena s posegom bavarskega vojvode Tassila III., še ni pomenila dokončne zmage krščanstva, še zlasti ne v verovanju. V ta namen je bilo treba ugledne in odločne osebnosti, v svojstvu vladarja. Vojvoda Valhun ni mogel uživati nedeljene podpore, že zato, ker so ga bili

Nagrobnik sv. Domicijana iz leta 1449, ki se nahaja v nekdanji opatijski cerkvi v Millstattu. Leta 1492 so zgradili ob cerkvi posebno Domicijanovo kapelo. Leta 1643 pa so kosti svetnika, njegove žene in otroka položili v poseben steklen sarkofag.

postavili Bavarci. In skoraj gotovo so slednji kot poverjeniki Frankov ponovno zahtevali od Karantancev talce iz vladarske rodbine, kot zagotovilo za zvestobo krščanstvu.[3]

Med temi talci bi mogel biti tudi Domislav-Domicijan. Ena izmed zapisanih legend o njem ve namreč povedati, da ga je krstil solnograški škof, in ko se je potem vrnil v Karantanijo (kot vojvoda), se je z vso vnemo trudil za spreobrnitev svojega ljudstva. Dal je porušiti poganski tempelj s tisoč stebri, „mille statuae", v Millstattu, in na tem kraju postavil krščansko cerkev. — Druga legenda pravi, da se je spreobrnil po zaobljubi, ki jo je dal svoji hudo bolni ženi. Tretja pa, da potem, ko so v jezeru našli njegovega utopljenega sina. Millstatt naj bi dobil ime od omenjenega templja; drugi pa sodijo, da od slovenske besede „milost" (milostni kraj).

Legende vsebujejo neko zgodovinsko jedro. V njih je prav gotovo zanesljiva navedba, da je **cerkev Kristusa Odrešenika** v Millstattu ustanova sv. Domicijana. Ta pa ni bila edino krščansko središče v tem predelu. Za hribom onstran jezera, že nad Dravo, so pred nekaj leti odkrili ostanke prve opatije v Karantaniji. Nahajala se je v kraju Molzbichl (Melec) že v 8. stol.[4]

Domicijan je moral biti izredna osebnost, svetniški, priljubljen pri ljudstvu, priznan od Cerkve in od cesarja. Bil je legendaren, in ker v času, v katerem je živel, ni bilo pisarjev (razen na kraljevem dvoru), je tudi njegovo življenje ovito v legende.

Za Karantance je bil utemeljitelj krščanstva, podobno kot nekateri vladarji pri drugih narodih: sv. Vladimir pri Ukrajincih, sv. Olaf pri Norvežanih, sv. Venceslav pri Čehih, ali kot vladarji, ki so poosebljali krščansko državo: sv. Edvard pri Angležih, sv. Ludvik pri Francozih . . .

Domicijanovo češčenje

Posvetitev cerkve v Millstattu, ki jo je ustanovil sv. Domicijan, je mogel izvršiti le škof Deoderik, ki je bil, po sv. Modestu, drugi „episcopus Sclavorum" (škof Slovencev), katerega je leta 799 z odobritvijo cesarja poslal v Karantanijo solnograški nadškof Arno. Razglasitev Domicijana za svetnika pa je opravil skoraj gotovo že gosposvetski škof Osvald (ok. 860).

Okoli leta 1072 sta palatin Aribo in njegov brat Boto ustanovila ob cerkvi tudi benediktinsko opatijo, in mogoče je, da so prav menihi, prihajajoči od zunaj, zanemarili grob sv. Domicijana. Zapis iz 13. stol., ohranjen v opatiji iz časa, ko so pod opatom Martinom grob spet našli in obnovili (1240—1242) pravi dobesedno naslednje:

Constant itaque beatum Domicianum ducem quondam Quarantane terre extitisse, ut in epitaphio tumbe illius in lapide ita exaratum invenimus „In nomine patris et filii et spiritus sancti. *Hic requiescit beatus Domitianus dux, primus fundator huius ecclesie qui convertit istum populum ad christianitatem ab infidelitate.*" Ad hec sub quo tempore conversatus fuerit, ibidem continebatur, sed negligencia et vicio antiquorum abolita sunt.

(Prevod: Tako ugotavljamo, da je bl. Domicijan vojvoda živel v Karantaniji, kot je vklesano na plati, na kamnu nad njegovim grobom: „V imenu Očeta in Sina in Sv. Duha. Tukaj počiva bl. vojvoda Domicijan, prvi ustanovitelj te Cerkve, ki je ljudstvo spreobrnil iz nevere v krščanstvo." Vendar pa, kdaj je to bilo, kot je stalo na istem mestu, je zaradi malomarnosti in po krivdi starih že izbrisano.) — Znak za križec je tukaj opisan z izrekom ob pokrižanju.

Domicijan, ki ni bil na rimskem seznamu svetnikov, razglašen že zelo zgodaj, velja za blaženega (beatus). Leta 1449 so mu izdelali nov nagrobnik v gotskem slogu. Na njem je označen kot **Beatus Domitianus dux Noricorum** (vojvoda Norika . . .), kar seveda ne pomeni Bavarske, kot navaja tudi Fr. Glaser, temveč lahko le Karantanijo. Leta 1469 preneha benediktinska opatija, in v njej

Krščanski in zgodovinski spominski kraji iz nekdanje Karantanije

je ustanovljen Red vitezov sv. Jurija, ki se je obdržal vse do 1598, ko ustanovo prevzamejo jezuiti.

Jezuiti so češčenje še posebej pospeševali, tako da velja sv. Domicijan pri deželnih stanovih za deželnega zavetnika (1644). Obenem so jezuiti zbirali gradivo tudi za postopek razglasitve Domicijana za svetnika v Rimu. Leta 1762 so nekateri škofje to gradivo papežu tudi predložili. Razpustitev jezuitskega reda leta 1773 pa je postopek povsem prekinila.

Češčenje sv. Domicijana, karantanskega vojvode in svetnika, je od tedaj upadalo in se je ohranilo le na krajevni ravni. Na Dunaju pa je steber z njegovim kipom ob Karantanskih vratih (Kärntner Tor) še dolgo pričal o njegovem nekdanjem pomenu.

Jožko Šavli, Gorica

Podlaga za ta spis je poročilo z naslovom: *Domicinaus dux, Eine historische Persönlichkeit in Millstatt zur Zeit Karls des Großen,* napisal dr. Fr. Glaser, objavljeno v poročilih Društva opatijskega muzeja v Millstattu in Zgodov. društva za Koroško, izdal Fr. Nikolasch (Symposium zur Geschichte von Millstatt und Kärnten 11.—12. Juni 1993). — Podpisani se dr. Glaserju iskreno zahvaljujem za posredovanje podatkov.

[1] R. Eisler: Die Legende vom h. Karantanerherzog Domitianus, v MIÖG 28, 1907, str. 52 sl.

[2] Tako sodi tudi dr. Fr. Nikolasch, raziskovalec zgodovine Millstatta, prim. Carinthia I 180 (1990), str. 250, op. 61.

[3] To okoliščino upošteva, po opozorilu Th. Meyerja, tudi Fr. Glaser.

[4] K. Karpf: Das Kloster Molzbichl — ein Missionszentrum des 8. Jh. in Karantanien, Carinthia I št. 179 (1989), str. 140. — Fr. Glaser: Das Münster in Molzbichl, das älteste Kloster Kärntens, Carinthia I št. 179 (1989), str. 121 sl.

EREMIT VALENTIN — Zadnji slovenski puščavnik?

Valentin je bil sin veleposestnika v Razborju — na južnem predgričevju Uršlje gore, na področju nekdanje Province slovenjegraške. Rojen v začetku tega stoletja je doraščal po prvi svetovni vojni in tam nekje v tridesetih letih bi moral prevzeti doma posestvo ter se poročiti z ljubljenim deklетom. Takrat se mu niti sanjalo ni, da bo krenila njegova življenjska pot v povsem drugo smer . . . Dekletov oče — tudi veleposestnik — je njuni zvezi močno nasprotoval, saj mu je smrt pobrala že vse, razen hčere. Bil je tudi strasten lovec in ko ju je nekoč zagledal na gozdni jasi, kjer sta se skrivaj shajala, je hotel Valentina ustreliti — zadel pa je svojo hčerko Anico. Takrat se je Valentinu zrušil svet pod nogami, toda po hudih notranjih bojih se je oprijel rešilne roke ter našel uteho pri Bogu. Postal je menih-puščavnik ter si postavil kapelico v samotni soteski — pred vhodom v podzemsko jamo Hudo luknjo. Tam se je postil in molil in mnogi ljudje so ga obiskovali, bolj iz radovednosti kot iz svetosti, kajti Valentin je prejel tudi dar jasnovidnosti . . .

Vendar so leta bivanja v vlažni votlini načela njegovo zdravje, zato se je zatekel bližje k domačemu kraju, na strm hrib — v razvaline tisočletne utrdbe Vodriž/Widerdrieß. V to staro razvalino pa se je Valentin zatekel tudi zato, da bi imel mir in pokoj pred nadležnimi ljudmi, saj je kraj izredno osamljen in ni preživel oglejskih patriarhov, katerih last je bil, preden so jim ga iztrgali prvi Habsburgi . . . Tukaj torej si je zopet s trudom uredil kapelico in po stoletnem molku se je med zidovjem zopet oglasila molitev. Upal je, da bo poslej bolj v miru živel in se le z Bogom pogovarjal, toda bolezen na pljučih ga je prehudo načela in v nekaj letih je obnemogel. Tedaj so ga usmiljene sestre uršulinke vzele v svojo oskrbo in pri njih je malo pred drugo svetovno vojno tudi umrl. Na Vodrižu je napisal verze svojega življenja, ki so njegova zapuščina — namenjena nam vsem. Preselil se je na svetlejše obale večnosti, mi pa poslušajmo glas, ki je utihnil — poslušajmo puščavnikove verze:

V tihi tu živim samoti
proč od šumnega sveta;
nobena stvar me tu ne moti
v mislih mojih na Boga.

Sam za sebe samotarim
na griču — na višini;
tu živim in samotarim
v miru in tišini.

Tu ne moti me ropot
posvetnega vrvenja;
ni nobenih tukaj zmot
zemskega življenja.

Ptičic drobnih žvrgolenje
v jutranji zbudi me zori;
slajša moje mi življenje
in trpljenje v pokori . . .

Tud' jaz sem bil poprej drugod,
drugo sem živel življenje;
sem sreče iskal vsepovsod,
a našel le sveta slepljenje.

Iskal sem v bogastvu srečo,
zbiral sem blago, denar;
spoznal pa s srčno rano sem skelečo,
da v bogastvu sreče ni nikdar.

V ljubezni sem iskal utehe —
v ljubezni mladi — vroči;
se v strastne vrgel sem pregrehe,
da utešim ta ogenj zgoči.

V orgijah ponočnih
zaman sem iskal mir;
po plesih bučnih in poskočnih
še večji v srcu bil nemir.

Se vdal ljubezni sem globoki,
misleč, da najdem sreče dar;
rad vodil dekle bi k poroki —
tja v cerkev sveto pred oltar.

A glej — Bog ni hotél,
da našel bi posvetno srečo;
grenkobe kupo mi nalil
in poslal težko mi nesrečo.

Oče ljubljene mi deklice
bil zvezi najini je nasproten:
je ženo, sinka dva pokopal že —
do skrajnosti je bil togoten.

Je v gozdu bila tratica —
ah tratica zelena . . .
Tu z Anico sem bil premnogokrat
in tu obljubila je biti moja žena.

Ptičke drobne žvrgolele
pesmi mile so nad nama;
opojno rože so dehtele
in sklanjale se proti nama . . .

Prešlo je vse, a le spomin
se včasih vrača mi nazaj;
tedaj pa 'z srca globočin
izvije velik se „zakaj".

Tu postavljam hišico — kapelo;
upam, da v miru bom živel.
Življenje mirno bo — veselo,
če pred ljudmi bom mir imel!

Enkrat zopet tam sediva,
po letih treh nedolžnega življenja;
se sreče svoje srčno veseliva —
ne slutiva, da blizu kupa je trpljenja.

A v kotu tam, glej, križ stoji:
Na Njega se oko ozre —
na Njega, ki razpet visi
na križu — za roke, noge . . .

V svetu zdaj je sama zloba;
za bogastvom vse drvi!
Pa v bogastvu skrita je hudoba,
ki še noben'mu sreče dala ni!

Iz gozda se zabliska strel;
na me je bil oddan . . .
pa v srce Anico zadel —
v deviške prsi — v levo stran!

Glej — On, ki nase vzel
grehe vsega je sveta . . .
On, ki ponižno je trpel —
On mi zacelil rano bo srca!

Zaman za srečo hodiš —
neumni ti Zemljan —
le kaj po zemlji blodiš,
saj trud ti je zaman! . . .

Glasno Anica zavpije
in v naročje se mi zgrudi;
v grozi se mi srce vije —
v strašni boli vse prehudi!

Po neskončno hudih bojih,
ki sem v srcu jih imel —
priplazil sem do nog se Tvojih
in Ti me grešnika sprejel . . .

Zaman jo bodeš iskal
do konca svojih dni,
čeprav bogastvo stiskal
ogromno v rokah bi!

Še enkrat milo me pogleda,
na ustih trpek ji smehljaj;
več hip se drugi ne zaveda:
njen zadnji čutil sem vzdihljaj . . .

Ne iščem zemeljskih dobrot,
bogastva več si ne želim —
in za popravo prejšnjih zmot,
v samoti zdaj se pokorim!

Človeka delež je trpljenje,
ki deležen ga je vsak:
célo zemeljsko življenje
spremlja ga na vsak korak!

Niso ptičke žvrgolele
več na drevju tam sedeče;
rože niso več dehtele —
priče b'le so strte sreče.

V skalnati sem bival
do sedaj votlini;
— nisem pa miru užival,
kot v tihi tu višini.

Ko obujam si spomine,
se v duši glas mi oglasi:
Sreča, bogastvo, slava hitro mine;
vekomaj le večni Bog živi!

Oh tratica, oh tratica —
nikoli ne pozabljena;
saj tukaj moja Anica
za me je žrtvovana b'la.

Saj kakor nekdaj Judje
so Kristusa preganjali;
tako hudobni tud' ljudje
so v mene se zaganjali . . .

Zato vam kličem, vi Zemljani:
Nastopite pot k pokori! —
Da ne boste razuzdani
pozabili moj „Memento mori"!

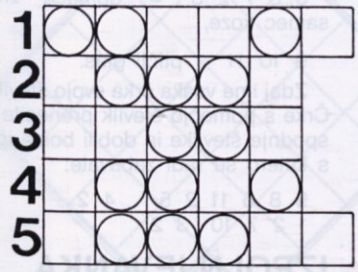
Eremit Valentin — Puščavnik

Po pripovedi Strgarjevega očeta — vodriškega soseda — in po trudapolnem iskanju izgubljenih „Puščavnikovih verzov", priredil in napisal

Vincent Strmenik-Hauss, Esq.

Za dobro voljo in bistre glave

Nagradna izpolnjevanka

Vodoravno:

1. neroden človek;
2. kmečko opravilo, molzenje krave;
3. človek v samostanu, redovnik;
4. moški, ki nese otroka h krstu;
5. dlaka.

Na označenih poljih, brano po vrsti, dobite cerkveni praznik, ki ga obhajamo 28. decembra.

Pravilno rešitev napišite na dopisnico in nam jo pošljite v **Celovec** ali v **Ljubljano** (naslova sta na notranji naslovni strani Koledarja!). Iz pravilnih rešitev bomo izžrebali nagrajenca.

NAGRADA:
Par smuči najnovejšega dizajna znamke „ELAN" z Brnce na Koroškem.

Slika levo: Anita Wachter iz avstrijskega kadra smuča na ELANKAH!

Slika spodaj: Podjetje ELAN na Brnci na Koroškem zaposluje nad 250 sodelavcev.

Strici

— Moj stric je duhovnik in vsi mu pravijo prečastiti.

— Moj stric je škof in vsi ga kličejo prevzvišeni.

— Moj stric tehta 160 kil in vsak, ki ga vidi, zakliče: „Moj Bog!"

Na izletu

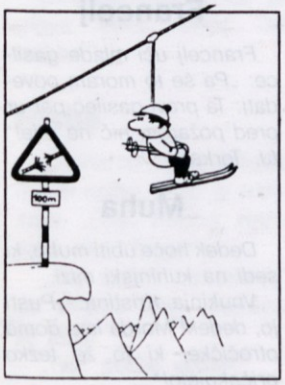
— Kako ste se imeli v nedeljo na izletu?

— Slabo. Ko smo šli s postaje, nismo mogli najti gostilne. Ko pa smo jo slednjič našli in smo po nekaj urah odšli iz nje, nismo mogli najti postaje.

Kosa

— Krasno motorno kosilnico imaš. Ampak . . . zakaj pa imaš še koso na rami?

— Ja, človek božji! Zakaj pa imajo ladje rešilne čolne?

Brez besed

Zakaj toliko stroškov za hrano? Kam je vsa ta hrana šla?

Zaslužek

— Ali je res, da tvoj sin kot natakar precej slabo zasluži?

— Res je. Ampak ko bi ti vedela, koliko zasluži z dežniki, ki jih gostje pustijo v lokalu!

Pokora

Janko je bil pri sveti spovedi. Ko je šel iz spovednice pred tabernakelj molit pokoro, je bridko jokal.

Mama ga zaskrbljeno vpraša:

„Janko, zakaj jokaš? Usmiljeni Jezusi ti je vendar odpustil vse grehe."

Janko: „To že. Toda gospod župnik mi je dal za pokoro tri očenaše, jaz pa znam samo enega."

Francelj

Francelj uči mlade gasilce: „Pa še to moram povedati: Ta pravi gasilec pet ur pred požarom nič ne pije!" (J. Torkar)

Muha

Dedek hoče ubiti muho, ki sedi na kuhinjski mizi.

Vnukinja Kristina: „Pusti jo, dedek! Morda ima doma otročičke, ki jo že težko pričakujejo!"

Ne želi bližnjega
žené,
kaj drugim
lajšal
bi gorjé!

(J. Menart)

Ne more kritik
prida biti.
Je spredaj „k"
in zadaj „k",
v sredi so
pa same „riti".

(J. Torkar)

Kdo je to?

A. BRAHMA

Ime očaka iz Sv. pisma je skrito v napisu zgoraj. Čigavo ime? Premešajte črke!

RAZLIKE

Med obema slikama je osem razlik. Ali jih najdete?

ŠTEVILČNICA

Najprej uganite naslednje besede in njihove črke vpišite nad številke:

1 2 3 2 4 = eden od letnih časov,

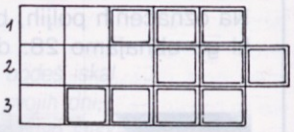
5 6 7 2 8 = domača žival, samec koze,

9 10 11 = ptičji glas.

Zdaj ima vsaka črka svojo številko. Črke s pomočjo številk prenesite na spodnje številke in dobili boste igro, s katero se radi zabavate:

9 8 6 11 2 5 4 2
1 2 7 10 3 2

IZPOLNJEVANKA

Vodoravno:
1. nasprotje zmage, poraženost; 2. izpovedovanje grehov v spovednici; 3. del ženske garderobe, kikla.

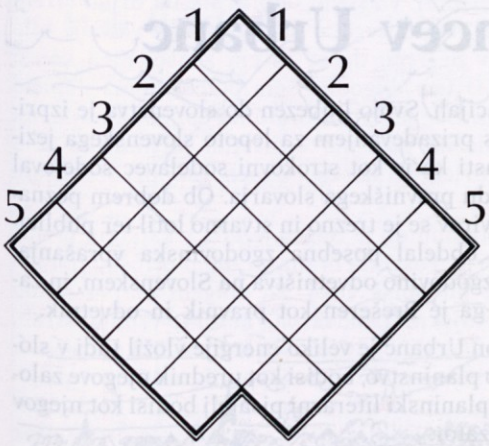
Na poljih s krogci dobite drugo ime za zabavo.

POSETNICA

DORICA VALJ

Iz katerega gorenjskega mesta je doma Dorica? To ugotovite tako, da premešate vse črke v njenem imenu in priimku.

DIAGONALE

KRIŽKRAŽ

Vsako besedo vpišite diagonalno dvakrat, tako kot kažejo številke.

1 ime več papežev (iz črk besede STISK); 2 izdelovalec šivank; 3 velik, neobdelan kos hloda; tudi izraz za neokretnega človeka; 4 majhen sad; 5 ozek kos blaga.

PREMAKALNICA

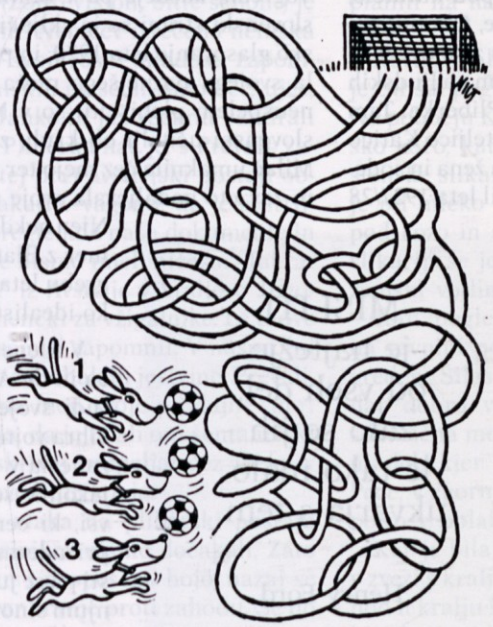
Spodnje (besede v okviru) besede premikaj drugo nad drugo toliko časa, da boš v treh zaporednih navpičnih vrstah prebral tri moška osebna imena.

KRSTNIK
POTOČEK
MAMICA
MARJANA
JANEŽ

BLODNJAK

Posebna čebela

Malo Janjo je pičila na vrtu osa. Pa se vsa objokana zateče k mamici in ji potoži: „Nisem mislila, da so čebelice s puloverjem tako hudobne!"

Kateri psiček bo lahko s svojo žogo dal gol?

„Gotovo hočete prinesti s seboj z vaše foto-safari nekaj zanimivih fotografij!"

Četrti otrok

„To je dobro, mama, da nisem četrti otrok," se pohvali Betka, ko pride iz šole.

„Zakaj pa?" poizveduje mati.

„Naš učitelj je danes rekel, da je vsak četrti otrok, ki pride na svet, Kitajec."

Žirafa

Učitelj: „Zakaj imajo žirafe tako dolg vrat?"

Učenec: „Zato, ker je glava tako daleč od telesa."

Risba

Šestletna Jacinta kaže mami risbo, ki jo je narisala: „Glej, mama, narisala sem Boga!"

„Saj sploh ne vemo," se vmeša oče, „kakšen je Bog!"

„No, sedaj veste!"

Stoletnica rojstva rodoljubnih zakoncev Urbanc

Leta 1995 je okrogla obletnica rojstva dveh uglednih rojakov, ki sta se s svojim nesebičnim narodno-političnim delom trajno zapisala v zgodovino vsega slovenskega naroda. To sta dr. Anton Urbanc, rojen 13. junija 1895 pri Sv. Štefanu na Zilji, in njegova žena Katica, rojena 21. februarja 1895 v Olševku pri Kranju.

Antonu Urbancu je ljubezen do slovenskega naroda bila verjetno položena že kar v zibelko, kajti njegov oče je bil v domači občini dolga leta slovenski župan, pa tudi kulturni in gospodarski delavec. Po maturi v Celovcu leta 1916 se je Anton posvetil študiju prava, najprej na Dunaju, potem v Pragi in Zagrebu, diplomiral in promoviral pa je leta 1922 v Ljubljani, kamor se je zatekel po neuspelem plebiscitu. Tu je, razen kratkega obdobja, ostal in deloval vse do smrti leta 1956.

V njegovem vsestranskem delovanju je najprej potrebno omeniti njegov posluh za vprašanje Slovencev na Koroškem. Svoji ožji domovini je že v dijaških letih posvečal članke in dopise v Miru. V času plebiscita je kot dijak(!) napisal tri propagandne brošurice: Nemška Avstrija pod kuratelo, Gospodarski položaj Nemške Avstrije, Obupni položaj Nemške Avstrije. Kot odličen in za slovensko stvar vnet govornik je pred plebiscitom na ljudskih zborovanjih navduševal ljudi okrog Pliberka. Tam je spoznal tudi svojo bodočo ženo, učiteljico Katico Milač z Blata, ki mu je postala skrbna žena in sodelavka. V Ljubljani je Anton Urbanc bil leta 1927/28 med ustanovitelji Kluba koroških Slovencev in njegov prvi predsednik. Še na smrtni postelji je gimnazijskemu prijatelju govoril o Koroški: „Lepo jo pozdravi in ji povej, da sem jo neizmerno ljubil . . . "

Kot odvetnik s svojo pisarno se je Urbanc ukvarjal zlasti z zavarovalnim pravom, ki mu je posvetil samostojno knjigo in seveda nešteto člankov. Njegovi kolegi odvetniki in pravniki so mu zaradi njegovih organizacijskih sposobnosti zaupali mnogo funkcij v stanovskih organizacijah. Svojo ljubezen do slovenstva je izpričeval s prizadevanjem za lepoto slovenskega jezika, zlasti ko je kot strokovni sodelavec sodeloval pri izidu pravniškega slovarja. Ob dobrem poznavanju virov se je trezno in stvarno lotil ter publicistično obdelal posebna zgodovinska vprašanja, zlasti zgodovino odvetništva na Slovenskem, in zanimal ga je Prešeren kot pravnik in odvetnik.

Anton Urbanc je veliko energije vložil tudi v slovensko planinstvo, bodisi kot urednik njegove založbe in planinski literarni pisatelj bodisi kot njegov organizator.

Žena dr. Antona Urbanca, Katica Milač, se je rodila v Olševku pri Kranju. V Ljubljani je še za časa stare Avstrije dokončala študij in postala učiteljica. Mati je za njeno šolanje in za študij dveh sinov veliko žrtvovala. Ker majhna kmetija za potrebe otrok ni zadoščala, se je mati ukvarjala tudi s preprodajo tekstilij. Pri tem jo je pot večkrat zanesla tudi na Koroško. Družina se je kmalu preselila na Blato pri Pliberku, kjer so si kupili večjo kmetijo. Katica Milač je poučevala na Koroškem najprej v Vogrčah, kasneje pa v Šmihelu pri Pliberku. Na slovenski strani se je vključila v agitacijo za ljudsko glasovanje leta 1920, in pri tem delu je spoznala svojega poznejšega moža Antona Urbanca. Po neuspelem plebiscitu so v Nemški Avstriji prišli slovenski učitelji ob kruh, zato se je tudi Katica Milač umaknila čez mejo ter v Sloveniji odgovorno in zavzeto nadaljevala svoje učiteljsko poslanstvo. Njen nekdanji učenec Mirko Kumer z Blata jo je ob njenem pogrebu leta 1980 označil kot veliko idealistko in narodnjakinjo.

V klene narodnjake sta Katica in dr. Anton Urbanc vzgojila tudi svoje tri sinove, ki jih je vihra vojnega in povojnega časa zanesla v tujino. Pokojnima rojakoma se spoštljivo klanjajo vsi, ki cenijo njuno nesebično prizadevanje za slovenstvo. Zlasti pa se ju hvaležno spominjajo njuni sinovi Vladimir, dr. Anton in dr. Peter z družinami in njunih osem vnukov.

MISLITI
je najtežje
od vseh del,
zato se jih
le tako malo
ukvarja s tem.

Henry Ford

Stanko Lodrant, Dvor

Kako so mi vcepljali „ . . . nmau čries izaro . . . (1933-1938)

„Colrevizionpitšen" (Zollrevision, bitte schön!) je bila prva, od „ta pravih" Nemcev izrečena nemška beseda, ki sem si jo v svoji rosni mladosti zapomnil. V poletnih počitniških mesecih smo oče, ujec, brat Pepi, bratranec Janko in jaz večkrat vandrali po koroški deželi. Do Pliberka nas je, s Prevalj, zapeljal vlak. Ko je na tej prvi avstrijski postaji obstal, smo morali počakati v vagonu, da je avstrijska obmejna oblast pregledala naše dokumente in prtljago. Za carinjenje nismo imeli ničesar. Takrat so bili „šmugelartikli" iz Avstrije v kraljevo Jugoslavijo saharin in kamenčki za vžigalnike. Le ti dve zanimivi malenkosti sem si zapomnil. V nasprotni smeri pa je menda šlo za tobak in jestvine. Prevaljski mesarji so imeli na meji svoje prodajne „ute". Čul sem tudi šepetanja, da je ta ali oni šentanelski ali strojanski kmet skrivaj prepeljal čez mejo, v Avstrijo, celo živo goved ali konja.

Čakajoči v vagonu vlaka na pliberški postaji, včasih, avstrijskih carinikov nismo dočakali. Zato smo boječe izstopili in s pospešeno hojo, nazaj se ozirajoč, začeli naše vandranje proti zahodu. Še do Konovec nismo imeli popolnoma mirne vesti; pripravljeni smo bili, da bodo zdaj zdaj iz kake zasede planili na nas financarji in nas obtožili, ne vem česa.

Ravno, malce dolgočasno cesto do Šmihela nam je zaljšal pogled proti jugu, na orjaški masiv Pece. Na pobočju Kniepsovega sedla so iskale oči Pliberško kočo, katero sem že poznal. Prav posebej nje stenske slikarije. Ena slika je kazala pastirčka, ki je pil mleko po najbolj neposredni poti: Ležal je pod kozo in sesal nje seske kar z usti. Na drugi slikariji se je videla razbojniška druščina v podzemski votlini, spet paša za otroške oči.

Tudi pogled na vasico Dvor, ki sanjavo čemi na ravnini pod goro, je bil in je še občudovanja vreden. Šilasti zvonik cerkve prebada rahel, vendar dobro viden čad nad vasjo. Ta vodoravna soparična meglica deli kulisno podobo na pritlehni del, kjer je treba trdo delati, in na greben Pece, v zgornjem delu slike, z za domišljijo prosto potjo v oblake.

Ker je bila beseda DVOR v moji otroški pameti v zvezi s kralji in kraljičnami, mi tudi miselni sprehod h kralju Matjažu in Alenčici, ki naj bi domovala v Peci, ni bil težak. Kake logične povezave med vso to fantazijo pa sanjavi otrok ne potrebuje.

Že smo na pokopališču v Šmihelu. Nerazumljivo mi je bilo očetovo in ujčevo zanimanje za zadnja počivališča rajnih. Presenetili so me tudi sami slovenski napisi na nagrobnih kamnih, tukaj v „Nemški Avstriji" (tak je bil prvi uradni naslov novonastale avstrijske državice po prvi svetovni vojni), ko sem, nasprotno, na domačih Prevaljah vedel za številne nemške nagrobnike.

Ker je bil Katarinski hribček, za vasjo, zaraščen z gozdom in ni nudil pričakovanega razgleda, cerkev na njem pa zaprta, je nastopilo rahlo razočaranje. Ta romantično vidna vzpetina za Šmihelom je obljubljala več. Izkoristili smo jo le za prvi krajši počitek in malico. Tudi pot naprej se je mogla jasneje določiti: preko ravnih polj s smešno vijugasto cesto skozi Breško vas in Večno vas v Globasnico.

Vstati po daljšem sedenju je težko, posebej če si vedel in videl, kako dolgo pešačenje te čaka. Tokrat je ime enega izmed naslednjih ciljev, namreč Večna vas, delovalo dovolj pospeševalno. Skrivnostni izrazi igrajo pri otroku važno vlogo. Zaradi dokajšnje utrujenosti pa smo v Večni vasi, ko smo dospeli tja, kar pozabili na mistično ime, posebej še, ker nam je bil obljubljen daljši počitek v bližnjem kraju, v Globasnici. Pri Šoštarju je imel oče sošolca „Jozija" . . .

Naj bo tudi zapis tak, kakšno je bilo takrat moje počutje. Verjetno smo tam večerjali, spali, zjutraj spet vstali in tako naprej . . . Utrujenost pa je povzročila, da sem, sedemletni otrok, vse to delal podzavestno. Za razne detajle je imel, zato, tudi plašč pozabe lahko delo.

Prebujen sem bil naslednji dan pri cerkvi svete Heme in v Rozalijini votlini na hribu pri Globasnici. Tu je bil prepad proti severu, tam kraška jama posebne sorte, od strani odprta. Predvsem sta bila zanimiva kapelica z zvončkom, ki je vabil k zvonjenju, in studenček, ki še danes ponuja osvežilno pijačo.

Razgled je bil hrana druge vrste. Belovče, Kokje in Dobrla vas so na dosegu roke, cela Dobrava kot na dlani. Za utrujene otroške noge sta bili obljubi: vožnja s „fikijem" (ozkotirna železnica) med Železno Kaplo in Sinčo vasjo ter kopanje v Klopinjskem jezeru, nova vzpodbuda.

Na podobnih rajžah smo otipali vsa koroška jezera. Po Vrbskem sem se peljal z veliko izletniško ladjo. Na Otoku smo si ogledali cerkev in iskali lipo, ki naj bi se zrasla s hrastom. V Krivi Vrbi sem izstopil iz vlaka na napačni strani vagona in pri tem neusmiljeno padel, saj so bila tla, na nepravem kraju, za istopanje pregloboko od zadnje vagonove stopničke. Ker je vlak v istem hipu že potegnil naprej, vlakovni odpravnik na drugi strani ni videl moje nezgode in je odpravil vlak, je bila sreča v nesreči, da se nisem znašel med kolesi vlaka. O tem dogodku sem potem doma napisal cel spis. Oče je naju z bratom Pepijem navajal, da sva beležila posebna doživetja. Mislim, da je s takim urjenjem dosegel uspeh, vsaj pri starejšem bratu.

V spominu mi je Baško jezero, v katerem je mrgolelo rib. Posebna hrana za mojo otroško domišljijo je bil obisk Osoj. Po dolgem maršu mimo gradu Vajškra (Landskron), ki mi je vzbujal strah, smo prenočili v gostišču ob samostanu pri jezeru. Ker je bil na tem izletu sopotnik tudi ujčev prijatelj iz Maribora dr. Osterc, mu je brat Pepi ministriral pri jutranji maši v samostanski cerkvi. Jaz pa sem predvsem buljil v oltarne slike. Te kažejo, kako je nekdaj v tem samostanu delal svojo mutasto pokoro poljski kralj Boleslav, potem ko je umoril škofa Stanislava, mojega krstnega patrona. Zgodba, znana pod imenom „Mutec Osojski", me odslej spremlja vse življenje.

Na Osojah smo pri zajtrku pili mleko z zame imenitnim okusom. Ker smo doma imeli kravo, sem bil mleka navajen. Mami pa sem, potem doma, očital, da ne zna skuhati tako dobrega mleka, kot sem ga pil na Osojah. Ati je vprašujoči mami razložil, da je bilo tisto osojsko mleko le prismojeno.

Višek tega izleta je bila vožnja z motornim čolnom čez jezero, do železniške postaje pod Osojščico; domov smo se vrnili z vlakom.

Podobno kot Mutec Osojski me že več kot pol stoletja zasleduje Kameniti ribič. Tega smo hodili gledat v Celovec. Netivo k obema storijama sta prispevali knjigi „Balade in romance" ter „Slovenske legende" Mohorjeve družbe z ustreznimi pesnitvami.

Iz Kamenitega ribiča pa se življenje malo norčuje. Tu ne mislim le na različno tolmačenje kazni, ki je doletela oholega ribiča. Skupno nemški in slovenski verziji je, „da bo ostal kamenit na tej skali . . . " A mestna oblast to skalo prav često pomika sem in tja, kot da bi ji bila skulptura napoti. Najprej sem Ribiča videl stati v niši hiše na začetku Beljaške ceste. V Hitlerjevem času so ga skrili v ozki prehod, ki vodi s trga Svetega Duha v park, tam zadaj. Nekaj časa, potem, Ribič sploh ni bil na ogled. Kasneje se je pojavil v atriju mestne hiše na Glavnem trgu, tako da si moral prositi portirja za dovoljenje ogleda te znamenitosti. Sedaj je spo-

GEMA HAFNER, Maribor

Mak Veseljak

Dober dan, dober dan, jaz sem mak
potepuh, veseljak: imam zeleni frak
in velik klobuk — rdeč je in lep,
pa ga zgubim, ko grem na potep —
veter na ples me povabi . . . !
Potem pa čez polja in loke hitiva
vsa razigrana, sonca pijana —
srečna, da sploh živiva!

Moj sosed ječmen pa ne mara z menoj;
samo doma ždi in čaka in čaka,
da dozori . . .

Potem pa ga zmlatijo, zmeljejo, spečejo
in mu niti „hvala" ne rečejo . . . !

menik razstavljen na zelo primernem mestu, na Benediktinskem trgu, sredi tržnice; sem res spada.

Ker sem se s svojim pripovedovanjem nekako preselil v Celovec, naj omenim, kaj se mi je v časih, katere opisujem, zdelo v njem omembe vredno. Jasno, da je bil objekt številka ena srčni junak, ki bo vsak hip ubil grozno zijajočega zmaja. Zanimiv je bil v Celovcu tramvaj. Kako daleč bi bilo sicer treba pešačiti, da bi prišel od železniške postaje po dolgi Kolodvorski cesti do Glavnega trga in potem naprej na Križno goro z astronomsko opazovalnico oziroma ob „Lendkanalu" do jezera!

Šilingov za kake nakupe v trgovinah nismo imeli. Spominjam pa se nebeško dobre limonade, katero smo si vendarle, v veliki poletni vročini, privoščili. Najbolj smešno pri tem je bilo, da nam je bila, v mestu! ponujena s slamico. Odslej sem tudi doma hotel vse pijače piti s tem žitnim odpadkom. Vsaj tega sem imel na deželi dovolj. Jezen pa sem bil, tudi nase, zakaj se takega imenitnega načina pitja že prej doma nihče ni domislil.

V Celovcu je bil zanimiv tudi muzej. V lapidariju smo videli rimljanske ostanke, najdene na domačih Prevaljah. Kot otroka me je zabavala domovinska zbirka, predvsem modeli bivališč ljudi. V avli muzeja razstavljeni knežji kamen je imel svojega imitiranega vrstnika na travniku domače mi Poljane. Slednjega je poznejša Hitlerjeva oblast seveda takoj odstranila. Kdo si je takrat mogel predstavljati, da bo sovražna žerjavica čez več kot pol stoletja ponovno razpihana v ogenj. Mislim na začasne tolarje, prvi slovenski denar, z upodobitvijo knežjega kamna.

So pa ob tem viharju v zvezi s knežjim kamnom na slovenskih tolarskih bonih mnogi razkrinkali svoje neznanje s svetinjami karantanščine. Moglo se je opaziti, da mnogi, na nemški in slovenski strani, niso ločili knežjega kamna od vojvodskega prestola. Slednji še danes, po tisočih letih, kar je služil svojemu namenu, čaka na ogledovalce na Gosposvetskem polju. Meni, ki sem kot desetletnik iz Celovca pešačil do Gospe Svete, da bi na svoje oči videl na prestolu izklesani „PRAVDO BRANY VDOVE" . . . , se taka zamenjava ne bi mogla pripetiti, četudi pozneje nisem postal ne zgodovinar ne novinar.

Ker sem časovni stroj pomaknil za pol stoletja naprej, naj ob opisovanju deželnega muzeja v Celovcu omenim, da Celovčani še danes ohranjajo spomin na koroško Mežiško dolino z istoimensko ulico ob dokaj pomembnih stavbah deželne uprave, muzeja, koncertne hiše, poljedelske zbornice . . . Naj jim gre za to hvala! Vendar svojega avtomobila tu ne morem več parkirati kot nekdaj. Bolj bi bil hvaležen, da bi nam, Mežiškodolincem, mestna oblast rezervirala kake parkirne prostore. Grem stavit, da je sleherni dan v Celovcu vsaj deset prebivalcev te „izgubljene" deželice.

Ko smo poleti 1938. leta spet potovali po Podjuni, je bilo vse nekoliko drugače. Avstrija je bila priključena Hitlerjevi Nemčiji. Imel sem občutek, da je mnogo bolj strogo. Tudi načrt naše poti je bil zato skromnejši. Obhoditi smo hoteli zahodni in severni del Strojnskega masiva, tisti del, ki je bil „za mejo". Južni in vzhodni del tvori rodna mi Mežiška dolina; ta del sem seveda že kolikor toliko poznal.

Kot vemo, se kar segreješ, preden prideš od pliberške železniške postaje v samo središče mesteca. Mi smo korakali korajžno naprej, skozi Nončo vas proti Božjemu grobu na Humcu. Jasno, da smo se povzpeli na ta tako markantni hribček in se razgledovali po okolišnih vasicah: Blatu, Črgovičah, Vidri vasi in Vogrčah. V Dobu, kjer sta se oče in ujec zaklepetala z nekimi znanci, smo, verjetno ravno zato, zgrešili pot. Zvabila nas je romantična cerkvica svete Lucije. Ker smo želeli nadaljevati rajžo naprej proti Žvabeku, smo se morali vrniti na most čez Bistrico v Dobu. Ujec, ki je bil človek bolj „težke" sorte, ni hotel tvegati tarzanskega prehoda čez Bistrico pri Luciji, v globoki grapi.

Če bi imeli namen iti prav v Žvabek, bi morali na nekem kraju z glavne ceste zaviti v levo. Mi smo, nasprotno, ravno tu zavili na desno, v breg. Po prijetni gozdni poti smo prišli do cerkve, imenovane „Sveto mesto". Počitek v hladu je bil prijeten. Od te, v bližnji okolici znane božje poti, smo jo ucvrli po nekakih težavnih bližnjicah na Suho. Ne vem, zakaj so jo nemško imenovali Neuhaus. Oziral sem se naokoli, da bi videl kako novo hišo, a nič kaj takega nisem videl.

Ujec je vse češče gledal na uro in nas vzpodbujal k pospešenju hoje. Vedel je za uro odhoda vlaka iz Labota proti Dravogradu. Ravna pot pa se je vlekla in zdelo se je, da ji ne bo kraja. Končno smo v Labotu dospeli na most čez Dravo in tu so bili tudi že železniški tiri in tam, malo dalje, železniška postaja. Ati je pospešil, češ, moram nekoliko hitreje, da bom kupil vozne karte. Ujec je bil nekoliko zadaj in je s svojim sinom Jankom in bratom Pepijem kar po bližnjici, čez železniške naprave vstopal v vlak, ki je že bil na postaji. Z eno leto od mene mlajšim bratom Lojzijem sem hitel za očetom. Ko sva vstopila v postajno poslopje, kamor je izginil sto metrov pred nama ati, sva zagledala troje vrat. Prve so bile zaklenjene; tudi druge. Ko sva odprla tretje, sva videla ravno zadnje vagone odhajajočega vlaka. Postajni načelnik z rdečo kapo, ki je odpravil vlak, se je obrnil in odkorakal v svoj prostor.

Prva najina reakcija je bila seveda jok. Obkolili so naju železničarji. Mislila sva, da so sami Nemci, midva pa brez znanja tega jezika. Res je bilo, da nihče ni izustil kaj slovenskega. Danes vem, da je bilo to le zaradi nacistične gonje in psihoze . . . Po pičli uri negotovosti, kaj bo z nama v „Nemčiji", brez slehernih dokumentov, denarja, je prisopihal na postajo oče. Ko je na vozečem vlaku zvedel, da z bratom nisva uspela vstopiti v vlak, je v Rabenštajnu, to je na naslednji postaji, izstopil iz vlaka in tekel nazaj.

Vsi srečni smo, kljub temu da smo imeli železniške vozne karte, vnovič vzeli pot pod noge, se vrnili prek mostu na Dravi in v Libeličah prestopili državno mejo. Preko Strojne smo potem prikrevsali domov na Prevalje prej kot oni trije, ki so morali v Dravogradu čakati na novo vezo.

„Ende gut, alles gut" (Konec dober, vse dobro) je rekel na koncu oče. To pa je bil prvi nemški stavek, ki sem si ga zapomnil.

Stanko Lodrant, Prevalje

Kako neki?

V veroučni skupini nas je osemnajst. Nihče razen mene ne zna brati. A nič zato!

Ker ne moremo brati, se pogovarjamo.

Ker ne moremo brati, rišemo.

Narišemo vse, kar hočete. Malo po svoje, a naj vas to ne moti. Noetovo ladjo. Goloba z oljčno vejico.

Narišemo tudi vihar na morju. Strašne vetrove. Zaigramo jih. Kako buči! Dušan dvigne roko in pomiri vihar. Vse je spet tiho.

Nato se pogovarjamo.

Primož reče: „Jaz pa ne vem, kako je Bog ustvaril zlato."

S kretnjo roke živahno podpre iskrivo misel. Jani, ki ve že več kakor jaz, se takoj oglasi:

„Kako neki!"

On ve, da je vse ustvarjeno in to mu zadošča. Veliko svetopisemskih zgodb pozna. Sam od sebe nam je povedal, da je bilo materi Matere Božje ime Ana.

„Zlato, zlato," ne more odnehati Primož, „kako je Bog ustvaril zlato?"

Spomnim se Andreja, ki mi je davno nekoč povedal, kako si je predstavljal stvarjenje podlasice. Če je Bog rekel: Bodi svetloba; in bila je svetloba, je gotovo rekel: Bodi podlasica; in bila je podlasica.

A kako naj jaz odgovorim malemu Primožu?

„Saj Bog ni ustvaril vsake stvari posebej," rečem. „Bog je samo hotel, naj bo narava taka, da se bo vedno razvijala in izpopolnjevala. Tako kot je v naravi veliko kamenja, ponekod pa tudi dragih kamnov — pokažem mu rubin na svojem prstanu — tako se v naravi najde tudi zlato. Ko pride v roke zlatarju, postane še lepše in verižica okrog maminega vratu je zares čudovita, mar ne?"

„Ajaaa!" zategne deček. „Kaj pa voda?"

„Voda pa teče iz pipe," pove neka deklica.

Čudno, da Primož ne reče nobene besede. Prav nič pa ne morem vedeti, kaj ga bo zanimalo prihodnjič. In tudi tega ne, ali bo z mojim odgovorom sploh zadovoljen.

Berta Golob

Zgodba

Vzpenjal se je torej po rebri in proti hiši. Bilo je šele šest, pa je že vladala popolna tema. V zgodnji pomladi je v tem času že temno. Čeprav torej ni mogel razločiti nič drugega razen teme in v ogromni, topi temi dveh osvetljenih oken hiše, proti kateri je hitel, je vendarle vedel, da je reber, po kateri se je vzpenjal, pokrita z rumenorjavo, pomendrano travo. Snežne lise so izginile šele pred nekaj dnevi.

Klokotalo je. Čutil je, kako se mokro blato lepi na njegove čevlje. Zgoraj pri vhodnih vratih si bo na pragu ostrgal s podplatov blatne kepe. Tam bodo obležale, se posušile in zahreščale, če boš stopil nanje.

Reber se ni dvigala enakomerno. Najprej je bilo treba premagati prvo strmino, tam je bila pot prepredena z ledenimi brazdami, sledil je položen del, kotanja, ki so jo obraščale zdaj gole hruške in v kateri se je v najglobjem delu ta čas nabrala motna, blatna mlaka; nazadnje se je reber nagnila tako strmo, da je pot ni mogla obvladati v smeri naklona, marveč samo v dveh, poševno ležečih zavojih. Pri tem je bila namenjena samo pešcem; ozka steza, pri kateri niso pazili, ko so jo delali, na nič drugega, kot na sposobnost človekovih nog, pljuč, srca.

Vzpenjal se je torej po rebri proti hiši. Zjutraj je stopal po poti v nasprotni smeri. Po tej poti je hodil vsak dan dvakrat. Delal je v gozdu, v Rutterjevi gozdni upravi. Tudi Tscherner, s katerim je skupaj stanoval v baraki, v leseni koči, proti kateri je zdaj stopal, je tam delal. Očitno se je on danes prej vrnil iz poseke, zato luč. Morda je že pristavil vodo za čaj in pogrel rum. Postalo je hladno. Nebo črno in visoko, prekrito s tankimi oblački.

Spominjal se je črne, kapljajoče, mokre zastave, ki je plapolala v vetru. To zastavo so obesili ob smrti starega Rutterja v podstrešno lino gozdne pisarne. Od takrat so minila že leta. Najmanj pet ali šest let je minilo od tedaj, je premišljeval. Starega Rutterja je takrat zgoraj na poseki ob pregledu ubilo padajoče drevo. Okoliščine, ki so pripeljale do nesreče, niso bile nikoli docela pojasnjene. Najprej so opravili policijske, nato sodne preiskave. Nekega delavca, nekega Irsiglerja, so prijeli, nato obtožili, potem obsodili, obsodili na dolgo zaporno kazen in ga vtaknili v ječo. Irsigler ni priznal, prenekatera okoliščina je kazala na to, da je njegova krivda nemogoča, resnica torej ni prišla na dan.

Zdaj je poseka gola, kamnita, strma reber posejana s strohnelimi štori in borovničevjem. Pogosto so minila poletja in zime, ne da bi tja zašel človek.

Stopal je torej po rebri proti hiši. Čeprav je bil zrak hladen, ga je napolnjeval vonj po preperelem listju in nagnitih travnih bilkah. Poleti je divja

Mohorjeva založba v Celovcu je izdala 1994. nov dvojezični zemljevid Južne Koroške. Predstavitev tisku je bila na viharnem razglednem stolpu na Jedvovci pri Hodišah (na sliki).

trava segala do kolen. Zaradi strmine je niso kosili. Strojev ni bilo mogoče uporabiti, človeške delovna sila pa je bila predragocena, da bi jo pripeljali kosit na tako neproduktivne kraje. Vse več podeželskih delavcev se je preseljevalo v mesta. Mnogi iz okoliša so šli po tej poti. Marko bi skoraj tudi to storil. Zakaj tudi ne? Nič ga ni vezalo na ta kraj. Gozdarsko delo je bilo težko in nevarno, plača neprimerna. Kljub temu je ostal. Morda je bič pred neznanim, ki ga je odvrnil od tega, da bi odšel. Slišal je za ljudi, ki v mestu niso našli dela ali dobili kvečjemu zadovoljivo delo, láhko sicer, toda poneumljajoče, da, ubijajoče delo. Tako je ostal, delal v Rutterjevi gozdni upravi in s Tschernerjem stanoval v leseni baraki na strmini, ki je, kot preostanek prejšnjega, precej večjega delovnega naselja, ležala malo izven vasi.

Vzpenjal se je torej po rebri in proti hiši. Dlje ko je hodil, toliko svetlejša in bolj enakomerno prežarjena od skrivnostne luči se mu je zdela tema. Lahko je razločil posamezne kamne, ki so ležali na poti. Na desni strani je opazil, kako se lesketa zamrznjen žleb. Luči zgoraj v baraki so ugasnile. Tscherner spi, je pomislil, Tscherner leži na svojem pogradu in smrči ali pa strmi v temo, ali pa ima pri sebi kakšno žensko. Ženske, je pomislil in se nasmehnil. Ni bil pravi smeh, kajti strmi vzpon mu je jemal sapo. Vedno hodim prehitro, je pomislil, v baraki me nihče in nič ne pričakuje, Tscherner me ne čaka, nikoli ne čakava drug drugega.

Zdaj je premagal drugo vzpetino. Baraka ni stala prav na robu pobočja, postavljena je bila malo nazaj, v sredo mehko vzpenjajočega se travnika. Nad njim je peljala cesta, ki je vodila v vas. Te ceste, pravzaprav bi morali reči gozdne poti, že dolgo niso več uporabljali. Prej, ko je bila baraka še del celotnega naselja, ko je tu stanovalo petdeset ali sto drvarjev, je po njej dvakrat na dan peljal tovornjak Rutterjeve gozdne uprave. Zjutraj je delavce pobral in jih zvečer spet peljal domov. Za dva delavca, za Tschernerja in zanj, se to ni splačalo. Hodila sta peš po bližnjici čez reber dol v vas. Stara vozna pot je vidno propadala, spirali in rezali so jo divji potoki, preraščalo jo je malinovje in leščevje, prav tako ostanke drugih barak, ki jih je zdaj videl razpostavljene okoli njune kot črne, grozeče kupe.

Ko je stopil k vhodnim vratom in si ravnokar začel strgati s čevljev blato, je opazil, da v temi poleg njega nekaj diha, človek ali žival.

„Kdo je?" je zaklical in za korak odskočil.

Smeh.

VERA MARIJA VOLK

Zvitorepka

Zvitorepka je lisica,
urno v svoj brlog beži,
kajti smrt iz lovske puške
neprestano ji preti.

Glad jo muči v skrivališču,
saj ne sme na svetel dan,
neusmiljeni sovražnik
je zaenkrat bolj močan.

Toda sreča ji je mila,
neuspešen je ves lov,
lovec, straže naveličan,
odkoraka s psom domov.

Oh, kako sedaj lisica
zadovoljna v vas hiti,
da si vsaj za nekaj časa
nove hrane priskrbi.

Pri sosedu tistga kmeta,
ki ima rdeči nos,
s spretnostjo je ugrabila
prav veliko mastno gos.

Ko ob prvem svitu dneva
petelinček je zapel,
se je na dvorišču hiše
strašno glasen strup razvnel.

Kmet je tulil od togote,
hlapec pa se je pognal
za prekanjeno tatico,
da bi jo zasledoval.

Ona, že na varnem mestu,
z dobrim plenom se masti,
ter se svojim preganjalcem
zlobno naskrivaj smeji.

„Jaz sem, jaz: Paul, Irsiglerjev Paul."

Paul, je pomislil, Irsigler, je pomislil, kri mu je šinila v glavo, nekaj takega kot sram. Počasi je stopil proti onemu.

„Zunaj si," je dejal, ko sta si stresla roki.

Irsigler ni nič odgovoril in tako sta nekaj časa nemo stala v temi. Bilo je veselje, kar je občutil Marko, pravzaprav ne veselje, plašno veselje, vrtajoča sreča in začutil je, da je ta občutek rasel tudi v onem in da je zavladal med njima.

„Paul," je rekel potiho, čisto tiho, skoraj neslišno, potem ga je potegnil k vratom, obraza mu še ni videl, odprl je vrata, dvakrat trdo udaril obnje, da bi Tscherner notri vedel, da je doma, potem sta vstopila. V tem trenutku se je prižgala luč. Tscherner, ki je očitno spal, je poklapano stal ob svojem pogradu, s katerega je pravkar vstal. Videti mu je bilo, da je ležal na obrazu, bil je rdeč in nabuhnjen. V baraki je smrdelo po pivu.

„Irsigler je prišel," mu je zaklical in se nato ozrl proti onemu, ki je vstopil za njim. Irsigler se je smehljal.

„Mraz je. Nisem več vajen: pokrajine in mraza zunaj, vetra," je dejal.

„Šest let," je zaklical Tscherner, „šest let."

„Pogojno so me izpustili. Zaradi dobrega obnašanja sem bil predčasno odpuščen." Irsigler se je smehljal.

„Trinajst let ječe, težke poostrene ječe," je mrmral Tscherner, „takrat po procesu se je glasila sodba: trinajst let! Nobene predstave nimaš, kadar slišiš: trinajst let, in morda je tako prav."

Pomagala sta Irsiglerju iz plašča in ga vrgla, ker ni bilo proste kljuke, na enega od pogradov.

„Smem ostati tu, samo za eno noč," je vprašal Irsigler, „bi šlo?"

Ozrl se je po prostoru: barako je sestavljala samo ta soba — na levi in desni ob steni po ena postelja, vmes dve skrinji, pri vratih peč, gašperček, nasproti obe okni, po ena polica nad pogradom, polna slanine in steklenic žganja in cigaretnih zavojev, to je bilo vse, to se pravi, bila je tudi miza, če naj tako imenujemo desko, ki je bila pritrjena pod oknoma.

„Ja," je rekel Tscherner.

„Ja," je rekel Marko, „kaj pa boš počel, Irsigler?"

Ta je molčal, se težko in podolgem vrgel na pograd, tako da so zahreščale deske, in se zasmejal. „Kot morilec," je menil nato, „kot nekdo, ki je bil zaprt zaradi umora, ne najdeš zlahka dela."

Nemo so potem pospravili slanino, kruh in žganje, Tscherner je z roko nekajkrat potegnil po deski, ki je služila za mizo, Marko je vrgel v peč, ki je bila že tako in tako razbeljena, velike kose premoga.

OBLEKA
je ovitek,
ki je večkrat
vrednejši
od knjige.

Veron

„Tega ti nihče ne vzame," je dejal Irsigler, „morilca ti nihče ne izmije in ječe tudi ne!" Glasno se je zasmejal in ostala dva sta se obotavljaje pridružila njegovemu smehu.

„Jej! Vzemi!" je dejal Marko in potisnil predenj desko s slanino in kruhom, potem priložil nož.

„Šest let," je nadaljeval Irsigler, „šest let vsak dan premišljevati o poseki, o nesreči in kako se je pripetila! Tega si ne moreta predstavljati! Vedno znova vidim pred seboj tole: Rutterja pod smreko, pod veliko smreko, kakršne rastejo na strmini, na bregu prav nad prepadom — smreko in veje in kako so izpod smreke izvlekli Rutterja."

„Jej, Irsigler," je zaklical proti njemu Marko. V loncu je pristavil vodo. „Boš čaja? Vročega čaja?"

„Šest let zapora," je začel Tscherner, „šest let drvarjenja." — Ni izgovoril do konca. Nihče ni rekel nobene. Jedli so, kadili. Zunaj se je oglasil veter. Zdaj so lahko skozi okni videli zvezde. Voda za čaj na peči je brbotala. Marko je odstavil lonec, vrgel vanj čaj. Potem ga je prelil z rumom. Tscherner in Irsigler sta ga opazovala.

„Tistega dne," je začel Irsigler, „smo dopoldne delali še ob gozdnem jezeru, nad poseko. Bilo je megleno, kot je po navadi v decembru. Jezero je počasi zmrzovalo. Meglena izparina se je kot čad vlekla nad še tankim, vlaknastim ledom. Bilo je čisto tiho. Le včasih je počil led. Takrat si nehote trznil. Metali smo kamne na led. Brez težav so ga lomili. Jutri, je dejal nekdo, bo jezero že povsem zamrznilo. Potem smo odšli s sekirami in vrvmi v gozd, dol na poseko."

Molčali so. Pili so tako dolgo, dokler niso bile vse steklenice prazne. „Saj ni vsak dan dan izpustitve," je menil Tscherner. Peč je počasi ugašala, toda njihovi obrazi so žareli. Ko so se slačili, da bi odšli spat, so opazili, da je postalo Irsiglerjevo telo bledo in gobavo. Smejali so se, čeprav jim ni bilo do smeha.

„Do jutri," je dejal Tscherner, toda druga dva sta že spala. Obrnil je vse steklenice, toda nič več ni bilo v njih. Torej se je ulegel na tla pred pečjo, malo žerjavice je še tlelo pod pepelom, ko je pihnil vanjo, vonj v koči je bil zatohel in topel.

Peter Rosei, Dunaj
(prevedla Lučka Jenčič)

Lesena lastovka (Velikonočna legenda)

Ptički v gozdu so prestrašeni letali sem in tja ter iskali varno zavetje. Niso še doživeli tako strašnega dne, kot je bil tisti petek. Zemlja se je tresla in nebeške sile so hrumele, kakor da bi bil sodni dan.

Ptički, ki so komaj zlezli iz gnezda, so presenečeni spraševali, kaj se dogaja, vendar jim starejši niso znali dati odgovora.

Našli so drevo z gostimi vejami in se stisnili k deblu. Tedaj je odnekod priletela tja nenavadna ptička. Imela je drugačno perje in kljunček ji je bil ves krvav.

„Ali si ranjena?" so jo sočutno spraševale ptičke.

„Ne . . . ne . . . "

„Kaj pa se ti je zgodilo?" so hotele vedeti.

„Meni nič hudega . . . ," je odgovorila lastovka.

„In vendar je tvoj kljunček krvav," niso ptičke nehale spraševati.

„To je kri Pravičnega," je skrivnostno namignila neznana ptička.

„Tako skrivnostno govoriš. Morala si doživeti nekaj strašnega, ko si tako vznemirjena. Umiri se in potem nam povej, kaj se je zgodilo," so jo prijateljsko ogovorile ptičke.

Lastovka je čutila, kako ji srce burno utripa. Le s težavo so ji besede prihajale iz kljunčka. Spomin na trpljenje, ki ga je videla na gori Kalvariji, jo je obdajal z veliko grozo. Tresla se je po vsem životu. Potem je začela razlagati svojim tovarišicam:

„V Nazaretu je živel v hiši marljivega mizarja deček, ki je imel lase kot žitno klasje in obraz podoben angelu. Rad se je igral z ostanki lesa svojega varuha mizarja. Iz lesa je izrezaval podobe živali. Nekega dne je izrezljal lastovko. Bila je tako podobna pravi lastovki, da se je deček izredno razveselil in dihnil vanjo, rekoč ‚zleti'!

Lesena lastovka je kar koj oživela in zletela v zrak. Med poletom je veselo zapela slavospev svojemu Stvarniku. Ta lastovka sem jaz. Poglejte, tu pod perutnicami se še poznajo odtisi prstov Njegove svete roke. Nisem zletela daleč; bila sem skoraj zmerom v Njegovi bližini. Bila sem z njim, ko je učil v templju, ko je pridigal ob Galilejskem morju in širil nauk ljubezni. Bila sem vsa zavzeta, ko je oživljal mrtve, ozdravljal hrome in dajal vid slepim. Bila sem blizu Njega, ko je nesel težki križ na Kalvarijo. Ko so ga neusmiljeno pribili na križ, sem poletavala okoli Njegove glave. S kljunčkom sem si prizadevala izpuliti iz nje kar največ trnov. Vidite, zato je moj kljunček ves krvav . . . "

Znočilo se je. Ptički so odrinili k počitku, okrvavljena lastovka pa je poletela k Božjemu grobu. Videla je Zveličarja, ki je v vsem svojem zmagoslavju vstal iz groba. Lastovka je veselo vest ponesla svojim tovarišicam in zaklicala, kakor da bi hotela predramiti ves svet:

„Aleluja, Kristus je vstal!"

Mirko Kunčič,
Argentina

Višek praznika 100-letnice Mohorjeve hiše v Celovcu je bil nastop znane dunajske skupine „Wiener Tschuschenkapelle".

Bog je dober

Avgusta Smolej: rojena 3. 8. 1915 v Sevnici ob Savi kot otrok primorske begunke. V Ljubljani preživela večino življenja, študirala v Ljubljani in več ko leto v Grenoblu. Predmetna učiteljica, mati treh otrok. Kolikor je dopuščal čas, je ob možu slovakistu, prof. Viktorju Smoleju, prevajala iz slovaške poezije in proze. Pri Celovški Mohorjevi je izšel njen prevod knjige A. Figule „Trije rjavci". „Cenim in spoštujem zavednost in delo koroških Slovencev in želim moči, vztrajnosti in uspehov še v prihodnje v blagor naši težko preizkušeni slovenski skupni duhovni domovini, ki je meje ne ločijo! Ohranjajmo in ohranimo jo!" pravi.

Kadar se spomnim Graparjeve mame, mi srce prevzame neka odrešenost, ki jo začutimo, kadar nas obogatita lepota in plemenitost in nam vrneta vero v življenje. Ob misli na to ženo zaslišim blago udržane, globoke in polne glasove breške cerkve, kamor sem o počitnicah hodila s to preprosto ženo, plemkinjo po srcu, k nedeljskim mašam. Cerkev stoji zunaj vasi ob cesti, vsa bela se sveti s smrekovim gozdom v ozadju. Na sprednji strani ladje, obrnjena proti cesti, je starodavna slika svetega Krištofa z Jezuščkom na rami. Vhod v cerkev skozi zvonico je malo temačen, zato pa še bolj zasije bela notranjščina cerkve, ko vstopiš vanjo in te s pozlačenega baročnega oltarja pozdravlja milina gotske Matere Božje, kakor da te je čakala dan na dan.

Mama so prihajali iz grape po strmem bregu, srečevali sva se vrh klanca, počakali druga drugo, da sva potem družno ubrali pot skozi rosni, pogosto s soncem obsijani gozd. Po grmih, po vejah med drevesi so se spreletavale ptice, grlice so najbrž kje čepele, da so tako brez prestanka grulile, kdaj pa kdaj nama je prečkala pot srna, žgolenje pa ni in ni prestalo. Takih nedeljskih juter ni moč pozabiti.

Mama so vsa leta, srečavali sva se o počitnicah več kot trideset let, nosili isto pražnjo obleko: široko, dolgo črno krilo in obtešnjeno kočemajko nedoločljive barve, na glavi pa ruto, navidez vsako nedeljo polikano, v resnici pa je bila taka, ker je služila samo za nedeljsko mašo. V roki so mama imeli svež šopek roženkravta, ovitega s svežim robcem, položenega na mašne bukve. V duhu vidim tiste zdelane, tudi razpokane roke in topel nasmeh ozkih ustnic in široko razprte, skoraj otroške oči, rdečico njenih lic in neverjetno mlad obraz, čeprav so bili lasje vsi beli.

Na kmetijo v grapi so mati prišli zelo mladi s škofjeloških hribov, kjer so s pobočij nad Selščico hiše zazrte v razprto kranjsko ravnino, v soncu in dežju vabljivo in ljubeznivo. Novi kraj na bregu Save pa je bil potisnjen pod strmi breg soteske, mrk in pust in tišina ni bila kakor v hribih tolažilna in vedra, temveč vedno vznemirljiva in zatohla. Povsod je čemela vlaga in noben šum ni bil živahen, kakor bi ga umirjal strah. Mož je bil redkobeseden in mrkega pogleda. Delal je na železnici. Od vsega početka je pustil vse delo v hiši, v hlevu, na polju mladi ženi, pomagal je le ob košnji in žetvi, pa drva je zvlekel na jesen pred pod. Grunt sicer ni bil velik, a njive so ležale vrh savskega brega in daleč od hiše. Sam Bog ve, koliko kimpežev je morala zvleči po bregu gor in dol. Za mlado drobno gospodinjo opravka preveč.

Na nesrečo dolga leta ni bilo otrok. Užaljeni mož in gospodar je ženo mogoče prav zaradi tega pretepal in za vsako malenkost zmerjal. Končno je nepričakovano zanosila. Nedolgo po porodu znova. In to se je skoro redno ponavljalo. Zadnji otrok še ni bil shodil, ko se je rodil naslednji. Pred zadnjim otrokom sta se rodila dvojčka, a sta kmalu po rojstvu umrla, prišla sta prezgodaj na svet. Umrli pa so tudi nekateri drugi, tako da je od desetih ostalo pri življenju čez leta le pet od njih, trije fantje in dve dekleti. Kako so mati te otroke dojili, hranili, umivali, prali, oblačili, ve samo Bog. Sosedje so vsa leta skrivaj zbirali plenice in cunje, obuvalo za otročad, da gospodar ni rohnel in mogel zavračati. Bil bi užaljen, čeprav se na nič ni spoznal in ničesar razumel. Ko je zadnji otrok dorasel toliko, da se je plazil po ritki, so mati vse otroke zaprli na pod in postavili na sredo kozico hrane ter jih prepustili angelom varuhom in šli na polje, ne tako, kakor se predtem ravnali, da so namreč šli na njivo že pred zoro za nekaj ur in delali tam še po večerji globoko v mrak, da so medtem

čez dan poskrbeli za otroke. Otroci pa so rasli zdravi in rdečelični in dobrovoljni.

Mrki oče se zanje ni kaj preveč brigal. Tudi jih ni učil ubogati in spoštovati mater. Bil je oče le, kadar je bilo treba kaznovati, kadar je otrok po njegovem mnenju zaslužil kazen: kadar je strgal hlače ali preluknjal podplate, tožil, da ne pojde po vseh svetih več bos v šolo, ker ga preveč zebe, ali če ni bil tiho in pri miru, kadar je oče sedel za peč.

Starejši sin je odkril, kam oče spravlja denar. Mati denarja nikoli niso imeli, vsega je držal oče v rokah, tudi denar od mleka, ki ga je mati na škodo svojih otrok dajala stalni stranki. Ko je otrok obtipal denar, se ni mogel premagati. Nekaj ga je zadržal, nekaj drobiža, da bi si za žegnanje kupil piškote. Ko je oče pogrešil denar, je vprašal otroke, če kaj vedo. Nihče ni, razen enega, mogel vedeti. Ker ni bilo odgovora, je vzel v roke palico in pričel pretepati po vrsti, zacenši pri velikih. Med jokom in vriščem se je oglasil najstarejši, ki jih je s palico že krepko dobil. Smilili so se mu mlajši in ga je vpitje presunilo, ker kamor je padlo, ni bilo šale. Oče je tedaj odvrgel palico pod noge jokajoči materi in stopil po vrv, zgrabil krivca, mu vrv ovil okrog stopala in fanta potegnil z glavo navzdol na vejo jablane, ki je stala pred hišo. Mati je vila roke in prosila, jokala, vreščali so in si z rokami zakrili obraz mlajši otroci — oče pa je stopil pred kaznovanega in branil dostop materi. Ko pa je kaznovani pričel hropsti, se je z drobnimi pestmi zakadila v moža in kričala, kričala, da se je umaknil in ji dal priti k fantu. Otroci so rinili za njo, ona pa je z naporom vseh sil razvezala zanko in vozle in drobcena kakor je bila, uspela prestreči njegov padec na tla. Omahnil ji je čez rame. Počasi ga je spustila na tla. Še je hropel, potem stišal dih, čez dolgo časa je odprl oči. Pokleknila je k njemu in dvigala njegove roke in glavo, z grozo gledala in šele, ko se je premaknila glava sama, se dvignila roka sama, je spet pričela hlipati, sklenila je roke in jokala.

Od vsega, kar je prestala hudega, je bilo to doživetje najtežje. Spominjala se ga je, kadar jo je preganjalo v sanjah. Vendar ni govorila z obsojanjem in sovraštvom, tudi ne s prezirom. Reči moram, da je govorila z usmiljenjem do moža. Usmiljenje je izkazovala temu človeku vse življenje.

Nekoč sem jo vprašala: „Toliko hudega ste prebili, mama, ampak kakšno veselo uro tudi. Tudi veseli ste gotovo bili kdaj, ali ne? Tako veseli, da tega niste pozabili."

„Oh, to pa to! Toliko je bilo otrok, pa sem vedela, da jim ni dobro in sem vendar bila žalostna, ko je kateri umrl. Vesela pa sem bila, da so zdravi, pri zdravi pameti, taki pač kakor je treba. Res je, da so pozno shodili, pa pozno so začeli govoriti, seveda ko so bili samim sebi prepuščeni. Jaz sem drugače rasla, lepše mi je bilo. Ampak vesela sem jih vedno bila, ker so bili zdravih udov, zdrave pameti in so lepo rasli. Bog je dober, najbrž mi je angele pošiljal za pomoč. Moji so tudi v šoli bili dobri. Kako bi ne bila vesela!"

„Morate povedati tudi, da so sploh dobri ti vaši otroci. To je tudi veselje," sem pristavila. „Tudi vi ste teh misli, vem."

„Ah, seveda. Veste, kaj bi lahko bilo? Če je mraz in ni nič sonca, kaj vse v vrtu in na njivi vzame konec. Ampak moji otroci zaradi očeta niso nič slabši od drugih otrok. Veste, jaz mislim, da je molitev pomagala. Ko že nisem čez dan kaj veliko storila nalašč zanje, sem ponoči za njih molila. Bog je dober in res nas obletavajo angeli, če jih s hudobijo ne odganjamo. Veste, da je to res."

Anita Hudl

Pesem mojih polja

To pesem je mojih polja,
žita, prosa in še ajde,
kjer veter se s klasjem igra,
ob zori poljublja zemljo.

To pesem je mojih livad,
trave, marjetic, plavic,
ko v noči poletni diše,
najlepše spomine bude.

Popotnik, svet sem obhodil,
iskal lepote drugje,
bogastvo tam sem le našel,
tuja lepota jim je.

Moje bogastvo „Podjuna",
v naročje nje vrnem se,
kot mati sprejme me vase,
varne so njene dlani.

Iz zbirke
„Navadne zgodbe"
Mohorjeva, Celovec 1994

Pogosto sva se menili o naporu in delu brez konca in kako se človeka loti nevolja, če je truden in delu ni kraja. Mama pa so te besede kar prestregli:

„Kaj da ne! Seveda je dostikrat prehudo! Pa se v srce priplazi majhna lučka, majceno upanje: ‚Božji mlini meljejo, meljejo počasi, a ne meljejo samo hudega.' Korajžo! Če nimaš drugega, imaš v srcu zapisano, da nisi nikomur nič zlega storil, nikoli nič hudega hotel, še več: da si slabo z dobrim vračal. To je tako velika tolažba, tako velika moč! Ljubi Bog me je obvaroval sovraštva do soljudi. Vsi angeli in svetniki naj krotijo sovraštvo, boste videli, da bo na svetu zadovoljstvo in sreča."

Kdaj so mati imeli čas in kje so našli voljo za premišljevanje? Kako so sklepali račune z vsem in vsakomer, kako da jih življenje ni omajalo? In če bi hodili skupaj k maši ne le nekaj mesecev na leto, zgolj o počitnicah, temveč desetletja, kar sva se poznali, vsak dan, bi morda laže razumela, spoznala, odkod ta njen trdni odnos do vsega, odkod neugasljiva želja po razmišljanju, po presojanju vsega. Pogosto sem si rekla, da je to dota, ki jo človeku daje zemlja in stik z zemljo, stik z življenjem, s stvarstvom. V trudu in skrbi za tvarna bogastva zablestevajo vprašanja večnosti na vsak korak, globoko v srcu in neopazno rojevajo sadove. To so mi mati tudi potrdili, ko so pripovedovali o svojih najbolj skritih doživetjih:

„Veste, Bog je dober. Človeka nikoli ne zapusti. Če je kaj hudega prisodil, tudi skrbi, da nas tolaži in krepi. Priboljške daje, kakor daje mati otroku sladkorček, če naj mu prežene jok. Kaj vse je bilo pri hiši narobe, kaj vse je bilo z mojim zdravjem, ampak ko bi vi vedeli, kako daje zemlja človeku moči. Vsak dan posebej. Grem na travnik, na polje, trava šumi, škrjanec prepeva visoko pod nebo, med žiti se zibljeta mak in plavica, kakor okrasek posajena med mlado klasje, kakor božji šopki. Prepelica nekje zapetpedika, se splaši in se potem potuhne konec ozare, pa jerebica steče pred tabo po brazdi in previdno frfota skoro čisto pri tleh, glasno svari in potem utone med bilkami. Pa veter tako šumi, sprva tiho med žitom, potem pa se ojunači in zaletava v trdo listje koruze in maje ko zastavo late in seveda je šum vse glasnejši in nič več nežen, saj sapa tolče po listih, ko se ji trdi upirajo in se zaletava. Pozno, proti jeseni je pa v koruznih njivah pravo rožljanje. Ne veste, koliko koliko glasov! Smešno pa se potem, ko se veter užene in pomiri, oglašajo murni — pa dolgo v noč. Včasih že zaplahuta nočni ptič, pa je slišati skovik, pesmi in

Milena Merlak

Na njivi

Zemlja ljubi moj sok.
Trudna sem
od njenega težkega čustva;
grbi me in vleče k tlom.
Moje misli so okorne,
kot da bi z lesenim plugom
rezale v možganih brazde,
in moja hoja je
kot počasno stopanje vola,
ki sope pred težko brano.

žužnanja pa ni konca. Ko se mrači in barve bledijo, ne veste, kako so ožarjeni ladjasti oblaki in kako skušajo zvezde pokukati skozi koprene meglic vrh neba! Ljubi Bog, kako velik je ta naš mali svet! In lep! Ko bi ne bilo slabih med nami, bi najbrž vsi ljudje vse to videli, kaj misliš dobri Bog? In bi bili najbrž večkrat srečni. Ti, ki si tako visoko na nebu, usmili se nas in polj in gozda in vsega živega! Zemlja je dobra in Bog je dober."

Na poletje so mi sosedje pred počitnicami sporočili, da so Graparjeva mama bolni. Kar oslabeli so in umolknili. Čutila sem se dolžna, da jih nemudoma obiščem. Vezalo naju je toliko doživetij v tolikih letih! Mislila sem tudi, da ji bo obisk v pomoč.

Hiša je čemela v opoldanskem soncu. Oknice so bile priprte. Mati so ležali v poltemi, drobni in sključeni v velikanski postelji. Na beli blazini je bilo videti še vedno zardela lica in rahel nasmeh, oči kakor bi zasijale, ko me je spoznala. Suhcene lakti so ležale na odeji, napol so se roke sklenile v molitev.

„Mati, pozdravljeni! Mama Graparjeva, kaj da ste nas tako presenetili? Tako na hitro. Poletje se bliža, glejte, da boste ozdraveli, da bova spet hodili na majhno božjo pot na Breg. Kajne, da so ob nedeljah bile tiste poti k maši majhne božje poti, mama?" sem jo pozdravila in segla po njeni drobni dlani.

„Ah, veste, bilo je dosti hudo," so rekli mati. „Pa so me kar pocajtali v Ljubljani. Zoper bolečine so mi dali nekaj tako dobrega, da je pomagalo, kot bi mignil. Od sile dobra zdravila, to pa res. Jih še

imam, sem tako hvaležna dobremu Bogu, pa Materi Božji tudi, ker ni bilo več moč prenašati, veste. Kako je z vami?" Dvignila je roko, hotela si je popraviti ruto na glavi, pa je roka omahnila.

„Kar gre. Na počitnice mislim, mama, na konec šole. Dobro, da so vam lahko pomagali. Da vam je odleglo. Pa da ste korajžni," sem ji pobožala laket, strpljene hladne prste . . .

„Korajžna pa, korajžna . . . Bog je dober. Ampak zdaj vam povem, ko sva že tako dolgo hodili skupaj k nedeljskim mašam, povem vam, samo za vas: jočem, kakor še nisem v življenju jokala, nikoli pred ne tako. Umrla bom in moj bo ostal koj sam, čisto sam bo ubogi Grapar in jaz jočem, ker se mi smili. Jočem in molim," po licih so se potrkljale solze, „sam v celi hiši. Vem, da ga bo Bog tolažil, ampak ne vem, če bo srečal ljubega Boga, če pa ne in mu Bog ne bo prišel naproti — bo Grapar večno sam, nihče ga ne bo tolažil . . ."

Pobožala sem ji roko in nato otrla solze in šla z dlanmi po licih:

„Mama, Bog je dober. Vse življenje ste to ponavljali in toliko molili, da lahko zaupate: Zgodi se tvoja volja! Mama, kaj niste pretočili že dovolj solza, da mislite, da ste Bogu in svetu še kaj dolžni? Mirno sklenite življenje. Bog je dober, blagoslavljal je vaše trpljenje in delo, dal je moči, zaupanja, ljubezni in dobrote. Mama, mogoče je nad vami preizkušnja in mogoče bova poleti že na najinih nedeljskih božjih poteh na Breg molili v zahvalo. Obe bova molili!"

Dobri Bog! Usmiljeni Bog!

Z obema suhčenima rokama je ujela mojo dlan in oči so se ji solzile. Zavzdihnila je:

„Bog je dober. Tudi vi molite za Graparja. Pa kadar greste na Breg, zmolite zame očenaš!"

Čez tri dni smo Graparjevo mamo pokopali. Umrla je za rakom na jetrih. Zaspala je tiho, z nasmehom v obrazu. Prepričana sem, da so ji v večnosti prišli naproti nebeški priprošnjiki, če ne sam dobri Bog.

In to ni edina svetniška slovenska žena in mati. Bog varuj naše slovenske matere in naš rod!

Avgusta Smolej,
Ljubljana

Slovencu so se meje utrdile,
zajele vase staro so sredico:
Celovec, Svatnje, Rabo, Trst, Gorico.
V naročje materno so se vrnile

dežele z roba, ki so se solzile
pod tujci desetletja in krivico
trpele, hrepenele in v pravico
zaupale. Objema so rešile

se tujega. Naš rod ni več okrnjen,
nič več zgubljen ne tava in ne blodi
razcepljen v senci drugih. Zdaj je strnjen

v enoten organizem. Med gospodi
gospod je. Samov mu ugled je vrnjen,
dobil je glas in sedež med narodi.

Dobil je glas in sedež med narodi,
ne po zaslugah tankovskih, topovskih,
ne po politiki koristolovski,
ne da bi vrgel se po splošni modi,

ne da rešili bi ga ljudski shodi,
ne po besede moči modroslovski
in ne po tvegavosti pustolovski,
za to bili drugačni so povodi:

Ko so Evropi se poti zaprle,
onemogočili se vsi izhodi,
ko so napuh ji hude vojske strle,

je sklicala posvet in po tej zgodi
je narod moj prišel med glave vrle,
kot vsak lahko jim svetuje in sodi.

Iz: Janko Moder,
SLA SPOMINA.
Sonetni venec sonetnih vencev.
Mohorjeva, Celovec 1994

Miklavžev dan

Vas je podobna vasi, toda to, o čemer pišem, ni bila vas, bila je le majhna vasica. Kakšen kilometer od križišča glavne ceste se je odcepila pot, ki je zavila med njive in travnike. Kmalu si zagledal vasico, ki jo je sestavljalo le pet velikih hiš s tremi silosi in tremi kozolci. Že od daleč se je videlo, da tu živijo bogati kmetje. Bele hiše so se ob soncu svetile iz zelenih vej in listja jabolk. Cesta, ki je delila tri kmetije na levi strani od dveh kmetij na desni strani, se je vila brezbrižno dalje mimo majhne hišice s prizidkom in izginjala v gozdu, ki se je širil nedaleč od vasice. Na drugi strani tega gozda je bila večja vas z mnogimi velikimi in majhnimi hišami, cerkvijo, šolo in trgovino.

Bilo je pred šestimi leti. V majhni hišici na koncu vasice je živela stara mama z vnukinjo. Za hišo je bil vrt, travnik in velika njiva. Ko je bil še dedek živ, sta s staro mamo dobro obdelovala to njivo. Poleg pese sta posadila še veliko krompirja, fižola in koruze. Zrastlo je dosti hrane za deset kur, košatega petelina, kravo in pujsa, ki je godel v prizidku. Dedek pa je umrl in stara mama si je obdržala le kravo. Velik svinjak je predelila na dve polovici. V enem koncu je imela nabasano suho seno in otavo, druga stran pa je bila namenjena za kurjavo. Koruzo, ki jo je še vedno sadila, je sušila na podstrešju. Liski je sledila krava Belka, ki je bila še sedaj pri hiši. Stara mama je lepo skrbela zanjo in Belka ji je vračala njeno skrb z mlekom.

„V šoli pobirajo denar," je rekla Danica.

Naslanjala se je na okno in gledala, kako zunaj mimo okna poplesavajo snežinke. Cele ure je lahko tako opazovala. Stara mama je tiho krpala peto na Daničnih hlačnih nogavicah.

„Nimam več veliko denarja. Hčerka se že dva meseca ni več oglasila. Kelnari v Nemčiji, zet pa dela nekje v tovarni. Ko sta bila zadnjikrat doma, sta se veliko prepirala. Bog ve, kaj je z njima. Nič ne pišeta, nič ne pošljeta. Oh, ti mladi ljudje! Malo se sprejo, pa bi že šli kar narazen," je razmišljala.

Danica je mislila, da je stara mama ni slišala. Zato je rekla glasneje:

„V šolo moram nesti denar."

„Za kaj?" se je stara mama sedaj le oglasila.

„Za dedka mraza."

„Hm!"

„Vsi bodo prinesli!"

Zopet je bilo v kuhinji vse tiho. Le ura je enakomerno tiktakala in v štedilniku so gorela drva.

„Koliko?" se je po krajšem molku oglasila stara mama.

„Ne vem, dvesto, tristo tolarjev," je odgovorila Danica.

„Nimava toliko. Petdeset ti bom dala."

„Kaj ni mamica nič poslala ali pisala?"

„Nič," je glasno rekla stara mama. „Ti mladi res nimajo nobenih skrbi," je le zase pomislila, saj glasno ni hotela kritizirati svoje hčerke.

„Jutri bo sveti Miklavž. Mi bo kaj prinesel?"

„Oh, Danica, saj si že velika! V četrti razred hodiš! Za božič bosta gotovo prišla mamica in ati domov. Boš pa takrat več ali vse skupaj dobila, Stemnilo se je, ne vidi se več," je odložila nogavice.

Tudi Danica se je odmaknila od okna.

„Ne prižigaj luči! Kar tu sedi poleg mene, pa mi kaj povej o šoli."

Danica je brez besed sedla poleg stare mame. V kuhinji se je že čisto stemnilo, le na stropu so poplesavali svetli plamenčki, ki so odsevali od štedilnika. Stara mama se je sklonila in zopet naložila drva. Bolj ko se je zunaj mračilo, prijetnejše je bilo v topli kuhinji. Poleti sta obe spali v spalnici, pozimi pa sta prestavili eno posteljo v kuhinjo in sta kar skupaj ležali — Danica ob steni v kotu, stara mama pa na robu. Včasih je ponoči vstala in ji je bilo tako bolj prikladno. Ko je sedaj naložila na ogenj, je natočila v lonček vode in ga pristavila na štedilnik.

„Oh, že zopet čaj!" je zagodla Danica. „Že tri dni zjutraj in zvečer čaj! Jutri bo pa zopet krompir za kosilo. Nisi bila nič v trgovini?"

„Bog se usmili, saj je res hudo! Le zakaj se nič ne oglasita?" je postala stara mama vsa zaskrbljena.

„Nič," je po daljšem molku le iztisnila iz sebe. „Ne morem biti vsak dan v trgovini. Saj bo dobila Belka telička in potem bo bolje."

„Kdaj bo to? Tako rada bi pila benko ali jedla čokolino. Nekaj benka je ostalo še od zadnjič, pa kaj, ko ni mleka. Vedno le ta čaj!"

Nekaj časa sta bili obe tiho, le odsev ognja je migljal na stropu.

„K Belki pogledam," je hotela stara mama prekriti solze.

„In kdaj bo ta Belka imela telička?"

Stari mami je zastal korak.

„Enkrat te dni. Že ves teden hodim tudi ponoči k njej."

„Kaj pa bomo s teličkom?"

Stara mama se je obrnila k njej.

„Čez mesec dni ga bomo prodali. Imeli bova denar, pa tudi mleka bo dosti pri hiši. Lahko ga boš zopet nosila tovarišici. Tudi od mleka bo nekaj kanilo."

Danica si je ogrnila jopico.

„S teboj pojdem."

Zunaj je pihal veter in še vedno je snežilo. Odpahnili sta vrata prizidka in prižgali luč. Belka je stala in nemirno prestapljala.

„Prosim, Belka, imej telička!" jo je Danica pogladila po hrbtu.

Belka se je obrnila k njima, stegnila vrat in zaslišal se je njen dolgi klic: „Mu-u!"

Ugasnili sta luč in se vrnili v toplo kuhinjo. Povečerjali sta čaj in kruh, stara mama je še naložila dve drvici, potem pa sta počasi zlezli pod odejo.

„Moliva k svetemu Miklavžu, da bi Belka dobila telička," je rekla Danica.

K ostali molitvi sta primaknili še ta očenaš. Zgodaj zjutraj se je kot vedno prva zbudila stara mama. Zakurila je v štedilniku, potem pa odhitela v hlev. Za sabo je zaprla vrata, saj je zunaj še vedno pihal veter. Prižgala je luč.

„Muu!" se je oglasila Belka.

Tedaj je zagledala na tleh ležati telička.

„O, hvala Bogu! Pridna Belka! Ponoči še ni bilo nič, sedaj pa imaš že telička," jo je pobožala.

Potem je stopila po otrobe in z njimi posipala majhnega telička. Pogrela je toplo vodo, da je Belka pila. Belka je polizala posipanega telička in stara mama je pospravila okrog nje in nastlala tudi v kotu prostor za telička.

„Pol sedmih!" se je prestrašila in se hitro vrnila v kuhinjo.

„Danica, zbudi se! Slišiš, zbudi se!"

Danica se je zaspano pretegnila.

„Telička sva dobili!"

Sedaj je bila Danica takoj budna. Skočila je s postelje in se hitro oblekla. Še preden ji je stara mama natočila čaj, je bila že v hlevu. Za njo je odhitela tudi stara mama.

„Kako je lep! Samo majhen je," ga je Danica božala.

Anita Hudl

Kostanj

Ob poti samotni
star kostanj stoji,
sila življenja
se v njem že gasi.

Poslednjič še v vetru
poljubi zemljo,
veje še zadnjič
se k soncu ozro.

Stoletja je spremljal
usode rodov,
hladil izgubljene
na poti domov.

Zdaj rod nov
v njegovi bo zibelki spal,
njegove skrivnosti,
spomin varoval.

Iz knjige „Navadne zgodbe",
Mohorjeva, Celovec 1994

„Ni tako majhen, pa tudi zrasel še bo! Pridi, Danica, v šolo moraš."

Danica se je težko ločila od telička in ko je prišla v kuhinjo, je veselo vzkliknila:

„Si videla, stara mama, sveti Miklavž naju je uslišal!"

Tudi stara mama je bila dobre volje. Končno se je Danica le odpravila v šolo, stara mama pa se je vrnila v hlev. Prav, ko je zgotovila v hlevu, je prišel pismonoša. Prinesel je pismo od hčerke. V topli kuhinji si je nadela očala in sedla k oknu.

„Draga mama in Danica!" je pisalo. „Za božič prideva domov. Takrat se bomo veliko pomenili. Upam, da sta obe zdravi. Pošiljava nekaj malega denarja. Ostalo pa dobita, ko se vrneva, saj je sv. Miklavž veliko nakupil. Prisrčne pozdrave vajina Anica in Peter."

„Hvala Bogu, skupaj sta! Oh, ti mladi ljudje!"

Sedaj ni več zadrževala solz, saj je bilo zopet vse v redu. To so bile solze sreče na Miklavžen dan.

Jožica Krivec

„Založba je krhek organizem, gospod!"

(Iz založniškega vsakdana)

„Zaradi rokopisa prihajate! Prav zdaj ga beremo, ne, oprostite, je že prebran, z zanimanjem, da, zares, natančno se spominjam, pomemben jezikovni čut, krepka izpoved, niste prejeli našega pisma? Moramo vam, žal, sporočiti, da, vse je v pismu, že nekaj časa je, kar smo ga odposlali, pošta pač vedno zavlačuje, gotovo ga boste dobili, naš prenatrpani založniški načrt, neugodne gospodarske razmere, vidite, res je, torej ste ga le že dobili, kaj še piše v njem? Hvala vam za prijaznost, da ste nam dali rokopis v branje, brž ko bo mogoče vam ga vrnemo, a tako, prišli ste ponj? Ne, nismo ga še mogli najti, potrpite še nekoliko, prosim, se bo že spet našel, brez skrbi, tu se nobena stvar ne zgubi, prav pred kratkim smo našli rokopise, ki smo jih že deset let iskali, o ne, ne šele v desetih letih, gotovo, vsekakor upam, rokopisov imamo tu toliko, veste, cele gore, želite videti, rad vam pokažem, ne, razumem, svoj rokopis hočete, ne kakega drugega, to bi bilo res še lepše, menim, toliko rokopisov imamo tu, za katere nam prav nič ni, torej ne bomo vrgli proč ravno vašega rokopisa, ki se zanj tako prizadevamo, ne, ne zato, da bi ga izdali, hočem reči, da bi vam ga vrnili."

Človek, ki tako govori, je grbav možic, se pravi, majhen, suh, vase zgrbljen možej, ki se na videz še malo bolj posuši in še bolj vase zgrbi vselej, kadar ga kdo pokliče, ga pocuka za rokav, mu postavi kako vprašanje ali mu naloži v korekturo kup krtačnih odtisov. „Doktor Cavedagna!", „Slišite, doktor Cavedagna!", „To moramo vprašati doktorja Cavedagna!" je slišati nepretrgoma, in vsakokrat se osredotoči na zadevo svojega neposrednega obiskovalca, ko pripre oči, strese brado, stegne vrat in si prizadeva vsa druga nerešena vprašanja obdržati pred očmi z na smrt žalostno potrpežljivostjo nadvse živčnega in z nadzvočno živčnostjo nadvse potrpežljivega človeka.

Prejle, ko si stopil v založniško hišo in tajnici v sprejemni pisarni obrazložil zadevo z napačno vezanimi knjigami, ki bi jih rad zamenjal, te je dama najprej napotila v prodajni oddelek; potem ko si dodal, da ti ne gre le za zamenjavo, temveč tudi za pojasnitev zadeve, te je hotela poslati v tiskarno. Ko si nato natančneje pojasnil, da se zanimaš predvsem za nadaljevanje pretrganih povesti, je nazadnje rekla: „Potem je pa najbolje, da govorite z doktorjem Cavedagnom. Počakajte, prosim, v predsobi. Tam čaka sicer že več drugih, a tudi vi boste prišli na vrsto."

Medtem ko si se zrinil med druge obiskovalce, si mogel slišati, kako je doktor Cavedagna že večkrat začel svoj govor o izgubljenem rokopisu, vsakokrat obrnjen h komu drugemu, tudi k tebi, in kako so ga vsakokrat — preden je nesporazum opazil — prekinjali zmerom spet novi obiskovalci, lektorji in nameščenci. Takoj si spoznal, da je doktor Cavedagna tu tisti dobri duh, ki je v vsakem obratu nepogrešljiv, da kolegi na njegova ramena nagonsko skušajo odložiti vsa nekoliko bolj zapletena in kočljiva vprašanja. Komaj si začel z njim govoriti, že pride nekdo s petletnim delovnim načrtom, ki ga je nujno treba uskladiti z najnovejšim stanjem, ali pride kdo drug z imenskim kazalom, kjer so vse navedbe strani napačne, ali z izdajo Dostojevskega, ki jo je treba staviti od začetka do konca na novo, ker mora na mesto „Marija" stati povsod „Mar'ja" in vsak „Pjotr" mora biti „Pëtr". Vsem prisluhne, čeprav ga vedno vznemirja misel, da je pravkar pretrgal pogovor z enim od teh, ki jih tarejo skrbi; brž ko mu je mogoče, poskuša najmanj potrpežljive pomiriti z zagotovitvijo, da jih nikakor ni pozabil in da prav v tem trenutku misli na njihov problem: „Fantastično ozračje je napravilo na nas izreden vtis . . ." („Kako?" prešine zgodovinarja trockističnih razkolnikov na Novi Zelandiji.) „Morda bi bilo umestno, da nekoliko omilite zadnjične prizore . . ." („Kaj?" ugovarja strokovnjak za velegospodarstvo maloštevilnih izbrancev.)

Nenadoma vseznal zgine. Hodniki v založniški hiši so polni zased: gledališke skupine iz zavodov za živčno bolne so tam, skupine skupinskih analitikov, feministične udarnice. Na vsakem koraku je ubogi doktor Cavedagna v nevarnosti, da ga bodo prijeli, obkrožili ali celo požrli.

Prišel si v trenutku, ko založb ne obletavajo več kakor prejšnje čase predvsem kandidati za prihodnje pesnike in pisatelje ali aspirantke poezije in epske literature; zdaj je trenutek (v zgodovini zahodnjaške kulture), ko niso več predvsem posamezniki, ki se poskušajo realizirati na papirju, temveč so to kolektivi: študijski krožki, delovne skupine, teamski raziskovalci, kakor da bi duševna dejavnost ubijala, če bi se je lotevali v samoti. Av-

torjeva oseba se je razrasla in nastopa povsod v množini, ker ni mogoče nikogar imenovati, ki bi kogar koli zastopal, npr.: štirje nekdanji zaporniki, eden od njih je pobegnil, trije nekdanji bolniki s strežnikom in strežnikovim rokopisom, ali tudi pari, ne vselej mož in žena, a pretežno zakonci, kakor da bi bilo izdelovanje rokopisov najboljša tolažba za življenje v dvoje.

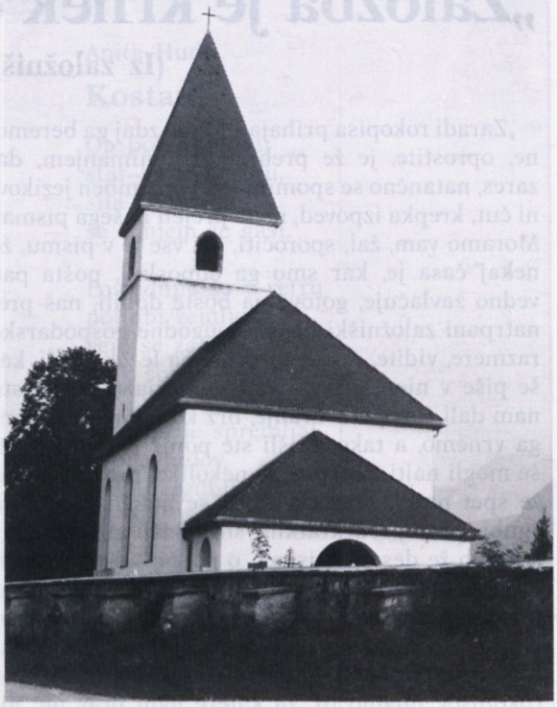
Vsak od teh gorečnikov je hotel govoriti z vodjem kakega oddelka ali s pristojnim za kako strokovno področje, toda nazadnje so se znašli vsi pri doktorju Cavedagnu. Neskončna ploha besed, v njej pa polno strokovnih izrazov kar najbolj izjemnih panog, se zliva na plešasto glavo tega seniorskega lektorja, ki bi ga bil na prvi pogled skoraj označil za „grbavega možica", a ne ker bi bil manjši, bolj grbav in bolj zguban kakor mnogi drugi, tudi ne ker bi se izraz „grbav možic" ujemal z načinom njegovega govorjenja; označil bi ga tako, ker se ti je zdelo, da prihaja iz sveta, kjer — ne: ker se ti je zdelo, da stopa iz knjige, v kateri — ne, takole je prav: ker se ti je zdelo, da prihaja iz sveta, kjer še berejo knjige, v katerih moreš srečati „grbavega možica".

Neutrudljivo se upira navalu težav, maje z glavo in poskuša vprašanja poenostaviti na bolj praktične zadeve: „Ali bi se ne dalo morda, oprostite, vstaviti opombe v besedilo, tega pa nekoliko bolj strniti, nato pa ga morda, poglejte, postaviti kot opombe?"

„Sem le bravec, čisto preprost bravec, nisem avtor," mu hitiš dopovedovati kakor človek pomaga nekomu, ki je zašel.

„O, dobro, zelo dobro, to me veseli!" Žareče te pogleda, iz oči mu sije odkrita naklonjenost in hvaležnost. „Zares me veseli! Na prave bravce naletim čedalje redkeje . . ."

Od samega veselja postane kar preveč zaupljiv, ne more se več obvladati, pozabi na številne dolžnosti in te potegne v stran: „Toliko let sem že lektor . . . toliko knjig gre skozi moje roke . . . Toda ai morem reči, da berem? Saj to ni branje, tákole . . . Doma v rojstni vasi smo imeli malo knjig, ampak tedaj sem jih bral, da, kot otrok sem jih tedaj bral! . . . Vedno mislim, ko bom upokojen, se bom vrnil v svojo vas in bom spet bral kakor včasih. Od časa do časa si položim kako knjigo na stran in si rečem, to boš bral, ko boš v pokoju . . . Toda tedaj, se bojim, ne bo več ista . . . Pomislite, nocoj se mi je sanjalo, bil sem v svoji vasi, v domači kurnici, nekaj sem iskal v košu, kjer so kure vedno nesle jajca, in kaj sem našel? Knjigo!

Št. Jakob v Rožu, farna cerkev.

Eno tistih knjig, ki sem jih bral kot deček, poceni ljudsko izdajo, vso razcefrano, zavihnjeno, s črnobelimi ilustracijami, ki sem jih bil pobarval z vodnimi barvicami . . . Razumete? Kot deček sem se bil namreč vselej skril v kurnico, kadar sem hotel brati . . ."

Namen imaš razložiti mu vzrok za svoj obisk. V hipu razume in ti ne da do besede: „Glej, glej, tudi pri vas, da, da, napačno zvezane pole, poznamo to, knjige se komaj dobro začno in se potem nenadoma nehajo, vsa najnovejša naklada knjig naše založbe je zmešana, razumete, dragi gospod? Mi tega sploh ne razumemo!"

Kup krtačnih odtisov previdno položi iz rok na mizo, kakor bi se bal, da bi celo čisto rahel pretres lahko zmešal vso urejenost odtisnjenih črk. „Založba je krhek organizem, dragi gospod," reče. „Zadostuje, da je kjer že koli kaj narobe, pa se vse zamaje, nered se razširi, zmešnjava se nam odpre pod nogami . . . Oprostite, kar omotica me prevzame, če samo pomislim na to . . ."

Italo Calvino

(odlomek iz njegove knjige „Se una notte d'inverno un viaggiatore")

(Prevedel France Vrbinc)

UDJE MOHORJEVE DRUŽBE PO SVETU

Seznam udov onstran „velike luže", kolikor smo ga mogli sestaviti na podlagi poslanih seznamov poverjenikov. Za ves trud se jim iskreno zahvaljujemo. — Številke v oklepajih pomenijo dar Družbi poleg udnine. Vsem darovalcem se odbor Mohorjeve družbe prisrčno zahvaljuje.

AVSTRALIJA

AUSTRALIAN CAPITAL TERRITORY, CANBERRA: Poverjenik: Cvetko Falež, 427 Bugden Ave., Fadden, 2904 (25 udov). — Ivanka Bajt, Pavla Božič, Zvonko Bezjak, Slavica Brumec, Janez Černe, Alojz Dežman, Roman Divjak, Franc Erpič, Cvetko Falež, Cvetko Falež ml., Marta Falež, Ignac Feldin, Erik Fras, Miha Hovar, Mary Hribar, Franc Hudina, Alojz Kavaš, Jože Kapušin, Koncjan Kobal, Marjan Koren, Marija Osolnik, Franc Pivar, Tončka Poklar, Milan Špohar, Jože Žužek.

NEW SOUTH WALES: Poverjenik: Rev. p. Jenko Valerijan OFM, 311 Merrylands Rd., Merrylands 2160, N. S. W. (40 udov).

EAST GEELONG: Poverjenik: Alojz Furlan, 8 Cosgrove Street, Breakwater, Geelong 3219 (4 udov). — Jager Vinko, Bole Ivan, Lozar Alojzij.

KARRIDALE: Juan Strucelj

QUEENSLAND: Poverjenik: Primožič Janez, 39 Dickenson St., Carina, Qld. 4130 (3 ude).

QUEENSLAND: Poverjenici Marici Podobnik se zahvaljujemo za njeno poverjeništvo.

WEST HINDMARSH: Poverjenik: Rev. Janez Tretjak OFM, 47 Young Avenue, West Hindmarsh, S. A. 5007 (25 udov).

ARGENTINA

BUENOS AIRES: Poverjenik: Dušnopastirska pisarna (Rev. Alojzij Starc), Ramon Falcon 4158, 1407 Buenos Aires (30 udov).

BARILOČE: Poverjenik: Lovro Jan, Parroquia Medalla Milagrosa, C.C. 907, 8400 S. Carlos de Bariloche (Rio Negro) (20 udov). — Arnšek Ivan, Bertoncelj Dinko, Drajzibner Ivan, ing. Ecker Milan, arh. Eiletz Božo, Godec Richard, Grohar Marjan, Jan Lovro, Jerman Lučka, Jerman Matjaž, Kambič Boris, Magister Milan, Marinič Milan, Markež Ciril, Mežnar Janez, Razinger Blaž, Reven Rado, Škulj Rado, Škulj Drago, dr. Žužek Stane, Slovensko planinsko društvo.

VENEZUELA

CARACAS: Poverjenik: Rev. Janez Grilc, Iglesia San Jose, Calle Mohedano, Chacaou Caracas 106 (2 uda).

ZDRUŽENE DRŽAVE SEVERNE AMERIKE

OHIO

BURTON: Joseph Bizyak

CLEVELAND: Marija Gostič, Franc Kovačič, Marija Javornik (8,—), John Zapušek (125,—).

CLEVELAND: Poverjenik: Janez Prosen, 16211 Trafalgar, Cleveland, Ohio 44110 (32 udov). — Adamič Paula (3,—), Bohinc Ljudmila (2,—), Bojc Karol (3,—), Cerer Mary, Dular Marie (3,—), Dreu Katica (3,—), Ferkul Stanko (3,—), Hočevar Ani (3,—), Hren Paule (2,—), Hočevar Stane, Juhant Josefine, sr. Jožefa, Knez Rudi (3,—), Križman Jože (8,—), Lavriša Anton (3,—), Rozman Tončka, Nemec Anton, Pustotnik Frank (8,—), Pičman Janez (3,—), Pičman Justi (3,—), Prosen Janez, Rigler Janez, Ribič Marija (3,—), Škrabec Josefine (3,—), Staniša Frank, Tomc Jože, Uranjar Frank (3,—), Vegel Anton (3,—), Varšek Janez (3,—), Volčjak Joze (3,—), Vrhovnik Vinko (3,—), Zalar Frank (13,—).

CLEVELAND: Poverjenik: Slovenska pisarna, 6304 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio 44103 (14 udov). — Francka Hočevar, Frank Rihtar, Štefan Marolt, Marija Vera Zupan, Jernej Zupan, Jerry Zupan, Štefan Zorc (3,—), Lojze Bajc, Antonia Dolenc, Stanko Vidmar, Viktor Tominec, Frank Šega (3,—), Ivanka Tominec, Slovenska pisarna.

EUCLID: Mr. & Mrs. Matthew Grdadolnik, Mary Ann Mlinar (8,—), Jožef Želle.

EUCLID: Poverjenik: Lojze Jarem, 922 E., 214 St., Euclid, Ohio 44119 (10 udov). — Hren France (3,—), Jarem Lojze, Kastigar France, Kocjan Anton, Košir Ana, Medved Anton, Miller Slavko, Rus Joži, Vehovec Ciril (3,—), Wurzer Frank.

GIRARD: Ivanka Florjančič (6,—).

NEW MIDDLETOWN: John Meglen (43,—).

NORTH OLMSTED: Poverjenik: Jože Vrtačnik, 4036 Brendan Lane # 310 E, North Olmsted, OH 44070 (4 udov). — France Ferkulj, Milan Zajec, ga. Dragica Pust, Jože Vrtačnik.

RICHMOND HTS: Nande Krnec, Ing. Miro Odar (23,—).

WICKLIFFE: Poverjenica: Jože Jakopič, 29424 Armadale Ave., Wickliffe, Ohio 44092 (13 udov). — Eddi Gobetz (3,—), Frank Gorenšek, Pavle Intihar, Jože Jakopič, Danilo Kranjc, Frank Lovšin, Franc Mušič, Milan Pavlovčič (3,—), Marija Petelin (3,—), Mate Roesmann, Frank Rupnik, Vid Slemc, Tone Stepec.

WICKLIFFE: France Šega (13,—).

WILLOUGHBY HILLS: Poverjenica: Mira Kosem, 38360 Chimneyridge Trail, Willoughby Hills, Ohio 44094 (14 udov). — Mr. & Mrs. Miro Celestina, Mr. & Mrs. Janez Dejak (8,—), Mr. & Mrs. Janez Goričan (3,—), Mr. & Mrs. Marjan Kosem, Mr. & Mrs. Pavle Košir, Miss Anka Mihelič, Mrs. Eda Vovk, Mr. & Mrs. Filip Perčič, Mr. & Mrs. Branko Pogačnik (8,—), Mr. & Mrs. Milan Rihtar, Mr. & Mrs. Jože Stropnik, Mr. Niko Tomc, Mrs. Lenka Mišmaš, Mr. & Mrs. Frank Petek.

ILLINOIS

AURORA: Janez Rešek (13,—).

DES PLAINES: Maria Muich

ELMHURST: Fanika Goršič, 442 Ida Lane, Elmhurst, IL 60126 (8 udov). — Goršič Jože, Kastelic Ciril, Langerholz Dr. Kalist OFM, Rigler Marija, Šeme Dr. Leopold, Špendov Dr. Vendelin OFM, Šega Albin, Tegel John. — Gospe Faniki Goršič še najiskreneje zahvaljujemo za njeno dolgoletno poverjeništvo.

JOLIET: Poverjenica: Julia Kaluza, 3405 Black Rd, Joliet, Ill. 60435 (9 udov). — Tony Kaluza, Fran Cepon Sr., John Rems (1,—), Albert Mavec, Bernard Rozman, Mary Doylinka, Stane Markun, družina Jeretina.

CALIFORNIA

OAKLAND: Pavla Makuc (3,—).

SAN FRANCISCO: Antonija Gregorin (8,—).

KANSAS

PITTSBURG: Mrs. Frances Pecnik (3,—).

TACOMA WASHINGTON: dr. Karel Manetti (13,—).

AUBORN WASHINGTON: Mary J. Cerer

WASHINGTON D. C.: Poverjenik: Terezija Bevec, 2531 Rambling CT., Vienna, VA 22181 (5 udov). — Andrej Bevec, Nika Kovacic, Konrad Mejac, Marko Oven, Vladimir Pregelj (vsi skupaj so darovali 17,—).

WICHITA: rev. John Lavrih (3,—).

COLORADO

PUEBLO: Jože Škrjanc (1,—).

CONNCECTICUT

ORANGE: Poverjenik: Anton Malenšek, 327 Ridge Road, Orange, CT 06477-2850 (12 udov). — Nuška Bazilij, Milan Dimič, Agnes in Grace Gapsar, Marija Grašic, Anton Kompare, Slavko Lenič, Anton Malenšek, Bart Pšenienik, Katarina Serca, Janez Zajec.

MINNESOTA

GILBERT: Poverjenica: Milka Škorjanec, Box 15, Gilbert, Minn. 55741 (5 udov).

GILBERT MINNESOTA: Mr.-Mrs Tushar (3,—), Milka Škorjanc.

BABBIT MINN.: Rev John Sustarsič (3,—.)

EMILY MINN.: Maria Štrukelj.

STATE COLLEGE PA.: Ancia Kuntara (5,—).

NEW BRIGHTON: Franc Medved (3,—).

NEW YORK: LEAGUE of SLOVENIAN AMERICANS, Inc. P. O. Box 32, Ridgewood, NY, 11385-860032, USA. Razpečevalec knjig: Tone Osovnik. LANSKI UDJE: A. Babnik, P. Prelog, dr. P. Remec, dr. S. Lango, D. Gril, A. Branc, T. Osovnik, M. Burgar, M. Correll, C. Petek, E. Klezin, H. Rolih, V. Burger, M. Pezdirc, I. Blejec, N. Zupan.

WISCONSIN

GENOACITY: Albin Sega (14,—)

MILWAUKEE: Frank Menchak, gospodu Menchaku se zahvaljujemo za dolgoletno poverjništvo.

PENNSYLVANIA

MCMURRAY: John Košir (3,—).

GAP: Anton Jurecic

PITTSBURGH: Paul H. Kokal.

OSTALI KRAJI

GLEN BURNIE, MD: Folti Wutschounig (13,—).

LENOX, MA: dr. Miloš Krofta (250,—).

SILVER SPRING: Dr. Cyril J. Mejač.

KANADA

QUEBEC

LONGUEUIL: Ludvik Hozjan (4,—).

MONTREAL: Poverjenik: Franc Letonja (Mission Slovene — St. Vladimir), 3470 Boul St. Joseph E., Montreal, Que. H1X 1W6 (13 udov). — Rev. Franc Letonja — župnija, Miro Zevnik, Alojz Starič, Vinko Petkovšek, Jože Magjar, Ignac Kustec, Milan Kramberger, Alojz Kovač, Ignac Jerebic, Marija Baša, Jože Sinko, Marija Wolmuth, Ludvik Hozjan.

ROUYN-NORANDA: Anton Tamše. (1,—)

ALBERTA

LETHBRIDGE: Poverjenica: Dimnik Anica, 3713 Redwood Road, Lethbridge, Alberta T1K 4J8 (6 udov). — Dimnik Anica, Dimnik Zora, Boh Tončka (9,—), Kaplan Franz, Kveder Pavel, Vidmar Jernej.

ALTA

EDMONTON: Maria Brus, Tone Jelenc (8,—).

BRITISH COLUMBIA

NANAIMO: Ivan Čampa (3,—).

100 MILE HOUSE: Alojz Mlakar (9,—)

VANCOUVER: Poverjenica: Kofol Anna, 1720 E. 47 Ave., Vancouver, B. C. V5P 1P7 (10 udov). — Ivo Bergant, Rudy Delasiciava, Iva Fidel, Mary & Anton Janže, Anna Kofol, Terezija Kustec, Marija Pistotnik, Terezija Plesec, Marija Prpič, Franc Vaupotič, Silva Plut. Gospe Plut se zahvaljujemo za poverjeništvo. Rudi Della-Sciava (4,—).

WHITE ROCK: Frank Sterle.

ONTARIO

ETOBICOKE: Poverjenik: (Župnija Naše gospe s čudodelno svetinjo) Frank Osredkar, 16 Glenn Murray Drive, Etobicoke, Ont. M8Y 3H3 (150 udov). — Ančimer Danica (1,—), Avsenik Jože (11,—), Bančič Janez, Blas Frank (61,—), Baškovič Joze (1,—), Baškovič Mirko (1,—), Babič Lojze (1,—), Bučinel Marija (1,—), Berkopec, Cvet Joze (1,—), Cerpnjak Frank (1,—), Črepinšek (1,—), Česnik Joze, Čop Leopold (11,—), Drenšek Joze (1,—), Dolenc Anica (1,—), Ferkul Mia (11,—), Ferkul Edi, Flegar Janez (1,—), Fojs Luisa, Goričanec Rozi, Gečič Andrej (1,—), Gračnar Lojze (1,—), Horvat Matilda, Hozjan Marija, Jamnišek (1,—), Jarc Vlado (11,—), Jereb Joze (1,—), Juha Marija (1,—), Jugovič Rafko (1,—), Kastelic Jože (11,—), Kastelic Frank (1,—), Kastelic Ignac (1,—), Kastelic Viktor (1,—), Kastelic (1,—), Kavčič Ivan st. (1,—), Končan Valentin (1,—), Kocjančič Lojze (1,—), Kovač Marjan (1,—), Kodrič John (1,—), Kolenko, Kerže Tončka, Kranjc Stane, Krampelj Viktor (1,—), Krmelj Marija (1,—), Koželj Martin, Kumer Andrej (1,—), Kumer Janez (1,—), Kus Rudi (1,—), Lamovšek Stane, Lovrenčič, Lesar Ciril (1,—), Lesar Jože (3,—), Lovrin Anica (1,—), Lebar Matija (1,—), Lenče Frank, Marijine sestre (1,—), Mate Frank, Marentič (1,—), Mehle Pavle (1,—), Medved Stane (1,—), Meden Jože (1,—), Mihič Janko (1,—), Mišmaš Marija, Mrvar Joze, Muhič Ciril (1,—), Muhič Jože (3,—), Muhič Štefan (1,—), Oman Ciril (1,—), Oseli Florijan (1,—), Osredkar Frank (1,—), dr. Pregelj Srečko (1,—), Potočnik Frank (1,—), Potočnik Blaž, Pahulje Janez, Pečarič Martin (1,—), Perko Rudi (1,—), Pepelnak John, Platnar Lojze (6,—), Pleško Ciril, Prijatelj Frank, Režek Anton (1,—), Ritlop, Rigler Lojze, Rojko Anton (1,—), Rozman Janez, Sedej (1,—), Slanič Maks, Smolej Janko (1,—), Skubic Anton (1,—), Stajan Ludvik (1,—), Strle Martin (1,—), Stezinar Ana, Strah Valentin, Stezinar Alojzij, Sušnik Jurij (1,—), Sušnik Ančka (1,—), Sušnik Cilka (1,—), Šubelj Branko (1,—), Šteblaj Slavko (1,—), Štrukelj Rozi (1,—), Škrelj Adolf (1,—), Šteinbacher Slavko, Štepec Frank, Tomsič Frank (1,—), Tratnik Lojze (1,—), Tratnik Ivan (1,—), Trpin Jani (1,—), Ugovšek Stane (1,—), Ulčar Stane, Vičič Kristina (11,—), Vidic Lojze, Zabukovec Jože (1,—), Zakrajšek Martin, Žagar Jože (1,—), Žagar Viktor, Žilavec Rudi, Žbogar Robert (1,—), Žižek Jože, Župevc Frank, Živec Stane (6,—).

DOWNSVIEW: Poverjenik: Župnija Marija Pomagaj v Torontu — Janez Kušar (51 udov). — Ahlin Franc, Arjav Terezija, Ažman Gabriel, Bajc Terezija, Balkovec Jože, Bartol Zlata, Bavdek Anton, Benko Polde, Bergoč K., Bric Milka, Cvek Lucija (2,—), Čekuta Vilko, Dolinar Marija, Dragoset L., Dundek Peter, Gasser Dioniz, Gruntar Alojz (1,—), dr. Habjan Franc, Hočevar Ana, Jager Franc, c. Jan Ivan, Jerina Franc, Ješe Francka, Kokal Janko, Kosar Franc, Kraljič Franc, Kromar Karel, Kumprej Lukas (9,—), Kuntarič Frank, Kushar Dore, Kvas Jakob, Maleiner Štefanija, Markeš Marija, Mlakar Marija, Muhič Tone, Nosan Pavel, dr. Porovne Franc, Preželj Ivan, Resnik Rudi, Rozman M., Slobodnik Jože, Suhadolc Milan, Šalehar Emilija, Škulj Jože, Štrucel Jože, Verhovšek L., Vidergar F., Zakrajšek Ivanka, Žbogar Franc, Žejn Marjan.

HAMILTON: Poverjenik: Rev. Franc Slobodnik, župnija sv. Gregorija Velikega, 125 Centennial PWN, Hamilton, Ont. L8E 1H8 (30 udov). — Alič Frančiška, Bajec Jožko, Brest Marija, Demšar Janko, Ferko Karel, Hajdinjak Tereza, Jeraj Franc, Lovšin Albina, Majzelj Frank, Malevič Martin, Slobodnik Franc, Vegelj Ivan, Udovč Stane, Rossi Pasquale, Prezelj Ciril, Murovec Silvo, Pintar Franc, Sampl Alojz, Ray Štefan, Ceglar Karel, Malevič Anton, Horvat Toni.

LONGLAC: Ivan Oresnik (3,—).

MIDLAND: Franc Lajner (14,—).

NORTH LANCASTER: Vincent Petkovšek.

OTTAWA: dr. Anton Štukel; gospodu Štuklu se zahvaljujemo za dolgoletno poverjeništvo.

SUDBURY: Poverjenik: Vid Rovanšek, 529 Burton Ave., Sudbury, Ont. P3C 4K6 (4 ude). — Ermenc Rajko, Primčič Milan, Rovanšek Vid, Stopar Frančiška.

THUNDER BAY: Janez Kramar (126,—).

WINDSOR: Poverjenica: Mimi Martinčič, R.R. 1, 6645 Maidstone, Ont. N0R 1K0 (17 udov). — Dr. Stane Bah, Bašelj Feliks, Čepin Rudi, Filo Ludvik, Gačnik Frank, Grebenc Janez, Gerkman Lojze, Hrovat Venc, Jeraj Tone, Kropek Milica, Kolar Marica, Kužnik Franc, Makše Ivanka, Martinčič Mimi, Matos Ivan, Novak Anica, Omahen Anica, Rehbergar Jahn, Trojanšek Vinko, Zupan Gustelj.

DETROIT, USA: Poverjenica: Mimi Martinčič (2 uda). — dr. Marjeta Jamsek-Tehlirian in Košir Miha.

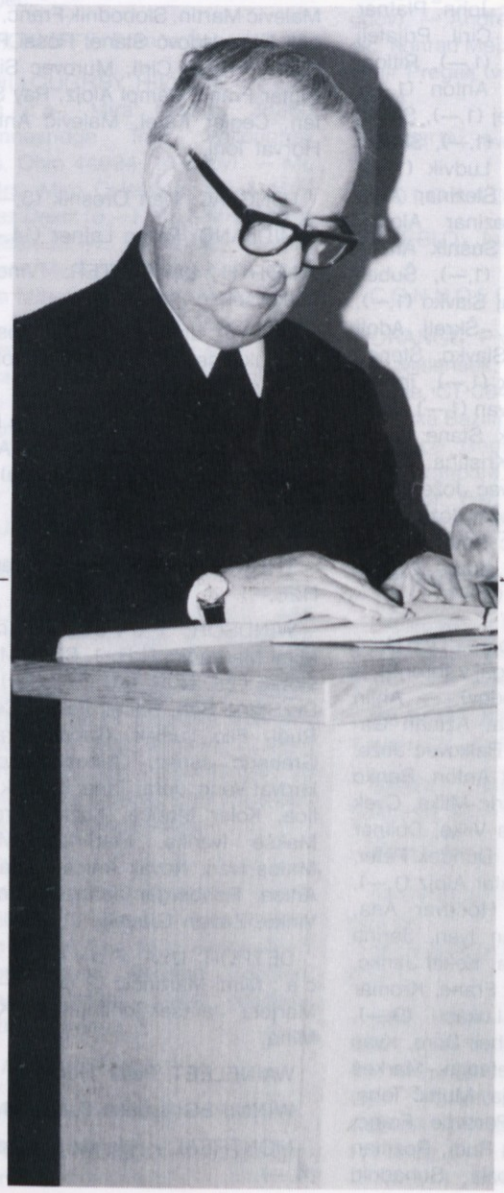
WAINFLEET: Peter Habjan.

WINNIPEG: Ivanka Fonda (4,—).

MONTREAL: Janez Medved (4,—).

Pomagajte nam pomagati!

Dragi prijatelji
in dobrotniki Mohorjeve
doma in po svetu!

Rajni dolgoletni ravnatelj Mohorjeve družbe, prelat dr. Janko Hornböck, je večkrat dejal: „Mohorjeva je kup dobrih volj". To besedo smo prevzeli kot oporoko iz ust njega, ki je poleg ustanoviteljev Slomška, Einspielerja, Janežiča po viharnih časih druge svetovne vojne — drugi duhovni oče Mohorjeve družbe v Celovcu.

Mohorjeva je doživela po letu 1945 v zaupanju na božjo pomoč in na priprošnjo sv. Mohorja in Fortunata vstajenjsko jutro. Iz razvalin Mohorjeve hiše ter iz omejenih možnostih se je vsemu nakljub porodila obnovljena Mohorjeva, ki je pomenila za rojake na Koroškem in predvsem po svetu novo upanje za ohranitev narodove svobode na preizkušenih krščanskih načelih. Da je mogla Mohorjeva družba v Celovcu v spremenjenih razmerah in ob novih družbenih izzivih ter potrebah slovenskega naroda opravljati svoje poslanstvo, je prav gotovo velika zasluga pokojnega prelata dr. Janka Hornböcka.

Slovenci doma in po svetu so zaupali njegovi premočrtni ter jasni usmeritvi Mohorjeve na založniškem, vzgojnem in tudi gospodarskem področju.

Poročilo in stanje dne 1. avgusta 1994. Darove je zbral poverjenik g. Janez Prosen, 16211 Trafalgar, Cleveland, Ohio 44110. Finančni obračun nabirke za študente v poslovnem letu 1993—94. Vseh darov skupaj: 2595,— dolarjev.

V spomin na pokojnega škofa dr. G. Rožmana in v spomin na svoje pok. domače, sorodnike in prijatelje so za študirajočo mladino v Mohorjevih domovih darovali sledeči: dol. 1000,— John & Ang. Zapušek; dol. 260,— Frank P. Pustotnik iz Geneve; dol. 155,— Janez M. Prosen; dol. 100,— Stanko Ferkul; dol. 100,— Ani & Maria Lunder; dol. 100,— Pavle Kveder iz Kanade; dol. 90,— Janez Pičman; dol. 75,— družina Petrič; dol. 60,— Lojze Drobnič; dol. 60,— Josephine Škrabec; dol. 50,— Lojzka Zabukovec; dol. 40,— Marjan M. Kosem; dol. 40,— Frank M. Dejak; dol. 40,— Anic J. Tushar, Minesota; dol.

Kakor so Mohorjevo mnogi naši predniki cenili kot učiteljico slovenskega naroda, tako je morala biti po vsiljeni rdeči revoluciji in po ideološkem enačenju braniteljica človekovih svoboščin.

Zato so mnogi z velikimi osebnimi žrtvami in prispevki ter z raznimi „skladi" pomagali Mohorjevi pri raznih njenih dejavnostih, predvsem pri izdajanju knjig ter pri podpori dijaških domov.

Vse dosedanje sklade

— Rožmanov sklad
— Sklad Koroški večer v Torontu
— Sklad dr. Stevo Divjak
— Janežičev sklad
— Drabosnjakov sklad
— Sklad za podporo dijakov in študentov (v odgovornosti g. Lavriha)

bomo združili v en sam

HORNBÖCKOV SKLAD

Tako želimo ohraniti hvaležen spomin na ponovnega ustanovitelja Mohorjeve družbe in nadaljevati z Vašo pomočjo poslanstvo Mohorjeve v spremenjenih časih, ki pa zahtevajo tudi dandanes „kup dobrih volj".

Mohorjeva želi in more pomagati vsemu slovenskemu narodu le z Vašo pomočjo in podporo. **Zato Vas prosimo, pomagajte nam pomagati!**

Hornböckov sklad naj bi zbiral prostovoljne darove, ki jih bo Mohorjeva po namenu dobrotnikov uporabljala za dijaške in študentske domove ali za knjižne izdaje ter za nepridobtniške akcije pri pospeševanju slovenske omike in kulture.

Kdor prispeva v **Hornböckov sklad** letno vsaj vsoto šil. 1000,— ali 150,— DEM ali 100,— dolarjev, prejme posebno listino v znak zahvale in povezanosti.

Darove, ki presegajo 10,— dolarjev, 15,— DEM ali 100,— avstrijskih šilingov bomo objavili tudi v Mohorjevem koledarju.

Hornböckov sklad bodo opravljali predsednik, oba podpredsednika upravnega odbora ter ravnatelj Mohorjeve.

Vsak dar, ki prihaja iz srca in ga izročajo radodarne roke, je velik in blagoslovljen. Vsem dobrotnikom izrekamo iskren „Bog povrni" za vso izkazano in dokazano pomoč — duhovno in finančno!

V imenu odbora

Jože Kopeinig
predsednik

30,— Ludmila Bohinc; dol. 30,— Matevž I. Tominec; dol. 30,— Anton M. Vegel; dol. 30,— Lauis Gerkman; Kanada; dol. 30,— Antonia Škrabec; dol. 30,— Marija Ribič; dol. 25,— Josephine Kastigar; dol. 25,— Ani Hočevar; dol. 20,— Jože Cerer; dol. 20,— Frances Kosem; dol. 20,— Julka Smole; dol. 20,— Karol N. Bojc; dol. 20,— Vinko Vrhovnik; dol. 20,— Marija Križman; dol. 20,— John M. Grebenc, Kanada; dol. 10,— Pavla Adamič; dol. 10,— Frank Urankar; dol. 10,— Marica Miklavčič; dol. 10,— Blaž Vavpetič; dol. 10,— Marija Paternoster.

Poročilo in stanje 25. julija 1994. Dar je zbrala poverjenica ga. Joži Jakopič, 29424 Armadale Ave; Wickliffe, Ohio 44092. — G. in ga. Fran Mušič dol. 13,—.

Poročilo in stanje 4. avgusta 1994. Darove je zbrala poverjenica ga. Mimi Martinčič, R. R. # 1, 6645 Maidstone, Ont. NOR 1KO. — Zbrala skupaj dol. 135,—. — Seznam dobrotnikov za pomoč študentov: Janez Grenbenc dol. 10,—, Ivan Matos dol. 9,—, Anica Novak dol. 10,—, Anica Omahen dol. 9,—, Vinko Trojanšek dol. 4,—, Miha Košir dol. 3,—, Mimi Martinčič dol. 90,— v zahvalo in spomin za pok. prelatom dr. Alojzijem Starcem. — Za študente so še darovali: g. Franc Wurzer, Euclid, USA dol. 23,—; Frank Menchak dol. 74,—, ga. Ivanka Florjančič dol. 30,— v spomin na pokojnega moža Antona Florjančiča; g. Janez Lavrih, USA, 3640,— dol.

Po pravilih Družbe sv. Mohorja v Celovcu 7, točka 2, se obhaja vsako nedeljo sv. maša za žive in umrle ude. K tej nedeljski maši je pa gospod prelat dr. Hornböck odredil, da se enkrat na teden nevezano na dan služi še ena sv. maša za vse dobrotnike dijaških domov in Družbe sv. Mohorja.

Upamo, da smo v seznamu dobrotnikov upoštevali prav vse prispevke. Če pa smo na koga nehote pozabili, ga že vnaprej prosimo, da nam oprosti! Vsakemu za njegov dar izrekamo iskren „Bog lonaj!"

KAZALO

Koledarski del ..... 1—27

MOHORJEVA MISEL POVEZUJE

Sedaj se ne smemo vračati v preteklost (Franc Kramberger) 28
Leto velikih dogajanj in izrednih dogodkov (Anton Koren) 29
Ko drugod rušijo kulturne spomenike (E. Kapellari) 33
Etnične skupine so živi mostovi za dobro sosedstvo (Thomas Klestil) 34
Naj bo manjšina aktiven dejavnik povezovanja med državama (Milan Kučan) 35
Goriška Mohorjeva v letu 1994 36
Celjska Mohorjeva v minulem letu (Hieronim Žveglič, Zmaga Kumer) 37
Anton Trstenjak: Popravek zgodovine 38

GLAS IZ CELOVCA

Koroško-slovenska identiteta — kaj je to? (Reginald Vospernik) 39

POZDRAV ROJAKA ROJAKOM PO SVETU

Od jutra do jutra (Vladimir Kos) 42

CERKEV IN SVET

Svoboda je odgovornost (Franz König) 47

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA NARODA

Spomin na žrtve nacizma po petdesetih letih (Franc Rehsmann) 50
Boji v Julijskih Alpah 1915—1917 51
Prva svetovna vojna v slovenskem zgodovinskem spominu (Petra Svoljšak) 54

PRIČEVANJA PETDESET LET PO VOJNI

Prvo jutro v „osvobodilnem" taborišču 30. maja 1945 (France Kozina) 55
Spomin na Dachau 58

SLOVENŠČINA MOJ JEZIK

Hieronim Megiser v slovenskem slovaropisju (Martina Orožen) 65
Knjiga, več ko le priročnik (Jože Wakounig) ... 66

CERKEV IN SVET

Karantanski papež Gregor V. Bruno Koroški 996—999 (Jožko Šavli) 69
„Sveti Valentin ima ključe od korenin" (Anton Feinig) 72
Molitvena zveza cesarja Karla (J. Š.) 72

VZGOJA IN ŠOLSTVO

Nasilnost v otrokovem vedenju (Martina Tomori) 74
Matura 1994 na Slovenski gimnaziji v Celovcu 75
Slovenija: Šolski program trgovska akademija žanje uspeh (Majda Zavašnik) 77
Prva matura na Višji šoli za gospodarske poklice v Št. Petru v Rožu 77

ZDRAVJE IN OKOLJE

Učna leta mlade uživalke mamil (Desa Muck) . 80

KOROŠKA

Predor na Ljubelju je bil „koroški Mauthausen" (Kerstin Amenitsch) 81
Dekan Štefan Singer — duhovnik in zgodovinar (Marija Inzko) 83

KMETIJSTVO IN GOSPODARSTVO

Podlubniki ogrožajo gozdove (Janez Titovšek) . 85
Sprememba klime na svetu (Jože Maček) 92
Zadružništvo koroških Slovencev (Matevž Grilc) 94
Vzpon in padec gorenjskega grunta (Alojz Paulin) 97

KOROŠKA ZNAMENJA

Vinko Zaletel — življenje in delo vogrškega župnika (Marija Logar) 100
Za mir v šolah in učilnicah (T. Ogris) 105
Janku Tischlerju v zahvalo in spomin (Valentin Inzko) 108

ROJAKI PO SVETU

Med slovenskimi rojaki po svetu (Blaž Potočnik) 109
† Stanislav Ceglar (F. K.) 110
† župnik Janez Kopač (Blaž Potočnik) 110
† Alojzij Starc (A. O.) 111
† Marica Košir 111
Danes sošolci — jutri poslovni partnerji (Mirko Bogataj) 112
„Človek obrača, Bog pa obrne" (Boris N. Dellowy) 114

ZGODOVINA IN JEZIKOSLOVJE

O hišnih imenih južne Koroške 115
Krajevna imena slovenskega izvora v okraju Feldkirchen/Trg (Heinz D. Pohl) 117

IZ NAŠIH KRAJEV

Radovljica in njeni praznični dnevi (Cene Avguštin) 122
O gostilnah na Slovenskem (Tanja Tomažič) ... 125
Sv. Domicijan (Jožko Šavli) 129
Eremit Valentin — zadnji slovenski puščavnik (Vincent Strmenik-Hauss) 133

ZA DOBRO VOLJO IN BISTRE GLAVE 135

PISANO BRANJE

Stoletnica rojstva rodoljubnih zakoncev Urbanc 138
Kako so mi vcepljali „ . . . nmau čries izaro . . . " (1933—1938) (Stanko Lodrant) 139
Kako neki? (Berta Golob) 142
Zgodba (Peter Rosei) 144
Lesena lastovka (Mirko Kunčič) 146
Bog je dober (Avgusta Smolej) 147
Miklavžev dan (Jožica Krivec) 151
„Založba je krhek organizem, gospod!" (Italo Calvino) 153

UDJE MOHORJEVE DRUŽBE PO SVETU 155

POMAGAJTE NAM POMAGATI! 158

KOLEDAR Mohorjeve družbe v Celovcu za leto 1995 je uredil uredniški odbor, izdala, založila in tiskala pa ga je Mohorjeva družba v Celovcu. Za založbo Franc Kattnig. Uredniški rok: 15. september 1994. Naš naslov: Mohorjeva založba, Viktringer Ring 26, A-9020 Celovec / Klagenfurt, Avstrija. Telefon (04 63) 56 5 15 - 0*, telefaks (04 63) 51 41 89. — ISBN 3-85013-364-8

SEZNAM

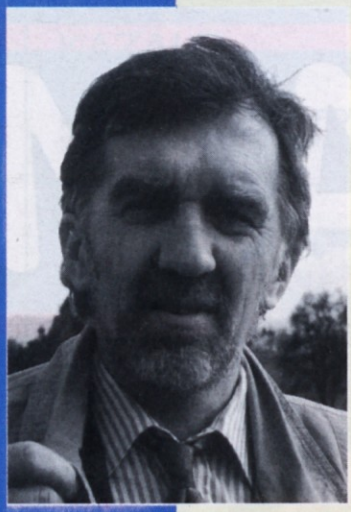
KNJIG IN KASET

Mohorjeve knjige dobite pri poverjenikih in v vse slovenskih knjigarnah, naročite pa jih lahko tudi pri nas v Celovcu.

Zastopstvo v Sloveniji:
Poljanska cesta 97
SLO-61000 Ljubljana
Tel. 061 / 219 686
Telefaks 22 46 16

MOHORJEVA HERMAGORAS
Viktringer Ring 26, A-9020 Klagenfurt / Celovec
Telefon (0463) 56 5 15 – Telefax: (0463) 51 41 89

Cenjene bralke, dragi bralci!

„Branje je televizija v glavi“, *geslo Mohorjeve založbe na pragu v novo tisočletje, zrcali naš trud za ohranjevanje slovenske besede povsod tam, kjer Slovenci smo.*

Star slovenski pregovor pravi, da človek ne živi samo od kruha. Tudi od knjig živi – za to skrbi Mohorjeva družba že nad 140 let! In bo skrbela za to hrano, dokler bodo rojakinje in rojaki to želeli. Rojakinje in rojaki, ki imajo svoje družine in domove tam, kamor jih je vsadila zgodovina – na Koroškem, Primorskem, v Sloveniji, Združenih državah Amerike, Kanadi, Južni Ameriki, Avstraliji, itn.

Štejemo Vas med bralke in bralce Mohorjevih knjig in se zato obračamo na Vas s tole prošnjo: mislimo, da Vam je slovenska beseda posebno pri srcu in Vas vabimo, da sprejmete pričujoči seznam novih knjig naše založbe v zavesti in prepričanju, da s tem pomagate ohranjati in uveljavljati – tudi koroško – slovensko besedo.

„Dobra knjiga dobrega bralca najde,“ *pravimo. Tudi mesečnik DRUŽINA IN DOM ter revija CELOVŠKI ZVON (izhaja štirikrat letno) jih iščeta tako kakor vse naše knjige in kasete, ki Vam jih predstavljamo v seznamu. Prosim, sprejmite ta seznam z odprtim srcem . . .*

S koroškimi pozdravi

dipl. inž. Franc KATTNIG
vodja Mohorjeve založbe v Celovcu

KNJIŽNI DAR

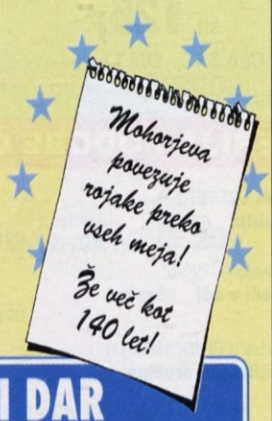
Mohorjeve založbe v Celovcu za leto 1995

KOLEDAR MOHORJEVE DRUŽBE v Celovcu za leto 1995

Kristo Srienc, SPRTA BRATA, koroška povest (večernice)

Vasja Klavora, KORAKI SKOZI MEGLO
Soška fronta, Tolmin 1915–1917

Thomas Brezina, NOVOHLAČNIKI (najbolj uspešne avstrijske mladinske knjige v slovenskem prevodu)

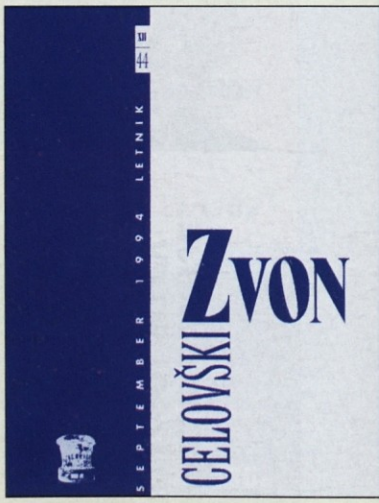
CENA DARU 1995:
šil. 490.–
US $ 37.–
can $ 41.–
SIT 4000.–
(v prednaročilu)

KNJIŽNI DAR
dobite pri poverjenikih, v vseh knjigarnah v Sloveniji, v slovenskih knjigarnah na Primorskem in Koroškem ter seveda pri Mohorjevi založbi v Celovcu (Viktringer Ring 26, 9020 Celovec, tel.: 0 46 3 / 56 5 15 - 0) in pri zastopstvu v Ljubljani (Poljanska 97, 61000 Ljubljana, tel.: 301 097; faks: 328 988)

Spoštovani!

Sodite v tisti krog Slovencev, ki jim ni vseeno, kaj se dogaja rojakom v domovini, v zamejstvu in po svetu.

Naša revija izhaja že več ko deset let. Zraslo je kulturno „bitje“, ki želi učakati spoštljivo starost. Kaj tudi ne bi, ko pa je z imenom in v duhu povezano s slovensko literarno tradicijo, katere pomenljiva osebnost je bil Josip Stritar, čigar potomci še danes živijo na Dunaju.

Radi Vam pošljemo poskusni izvod, ki Vas prav nič ne obvezuje.

Preberite ga in se odločite, ali si lahko predstav-ljate, da bi ta revija, ki jo urejajo Slovenci iz vsega sveta, ki pišejo vanjo Slovenci iz vsega sveta, in ki jo naročajo ter berejo Slovenci iz vsega sveta, redno prihajala tudi v Vaš dom.

Ne iščemo pa samo bralcev in naročnikov. Iščemo tudi sodelavcev, pobudnikov, predlagateljev . . . Poznate zanimivo Slovenko ali zanimivega Slovenca, ki bi ga bilo treba intervjuvati in to objaviti v CZ? Pišite nam, pa se bomo dogovorili.

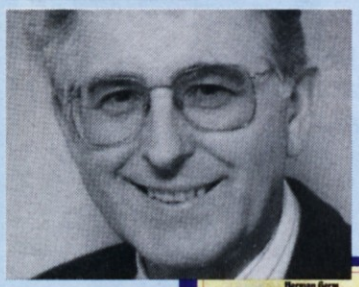
Mogoče pa nimate časa brati, Vas ne mika pisati – a imate veliko srce za vse vredne slovenske stvari. Potem naročite revijo za Vaše otroke, ki jo bodo nekoč hvaležni odkrili na policah, našo stvar pa podprite z darom ali pa vsaj z naročnino za Vaš izvod!

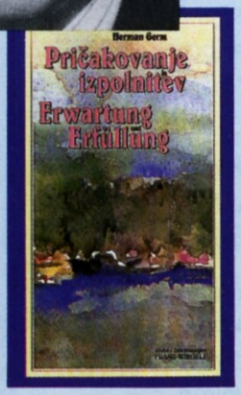
Hvala, da ste nam dovolili po tej poti vstopiti v Vaš dom. Veseli bomo, če bomo med platnicami naše revije lahko vstopali tudi v prihodnje!

mag. Vinko OŠLAK
glavni urednik vseslovenske revije za verska, kulturna in politična vprašanja „CELOVŠKI ZVON“

PESMI

HERMAN GERM

PRIČAKOVANJE IN IZPOLNITEV

Koroški pedagog in vsestranski kulturni delavec H. Germ (iz Pliberka) objavlja svoje pesmi in utrinke oz. aforizme iz najnovejših časov v slovenščini in nemščini. Ilustracije: Franc Wiegele, slikar in šolski nadzornik z Ziljske Bistrice. 220 strani.

šil. 220,–
US $22,– Can $24,– DM 31,–

ANITA HUDL

NAVADNE ZGODBE

O novi knjigi koroške avtorice piše koroški tednik Nedelja: „Zbirka je lahko berljiva in je zapis človeka, ki z odprtimi očmi in s čutom za sočloveka opazuje svet okoli sebe . . .“ 68 strani.

šil. 125,–
US $12,– Can $13,– DM 17,–

BOJAN PISK

SONČNI GONG

Šesta pesniška zbirka znanega slovenskega lirika, ki ga uvrščajo med vidnejša imena slovenske ljubezenske poezije. Spremna beseda: France Drolc.
128 strani

šil. 165,–
US $16,– Can $18,– DM 23,–

Jožko KOVAČIČ
Poj z menoj I; Zbirka ljudskih in umetnih pesmi
160 strani US $19,– Can $21,– DM 27,– **šil. 190,–**

Jožko KOVAČIČ
Poj z menoj II 311 strani
US $29,– Can $32,– DM 41,– **šil. 292,–**

KUPPER / ZIKULNIG
Pojmo s ptički 51 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– **šil. 120,–**

Flora RAUTER
Kot zemljo orje Bog srce 68 strani
US $10,– Can $11,– DM 19,– **šil. 100,–**

Maruška SEDLAK
Čas uhaja, čas hiti 110 strani
US $11,– Can $12,– DM 15,– **šil. 110,–**

Igor VETER
Slovenska kulturna kronika 90 strani
US $16,– Can $18,– DM 23,– **šil. 165,–**

SERIJA PODOBE ČASA

Felix MITTERER
Sibirija 67 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– **šil. 125,–**

Ajmatov ČINGIZ
Iz oči v oči 96 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– **šil. 125,–**

Barbara FRISCHMUTH
Počitniška družina 96 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– **šil. 125,–**

Nekega lepega dne – Zbornik 120 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– **šil. 125,–**

Jakob WASSERMANN
Zlato Caxamalce 80 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– **šil. 125,–**

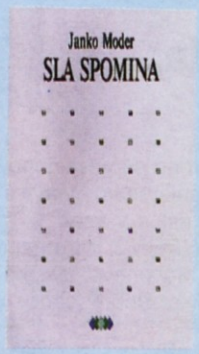
PROZA

Václav HAVEL
Živeti v resnici

Prva knjiga v slovenskem prevodu prvoborca za demokratizacijo družbe! Prevod je oskrbel dr. Zdravko Inzko, avstrijski konzul v Pragi. 113 strani.

US $16,– Can $18,– DM 23,–
šil. **165,–**

Janko MODER
Sla spomina

Dokumentarno pesem „Sonetni venec sonetnih vencev" je „pisal" avtor v zaporu, v katerega je prišel poleti 1945, „kmalu po osvoboditvi". „Vi najbridkejši meseci ločitve / ste dali mi, da Bog me je navdahnil, / pomoči ulil mi, da nisem omahnil . . ." 128 strani

US $12,– Can $13,– DM 17,–
šil. **125,–**

Milka HARTMAN
Kresna noč / Midsummer night. Thirty seven poems
100 strani
US $15,– Can $16,– DM 21,– šil. **150,–**

Josef HASLINGER
Die mittleren Jahre – Srednja leta
160 strani
US $15,– Can $16,– DM 21,– šil. **150,–**

Tone PRETNAR
Tiho Ti govorim
82 strani
US $11,– Can $12,– DM 15,– šil. **110,–**

Paul WATZLAWICK
Da bi lažje bili nesrečni

Že pri Cankarju se je Bog sam zjokal nad jokavostjo Slovencev. Korošec P. Watzlawick, ki živi v Ameriki, pa je dal svetu knjigo (kaže, da je knjigo napisal prav nam Slovencem na kožo), ki prikazuje vrsto možnosti, kaj je treba storiti za povečanje svoje nesreče. 96 strani.

US $16,– Can $18,– DM 23,– šil. **165,–**

BIOGRAFIJA

Edi GOBEC
Slovenski ameriški slavček 176 strani
US $18,– Can $20,– DM 25,– šil. **180,–**

Mimi MALENŠEK
Pesnikov nokturno 369 strani
US $22,– Can $24,– DM 31,– šil. **220,–**

DNEVNIK

Janko FERK
Vsebina peščenih ur 112 strani
US $2,– Can $2,– DM 3,– šil. **20,–**

ELLERJEVA ZBIRKA

Mojca SELIŠKAR
Prah in jagode 58 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– šil. **125,–**

GLASBA

ANTERSBERGER
Duhovne pesmi
US $6,– Can $7,– DM 9,– šil. **65,–**

SERIJA KRATKO & JEDRNATO

Dolf LINDNER
Praznoverje 121 strani
US $9,– Can $10,– DM 14,– šil. **98,–**

Leo MAZAKARINI
Mozart 114 strani
US $9,– Can $10,– DM 14,– šil. **98,–**

Harald WILFING
Ekologija 120 strani
US $9,– Can $10,– DM 14,– šil. **98,–**

Wolf in der Maur
Nacionalizem 113 strani
US $9,– Can $10,– DM 14,– šil. **98,–**

POTOVANJA

Paolo SANTONINO
Popotni dnevnik 94 strani
US $18,– Can $20,– DM 25,– šil. **180,–**

UMETNOST

Arnulf ROHSMANN

Stenski koledar 1995

KIKI KOGELNIK

Umetnostni koledar mednarodno znane Koroške slikarke Kiki Kogelnik smo izdali kot stenski koledar za leto 1995.
Kiki Kogelnik je študirala na Dunaju na Akademijah za upodabljajočo slikarstvo in uporabno umetnost in živi v New Yorku.

šil. 275,-
US $27,- Can $30,- DM 39,-
(za večje količine popust!)

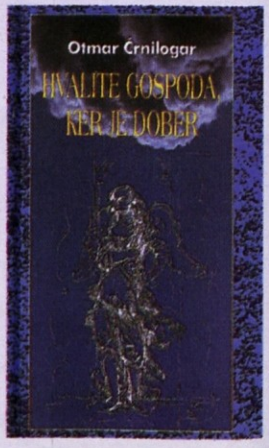
VERSKE KNJIGE

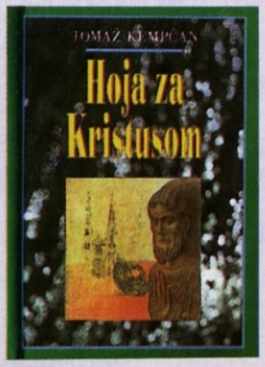
Otmar ČRNILOGAR

Hvalite Gospoda, ker je dober

„Naj bi razmišljanja, ki jih je skrbno pripravil duhovnik Otmar Črnilogar, pomagala nam vsem k spoznanju, da se poveličuje Kristus v vseh, ki ga oznanjajo z besedo in izpričujejo z življenjem" (Jože Kopeinig, predsednik Mohorjeve družbe). Knjigo je ilustriral akademski slikar Rudi Pregor.
Približno 80 strani.

šil. 125,-
US $12,- Can $13,- DM 17,-

Tomaž KEMPČAN

Hoja za Kristusom

„Težko pričakovani ponatis t. i. Ušeničnikove izdaje Kempčanovih navodil, ki so duhovna prtljaga za potovanje iz dneva v dan, od zorenja v mladosti do utehe v starosti" (Jože Kopeinig, rektor Doma prosvete v Tinjah in predsednik Mohorjeve družbe v spremni besedi).
Približno 369 strani.

šil. 198,-
US $19,- Can $22,- DM 28,-

KNJIGE V NEMŠČINI

OTROŠKA KNJIGA

Fran LEVSTIK
Martin Krpan 66 strani
US $14,- Can $16,- DM 21,-
šil. 149,-

SERIJA „PERSPEKTIVEN"

FERK / LEGGE
Der Flügelschlag meiner Gedanken
188 strani
US $19,- Can $22,- DM 28,-
šil. 198,-

Drago JANČAR
Erinnerungen an Jugoslawien
160 strani
US $22,- Can $25,- DM 32,-
šil. 227,-

PROZA

Bernhard C. BÜNKER
Dazöhl (nix) von daham 171 strani
US $19,- Can $22,- DM 28,-
šil. 198,-

Bernhard C. BÜNKER
Schwoaze Blia fia Di
170 strani
US $19,- Can $22,- DM 28,-
šil. 198,-

Sigrun KRAMPL
Irrgärten der Sehnsucht 64 strani
US $12,- Can $13,- DM 17,-
šil. 125,-

Johann STRUTZ
Profile der neueren slowenischen Literatur in Kärnten 200 str.
US $19,- Can $22,- DM 28,-
šil. 198,-

Alexander WIDNER
Es war in Amerika
158 strani
US $19,- Can $22,- DM 28,-
šil. 198,-

SLIKANICE

Michael LEISCHNER
Kärnten 220 strani
US $38,- Can $42,- DM 54,-
šil. 380,-

MEDVED/PATERNOSTER
Slowenisches Wien
220 strani
US $66,- Can $73,- DM 94,-
šil. 660,-

SERIJA „SLOVENICA"

Andrej CAPUDER
Peitsche und Kreisel
113 strani
US $16,- Can $18,- DM 23,-
šil. 165,-

Feri LAINŠČEK
Halgato 220 strani
US $22,- Can $24,- DM 31,-
šil. 220,-

Žarko PETAN
Vergangenheit 164 str.
US $22,- Can $24,- DM 31,-
šil. 220,-

Ludovik CEGLAR

Nadškof Vovk II

V prvi knjigi velikega življenjepisa slovenskega nadškofa Vovka opisuje avtor, izseljenski duhovnik Ludovik Ceglar (Brazilija), njegovo življenje in delo od rojstva do januarja 1952, ko ga je podivjana tolpa v Novem mestu zažgala. V drugi knjigi je prikaz delovanja od zažiga do tretjega uradnega potovanja leta 1961 v Rim. (Tretja knjiga je v pripravi in bo prikazala nadškofa do njegove smrti leta 1963.

Približno 350 strani.

šil. 330,-

US $33,- Can $36,- DM 47,-

Ludovik CEGLAR

Nadškof Vovk I in II

skupaj po znižani ceni

šil. 450,-

US $45,- Can $50,- DM 64,-

SOCIOLOGIJA

Andreas HELLER
Zusammenleben von Mann u. Frau 415 strani
US $34,- Can $38,- DM 49,- **šil. 345,-**

STVARNE KNJIGE

GERO FISCHER
Das Slowenische in Kärnten 320 strani
US $22,- Can $24,- DM 31,- **šil. 220,-**

Peter FISTER
Erlebte Architektur in Südkärnten 280 strani
US $39,- Can $43,- DM 55,- **šil. 390,-**

Pavle ZABLATNIK
Volksbrauchtum der Kärntner Slowenen 144 str.
US $27,- Can $30,- DM 39,- **šil. 275,-**

VERSKE KNJIGE

Domiciano FERNANDEZ
Gott verzeiht ohne Bedingungen 104 strani
US $12,- Can $13,- DM 17,- **šil. 125,-**

MARIN / LJUBIČ
Königin des Friedens von Medjugorje 222 strani
US $19,- Can $22,- DM 28,- **šil. 198,-**

Josef MARKETZ
Der Beitrag der Kirche zum Zusammenleben der slowenischen und deutschen Volksgruppe in Kärnten
420 strani
US $38,- Can $42,- DM 54,- **šil. 380,-**

Johannes OESTERREICHER
Rassenhaß ist Christushaß
US $22,- Can $24,- DM 31,- **šil. 220,-**

ZGODOVINSKE KNJIGE

Mirko BOGATAJ
Die Kärntner Slowenen
386 strani
US $29,- Can $33,- DM 42,- **šil. 298,-**

DOLINAR in drugi avtorji
Katholische Reform und Gegenreformation in Innerösterreich 1564–1628
796 strani
US $99,- Can $110,- DM 140,- **šil. 990,-**

INZKO und Autoren
Geschichte der Kärntner Slowenen von 1918 bis zur Gegenwart 226 strani
US $29,- Can $32,- DM 41,- **šil. 290,-**

Harald IRNBERGER
Freiheit von ganz nah
250 strani
US $28,- Can $31,- DM 40,- **šil. 285,-**

Janez JANŠA
Die Entstehung des slowenischen Staates
278 strani
US $33,- Can $36,- DM 47,- **šil. 330,-**

KAISER-KAPLANER
Gottscheer Frauenschicksale 200 strani
US $24,- Can $26,- DM 34,- **šil. 242,-**

Vasja KLAVORA
Blaukreuz - Die Isonzofront 320 strani
US $27,- Can $30,- DM 39,- **šil. 275,-**

Vasja KLAVORA
Schritte im Nebel - Die Isonzofront Karfreit-Tolmein 1915–1917
320 strani
US $38,- Can $42,- DM 54,- **šil. 380,-**

Gerhard SEIFRIED
Chronologie eines Zerfalles 104 strani
US $16,- Can $18,- DM 23,- **šil. 165,-**

TRIBUTSCH / MORITSCH
Isonzo-Protokolle
140 strani
US $25,- Can $27,- DM 35,- **šil. 250,-**

Kasete in CD-plošče

HANZI ARTAČ
Pozdravi
šil. **120,-**
US $12,- Can $13,- DM 17,-

DRUŽINA LIPUŠ
Družina poje
šil. **120,-**
US $12,- Can $13,- DM 17,-

Hvalnica Materi Božji
šil. **120,-**
US $12,- Can $13,- DM 17,-

ANSAMBEL KORENIKA
Mi pevci, godci smo
šil. **150,-**
US $15,- Can $16,- DM 21,-

KUPPER / ZIKULNIG A.
Pojmo s ptički
šil. **120,-**
US $12,- Can $13,- DM 17,-

MALE / OGRIS
Je pocincava
šil. **120,-**
US $12,- Can $13,- DM 17,-

OKTET SUHA
Ena se mi dopadva je
CD-plošča
šil. **198,-**
US $19,- Can $22,- DM 28,-

OKTET SUHA
Le korajžno
šil. **120,-**
US $12,- Can $13,- DM 17,-

OKTET SUHA I
Ena se mi dopadva je
šil. **150,-**
US $15,- Can $16,- DM 21,-

PAVČEK / LIPUŠ
Juri Muri v Afriki
šil. **120,-**
US $12,- Can $13,- DM 17,-

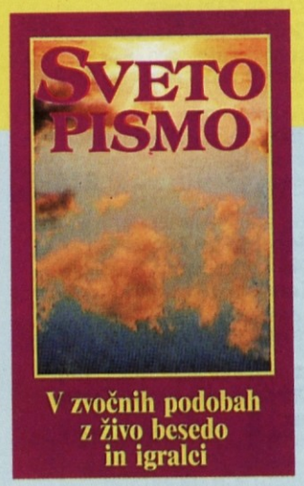
Pozdrav iz Koroške
šil. **120,-**
US $12,- Can $13,- DM 17,-

Shalom
šil. **120,-**
US $12,- Can $13,- DM 17,-

ERIKA WROLICH
Ob zvokih tamburic II
šil. **139,-**
US $13,- Can $15,- DM 19,-

SVETO PISMO V ZVOČNI OBLIKI

Skupno z založbo Mladinska knjiga je Mohorjeva izdala izbrana besedila Svetega pisma na osmih tonskih kasetah.

V režiji Jožeta Voznyja pripovedujejo slovenski dramski igralci dramatizirana besedila iz Stare in Nove zaveze.

Neverjetna cena
šil.
698,-
US $69,-
Can $77,-
DM 99,-

KNJIGE V ANGLEŠČINI

Joseph FELICIJAN
The Genesis of the Contractual
140 strani
US $19,- Can $22,- DM 28,- šil. **198,-**

Milka HARTMAN
Kresna noč / Midsummer night
100 strani
US $15,- Can $16,- DM 21,- šil. **150,-**

KNJIGE V ESPERANTU

Vinko OŠLAK
Jen la sablo el mia klepsidro
198 strani
US $22,- Can $24,- DM 31,- šil. **220,-**

Vinko OŠLAK
Sunflanke de Alpoj
312 strani
US $22,- Can $24,- DM 31,- šil. **220,-**

ZGODOVINSKE KNJIGE

Zgodovina slovenskega naroda I
160 strani
US $27,– Can $29,– DM 39,– šil. **275,–**

Zgodovina slovenskega naroda II
184 strani
US $33,– Can $36,– DM 47,– šil. **330,–**

Prof. dr. France BERNIK
Ivan Cankar in Mohorjeva
238 strani
US $5,– Can $5,– DM 7,– šil. **50,–**

Lev DETELA
Stiska in sijaj slovenskega kneza
188 strani
US $11,– Can $12,– DM 15,– šil. **110,–**

Bertrand KOTNIK
Zgodovina hiš: Kotmara vas
US $17,– Can $19,– DM 25,– šil. **175,–**

Bertrand KOTNIK
Zgodovina hiš: Bilčovs
96 strani
US $17,– Can $19,– DM 25,– šil. **175,–**

Avguštin MALLE
Valentin Podgorc in koroški plebiscit / Valentin Podgorc und die Kärntner Volksabstimmung
31 strani
US $5,– Can $5,– DM 7,– šil. **50,–**

MALLE / SIMA
Narodu in državi sovražni / Volks- und staatsfeindlich
480 strani
US $48,– Can $53,– DM 68,– šil. **480,–**

Boris PAHOR
Vila ob jezeru
225 strani
US $19,– Can $22,– DM 28,– šil. **198,–**

Stane KOS
Stalinistična revolucija 2
272 strani
US $22,– Can $24,– DM 31,– šil. **220,–**

Igor TORKAR
Deseti bratje
328 strani
US $20,– Can $22,– DM 28,– šil. **200,–**

Dolores VIESER
Podkrnoški gospod
312 strani
US $22,– Can $24,– DM 31,– šil. **220,–**

Vasja KLAVORA

Koraki skozi meglo

Soška fronta od 1915 do 1917 – Kobarid – Tolmin, opisuje o najhujši bitki na Slovenskem dogajanja iz zornega kota trpečih vojakov, opira pa se na številne dokumentarne pripovedi tistih, ki so vojno doživeli na lastni koži. Mnogo doslej neobjavljenih slik!
348 strani.

pribl. šil. **480,–**
US $48,– Can $53,– DM 68,–

Branko MIKLAVC

Borut in Kurt

Roman znanega slovenskega gledališkega igralca je resnobno in prizadeto poročanje o usodi znanega gorenjskega gestapovca in pogovora, ki ga skušata dopolniti sin ter njegov mrtvi oče. Iz besedila diha skušnja zgodovine.
128 strani.

šil. **198,–**
US $19,– Can $22,– DM 28,–

MORITSCH / TRIBUTSCH (izd.)

Soški protokol

Modrino Soče poznajo le redki. Soške bitke pa so svetovno znane. Knjiga prinaša pestro gledanje vrste strokovnjakov iz Slovenije, Italije in Avstrije na položaj regije, ki bolj in bolj stopa v ospredje zanimanja v Evropi.
290 strani.

pribl. šil. **250,–**
US $25,– Can $27,– DM 35,–

Mirko JEREB

Don Camillo

Mirko Jereb je bil duhovnik med izseljenci v Nemčiji in je dolga leta pisal duhovita razmišljanja v mesečniku Naša luč. Izbor teh prispevkov je izšel ob 1. obletnici avtorjeve smrti. Spremno besedo je napisal slovenski metropolit dr. Alojzij Šuštar. Približno 268 strani.

šil. 250,-

US $25,- Can $27,- DM 35,-

Kristo SRIENC

Sprta brata

Koroški roman koroškega avtorja obravnava usodo družine koroških Slovencev po plebiscitu leta 1920 preko medvojnega časa in druge svetovne vojne prav do prenove Avstrije. Knjiga bo izšla v okviru letošnjega Knjižnega daru! Približno 280 strani.

US $25,- Can $27,- DM 35,- šil. 250,-

POVESTI

Vinko BELIČIČ
Človek na pragu
95 strani — US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

Vlado FIRM
Domačija pod Krnom
184 strani — US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

Herta LAUSEGGER
Švile prerokile (Šibiline bukve)
US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

Karel MAUSER
Kaplan Klemen
314 strani — US $5,- Can $5,- DM 7,- — **šil. 50,-**

Karel MAUSER
Ljudje bod bičem I–IV
1065 strani — US $10,- Can $11,- DM 14,- — **šil. 100,-**

Karel MAUSER
Srce nikoli ne laže
118 strani — US $10,- Can $11,- DM 14,- — **šil. 100,-**

Marija NEMANIČ
Težko, a lepo
224 strani — US $16,- Can $18,- DM 23,- — **šil. 165,-**

Alojzij BOLHAR
Peklenski boter
214 strani — US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

Vlado FIRM
Sužnja iz Kordove
270 strani — US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

Lojze KOZAR
Materina ruta
208 strani — US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

Stanko LAPUH
Žena s poljan
256 strani — US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

Ilija LOJZE
Zadnji rabin – zgodovinska povest
432 strani — US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

PRIČEVANJA

Jakob ALEŠOVEC
Ljubljanski misteriji
133 strani — US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

Vinko OŠLAK
Saj ni bilo nikoli drugače
188 strani — US $18,- Can $20,- DM 25,- — **šil. 180,-**

France PIBERNIK
Temni zaliv Franceta Balantiča
249 strani — US $22,- Can $24,- DM 31,- — **šil. 220,-**

Miro RAK
Taki smo pač lovci
200 strani — US $18,- Can $20,- DM 26,- — **šil. 185,-**

Janez ROTAR
Mora in bolečina. Revolucija ali sprava
157 strani — US $12,- Can $13,- DM 17,- — **šil. 125,-**

Valentin STÜCKLER
Duhovnik med okupacijo in revolucijo
128 strani — US $5,- Can $5,- DM 7,- — **šil. 50,-**

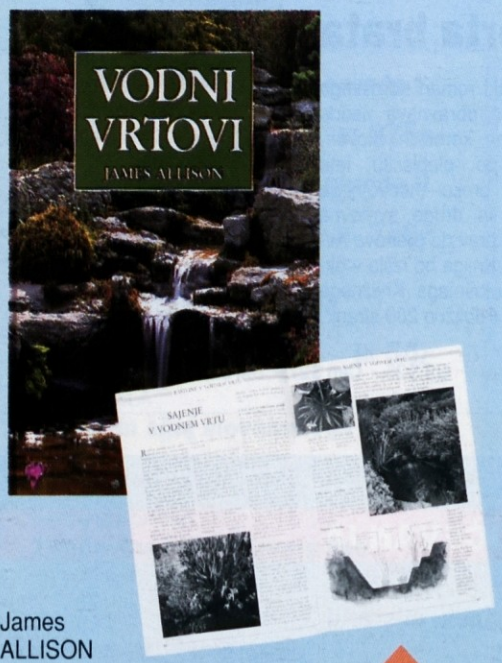
Tone GASPARI
Gorni mož – Koroška pripovedka
165 strani — US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

Jože JAGODIČ
Mojega življenja tek
328 strani — US $2,- Can $2,- DM 3,- — **šil. 20,-**

Peter MOHAR
Med nebom in peklom
450 strani — US $19,- Can $22,- DM 28,- — **šil. 198,-**

ŠOLSKE KNJIGE V

STVARNA KNJIGA

James
ALLISON

Vodni vrtovi

Voda obogati vsak vrt, olepša njegovo celotno podobo in pritegne pozornost. Kako lahko vodo na različne načine vključite v vsak vrt, Vam prikazuje bogato ilustrirana knjiga ameriškega avtorja.

US $33,–
Can $36,–
DM 47,–
šil. **330,–**

UČBENIK ZA SLOVENŠČINO
(na 1. stopnji ljudske šole)

SCHELLANDER / ŽELE
Slišim, vidim, pišem
Za začetni pouk branja in pisanja. 116 strani
US $22,– Can $24,– DM 31,– šil. **220,–**

ŽELE / VRBINC
Otroci radi beremo
110 strani
US $22,– Can $24,– DM 31,– šil. **220,–**

UČBENIK ZA GLASBO (za gimnazije)

Joško KOVAČIČ
Glas, glasba, glasbila
Približno 140 strani
US $27,– Can $30,– DM 39,– šil. **275,–**

UČBENIK ZA BIOLOGIJO
(za srednje šole ter akademije)

Wolfgang HAUPT
Biologija
Približno 125 strani
US $22,– Can $24,– DM 31,– šil. **220,–**

UČBENIK ZA BLAGOZNANSTVO
(za srednje šole ter akademije)

Wolfgang HAUPT
Poznavanje blaga
Približno 250 strani
US $33,– Can $36,– DM 47,– šil. **330,–**

STVARNE KNJIGA

Tatjana ANGERER
Čisava župa, pisana pogača 240 str.
US $19,– Can $22,– DM 28,– šil. **198,–**

APOVNIK / KARNIČAR
Wörterbuch der Rechts- und Wirtschaftssprache / Slovar pravnega in ekonomskega jezika 400 strani
US $76,– Can $84,– DM 108,– šil. **760,–**

Pavel APOVNIK
Nemško-slovenski slovar k splošnemu občinskemu redu 1982 / Deutsch-slowenisches Wörterbuch zur allgemeinen Gemeindeordnung 1982 2. naklada, 39 strani
US $8,– Can $8,– DM 11,– šil. **80,–**

Peter FISTER
Arhitektura Zilje, Roža in Podjune 284 str.
US $27,– Can $30,– DM 39,– šil. **275,–**

T. GORIČEVA
Rešitev izgubljenih 96 strani
US $2,– Can $2,– DM 3,– šil. **20,–**

Robert JACKSON
Vedno čili in zdravi 176 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– šil. **125,–**

Heidi JANSCHITZ
Gailtal / Zilja 167 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– šil. **125,–**

Herbert PAULITSCH
Das Phänomen „Bukovništvo“ 188 str.
US $22,– Can $25,– DM 32,– šil. **225,–**

Denis PONIŽ
Mlada slovenska poezija sedemdesetih in osemdesetih let 135 strani
US $19,– Can $22,– DM 28,– šil. **198,–**

TRSTENJAK / RINGEL
O slovenskem človeku in koroški duši
216 strani
US $22,– Can $24,– DM 31,– šil. **220,–**

ZBORNIK: Prof. Ernest TOMEC
258 strani US $2,– Can $2,– DM 3,– šil. **20,–**

AUSTRIACA

Thomas BERNHARD
Dih 112 strani
US $17,– Can $19,– DM 25,– šil. **175,–**

Thomas BERNHARD
Klet. Odtegnitev 150 strani
US $19,– Can $22,– DM 28,– šil. **198,–**

Thomas BERNHARD
Vzrok, Nakazovanje 124 strani
US $17,– Can $19,– DM 25,– šil. **175,–**

Alois HOTSCHNIG
Konec 80 strani
US $15,– Can $16,– DM 21,– šil. **150,–**

Robert MUSIL
Tri ženske 136 strani
US $17,– Can $19,– DM 25,– šil. **175,–**

Ingrid PUGANIGG
Laila 168 strani
US $15,– Can $16,– DM 21,– šil. **150,–**

Gerhard ROTH
Veliko obzorje 189 strani
US $22,– Can $25,– DM 32,– šil. **225,–**

SLOVENŠČINI

UČBENIKI ZA GOSPODARSTVO

(za srednje šole ter akademije)

SCHNEIDER in avtorji

Gospodarsko poslovanje I
265 strani
US $27,– Can $30,– DM 39,– šil. **275,–**

Gospodarsko poslovanje II
328 strani
US $33,– Can $36,– DM 47,– šil. **330,–**

Gospodarsko poslovanje III
298 strani
US $30,– Can $33,– DM 42,– šil. **300,–**

Gospodarsko poslovanje IV
320 strani
US $33,– Can $36,– DM 47,– šil. **330,–**

Rešitve nalog
iz knjig na gospodarskem poslovanju I, II, III in IV
US $25,– Can $27,– DM 35,– šil. **250,–**

Ekonomske knjige iz serije „Gospodarsko poslovanje" niso samo v uporabi kot učbeniki v Sloveniji in kot prevod v drugih državah temveč dajejo tudi vpogled v prenovljeno gospodarsko izobraževanje v Republiki Sloveniji za podjetnike in menedžerje.

UMETNOST

France GORŠE, monografija
88 strani
US $2,– Can $2,– DM 3,– šil. **20,–**

Helmut KORPEJ
Poslikane panjske končnice
vez. 95 strani
US $29,– Can $32,– DM 42,– šil. **295,–**

Helmut KORPEJ
Poslikane panjske končnice
broš. 95 strani
US $19,– Can $22,– DM 28,– šil. **198,–**

Valentin OMAN
Spomeniki / Erinnerungszeichen
Monografija, 160 strani
US $69,– Can $76,– DM 98,– šil. **690,–**

Franz WIEGELE, monografija
78 strani
US $38,– Can $42,– DM 54,– šil. **380,–**

VERSKE KNJIGE

Marijina sporočila – Medjugorje
US $3,– Can $3,– DM 4,– šil. **30,–**

Ludovik CEGLAR
Nadškof Vovk in njegov čas I 240 strani
US $18,– Can $20,– DM 25,– šil. **180,–**

DRABOSNJAK / LAUSEGGER
Marijin pasijon 128 strani
US $28,– Can $31,– DM 40,– šil. **280,–**

DRABOSNJAK / LAUSEGGER
Pastirska igra in izgubljeni sin 232 strani
US $36,– Can $40,– DM 51,– šil. **360,–**

Ana Katarina EMMERICH
Življenje in trpljenje Jezusa Kristusa
2.del, 208 strani
US $5,– Can $5,– DM 7,– šil. **50,–**

Egon KAPELLARI
Ko človeka dviga duh 120 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– šil. **125,–**

KÖNIG / KREMER
Živeti resnico v sedanjem trenutku
132 str. US $15,– Can $16,– DM 21,– šil. **150,–**

Sergej KURDAKOV
Odpusti mi, Nataša 186 str.
US $12,– Can $13,– DM 17,– šil. **120,–**

Moje prvo Sveto pismo 256 strani
US $19,– Can $22,– DM 28,– šil. **198,–**

Alojz REBULA
Koraki apostolskih sandal 152 strani
US $15,– Can $16,– DM 21,– šil. **150,–**

Franc SODJA
Sreča pod domačo streho 118 strani
US $12,– Can $13,– DM 17,– šil. **125,–**

Kristo SRIENC
Pastir Ciril 156 strani
US $16,– Can $18,– DM 23,– šil. **165,–**

Marijan ZADNIKAR
Gospa sveta in Gosposvetsko polje
48 strani US $4,– Can $4,– DM 5,– šil. **40,–**

Otroške in mladinske knjige

Mirko ŽERJAV

Tiho, tiho, čarodej prihaja!

Znani slovenski čarodej (prepotoval in očaral je vse celine sveta) „razkriva“ svojo umetnost v besedi in sliki!
Nad 400 risb,
pribl. 230 strani

pribl. **šil. 275,-**
US $27,- Can $30,- DM 39,-

Klaus BAUMGART
Pošastno
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

Klaus BAUMGART
Pošastno/Ungeheuerlich
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

Thomas BREZINA
Ura v stolpu bije trinajst
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

Thomas BREZINA
Zmaj straši opolnoči
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

Helena HAIDLE/David HAIDLE
Moj pastir
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

Helena HAIDLE/David HAIDLE
Moj pastir / Er ist mein Hirte
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

Wolf HARRANTH / C. OPPERMANN
Moj ded je star in imam ga zelo rad / Mein Opa ist alt doch ich hab ihn sehr lieb
US $15,- Can $17,- DM 22,- **šil. 158,-**

Wolf HARRANTH / C. OPPERMANN
Moj očka je nekaj izgubil
US $15,- Can $17,- DM 22,- **šil. 158,-**

Wolf HARRANTH / C. OPPERMANN
Moj očka je nekaj izgubil / Mein Papa hat was verloren
US $15,- Can $17,- DM 22,- **šil. 158,-**

Mira LOBE / Susi WEIGEL
Gegci
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

Mira LOBE / Susi WEIGEL
Mali jaz sem jaz
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

Gore MAKAROVIČ
Copatl
US $16,- Can $18,- DM 23,- **šil. 165,-**

Lene MAYER-SKUMANZ
Angel za božično drevo
US $9,- Can $10,- DM 14,- **šil. 98,-**

Lene MAYER-SKUMANZ
Angel za božično drevo/Ein Engel für den Christbaum
US $9,- Can $10,- DM 14,- **šil. 98,-**

Lene MAYER-SKUMANZ
Potica za ljubega Boga/Ein Kuchen für den lieben Gott
US $9,- Can $10,- DM 14,- **šil. 98,-**

Lene MAYER-SKUMANZ
Potica za ljubega Boga
US $9,- Can $10,- DM 14,- **šil. 98,-**

Desa MUCK
Pod milim nebom
US $12,- Can $13,- DM 17,- **šil. 125,-**

Holland SCHREIBER_WICKE
Radomiš
US $15,- Can $17,- DM 22,- **šil. 158,-**

Skrivnostna bela krpica
PRIPOVEDKE
US $6,- Can $6,- DM 8,- **šil. 60,-**

SERIJA „Novohlačniki“

Thomas BREZINA
NLP Amadeus

Majhna zelena bitja poženejo strah v kosti Akselovi babici, ki živi v Salzburgu. Gre morda za zunajzemeljska bitja? 140 strani
US $14,- Can $16,- DM 21,-
šil. 149,-

Thomas BREZINA
Fantom na šoli
Skrivnostnim fantom zanese strah in grozo na Dominikovo šolo. Pri poskusu razkrinkanja padejo novohlačniki v kremplje tolpe izsiljevalcev... Približno 130 strani
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

Thomas BREZINA
Izgubljeni v džungli
Novohlačniki postanejo za las žrtev kriminalnih prekupčevalcev, ki odvijajo svoje posle z letali in skrivnostnimi poleti v džunglo. Pribl. 130 strani
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

Iz leta 1993 imamo še na zalogi

Thomas BREZINA
Ura v stolpu bije trinajst
144 strani
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

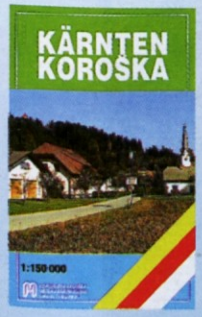
Thomas BREZINA
Zmaj straši opolnoči
132 strani
US $14,- Can $16,- DM 21,- **šil. 149,-**

SLIKANICI

ZEMLJEVID

DVOJEZIČNI ZEMLJEVID

Kärnten / Koroška

Na podlagi temeljitega dela univ. lektorja dr. P. Zdovca (Dunaj) o slovenskih krajevnih imenih na Koroškem je nastal uporabljiv cestni zemljevid Koroške, tiskan v osmih barvah.

US $8,– Can $9,– DM 11,– šil. **80,–**

SERIJA „Kratko in jedrnato“

Lucien MEYSELS

Nacionalsocializem

Fenomen množičnega gibanja: kaos na začetku – kaos na koncu. Tako označuje glavni urednik dunajskega tednika „Wochenpresse“ gibanje, ki danes pri mnogih ponovno zbuja simpatije. 98 strani.

US $9,– Can $10,– DM 14,– šil. **98,–**

Koledar 1995

Letošnjo izdajo Koledarja smo namenili poročilom iz vseh krajev, kjer Slovenci smo, ter prispevkom raznorazne tematike. Od predstavitve Cerkniškega jezera pa tja do spremembe svetovne klime zadnjih let. Barvni del Koledarja je tokrat posvečen kulturnim dogodkom na Koroškem.
160 strani

Družinska pratika 1995

Nova družinska pratika za leto 1995 je kot „kmečki koledar“ slej ko prej zelo priljubljen in vsebuje pester program uredniškega dela, ki je letos težiščno posvečen vzgoji in učenju.

160 strani

US $5,– Can $6,– DM 7,– šil. **50,–**

STEINER / LEISCHNER

KOROŠKA

Zelo nenavadna knjiga o deželi okoli Vrbskega jezera; pripravila sta jo mojstra slike (Leischner) in besedila (Steiner).
Približno 220 strani

pribl. šil. **380,–**

US $38,– Can $42,– DM 54,–

MEDVED / PATERNOSTER

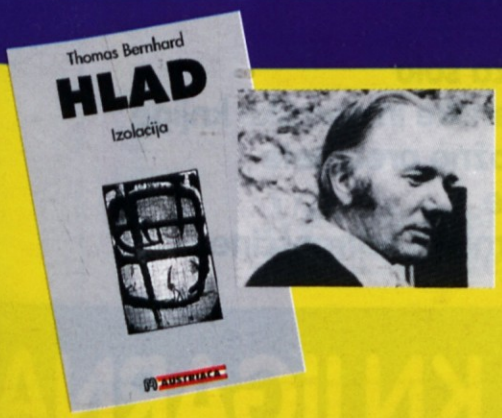
Slovenski Dunaj

Bogato opremljena knjiga govori o tem, da Slovenci z Dunaja nismo le prejemali, temveč da smo mu tudi dajali: profesorje, znanstvenike, arhitekte, verske dostojanstvenike in še koga.

pribl. šil. **660,–**

US $66,– Can $73,– DM 94,–

Serija AUSTRIACA

Thomas BERNHARD

HLAD

Četrta avtobiografska knjiga velikega avstrijskega pisatelja prikazuje njegovo življenje v dijaškem domu v Salzburgu. Le Mohorjeva iz Celovca sme v Avstriji izdajati Bernhardove knjige! 113 strani

US $19,– Can $22,– DM 28,– šil. **198,–**

Alois HOTSCHNIG

Leonardove roke

Krivec prometne nesreče skuša s pomočjo slike Leonarda da Vincija ozdraviti svojo žrtev. Avtor je dobil v Celovcu leta 1993 literarno nagrado v okviru natečaja Ingeborg Bachmannove. Približno 240 strani

US $25,– Can $27,– DM 35,– šil. **250,–**

Celotna zbirka Skupaj devet knjig in pribl. 1400 str.
US $125,– Can $138,– DM 178,– šil. **1250,–**

Obiščite nas v obnovljeni knjigarni!

NUDIMO VAM:

- vse za šolo
- slovenske in nemške knjige
- nabožne predmete
- sveče
- pisarniške potrebščine

MOHORJEVA KNJIGARNA

Viktringer Ring 26, A-9020 Klagenfurt / Celovec, telefon (0463) 56 5 15 - 17 , telefaks: (0463) 51 41 89

Korotan Italiana

S. r. l.

Via S. Michele 340
I-34170 Gorizia / Gorica

Tel.: 0481 / 52 00 11
Telefax: 0481 / 52 21 06

Vaš partner na področju grafičnih dejavnosti

POSOJILNICA-BANK
in
ZADRUGA-market

POSOJILNICA BANK

Bilčovs – Hodiše – Škofiče, Borovlje, Celovec, Pliberk, Podjuna, Št. Jakob v Rožu, Zila, Železna Kapla

ZADRUGA market

Brnca, Pliberk, Škofiče, Št. Jakob v Rožu, Železna Kapla

Za vsa denarna vprašanja

Mi smo vedno v vaši bližini

Vse za hišo in vrt

Vaš prvi naslov

Vaš ugoden nakup